

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Α΄ : ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ**

ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ : ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

του μεταπτυχιακού φοιτητή Απόστολου Νησωτάκη (Α.Μ 310)

ΘΕΜΑ:

Το γλωσσικό ζήτημα στην περίοδο της Κρητικής Πολιτείας (1898-1913) μέσα από το περιοδικό «ΑΣΠΙΣ» του Παγκρήτιου Δημοδιδασκαλικού Συλλόγου.

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΧΟΥΡΔΑΚΗΣ Αντώνιος

ΕΛΕΥΘΕΡΑΚΗΣ Θεόδωρος

ΚΑΡΡΑΣ Κωνσταντίνος

Ρέθυμνο 2019

Στη Λένα, στη Μαρία,
στο Νίκο και την Ιωσηφίνα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλεγόμενα.....	7
Εισαγωγή	9
Μεθοδολογία έρευνας.....	11
Ιστορικό πλαίσιο.....	13
Κεφάλαιο πρώτο	
Εκπαιδευτική κατάσταση κατά την Κρητική Πολιτεία, σχετική νομοθεσία και συναφή κείμενα.....	15
1.1.Γενικά.....	15
1.2.Το πρώτο Κρητικό Σύνταγμα	15
1.3. Διάταγμα Νόμου 82 /1899 «Περί Οργανισμού της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως».....	16
1.4.Νόμος 391/1901 «Περί Οργανισμού της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως»	18
1.5. Νόμος 485/1903 και Νόμος 601/1905.....	22
1.6. Νόμος 691/1907 και συνταγμάτιο του Αντ. Γιάνναρη	23
1.7. Ο Μουσουλμάνος Σύμβουλος Παιδείας και τα εκπαιδευτικά προβλήματα.....	24
1.8. Νομοθεσία 1909-1913.....	26
1.9. Το Υπόμνημα του Παγκρήτιου Διδασκαλικού Συλλόγου.....	27

Κεφάλαιο δεύτερο

Γλωσσικό ζήτημα στην Ελλάδα - Δημοτικισμός- Εκπαιδευτικός Δημοτικισμός- Εκπαιδευτικός Όμιλος	29
2.1. Γενικά.....	29
2.2. Ιστορικό πλαίσιο.....	30
2.3.Σημαντικότεροι σταθμοί	31
2.3.1. Γ. Ψυχάρης, <i>Το Ταξίδι μου</i>	31
2.3.2. Ευαγγελιακά - Ορεστειακά.....	32
2.3.3. Περιοδικό Νουμάς.....	33
2.3.4. Το σχολείο του Βόλου.....	34
2.3.5. Ίδρυση Εκπαιδευτικού Ομίλου - Φοιτητικής Συντροφιάς	35

Κεφάλαιο τρίτο

Πρωτοπόροι του Δημοτικισμού στην Κρήτη - Σύνδεση , σχέσεις με δημοτικιστές στην ελεύθερη Ελλάδα.....	36
3.1. Εισαγωγικά	36
3.2. Σύλλογος Σολωμός Χανίων.....	37
3.3. Σύλλογος Δημοτικιστών Ηρακλείου « Ο Σολωμός»	42
3.4. Κρητικοί συνδρομητές του Νουμά	46
3.5. Συμπεράσματα	47

Κεφάλαιο τέταρτο

Σχολικά εγχειρίδια - Επικρατούσα γλώσσα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.....	48
4.1. Εισαγωγικά	48
4.2. Τα αλφαβητάρια	49
4.3. Το αναγνωσματάριο	50
4.4. Η διδασκαλία της γραμματικής	51
4.5. Παραγωγή γραπτού λόγου	54
4.6. Συμπεράσματα.....	56

Κεφάλαιο πέμπτο

Ανάλυση - Ερμηνεία άρθρων « <i>Ασπίδος</i> ».....	57
5.1. Εισαγωγικά	57
5.2. Τρόπος επιλογής άρθρων	58
5.3. Τίτλοι/θέματα επιλεχθέντων άρθρων	59
5.4. Κατηγοριοποίηση επιλεχθέντων άρθρων	61
5.5. Το ζήτημα του τονισμού και της ορθογραφίας	63
5.5.1. Το άρθρο Γεωργουσάκη	63
5.5.2. Το άρθρο του Χ. Λουκάκι.....	69
5.5.3. Το άρθρο του Ι. Φραγκιαδάκη.....	74
5.5.4. Τα άρθρα του Γ. Μαροθόδωρου.....	76
5.5.5. Το άρθρο για την ανορθογραφία.....	80

5.5.6. Συμπεράσματα	83
5.6. Το γλωσσικό ζήτημα / το αναγνωστικό βιβλίο	85
5.6.1. Το άρθρο του Νικ. Πιμπλή (Α΄ μέρος).....	86
5.6.2. Το άρθρο του Νικ. Πιμπλή (Β΄ μέρος).....	89
5.6.3. Το άρθρο του Νικ. Πιμπλή (Γ΄ μέρος).....	91
5.6.4. Το άρθρο του Νικ. Πιμπλή (Δ΄ μέρος).....	95
5.6.5. Το άρθρο του Νικ. Πιμπλή (Ε΄ μέρος).....	101
5.6.6. Το άρθρο του Νικ. Πιμπλή (ΣΤ΄ μέρος).....	104
5.6.7. Συμπεράσματα.....	108
5.7. Τα άρθρα για το γλωσσικό ζήτημα αυτό καθαυτό	110
5.7.1. Το άρθρο του Γ. Μιστριώτη.....	110
5.7.2. Τα άρθρα του Βασιλείου Μοίρα	115
5.7.3. Συμπεράσματα	120

Κεφάλαιο έκτο

Τελικά Συμπεράσματα	121
Βιβλιογραφία	125
Παράρτημα-Τα κείμενα.....	128

Προλεγόμενα

Η αλήθεια είναι ότι όταν μου γεννήθηκε η ιδέα να δώσω εξετάσεις για να αποκτήσω τη δυνατότητα να παρακολουθήσω τα μαθήματα του συγκεκριμένου Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών, δεν φανταζόμουν καν ότι το θέμα που θα πραγματευόμουν θα ήταν σχετικό με το γλωσσικό ζήτημα στην Κρητική Πολιτεία. Με την παρέλευση όμως των παραδόσεων - μαθημάτων και μέσα από τις συναντήσεις κυρίως με τους συμφοιτητές και τον υπεύθυνο καθηγητή του τομέα εξειδίκευσης- κατεύθυνσης , άλλαξα εντελώς στόχευση και αποφάσισα τελικά να εστιάσω στο γλωσσικό ζήτημα στην Κρήτη , όπως αυτό αναδεικνύεται κυρίως μέσα από το περιοδικό «ΑΣΠΙΣ» του Παγκρήτιου Δημοδιδασκαλικού Συλλόγου, το οποίο εκδόθηκε κατά τα έτη 1910-1912 και κατόπιν σταμάτησε η κυκλοφορία του .

Κομβικό σημείο αποτέλεσαν κυρίως οι παραδόσεις - διαλέξεις μαθημάτων σχετικές με την επιστήμη της ιστοριογραφίας όπου ήρθα σε στενότερη επαφή με δυο κλάδους της : α) αφενός της μικροϊστορίας , η οποία δίνει βαρύτητα στην κοινωνική ιστορία από τα κάτω και έμφαση στον καθημερινό άνθρωπο ,στην περίπτωση μας στο δάσκαλο και παράλληλα στοχεύει στη λεπτομερειακή και ευρεία ανάλυση ενός επιμέρους ιστορικού θέματος και β) αφετέρου της τοπικής ιστορίας όπου έρχεσαι σε άμεση επαφή με τις πηγές , εστιάζεις σε περιορισμένο χώρο αναφοράς -Κρήτη, στην συγκεκριμένη περίπτωση- και η προσοχή στρέφεται σε μικρές κοινωνικές ομάδες - δάσκαλοι Κρήτης-, όπως αυτοί παρουσιάζονται μέσα από τις αρθρογραφίες τους στο επίσημο περιοδικό τους .

Επιπλέον κίνητρο αποτέλεσε το γλωσσικό ζήτημα , για το οποίο γνώριζα κάποιες βασικές παραμέτρους του σε πανελλήνιο κυρίως επίπεδο . Όταν λοιπόν περιήλθε σε γνώση μου ότι υπήρχε σχετική πρωτογενής πηγή , στο τοπικό επίπεδο των δασκάλων στην Κρήτη και ειδικότερα σε αρθρογραφίες τους στο επίσημο συνδικαλιστικό περιοδικό τους, την «ΑΣΠΙΣ» (1910-1912), στις οποίες θα αποκτούσα πρόσβαση για να τις εξερευνήσω, να τις "αφουγκραστώ" και να τις αναλύσω τότε πλέον δεν είχα καμία αμφιβολία για την επιλογή μου . Αλήθεια είναι ότι με δυσκόλεψε η γλώσσα των αρθρογράφων , καθώς η επαφή μου με την καθαρεύουσα ακόμα και στην πιο απλή μορφή της ήταν πολύ επιφανειακή .

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον Καθηγητή Αντώνη Χουρδάκη , επιβλέπων της τριμελούς συμβουλευτικής επιτροπής , καθώς και τα υπόλοιπα δυο μέλη της, τους καθηγητές Κωνσταντίνο Καρρά και Θεόδωρο Ελευθεράκη για τις παρατηρήσεις και τις συμβουλές τους .

Ιδιαίτερως ευχαριστώ την καθηγήτρια Πέλλα Καλογιαννάκη και τον καθηγητή Μανόλη Δρακάκη, καθώς και τους συμφοιτητές μου Λευτέρη Καζαμία, Κώστα Βερβερίδη και Μαρία Δελαπόρτα, οι οποίοι μέσω των συζητήσεων και ανταλλαγής ιδεών και απόψεων που είχαμε στα πλαίσια του συγκεκριμένου Π.Μ.Σ. συνεισέφεραν αποφασιστικά τόσο στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος όσο και στην ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης .

Ευχαριστώ ολόθερμα για την συμπαράσταση τους, με διάφορους τρόπους , από την αρχή έως το τέλος του μεταπτυχιακού και της έρευνας - συγγραφής , την οικογένεια μου και ιδιαίτερως τη σύζυγο και τα παιδιά μου .

Εισαγωγή

Με την έρευνα μας αυτή επιδιώκεται να φωτισθεί η δράση και η φιλοσοφία των βασικών αρθρογράφων , μάχιμων δασκάλων στα σχολεία της Κρήτης ,που αποτελούσαν παράλληλα μέλη του Παγκρήτιου Δημοδιδασκαλικού Συλλόγου κατά τη χρονική περίοδο της Κρητικής Πολιτείας , τα έτη 1910-1912 οπότε και εκδόθηκε το περιοδικό *ΑΣΤΙΣ* , μέσα από συναφείς αρθρογραφίες τους στο επίσημο περιοδικό του συλλόγου, ώστε να διαφανεί ,εάν και όσο είναι δυνατόν, η θεώρηση και η τοποθέτηση τους συνολικά ή τουλάχιστον σε μεγάλο μέρος τους απέναντι στο φλέγον και διαχρονικό, γλωσσικό ζήτημα . Παράλληλα, θα εξετασθεί και το συγκείμενο της εποχής, το κλίμα, οι τυχόν περιορισμοί, οι κατευθύνσεις και οι τάσεις που επικρατούσαν ώστε να αναδειχθεί, όσο το δυνατόν πιο εμπειριστατωμένα κάτω υπό ποιες συνθήκες δρούσαν - κινούνταν οι δάσκαλοι.

Τα κεφάλαια της μελέτης αυτής είναι έξι :

Στο πρώτο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στην εκπαιδευτική κατάσταση κατά την Κρητική Πολιτεία, στο ιστορικό - εκπαιδευτικό συγκείμενο με έμφαση στα έτη 1910-1912 οπότε και εκδόθηκε το περιοδικό *ΑΣΤΙΣ* του Παγκρήτιου Δημοδιδασκαλικού Συλλόγου , όπου θα παρουσιασθούν βασικά στοιχεία από τη σχετική νομοθεσία και συναφή κείμενα προκειμένου να γίνει απόλυτα κατανοητή - αντιληπτή η επικρατούσα κατάσταση . Το δεύτερο κεφάλαιο θα περιέχει αναφορά σε σχετικά ιστορικά στοιχεία και δεδομένα όσον αφορά το γλωσσικό ζήτημα στην ελεύθερη Ελλάδα, την ίδια χρονική περίοδο ούτως ώστε ο αναγνώστης να έρθει σε μια πρώτη επαφή , ευρύτερα , με το κίνημα του δημοτικισμού και κατ' επέκταση με τον εκπαιδευτικό δημοτικισμό και να κατανοήσει βασικές συνιστάμενες και δεδομένα . Στο τρίτο κεφάλαιο θα γίνει σχετική αναφορά στην ύπαρξη ενεργού πυρήνα δημοτικιστών στην Κρήτη τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο καθώς και στις συνδέσεις που υπήρξαν ανάμεσα σε διανοούμενους, πολιτικούς, δασκάλους Ελλάδας και Κρήτης . Θα γίνει προσπάθεια δηλαδή αρχικά να καταδειχθεί η μεγαλύτερη , η γενικότερη εικόνα, ώστε αφού γίνει η σχετική σύνδεση - σύνθεση ακολουθώντας να μεταβούμε στη μικρότερη εικόνα ,στην ειδικότερη, αυτή που θα εξετάσουμε πιο λεπτομερειακά. Στο τέταρτο κεφάλαιο θα αποτυπωθεί - αναλυθεί η κυρίαρχη κατάσταση στα σχολικά εγχειρίδια και ειδικότερα η γλώσσα που

χρησιμοποιούνταν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση . Στο πέμπτο κεφάλαιο που θα είναι και το βασικό σώμα της εργασίας, θα γίνει η ανάλυση και η ερμηνεία των άρθρων που επιλέξαμε από το περιοδικό «ΑΣΠΙΣ» του Παγκρήτιου Δημοδιδασκαλικού Συλλόγου. Μετά από επισκόπηση όλων των άρθρων που δημοσιευθήκαν κατά τα έτη κυκλοφορίας του περιοδικού, επιλέχθηκαν συγκεκριμένα άρθρα με βασικό κριτήριο τον τίτλο (*Το γλωσσικόν ζήτημα - Το αναγνωστικό βιβλίο, Σημειώσεις τινές επί του γλωσσικού ζητήματος, Περί τονισμού, Το ζήτημα του τονισμού, Η ανορθογραφία κ.α*), σχετιζόμενα με το γλωσσικό ζήτημα των οποίων θα γίνει ανάλυση και ερμηνεία . Στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο θα παρουσιασθούν τα γενικότερα συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε.

Μεθοδολογία έρευνας

Το σώμα της μελέτης μας αποτελούν τα άρθρα που αναφέρονται στο γλωσσικό ζήτημα και δημοσιεύθηκαν κατά τα έτη λειτουργίας 1910-1912 στο περιοδικό «ΑΣΠΙΣ», που εκδιδόταν από τον Παγκρήτιο Δημοδιδασκαλικό Σύλλογο, με κύριους αρθρογράφους, δασκάλους της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κρήτη, το οποίο είναι και το πρωτογενές μας υλικό. Άλλωστε η ανάλυση πηγών γραπτού υλικού είναι μία από τις κύριες μεθόδους της κοινωνικής έρευνας η οποία από τους περισσότερους ερευνητές που χρησιμοποιούν την ποιοτική προσέγγιση θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική και κατάλληλη να χρησιμοποιηθεί στο πλαίσιο της ερευνητικής τους στρατηγικής¹. Υποστηρικτικά νομοθεσία και σχολικά εγχειρίδια έτσι όπως αναλύονται από τη δευτερογενή βιβλιογραφία θα διαφωτίσουν τη δική μας ανάλυση.

Στην εργασία μας αυτή βασικά ερευνητικά ερωτήματα, που τίθενται με μια πρώτη ανάγνωση είναι τα εξής παρακάτω, με την προοπτική βεβαίως ότι θα τεθούν και άλλα συναφή:

Πώς υποδέχτηκαν τη δημοτική γλώσσα οι δάσκαλοι στην Κρήτη κατά την επίμαχη χρονική περίοδο, σύμφωνα με τις διαθέσιμες πηγές;

Τα σχετικά σχολικά εγχειρίδια ποιο «γλωσσικό μοτίβο» ακολουθούσαν, σύμφωνα με τις επιταγές και της σχετικής εκπαιδευτικής νομοθεσίας και πως επηρέαζαν τους δασκάλους;

Ποια ήταν η γενικότερη ατμόσφαιρα στο συγκείμενο της εποχής και εάν υπήρχε «ελευθερία επιλογής και έκφρασης» στους δασκάλους;

Για την απάντηση των ερωτημάτων αυτών ως μεθοδολογικά εργαλεία θα χρησιμοποιηθούν η ανάλυση περιεχομένου και η ερμηνευτική - ιστορική προσέγγιση.

¹ Mason, J. (2010). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ανάλυση Περιεχομένου

Η ανάλυση περιεχομένου (content analysis) είναι μια μέθοδος δευτερογενούς ανάλυσης ποιοτικού υλικού: κείμενα, συνεντεύξεις, λοιπό υλικό προερχόμενο από τα Μ.Μ.Ε. (εφημερίδες, περιοδικά, κ.λπ.), άλλα λεκτικού τύπου γραπτά κείμενα, όπως ημερολόγια, απομνημονεύματα, προσωπικά έγγραφα και ντοκουμέντα, κ.α. μπορούν να αναλυθούν με τη μέθοδο αυτή². Στη μελέτη αυτή τηρώντας τους σχετικούς κανόνες (αξιοπιστία, εγκυρότητα, γενίκευση), θα προσπαθήσουμε να ανιχνεύσουμε στις πηγές μας τις κυρίαρχες αντιλήψεις των δασκάλων της Κρήτης αναφορικά με το γλωσσικό ζήτημα.

Ερμηνευτική ιστορική προσέγγιση - ανάλυση:

Η ερμηνευτική ιστορική ανάλυση ως μια ποιοτική μέθοδος έρευνας δίνει βάρος στην υποκειμενική διάσταση της κοινωνικής δράσης, έχοντας ως αφετηρία, ως βάση το συγκείμενο (κοινωνία, πολιτική, πολιτισμός) μέσα στο οποίο διαμορφώνεται. Περιγράφοντας μέσω αφήγησης αναλυτικά, λεπτομερειακά, την κάθε περίπτωση αναζητείται η εξήγηση, η μετάφραση του εκάστοτε κοινωνικού φαινομένου στο χωροχρόνο. Βασικός στόχος είναι η ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων της κάθε περίπτωσης μέσω της αποσαφήνισης των εννοιών³. Τα στάδια της μεθόδου αυτής μπορούν να συνοψιστούν σε δυο: α) συλλογή και εξακρίβωση του ιστορικού υλικού και β) αξιολόγηση του υλικού, η οποία απαιτεί σφαιρική γνώση όλων των πτυχών της ευρύτερης ιστορικής περιόδου και προσέγγιση του ζητήματος σε συσχέτιση με το συγκείμενο του (πολιτικό, κοινωνικοοικονομικό, πολιτισμικό).

² Για περισσότερα βλ. Κυριαζή, Ν. (2011). *Η κοινωνιολογική έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα: Πεδίο.

³ Για περισσότερα βλ. Ίωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.

Ιστορικό πλαίσιο

Μετά από πάμπολλους αιματηρούς αγώνες, με αποκορύφωμα το ολοκαύτωμα του Αρκαδίου και συνεχείς ιδίως τα τελευταία έτη, επαναστάσεις, στις 9 Δεκεμβρίου του 1898, έφτασε στην Κρήτη, ο πρίγκιπας Γεώργιος, γιος του Βασιλέα της Ελλάδος, προκειμένου να αναλάβει καθήκοντα Ύπατου αρμοστή στο νησί, εγκαινιάζοντας την περίοδο της αυτονομίας από τους Τούρκους. Συγκροτείται η Κρητική Πολιτεία, με το πρώτο πολιτικό γεγονός, τις εκλογές του 1899 θα αναδειχθούν 188 πληρεξούσιοι (138 χριστιανοί και 50 μουσουλμάνοι) στην Κρητική Βουλή που θα ψηφίσει το Κρητικό Σύνταγμα⁴. Σχηματίζεται η πρώτη κυβέρνηση με Συμβούλους Εσωτερικών τον Μανούσο Κούνδουρο, Οικονομικών τον Κωνσταντίνο Φούμη, Δικαιοσύνης τον Ελευθέριο Βενιζέλο, Δημοσίας Εκπαιδεύσεως και Θρησκευμάτων τον Νικόλαο Γιαμαλάκη και Δημοσίας Ασφαλείας τον Χουσεΐν Γενιτσαράκη.

Η Κρητική Πολιτεία κατά τη συγκρότηση της αντιμετώπισε πολλαπλά προβλήματα, πολιτικά και διοικητικά. Το αυτόνομο καθεστώς βρισκόταν υπό την ψιλή επικυριαρχία του Σουλτάνου και υπό την προστασία των ευρωπαϊκών δυνάμεων, στοιχεία που επηρέασαν αναπόφευκτα το θεσμικό - πολιτειακό πλαίσιο της νέας επικράτειας. Η ελεύθερη διαρρύθμιση της εσωτερικής διοίκησης και των δεσμεύσεων της νεοσύστατης Πολιτείας ως προς τις διεθνείς οικονομικές και εμπορικές συναλλαγές της σκιάζονταν από τον τρόπο με τον οποίο θα προστάτευαν στην πράξη το νέο καθεστώς οι ευρωπαϊκές δυνάμεις, από την ασάφεια και την ατέλεια καθορισμού των διοικητικών αρμοδιοτήτων κύριων οργάνων της Κρητικής Πολιτείας και από το γεγονός ότι στον ίδιο τον αρμοστή συνυπήρχε αφενός η ιδιότητα του εντολοδόχου των Κρητικών, όπως όριζε το Σύνταγμα, και αφετέρου η ιδιότητα του εκπροσώπου των ευρωπαϊκών δυνάμεων, της Ρωσίας, της Γαλλίας, της Αγγλίας και της Ιταλίας⁵.

Έπρεπε ταυτόχρονα να ικανοποιηθούν τρεις διαφορετικοί εταίροι: από τη μια ο κρητικός λαός ο οποίος επιθυμούσε από την πλήρη αυτονομία μέχρι την πολυπόθητη ένωση με την ελεύθερη Ελλάδα, από την άλλη ο Σουλτάνος ο

⁴ Μπουζάκης Σ. (2016). *Ο Ελευθέριος Βενιζέλος & η ελληνική εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg.

⁵ Χουρδάκης, Α. Γ. (2011). *Η Παιδεία στην Κρητική Πολιτεία (1898-1913)*. Αθήνα: Gutenberg, σελ.73-74

ο οποίος επιθυμούσε να επιστρέψει στην πρότερη κατάσταση αλλά αφού δε γινόταν έβαζε όσο πιο πολλά «νόμιμα» εμπόδια μπορούσε και δεν παραχωρούσε παρά μόνα τα ελάχιστα προνόμια που υποχρεούνταν και τέλος οι εγγυήτριες δυνάμεις , που καθεμιά από αυτές όπως ήταν φυσικό νοιαζόταν για την εξασφάλιση των εθνικών της συμφερόντων . Σε αυτούς τους τρεις εταίρους ήρθε και προστέθηκε και ο Ύπατος Αρμοστής , πρίγκιπας Γεώργιος , ο οποίος διοίκησε συγκεντρωτικά και αρκετά απολυταρχικά , καθώς από το Σύνταγμα του παραχωρούνταν ευρείες εξουσίες, αποκλείοντας τους Κρητικούς από τις υψηλές διοικητικές θέσεις και λειτουργώντας παρελκυστικά στο ζήτημα της ένωσης με την Ελλάδα .

Όλα τα παραπάνω είχαν σαν συνέπεια ο πρίγκιπας Γεώργιος να έρθει σε ευθεία αντιπαράθεση με τον Ελευθέριο Βενιζέλο , Σύμβουλο της Δικαιοσύνης , γύρω από τον οποίο συσπειρώθηκαν και άλλοι και να δημιουργηθεί μια ισχυρή αντιπολίτευση , η οποία ζήτησε συνταγματική αναθεώρηση . Ακολούθησε η επανάσταση του Θερίσου το 1905 και η αντικατάσταση του πρίγκιπα Γεωργίου από τον Αλέξανδρο Ζαΐμη το 1906 στη θέση του Ύπατου Αρμοστή . Ο Αλ. Ζαΐμης παρέμεινε στη θέση του μέχρι και το Σεπτέμβριο του 1908 , οπότε και με αφορμή την ανακήρυξη της Βουλγαρίας σε Βασίλειο , κηρύχθηκε η Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα , η οποία όμως για διπλωματικούς λόγους δεν έγινε δεκτή από το ελληνικό κράτος. Την διακυβέρνηση του νησιού ανέλαβε προσωρινή κυβέρνηση μέχρι το Μάρτιο του 1910 οπότε διενεργήθηκαν εκλογές , τις οποίες κέρδισε η παράταξη του Βενιζέλου , πλην όμως το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους αυτός μετέβη στην Αθήνα μετά από πρόσκληση του Στρατιωτικού Συνδέσμου και ανέλαβε καθήκοντα πρωθυπουργού της Ελλάδας . Οριστική λύση δόθηκε την 1^η Δεκεμβρίου του 1913 οπότε και κηρύχθηκε επίσημα η ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα , παρουσία του βασιλιά Κωνσταντίνου και του πρωθυπουργού της Ελλάδας Ελευθερίου Βενιζέλου .

Κεφάλαιο Πρώτο

Η εκπαιδευτική κατάσταση στην Κρητική Πολιτεία,

σχετική νομοθεσία και συναφή κείμενα

1.1.Γενικά

Κατά τη διάρκεια της Κρητικής Πολιτείας (1898-1913) ψηφίσθηκαν αρκετοί νόμοι και νομοθετικά διατάγματα σχετικά με την εκπαίδευση . Στο σημείο αυτό θα γίνει μια περιληπτική παρουσίαση των σημαντικότερων νομοθετικών κειμένων ώστε να αναδειχθούν οι βασικές αρχές και οι κυριότερες αλλαγές που επέφερε το καθένα. Θα γίνει επίσης προσπάθεια να ανιχνευθούν στα νομοθετήματα αυτά στοιχεία σχετικά με την γλώσσα την οποία προωθούσαν .

1.2.Το πρώτο Κρητικό Σύνταγμα

Το πρώτο Κρητικό Σύνταγμα , αν και αναγνώριζε τη λαϊκή κυριαρχία και τα έμφυτα δικαιώματα του ανθρώπου , ήταν αυστηρά συγκεντρωτικό και γραφειοκρατικό . Έτσι, η εκπαίδευση και η γύρω από αυτή νομοθεσία ως βασικός πολιτειακός μηχανισμός φαίνεται να ήταν και αυτή εκ των πραγμάτων γραφειοκρατική , συγκεντρωτική , δομημένη ιεραρχικά και να λειτουργούσε ως σύστημα πολιτικού και ιδεολογικού ελέγχου της⁶ . Ανάγλυφα αποτυπώνεται η αυστηρότητα αυτή στο άρθρο 111 του Συντάγματος όπου αναφέρεται ότι ο Ύπατος Αρμοστής « θέλει καταρτίσει και θέσει εις εφαρμογήν δια προσωρινών διαταγμάτων πάντας τους αναγκαίους προς λειτουργίαν του Πολιτεύματος δικαστικούς , διοικητικούς , οικονομικούς , στρατιωτικούς , εκπαιδευτικούς και άλλους νόμους» . Παράλληλα όμως θεσπίζεται η ελεύθερη διδασκαλία και εκπαίδευση , ενώ η δημοτική εκπαίδευση σύμφωνα με το άρθρο 21 είναι υποχρεωτική και δωρεάν για τους μαθητές 6 έως 9 ετών : « Η εκπαίδευσις είνε ελευθέρα , αρκεί να ασκήται υπό προσώπων κεκτημένων την υπό του νόμου οριζόμενην ικανότητα και χρηστότητα [...]. Η δημοτική εκπαίδευσις είναι υποχρεωτική και παρέχεται δωρεάν» .

⁶ Χουρδάκης Α., ενθ' ανωτ., σελ.76

1.3. Διάταγμα Νόμου 82 /1899 «Περί Οργανισμού της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως»

Με το υπ' αριθμ. 82 διάταγμα νόμου ο οποίος εκδόθηκε την 02-10-1899 στην Επίσημο Εφημερίδα της Κρητικής Πολιτείας «Περί Οργανισμού της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως»⁷, άρχεται η σχετική με την εκπαίδευση παραγωγή νομοθετημάτων κατά την εξεταζόμενη περίοδο. Σύμβουλος Δημοσίας Εκπαιδεύσεως και των Θρησκευμάτων είναι ο Νικ. Γιαμαλάκης. Η γλώσσα στην οποία είναι διατυπωμένος ο νόμος είναι καθαρεύουσα και αποτελείται από 244 άρθρα. Σύμφωνα με το άρθρο 7 «*Η δημοτική εκπαίδευσις σκοπόν έχει, δια διδασκαλίας, ασκήσεως και αγωγής αρμονικώς αναπτύσσουσα τας τε σωματικές και τας ψυχικές δυνάμεις, να παρέχη τοις δι' αυτής παιδευόμενοις τας βάσεις θρησκευτικής, ηθικής και εθνικής μορφώσεως, και να μεταδίδη αυτοίς τας παντί ανθρώπω αναγκαίας γνώσεις και δεξιότητας, ώστε να καθιστά αυτούς πολίτας χρηστούς και επιτήδειους εις τον πρακτικόν βίον*». Τα διδασκόμενα στο δημοτικό μαθήματα είναι τα εξής: α) Θρησκευτικά, β) Νέα Ελληνική Γλώσσα, γ) Πρακτική Αριθμητική, δ) Στοιχειώδης Γεωμετρία, ε) Ιστορία Εθνική και εκτενέστερος της Κρήτης [...], στ) Γεωγραφία της Κρήτης, της Ελλάδος, της Ευρωπ. και Ασιατ. Τουρκίας [...], ζ) Στοιχειωδώς τα καθήκοντα και δικαιώματα του συνταγματικού πολίτου, η) [...], ιε) Εν τοις σχολείοις των αρρένων πρακτικά γνώσεις κηπουρικής, δένδροκομίας, μελισσοκομίας και εν γένει της γεωργίας [...], ιστ) Εν τοις σχολείοις των θηλέων ανθοκομία, σηροτροφία, εργόχειρα, ήτοι ραπτική, κοπτική, πλεκτική, ποικιλτική, μαγειρική, οικιακή οικονομία και οικιακή παιδαγωγική [...] Γαλλική γλώσσα. (άρθρο 21).

Στο άρθρο 22 αναφέρεται ότι: «*Πάντα τα ανωτέρω μαθήματα είναι υποχρεωτικά, πλην της Γυμναστικής, ης απαλλάσσονται [...] και των Θρησκευτικών, των απαλλάσσονται οι ετερόδοξοι και οι αλλόθρησκοι*». Για τον υποχρεωτικό της φοιτήσεως στα δημοτικά σχολεία, τυχόν απαλλαγή καθώς και καταλογοισμό σχετικών προστίμων, εκτενής αναφορά γίνεται στο Κεφάλαιον Δ' (άρθρα 29-40). Ειδικότερα σύμφωνα με το άρθρο 29: «*Η εις τα Δημοτικά φοίτησις αρρένων και θηλέων είναι υποχρεωτική από του 6^{ου} της ηλικίας έτους αρχομένου μέχρι του 9^{ου} συμπληρωμένου [...]*».

⁷ Επίσημος Εφημερίς της Κρητικής Πολιτείας, Β', αριθμ. 86, 02-10-1899

Στο Κεφάλαιον Κ' (άρθρα 207-222) «Περί Μουσουλμανικών σχολείων» τακτοποιούνται ζητήματα σχετικά με την εκπαίδευση των μουσουλμάνων . Με το άρθρο 207 ιδρύονται ιδιαίτερα Δημοτικά Σχολεία και Παρθεναγωγεία στις πόλεις των Χανίων , Ρεθύμνης και Ηρακλείου , με το άρθρο 210 δίδεται η δυνατότητα ίδρυσης κι άλλων δημοτικών σχολείων ή Γραμματοδιδασκαλείων και σε άλλες περιοχές του νησιού εφόσον υπάρχει ικανός αριθμός μαθητών . Με το άρθρο 211 ορίζεται το υποχρεωτικό της φοίτησης από 6 έως 10 ετών . Σχετικά με τα διδασκόμενα μαθήματα (άρθρο 212) εκτός της Τούρκικης γλώσσας , διδάσκονται και όλα τα μαθήματα που αναφέρθηκαν στον άρθρο 21 , πλην των Θρησκευτικών , αντί των οποίων διδάσκονται Θρησκευτικά στη Θρησκεία των μουσουλμάνων και της Ιστορίας όπου διδάσκονται μόνο τα σπουδαιότερα γεγονότα της παγκόσμιας ιστορίας . Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει και στο άρθρο 221 , στο οποίο ορίζεται ότι όπου δεν υπάρχουν Μουσουλμανικά σχολεία , τα παιδιά των Μουσουλμάνων υποχρεούνται να φοιτούν στα ήδη υπάρχοντα για τα Κρητικόπουλα δημοτικά σχολεία , απαλλασσόμενα από το μάθημα των Θρησκευτικών . Από τα παραπάνω φαίνεται ότι υπήρξε ιδιαίτερη μέριμνα για την εκπαίδευση των μουσουλμάνων .

Συμπληρωματικά του παραπάνω διατάγματος νόμου , κατά τα έτη 1899 και 1900 εκδόθηκαν αρκετά διατάγματα με προσθήκες , τροποποιήσεις που αφορούσαν την ίδρυση ιεροδιδασκαλείου - τα μαθήματα , τους μαθητές , το διδακτικό προσωπικό , τους πόρους , το διορισμό γιατρού κλπ ζητήματα , τα μουσουλμανικά σχολεία - αναγνώριση σπουδών , εξατάξια από πεντατάξια - , τη θεσμοθέτηση των ημιημερήσιων σχολείων .

1.4. Νόμος 391/1901 «Περί Οργανισμού της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως»

Τον Ιούλιο του 1901 εισάγεται για συζήτηση και ψηφοφορία στη Βουλή ένα νέο εκπαιδευτικό νομοσχέδιο που συντάχθηκε από τον γνωστό παιδαγωγό Π.Π. Οικονόμο⁸. Ο Οικονόμος υπήρξε υποστηρικτής της συνδιδασκτικής μεθόδου, μαζί με τους Σπ. Μωραΐτη, Μιλτ. Βρατσάνο, Βλ. Σκορδέλη κ.α. Την 1^η Αυγούστου του 1901, μετά από έντονες αντιπαραθέσεις στη Βουλή, ιδίως μεταξύ του Αντ. Μιχελιδάκη, Προέδρου της Βουλής και του πρώην Συμβούλου Παιδείας Νικ. Γιαμαλάκη, δημοσιεύεται ο υπ' αριθμ. 391 /1901 Νόμος «Περί Οργανισμού της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως»⁹ και καταργείται ο προηγούμενος νόμος του 1899.

Με το νέο νόμο, ο οποίος φυσικά είναι φυσικά γραμμένος στην καθαρεύουσα, μειώνονται τα διδακτέα μαθήματα από δεκαέξι σε έντεκα. Τα βασικά μαθήματα των Θρησκευτικών, της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, της Πρακτικής Αριθμητικής, της Στοιχειώδους Γεωμετρίας, της Ιστορίας και της Γεωγραφίας παραμένουν ως έχουν, καταργείται η Καλλιγραφία, η Εκκλησιαστική Μουσική, τα καθήκοντα και τα δικαιώματα του συνταγματικού πολίτου, τα μαθήματα της Φυσικής Ιστορίας και της Φυσικής και Χημείας συγχωνεύονται σε Φυσική Ιστορία και μαθήματα τινά εκ της φυσικής και της χημείας, όπως επίσης συγχωνεύονται τα δυο ξεχωριστά πρακτικά μαθήματα που υπήρχαν για αγόρια και κορίτσια σε ένα, Γεωπονικά εργασία και τεχνικά, δια τα θήλεα δε και χειροτεχνήματα. Τα μαθήματα είναι υποχρεωτικά για όλους τους μαθητές με απαλλαγές στη Γυμναστική και στα Θρησκευτικά, για συγκεκριμένους λόγους (Κεφάλαιον Β' άρθρα 15-17). Η φοίτηση στα δημοτικά σχολεία και πάλι είναι υποχρεωτική, με συγκεκριμένες εξαιρέσεις ενώ σε περιπτώσεις μη δικαιολογημένων απουσιών ορίζεται σχετική διαδικασία επιβολής προστίμων (Κεφάλαιον Γ' άρθρα 18-26).

Σημαντική διαφοροποίηση διακρίνεται με την ίδρυση των Ελληνικών Σχολείων (άρθρα 34-45), «προς πληρεστέραν μόρφωσιν των μαθητών ανθρωπιστικήν τε και πρακτικήν της υπό της δημοσίας εκπαιδεύσεως

⁸ Χουρδάκης, Α. Γ. (2010). *Πολιτεία υπο αναίρεση: Η εκπαίδευση στη Κρήτη πριν την Ένωση της με την Ελεύθερη Ελλάδα* (Τόμ. Β'). Αθήνα: Τεκμήρια - Μελέτες Ιστορίας Νεοελληνικής Εκπαίδευσης - Gutenberg, σελ. 15.

⁹ Επίσημος Εφημερίς της Κρητικής Πολιτείας, Β', Αριθμ 50, τευχ. Α' 01-08-1901

παρεχόμενης [...] , έχοντα τρεις ανιούσας ενιαυσίους τάξεις». Τα ελληνικά σχολεία ιδρύθηκαν στις τρεις μεγάλες πόλεις και σε δεκατρείς μεγάλες κωμοπόλεις -κεφαλοχώρια της κρητικής υπαίθρου . Καινοτομία επίσης αποτελεί η ίδρυση των Ανώτερων Παρθεναγωγείων (άρθρα 47-56) , *«προς πληρεστέραν μόρφωσιν θρησκευτικήν και ηθικήν ως και προς τελειοτέραν γενικήν προπαρασκευήν διο τον βίον δια γνώσεων και δεξιοτήτων εξυπηρετουσών τον προορισμό της γυναικός ιδρύονται εν Χανίοις , Ρεθύμνη , Ηρακλείω και Νεαπόλει ανάλογα προς τα ελληνικά σχολεία ανώτερα παρθεναγωγεία έχοντα 4 ανιούσας ενιαυσίους τάξεις» .*

Στο νέο νόμο υπάρχει , όπως και στον προηγούμενο , ειδική πρόβλεψη για τα σχολεία των ετεροθρήσκων (Τμήμα Η´ , άρθρα 101-118) . Τα σχολεία αυτά υπόκεινται στους νόμους της Κρητικής Πολιτείας , ανεξαρτήτως ποιος χρηματοδοτούσε τη λειτουργία τους . Στα σχολεία αυτά εφόσον φοιτούσαν αποκλειστικά μαθητές ετερόθρησκοι και είχαν δυο ή περισσότερους δασκάλους υπήρχε εφορεία του σχολείου , αποτελούμενη από τρία μέλη, ανάλογα με το θρήσκευμα των μαθητών . Σημαντική διαφοροποίηση υφίσταται και εδώ με την πρόσθεση πέμπτης και έκτης τάξης , *« προς τελειοτέραν διδασκαλίαν των θρησκευτικών και της Τουρκικής γλώσσης , προς δε και την τελειοτέραν παρασκευήν εν τοις μαθήμασι του δημοτικού σχολείου προς κατάταξιν των μαθητών εις σχολεία της μέσης εκπαίδευσσεως» .* Υπάρχει πρόβλεψη για ίδρυση ανώτερων Παρθεναγωγείων για τους Μουσουλμάνους σε όσες πόλεις υπάρχουν για τους χριστιανούς , ενώ όπου δεν υπάρχουν σχολεία Μουσουλμάνων τα παιδιά τους δύνανται να φοιτούν στα υπάρχοντα δημοτικά σχολεία απαλλασσόμενα της διδασκαλίας των θρησκευτικών .

Ιδιαίτερη αξία έχει στο σημείο αυτό να μεταφερθεί απόσπασμα της συζήτησης που γίνεται στη Βουλή γύρω από τα σχολεία των ετεροθρήσκων με αφορμή την ψήφιση του νομοσχεδίου πριν γίνει νόμος της πολιτείας¹⁰:

« Γ. Δασκαλογιάνης : Εγώ , Κύριοι νομίζω ότι δεν έχει η πολιτεία καμμίαν υποχρέωσιν εις τους Ισραηλίτας να τους χορηγήση σχολεία , καθόσον όταν μεν ίσχυον οι Τούρκοι ηνώνοντο με αυτούς και έκαιον τα Χριστιανικά σπίτια , όταν δε ίσχυον οι χριστιανοί ηνώνοντο με αυτούς και έκαιον τα Μουσουλμανικά. Αυτό δεικνύει η ιστορία εις τους μεν και τους δε.

Χ. Πωλογεώργης: Πολιτεία ελευθέρα , Κύριε Δασκαλογιάννη, δεν μνησικακεί.

¹⁰ Χουρδάκης Α. , ενθ' ανωτ., σελ.48-50

Πρόεδρος : Κύριε Δασκαλογιάννη , το Σύνταγμα μας καθιέρωσε την ανεξιθρησκείαν και την ισότητα .

Χ. Καλοειδής : Η Πολιτεία δεν εξαιρεί .

Πρόεδρος : Οι παραδεχόμενοι την πρότασιν του κ. Δασκαλογιάννη να εγερθώσιν (εγείρονται ολίγοι)

Γ. Φούμης : Την αποσύρει .

Α. Κριάρης : Απερρίφθη , απερρίφθη . [...]

Μπεχτσέτ βέης : Εγώ έχω μίαν πρότασιν , τα Ελληνικά μαθήματα να μη διδάσκονται εις τα δημοτικά σχολεία των Μουσουλμάνων παρά μετά τα δυο έτη της φοιτήσεως των μαθητών , και ήνε αυτά τα δυο έτη αποκλειστικώς τα Τουρκικά . (Θόρυβος)

Χ. Πλουμιδάκης : Αντισυνταγματικόν είναι αυτό .

Πολλοί : Βεβαίως, βεβαίως ...

Μπεχτσέτ βέης : Έχω έπειτα την πρότασιν αυτήν , ως είπον , ότι οι μαθηταί να διδάσκωνται τα Ελληνικά μετά την δευτέραν τάξιν .

Πολλοί: Όχι , όχι . Απορρίπτεται .

Χ. Πλουμιδάκης : Είναι εναντίον του Συντάγματος . Καθιερούται η Ελληνική ως επίσημος γλώσσα . Την Ελληνικήν θα την μανθάνετε . [...]

Χ. Πωλογεώργης : Αυτά που λέγετε είναι αδικία προς εκείνα , τα οποία εψήφισεν η Βουλή . Αφού η Βουλή ιδρύει δυο ανωτέρας τάξεις χάριν της ανωτέρας μαθήσεως της γλώσσης μου φαίνεται περίεργον να λέγητε ότι θέλομεν να σας περιορίσωμεν . Την γλώσσαν σας . Εάν αυτά γράφωνται , εδώ δεν πρέπει να λέγωνται . [...]

Χ. Πωλογεώργης : Εδώ απολαμβάνετε πλήρη ελευθερίαν . [...] . Και οι Άραβες , οι οποίοι εκάθησαν εδωπέρα , σήμερα η πρώτη λέξη που λένουν τα παιδιά των , είναι τα Ελληνικά . Λοιπόν αυτή η γλώσσα πρέπει να αυτοδιδάσκητοι από το πρώτον έτος , και ουχί όπως λέγετε σεις .

Πρόεδρος : Οι παραδεχόμενοι την πρότασιν να εγερθώσιν .

(Ουδείς εγείρεται) Απερρίφθη .

Μπεχτσέτ βέης : Είχον να είπον κάτι τι περισσότερο . Η τούρκικη γλώσσα είναι δύσκολος . [...]

Μπεξέτ βέης : Κύριε Πρόεδρε , τα παιδιά το πρώτο έτος να μη διδάσκωνται . Έτσι είνε και τώρα . [...] »

Από την παραπάνω συζήτηση στην Κρητική Βουλή , προκύπτει ότι το Κρητικό Σύνταγμα προστάτευε την ανεξιθρησκεία , την ελευθερία και την ισότητα για όλους τους πολίτες της κρητικής Πολιτείας , ανεξαρτήτως εάν ήταν χριστιανοί , μουσουλμάνοι ή ισραηλίτες . Προκύπτει ακόμα ότι τα παιδιά των μουσουλμάνων διδάσκονταν την ελληνική και την τούρκικη γλώσσα , η δεύτερη ήταν δύσκολη και παρά το γεγονός ότι από τον Τούρκο βουλευτή έγινε πρόταση να μην διδάσκονται τα ελληνικά, ώστε να διδάσκεται περισσότερο η τούρκικη , αυτή καταψηφίσθηκε αφού κανείς δεν σηκώθηκε να την υπερψηφίσει, αν και προφανώς θα υπήρχαν κι άλλοι μουσουλμάνοι αντιπρόσωποι στην συζήτηση .

Στον ίδιο νόμο προβλέπεται η ίδρυση Διδασκαλείου και Ιεροδιδασκαλείου για μόρφωση των δασκάλων , ρυθμίζονται ζητήματα περί διδασκαλικών συνεδρίων και πρακτικών ασκήσεων ενώ εισάγεται προαιρετικά και η διδασκαλία ξένων γλωσσών στα ελληνικά σχολεία , στα γυμνάσια και στα ανώτερα παρθεναγωγεία .

1.5. Νόμος 485/1903 και Νόμος 601/1905

Με την παρέλευση δυο περίπου ετών , την 26-06-1903 με τον νόμο 485 «Περί οργανισμού της Δημοσίας Εκπαιδύσεως»¹¹ , ρυθμίστηκε το Αναλυτικό και το Ωρολόγιο Πρόγραμμα των Δημοτικών σχολείων . Επίσης εισήχθησαν από την Ελλάδα στα χριστιανικά δημοτικά σχολεία εγκεκριμένα διδακτικά εγχειρίδια , σύμφωνα με την ομόφωνη απόφαση των Νομαρχιακών Επιθεωρητών (Ν. Μπέμπελι, Ν. Πολυχρονίδη , Ν. Τιμπλάκι και Α. Κοκκινάκι)¹² .

Ακολούθως τον Σεπτέμβριο του 1905 ,επέρχεται τροποποίηση του, με τη δημοσίευση του υπ' αριθμ. 601 Νόμου «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του υπ' αριθμ. 485 νόμου»¹³ . Οι κύριες εκπαιδευτικές αλλαγές που επήλθαν με αυτόν ήταν ότι για την ίδρυση δημοτικών σχολείων απαιτούνταν τριάντα και άνω μαθητές έναντι είκοσι , γεγονός που οδήγησε στη συγχώνευση αρκετών σχολείων , η ίδρυση ελληνικών σχολείων και η κατάργηση του Ιεροδιδασκαλείου .

¹¹ Επίσημος Εφημερίς της Κρητικής Πολιτείας , Β΄ ,Αριθμ 33, τευχ. Α΄ , 28-06-1903

¹² Χουρδάκης Α. , *Η παιδεία στην Κρητική Πολιτεία* , σελ.143

¹³ Επίσημος Εφημερίς της Κρητικής Πολιτείας , Ζ΄ , Αριθμ 47, 03-09-1905

1.6. Νόμος 691/1907 και συνταγμάτιο του Αντ. Γιάνναρη

Το 1907 δημοσιεύεται ο υπ' αριθμ. 691 Νόμος « *Περί τροποποιήσεως εις τον υπ' αριθμ. 485 Νόμον περί οργανισμού Δημοσίας εκπαιδεύσεως* »¹⁴ , αποτελούμενος από συνολικά 4 άρθρα . Η βασική αλλαγή που επέφερε ο νόμος αυτός ήταν η επαναλειτουργία του θεσμού του Γενικού Επιθεωρητή της Παιδείας , (άρθρο 3) θέση την οποία κατέλαβε ο Αντώνιος Γιάνναρης , καθηγητής του Πανεπιστημίου του Αγίου Ανδρέα στη Σκωτία , με πολυετείς σπουδές στις μεγαλύτερες χώρες της Ευρώπης . Στο συγκεκριμένο νόμο πέραν των προσόντων που έπρεπε να διαθέτει ο Γενικός Επιθεωρητής , επιπλέον καθοριζόταν και οι αρμοδιότητες του , ενώ στα υπόλοιπα άρθρα του ορίζονται η κατανομή των διδακτικών ωρών των διδασκόντων , μισθολογικά ζητήματα , θέματα σχετικά με το χρόνο υπηρεσίας κ.α. .

Το 1908 ο Γενικός Επιθεωρητής , Αντ. Γιάνναρης , συμφώνως με τα γενικά του καθήκοντα (άρθρο 3 παραγρ. Β' , εδάφιο α' : « *Να προπαρασκευάζη πάσαν σχολικήν νομοθεσίαν αποβλέπουσα εις την βελτίωσιν ή τροποποίησιν του υπάρχοντος Οργανισμού της Παιδείας και να υποβάλλη ταύτην εις τον επί της Παιδείας Σύμβουλον* » , συντάσσει ένα νέο εκπαιδευτικό Νομοσχέδιο , του οποίου ο όγκος ήταν πολλαπλάσιος από κάθε άλλο σχετικό με την παιδεία νόμο. *Αν και το Νομοσχέδιο αναμενόταν να κατατεθεί έγκαιρα στη Βουλή , καθυστέρησε , με αποτέλεσμα να προκληθούν αρνητικά σχόλια στο διδασκαλικό κόσμο . Στο νομοσχέδιο του καταφαίνονται οι αντιλήψεις του και η μεταρρυθμιστική του προσπάθεια για το συγχρονισμό του σχολείου με τις αστικές οικονομικοκοινωνικές δυνάμεις. Τα δυο κύρια ρεύματα που εμφανίζονται στην Κρήτη : η ελληνορθόδοξη χριστιανική παράδοση και οι νεότερες ευρωπαϊκές ιδέες βρίσκουν στις παιδαγωγικές του διατριβές έναν συγχρωτισμό . Η αξιολόγηση, ωστόσο, του εκπαιδευτικού συνταγματίου του , όπως ο ίδιος το αποκαλούσε , από τους Γ. Παπασωτηρίου , Ν. Παλιεράκη και Εμμ. Γενεράλη ήταν αρνητική , ενώ ορισμένοι τον χαρακτήρισαν σκωπτικά ως Λυκούργο ή Νουμά*¹⁵. Το συγκεκριμένο νομοσχέδιο δεν έγινε ποτέ νόμος της Κρητικής Πολιτείας , ενώ λίγο αργότερα ο συντάκτης του απεβίωσε κατά τη διάρκεια ταξιδιού του .

¹⁴ Επίσημος Εφημερίς της Κρητικής Πολιτείας , Θ' , αριθμ. 66 , 03-11-1907

¹⁵ Χουρδάκης Α. , *Η παιδεία στην Κρητική Πολιτεία* , σελ. 173-175, 183

1.7. Ο Μουσουλμάνος Σύμβουλος Παιδείας και τα εκπαιδευτικά προβλήματα

Την ίδια περίοδο Σύμβουλος Παιδείας ήταν ο μουσουλμάνος Νεσίμ Φαρφουράκης , ο οποίος με τον τρόπο που έδρασε έδωσε αρκετές αφορμές για επικρίσεις εναντίον του . Ασκώντας , όπως ήταν φυσικό λόγω της καταγωγής , του τα καθήκοντα του μεροληπτικά υπέρ της μουσουλμανικής κοινότητας και σε βάρος της χριστιανικής , δημιουργούσε αντιπαραθέσεις ανάμεσα στην κυβέρνηση και την αντιπολίτευση . Μεταθέσεις ή ακόμα και απολύσεις εκπαιδευτικών , διατήρηση των μουσουλμανικών σχολείων ενώ δεν πληρούνταν οι σχετικές προϋποθέσεις , κατάργηση χριστιανικών για ασήμαντες αφορμές ήταν κάποια από τα έργα των ημερών του .

Σημαντικό ζήτημα επίσης ήταν η μεγάλη ρήξη που επήλθε μεταξύ αυτού και του γενικού Επιθεωρητή , Αντ. Γιάνναρη , γεγονός το οποίο δυσχέρανε ακόμα περισσότερο τα εκπαιδευτικά δρώμενα . Όπως καταγγέλλει τον Ιούνιο του 1908 ο Γιάνναρης σε επιστολή του προς τον πρόεδρο της Κρητικής Βουλής , ο Σύμβουλος δυστρόπησε να εκδώσει τον διορισμό του , αρνήθηκε να αναγγείλει τον διορισμό του στις υφιστάμενες εκπαιδευτικές αρχές , εξέδωσε εγκύκλιο με την οποία επιτηδείως ζητούσε να μην απευθύνονται στον Γενικό Επιθεωρητή αλλά να παρακάμπτουν την ιεραρχία και να απευθύνονται απευθείας σε αυτόν , εξέδωσε διαταγή με την οποία ανέθετε την επιθεώρηση των ελληνικών σχολείων και των ανώτερων παρθεναγωγείων στους Γυμνασιάρχες ενώ αυτό ήταν καθήκον του Γενικού Επιθεωρητή , παρέβλεπε ότι ο Γεν. Επιθεωρητής ήταν αρμόδιος να εισηγηθεί μεταθέσεις , απολύσεις και άλλες τιμωρίες του διδακτικού προσωπικού , αντιδρούσε στις ενέργειες του Γενικού Επιθεωρητή , προκαλούσε και αποδεχόταν δημοσιογραφικές επιθέσεις εναντίον του Γενικού Επιθεωρητή , ενώ προ δεκαημέρου απεύθυνε εχθρική έκθεση προς το Συμβούλιο του Ύπατου Αρμοστή με την οποία τον συκοφαντούσε και ζητούσε την απόλυση του διότι προς τα έγγραφα του ο Γιάνναρης μεταχειριζόταν γλώσσα χυδαία με βαριές εκφράσεις , ότι διαστρέφει τα γεγονότα και παρερμηνεύει το νόμο και ότι επιδιώκει με τη συμπεριφορά του να απολυθεί . Κλείνοντας την επιστολή του ο Γιάνναρης , μεταξύ άλλων , αναφέρει ότι : *[...] ο της Παιδείας Σύμβουλος , ετερόθρησκος και ηθικώς ανεύθυνος ων , δεν δύναται ουδ' οφείλει να πολυπραγμαονεί περί τα πράγματα της Χριστιανικής παιδείας και θρησκείας , ότι ο Γενικός Επιθεωρητής της Παιδείας [...] δεν είναι απλή σκιά αλλά μετά τον Σύμβουλον και μετά του Συμβούλου γενικός επόπτης και ελεγκτής και ρυθμιστής του όλου παιδευτικού συστήματος και ότι [...]*

*προϊστάται αμέσως πάντων των υπό τον Σύμβουλον λειτουργών της Παιδείας*¹⁶.

Ζήτημα το οποίο προκάλεσε σοβαρές τριβές ήταν και τα εκπαιδευτικά εγχειρίδια . Ο μουσουλμάνος Σύμβουλος Παιδείας , καταστρατηγώντας το άρθρο 162 του υπ' αριθμ. 485 Οργανισμού της Δημοσίας Εκπαιδύσεως , *δεν πρότεινε σχολικά εγχειρίδια από την υπόλοιπη Ελλάδα , ούτε καν τη δυνατότητα επιλογής ανάμεσα σε τρία ή τέσσερα σχολικά εγχειρίδια που έδινε ο νόμος στο δάσκαλο , αλλά ένα συγκεκριμένο , αποκλείοντας κάθε άλλο εγκεκριμένο από την ηπειρωτική Ελλάδα σχολικό βιβλίο, για ευνόητους λόγους που υπαγορεύονταν από μια καθαρά ανθενωτική πολιτική σκοπιμότητα*¹⁷ με αποτέλεσμα ο ημερήσιος τύπος να αναφέρεται σε «εκπαιδευτικό σκάνδαλο».

Τα παραπάνω ζητήματα αναδεικνύουν ότι υπήρξε κρίση στην εκπαίδευση την συγκεκριμένη περίοδο , κρίση κοινωνικοπολιτική μεταξύ των χριστιανών και των μουσουλμάνων , η οποία εκφράστηκε με την αντίθεση του Συμβούλου και του Γενικού Επιθεωρητή και γενικότερα με την εκπαιδευτική πολιτική του Συμβούλου . Τα πάθη καταλάγιασαν και τα πράγματα στο χώρο της εκπαίδευσης ησύχασαν όταν νέος Σύμβουλος επί της Παιδείας ορίσθηκε ο χριστιανός Μ. Πετυχάκης , του οποίου ο διορισμός έγινε αποδεκτός με ιδιαίτερη ανακούφιση από το χριστιανικό στοιχείο .

¹⁶ Χουρδάκης Α. Γ., (2010). *Πολιτεία υπο αναίρεση: Η εκπαίδευση στη Κρήτη πριν την Ένωση της με την Ελεύθερη Ελλάδα* (Τόμ. Β΄). Αθήνα: Τεκμήρια - Μελέτες Ιστορίας Νεοελληνικής Εκπαίδευσης - Gutenberg, σελ. 145-146 .

¹⁷ Χουρδάκης Α. ,ενθ. ανωτ., σελ.146

1.8. Νομοθεσία 1909-1913

Στο επόμενο χρονικό διάστημα συνεχίζουν να θεσπίζονται νόμοι σχετικοί με την παιδεία στην Κρήτη , εισάγονται διατάξεις του Ελληνικού Βασιλείου οι οποίες δεν αντιτίθενται στο νόμο 485 , καταργούνται τα ελληνικά σχολεία και προς αντικατάσταση αυτών ιδρύονται εξατάξια ανώτερα δημοτικά σχολεία , νομοθετείται η εξέταση των δημοδιδασκάλων ώστε να εξακριβωθούν οι ικανότητες τους , αποστέλλεται από το Υπουργείο Δημοσίας Εκπαιδύσεως του Βασιλείου της Ελλάδας η Εισηγητική Έκθεση και το Σχέδιο Νόμου Περί Διδακτηρίων των Δημοτικών Σχολείων του τότε Υπουργού . Το 1911 με το υπ' αριθμ. 103 Νομοθετικόν Διάταγμα «Περί Δημοσίας Εκπαιδύσεως»¹⁸ επέρχονται εκ νέου τροποποιήσεις στα εκπαιδευτικά δρώμενα της δημοτικής εκπαίδευσης στην Κρητική Πολιτεία . Η δημόσια εκπαίδευση χωρίζεται σε δυο εξαετείς κύκλους , κατώτερο και ανώτερο και καθένας τους αποτελείται από έξι ενιαύσιες τάξεις . Ο κατώτερος περιλαμβάνει τη Δημοτική Εκπαίδευση , ο ανώτερος τη Μέση ή Γυμνασιακή , καθορίζεται ο τρόπος μετάβασης από τον ένα στον άλλο (απολυτήριο και εξετάσεις) , η φοίτηση στα Δημοτικά είναι υποχρεωτική για αγόρια και κορίτσια (με διαφορετικά όμως όρια) και τα Δημοτικά Σχολεία καθορίζονται σε ανώτερα (6 τάξεις) και κατώτερα (4 τάξεις) . Μέχρι την ένωση με την Ελλάδα δημοσιεύθηκαν κι άλλα σχετικά με την εκπαίδευση διατάγματα τα οποία διάφορες τροποποιήσεις στο εκπαιδευτικό πλαίσιο .

¹⁸ Βασιλείον της Ελλάδος , Παράρτημα της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως εν Κρήτη τευχ. Α ' , αριθμ. 49 , 13-07-1911

1.9. Το Υπόμνημα του Παγκρήτιου Διδασκαλικού Συλλόγου

Αξίζει στο σημείο αυτό να γίνει συνοπτική αναφορά στο υπόμνημα που κατέθεσε το 1910 ο Παγκρήτιος Διδασκαλικός Σύλλογος , με αριθμό πρωτοκόλλου 98/29 ενώπιον της εκτελεστικής επιτροπής και της εν Κρήτη Συνελεύσεως , αναφορικά με εκπαιδευτικά ζητήματα , γεγονός που προφανώς αναδεικνύει τον ενεργό ρόλο και το ενδιαφέρον που επιδείκνυαν τα μέλη του για την εκπαίδευση . Το υπόμνημα αυτό δημοσιεύθηκε σε έκτακτο παράρτημα, στο υπ' αριθμ. 21 φύλλο της *Ασπίδος* , επίσημου περιοδικού του Παγκρήτιου Διδασκαλικού Συλλόγου.

Στο συγκεκριμένο υπόμνημα οι δάσκαλοι της στοιχειώδους εκπαίδευσης κατέθεσαν τις προτάσεις τους για τη μεταρρύθμιση και τη βελτίωση του ισχύοντος εκπαιδευτικού συστήματος , λόγω ακριβώς της αίσθησης τους ότι η Πολιτεία δεν τους αντιμετώπιζε *πάντοτε όπως θα ήθελαν ,δεν έπαψαν να αγωνιούν και να αγωνίζονται για τα κακώς κείμενα της εκπαίδευσης και μάλιστα για την ανύψωση του γοήτρου του επαγγέλματος τους*¹⁹ . Βασικότερα σημεία του υπομνήματος ήταν: *η δημοτική εκπαίδευση να είναι υποχρεωτική και δωρεάν επί εξαστία , τα Ελληνικά σχολεία να συγχωνευθούν με τα Γυμνάσια σε εξαετή κύκλο σπουδών , οι απόφοιτοι των δημοτικών να μπορούν να καταταγούν στην πρώτη γυμνασίου μετά την έκτη τάξη , ένα τμήμα του Γυμνασίου να μετατρέπεται σε Πρακτική Σχολή , ενώ προτάθηκε κατώτερο όριο μισθοδοσίας του δασκάλου και αύξηση της μισθοδοσίας μετά την παρέλευση τριετίας και η αμοιβή των δασκάλων να γίνεται σύμφωνα με τον βαθμό και όχι με τη θέση τους . Προτάθηκε επίσης η συμφοίτηση αγοριών και κοριτσιών σε όσες περιφέρειες δε λειτουργούσαν ξεχωριστά σχολεία καθώς και να διαβαθμίζονται τα σχολεία με βάση τον πραγματικό αριθμό των μαθητών . Σημαντικές προτάσεις ήταν και η προκήρυξη διαγωνισμού για συγγραφή βιβλίων για τους δασκάλους και αναγνωστικών για την ε΄ και στ΄ τάξη με ιδιαίτερη προσοχή στη γλώσσα των βιβλίων αυτών , η σύνταξη ομοιόμορφων αναλυτικών προγραμμάτων , ο θεσμός του εποπτικού Συμβουλίου , το αμετάθετο των διδασκάλων , ο ορισμός τόσο των διακοπών των μαθημάτων όσο και των εξετάσεων καθώς και η δυνατότητα συμμετοχής σε κάθε δημοδιδάσκαλο με διετή υπηρεσία στις διευθυντικές εξετάσεις*²⁰ .

¹⁹ Χουρδάκης Α. , Η παιδεία στην Κρητική Πολιτεία , σελ .228 .

²⁰ Χουρδάκης Α. , ενθ. ανωτ. , σσ. 228-230

Λίγες ημέρες μετά την κατάθεση των παραπάνω προτάσεων , ο τότε Γενικός Επιθεωρητής Παιδείας , Εμμ. Γενεράλις απέστειλε έκθεση στον Σύμβουλο Παιδείας όπου διατύπωσε τις ανησυχίες του για τα σημεία όπου θα έπρεπε να διορθωθεί η εκπαίδευση στην Κρήτη ώστε να ανατείλουν καλύτερες ημέρες . Συγκρίνοντας τις προτάσεις του με αυτές που υποβλήθηκαν από το συνδικαλιστικό όργανο των δασκάλων , διακρίνουμε ότι αυτές συνέπιπταν σε μεγάλο βαθμό .

Διατρέχοντας την Ασπίδα , για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας , στο φύλλο της με αριθμό 33 , που εκδόθηκε την 15-05-1911, συναντήσαμε άρθρο με τον τίτλο «Γνώμαι των εκπαιδευτικών ζητημάτων», το οποίο παραθέτουμε αυτούσιο στο σχετικό Παράρτημα . Σε αυτό γίνεται παρουσίαση των συμπερασμάτων που διατυπώθηκαν στο συνέδριο των δημοδιδασκάλων του Σελίνου Χανίων , υπό την προεδρία του Νομαρχιακού Επιθεωρητή . Συνοπτικά οι προτάσεις που διατυπώνονται αφορούν στα ζητήματα της υποχρεωτικής φοιτήσεως , των διδακτικών βιβλίων , του μισθού και της διαβαθμίσεως του προσωπικού , της προαγωγής των δημοδιδασκάλων σε ανώτερες θέσεις , των διδακτηρίων , των σχολικών οργάνων και σκευών , των εξετάσεων , της επιθεωρήσεως , των διευθυντικών εξετάσεων , των διακοπών , των αδειών και του αριθμού των δασκάλων σε κάθε σχολείο . Τα συγκεκριμένα συμπεράσματα - προτάσεις ταυτίζονται σε αρκετά σημεία με τις προτάσεις του Παγκρήτιου Δημοδιδασκαλικού Συλλόγου , ενώ εμφανίζονται και κάποιες διαφοροποιήσεις .

Κεφάλαιο Δεύτερο

Γλωσσικό ζήτημα στην ελεύθερη Ελλάδα-

Δημοτικισμός- Εκπαιδευτικός Δημοτικισμός-Εκπαιδευτικός Όμιλος

2.1. Γενικά

Στο άκουσμα του όρου δημοτικισμός αυτόματα το μυαλό σε παραπέμπει σε δυο ονόματα, στον Αλέξανδρο Δελμούζο (1880-1956) και στο Δημήτρη Γληνό (1882-1943) . Χωρίς καμία πρόθεση να αδικηθούν αρκετοί άλλοι «συναγωνιστές» και «συνοδοιπόροι» τους στη μάχη που δόθηκε με τους καθαρευουσιάνους , από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα μέχρι και το 1976, οπότε καθιερώθηκε η δημοτική γλώσσα ως επίσημη γλώσσα του ελληνικού κράτους, οι μορφές των δυο αυτών παιδαγωγών είναι αυτές που κυριαρχούν.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα «οι Αλ. Δελμούζος και Δημ. Γληνός τελειώνουν τις πανεπιστημιακές τους σπουδές στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και μεταβαίνουν για μεταπτυχιακές σπουδές στη Γερμανία . Αρχίζουν να διαμορφώνουν το φιλοσοφικό , ιδεολογικό, κοινωνικο-πολιτικό και επιστημονικό τους πεδίο»²¹ . Έρχονται σε επαφή με νέες παιδαγωγικές αλλά και κοινωνικές, φιλοσοφικές και πολιτικές ιδέες , οι οποίες επιδρούν καταλυτικά σε αυτούς και την προσωπικότητά τους . Κατά την επιστροφή τους στην Ελλάδα μεταφέρουν τις φρέσκιες αυτές ιδέες μαζί τους και προσπαθούν να τις μεταλαμπαδεύσουν , ώστε να επιφέρουν πρόοδο στην ελληνική εκπαίδευση και κατ' επέκταση στην ελληνική κοινωνία .

²¹ Ελευθεράκης Θ.Γ. (2006) , *Εθνικό Σχολείο; Ιδεολογικές ,κοινωνικοπολιτικές και φιλοσοφικές συγκρούσεις στο Μεσοπόλεμο*, Αθήνα: Τεκμήρια - Μελέτες Ιστορίας Νεοελληνικής Εκπαίδευσης - Gutenberg , σελ.29 .

2.2. Ιστορικό πλαίσιο

Κεντρική ιδέα - στόχο του κινήματος του δημοτικισμού αποτελεί η καθιέρωση της ομιλούμενης, της δημοτικής γλώσσας , όπως αυτή χρησιμοποιούνταν στον προφορικό λόγο αντί της αρχαϊζούσης, της καθαρεύουσας , η οποία ήταν η επικρατούσα από την ίδρυση του ελληνικού κράτους . Η διαμάχη μεταξύ των υποστηρικτών της δημοτικής και της καθαρεύουσας προϋπάρχει, ανάγεται στον 1ο και 2ο αιώνα Μ.Χ. , όπου από τη μια πλευρά υπάρχουν λόγιοι της εποχής οι οποίοι νοσταλγούν την καθαρή αρχαία ελληνική γλώσσα (αττικισμός) και από την άλλη η ομιλούμενη, η καθημερινή γλώσσα του λαού, την οποία υποστηρίζουν και αρκετοί λόγιοι όπως ο Ρήγας Φεραίος, ο Διονύσιος Σολωμός .

Η διαπάλη αυτή κορυφώνεται κατά τον 18^ο αιώνα , όπου μεταξύ άλλων και ο μεγάλος δάσκαλος , Αδαμάντιος Κοραής , *«προτείνει για τη λύση του γλωσσικού ζητήματος ένα συμβιβασμό σαν βάση συμφιλίωσης . Προσπαθεί να δημιουργήσει μια γραφή γλώσσα 'αποκαθαρμένη' από τα αρχαϊκά ή 'χυδαία' στοιχεία. Αλλά κι αυτή η λύση συναντά ζωνή αντίδραση²²»* . Η καθαρεύουσα με την απελευθέρωση από τους Τούρκους καθιερώνεται ως η επίσημη γλώσσα του ελληνικού κράτους και κατά συνέπεια και της ελληνικής εκπαίδευσης , γεγονός το οποίο ουσιαστικά οδηγεί σε διγλωσσία τους μαθητές, αφού άλλη γλώσσα χρησιμοποιούν στο σχολείο και άλλη σε όλο τον υπόλοιπο βίο τους .

Οι υποστηρικτές της δημοτικής γλώσσας παρά την αρχική τους ήττα δεν θα σταματήσουν να αγωνίζονται για την ευόδωση του στόχου τους, πλησιάζοντας τον πάρα πολύ κοντά σε επί κυβερνήσεων Ελ. Βενιζέλου (1917-1920, 1922-1925,1930) και Γ. Παπανδρέου (1964-1965) , χωρίς όμως να τα καταφέρουν παρά μόνο το 1976 , οπότε με το νόμο 309/30-04-1976 «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της γενικής εκπαιδεύσεως» νομοθετήθηκε η χρήση της δημοτικής γλώσσας στην ελληνική εκπαίδευση .

²² Ελευθεράκης Θ. , ενθ. ανωτ ., σσ. 32-33 .

2.3.Σημαντικότεροι σταθμοί

2.3.1. Γ. Ψυχάρης, *Το Ταξίδι μου*

Ο Γ. Ψυχάρης με το έργο του *Το Ταξίδι μου*, το 1888, «συνδυασμό μυθιστορηματικής γραφής και μανιφέστου που αποτέλεσε την αφετηρία του γλωσσικού ζητήματος»²³ επηρέασε αποφασιστικά τις επόμενες γενιές, καθώς ουσιαστικά με αυτό ξεκινάει το κίνημα του δημοτικισμού, ερχόμενος σε ευθεία ρήξη με τον αρχαϊσμό και την προγονοπληξία και υποστηρίζοντας ότι με τη χρήση της γλώσσας του λαού ως γραπτής γλώσσας, θα γινόταν εφικτή η ανάπτυξη και ο εκσυγχρονισμός του ελληνικού κράτους. Την ίδια εποχή ο Χαρίλαος Τρικούπης επιδίωκε να πραγματοποιήσει κάτι παρόμοιο στις δομές του κράτους, προσπαθούσε να το εκβιομηχανίσει και να το εκσυγχρονίσει ώστε να αρχίσει να ακολουθεί με αργά βήματα τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη.

Όπως ήταν λογικό «το κήρυγμα του Γ. Ψυχάρη επηρεάζει και άλλους σημαντικούς λογοτέχνες και ανθρώπους των γραμμάτων. Οι Αλ. Πάλλης και Αργ. Εφταλιώτης είναι δυο από αυτούς οι οποίοι γίνονται υπέρμαχοι του δημοτικισμού και μαζί με τον Γ. Ψυχάρη γίνονται η βασική τριανδρία του δημοτικιστικού κινήματος, υποστηρίζοντας όμως μια μονόπλευρη, απόλυτη ορθοδοξία στο γλωσσικό»²⁴.

²³ Λαγουδάκη Ε. (2015), Παλίμψηστον, τευχ. 32, *Οι δημοτικιστές της Κρήτης στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα*, σελ. 165

²⁴ Ελευθεράκης Θ., ενθ. ανωτ., σελ. 42.

2.3.2. Ευαγγελιακά - Ορεστειακά

Σημαντικούς σταθμούς, ορόσημα, του κινήματος του δημοτικισμού αποτελούν τα Ευαγγελιακά (1901) και τα Ορεστειακά (1903) στα οποία θα αναφερθούμε συνοπτικά . Για την καλύτερη κατανόηση των γεγονότων αυτών θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το ιστορικό συγκείμενο : η πτώχευση του 1893 , η βαριά ήττα - ντροπή στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, το μακεδονικό και το κρητικό ζήτημα οδήγησαν σε προστριβές με τα γειτονικά κράτη .

Το Σεπτέμβριο του 1901 , η εφημερίδα Ακρόπολις ξεκινάει να εκδίδει τη μετάφραση των Ευαγγελίων από την καθαρεύουσα στη δημοτική, υπό του Αλέξ. Πάλλη , υπέρμαχο του δημοτικισμού καθώς ήταν βαθύτατα επηρεασμένος από τον Ψυχάρη . Μέρος του Τύπου πυροδοτεί αντιδράσεις αναφερόμενος σε προγενέστερη μετάφραση του Ευαγγελίου από την σλαβικής καταγωγής βασίλισσα Όλγα και ακολούθως φοιτητές υποκινούμενοι από τον Γ. Μιστριώτη , καθηγητή της Φιλοσοφικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών , ο οποίος θα συνδέσει το όνομα του με τους καθαρολόγους - καθαρευουσιάνους και σε άλλα επεισόδια ,εμπλέκονται σε σφοδρές ταραχές και σε δυναμικές συγκρούσεις , οι οποίες οδηγούν σε παραίτηση το μητροπολίτη και τον πρωθυπουργό .

Στο ίδιο μήκος κύματος , στη ίδια θεματική ανήκουν και τα Ορεστειακά . Το Νοέμβριο του 1903 , με αφορμή την παράσταση της τραγωδίας του Αισχύλου Ορέστεια, η οποία ήταν μεταφρασμένη στη δημοτική , φοιτητές με την καθοδήγηση του Γ. Μιστριώτη, αντιδρούν έντονα και απαιτούν τη διακοπή της παράστασης , δημιουργούν σοβαρές ταραχές με συνέπεια να σκοτωθούν δυο άτομα και να τραυματισθούν επτά . Στο συμβάν αυτό όπως και στα Ευαγγελιακά ένα βασικό συμπέρασμα είναι ότι συνεχίζει να υπερισχύει η καθαρεύουσα και οι υποστηρικτές της , όμως αρχίζει να αναδεικνύεται και να απλώνεται και ο δημοτικισμός .

2.3.3. Περιοδικό *Νουμάς*

Αναφορά δε θα ήταν δυνατόν και να μη γίνει και στο περιοδικό *Νουμάς*, το οποίο αρχίζει να κυκλοφορεί τον Ιανουάριο του 1903 και στην πορεία καταλήγει να αποτελέσει ένα από τα σημαντικότερα μέσα διάδοσης του δημοτικισμού. Το περιοδικό εκδίδεται μέχρι και το 1931 με ενδιάμεσα διαλλείματα και σε αυτό αρθρογραφούν μεγάλες προσωπικότητες και διανοούμενοι όπως οι Ψυχάρης, Πάλλης, Δελμούζος και αρκετοί άλλοι. Το περιοδικό αρχικά δεν είχε σαφή αυτοπροσδιορισμό ως προς τη γλώσσα, περισσότερο ενδιέφερε η ουσία των άρθρων, όμως το Νοέμβριο του 1903 μετά τα Ορεσטיακά, η έκδοση στρέφεται ξεκάθαρα προς τη δημοτική. Στο περιοδικό γίνεται μια εξόχως σημαντική ανταλλαγή απόψεων μέσω αρθρογραφιών από το 1907 έως το 1909 και επιπλέον σε αυτό γίνεται η συγγραφή και δημοσίευση του πρώτου αλφαβηταρίου που γράφτηκε στη δημοτική, το επωνομαζόμενο Αρφαβητάρι του Νουμά.

2.3.4. Το σχολείο του Βόλου

Το σχολείο του Βόλου (1908-1910) , το οποίο διεύθυνε ο Αλ. Δελμούζος αποτέλεσε ένα ακόμα αρκετά γνωστό «πεδίο αντιπαράθεσης» μεταξύ των καθαρουσιάνων και των δημοτικιστών . Στο Παρθεναγωγείο του Βόλου , του οποίου τη διεύθυνση ανέλαβε ο Δελμούζος μετά από σχετική πρόσκληση του Βολιώτη γιατρού Δημ. Σαράτση, ο οποίος είχε ταυτιστεί με τις νέες παιδαγωγικές τάσεις και απόψεις του, λειτούργησε για δυο περίπου χρόνια , όπου εφαρμόστηκαν οι παιδαγωγικές ιδέες της Νέας Αγωγής και του Σχολείου Εργασίας , με τις οποίες είχε μπολιασθεί κατά τη διάρκεια των σπουδών του στη Γερμανία . Στο σχολείο χρησιμοποιούνταν η δημοτική γλώσσα και με τη νέα μέθοδο αγωγής και τις καινοτόμες πρακτικές που εφαρμόστηκαν για δυο χρόνια παράχθηκε σημαντικό έργο. Τον τρίτο χρόνο λειτουργίας του όμως λόγω ενός επεισοδίου ανάμεσα στον Δεσπότη Βόλου και μια καθηγήτρια , δημιουργείται αρνητικό κλίμα, το σχολείο κλείνει , από τις δικαστικές αρχές απευθύνονται κατηγορίες σε βάρος των Δελμούζου, Σαράτση και άλλων , παραπέμπονται σε δίκη, τη Δίκη του Ναυπλίου το 1914 , η αλλιώς Δίκη των Αθεικών, όπου οι κατηγορούμενοι αθωώνονται, όμως έχει ήδη ανασταλεί ένα σημαντικό εκπαιδευτικό έργο .

2.3.5. Ίδρυση Εκπαιδευτικού Ομίλου - Φοιτητικής Συντροφιάς

Η ίδρυση του Εκπαιδευτικού Ομίλου (1910) και της Φοιτητικής Συντροφιάς, της αντίστοιχης φοιτητικής οργάνωσης, αποτελούν μια σαφή ένδειξη ότι μετά από προσπάθειες πολλών ετών, το κίνημα του δημοτικισμού αρχίζει να βαδίζει πιο σταθερά. Μετά από συζητήσεις, ανταλλαγές απόψεων και σχετικές ζυμώσεις οι πρωτεργάτες, οι κυριότεροι εκπρόσωποι των διαφόρων τάσεων που ενυπήρχαν στο κίνημα καταλήγουν σε αμοιβαίους συμβιβασμούς, συντάσσεται το σχετικό καταστατικό ιδρύσεως, όπου φαίνεται ξεκάθαρα ο προσανατολισμός του προς τον Εκπαιδευτικό Δημοτικισμό.

Η γλώσσα που είναι γραμμένο το καταστατικό είναι η δημοτική, η καθομιλουμένη, χωρίς να εμφανίζονται ακραία ψυχάρικα φαινόμενα, και ο στόχος του Ομίλου είναι « να βοηθήσει ν' αναμορφωθεί, με τον καιρό, η Ελληνική εκπαίδευση », άρα και η αναμόρφωση της ελληνικής κοινωνίας. Για την επιτυχία του σκοπού του ο Όμιλος θα χρησιμοποιούσε διαλέξεις και έκδοση βιβλίων, εφημερίδας και περιοδικού, ενώ ως έδρα του ορίσθηκε η Αθήνα. Στο καταστατικό επίσης αναφερόταν οι ιδρυτές του όπου μεταξύ άλλων συναντάμε τα ονόματα του Ν. Καζαντζάκη, του Αλ. Δελμούζου, του Μ. Τσιριμώκου, του Ι. Δραγούμη, ενώ ορίζονται και διαδικαστικά ζητήματα που αφορούν την ομαλή λειτουργία του ομίλου. Παράλληλα με τον Εκπαιδευτικό Όμιλο ιδρύεται το ίδιο έτος και η Φοιτητική Συντροφιά, φοιτητικό σωματείο, σκοπός του οποίου ήταν η καθιέρωση της ζωντανής ελληνικής γλώσσας σε όλα τα είδη του γραπτού λόγου. Η ίδρυση του συγκεκριμένου σωματείου ήταν κάτι το πρωτόγνωρο και πρωτοποριακό καθώς όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, σε αρκετές περιπτώσεις αντιδράσεις εναντίον της δημοτικής, είχαν οργανωθεί από καθηγητές του Πανεπιστημίου και είχαν λάβει μέρος σε αυτές φοιτητές (Ευαγγελιακά, Ορεστειακά).

Προφανώς υπήρξαν και άλλοι σημαντικοί σταθμοί - γεγονότα στην πορεία για την καθιέρωση του δημοτικισμού και του εκπαιδευτικού δημοτικισμού, στα πλαίσια όμως της παρούσας εργασίας, εάν τα αναφέραμε και τα αναλύαμε διεξοδικά όλα, θα ξεφεύγαμε από το στόχο μας. Για το λόγο αυτό κρίνεται σκόπιμο στο σημείο αυτό να κάνουμε μια πρώτη σύνδεση με τον τόπο και τον χρόνο που θέλουμε να εξετάσουμε, να εμβαθύνουμε, την Κρήτη κατά την περίοδο της αυτονομίας της και να προσπαθήσουμε να ανιχνεύσουμε εάν υπήρχαν υπέρμαχοι του δημοτικισμού στην Κρήτη καθώς συνδέσεις μεταξύ των δημοτικιστών στην ελεύθερη Ελλάδα και στο νησί.

Κεφάλαιο Τρίτο

Πρωτοπόροι του Δημοτικισμού στην Κρήτη

Σύνδεση , σχέσεις με δημοτικιστές στην ελεύθερη Ελλάδα

3.1. Εισαγωγικά

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναφερθούμε στην ύπαρξη ενός ενεργού πυρήνα δημοτικιστών κατά την Κρητική Πολιτεία , οι οποίοι ήταν διανοούμενοι της εποχής , κάποιοι αρκετά γνωστοί στο ευρύ κοινό και ακολούθως θα γίνει προσπάθεια να ανιχνευθούν , πιστοποιηθούν συνδέσεις ανάμεσα αυτούς και σε αντίστοιχους διανοουμένους, πολιτικούς και δασκάλους στην υπόλοιπη Ελλάδα . Θα γίνει προσπάθεια δηλαδή αναδειχθεί εάν και σε πόσο βαθμό υπήρξε σχετική σύνδεση - σύνθεση μεταξύ Ελλήνων και Κρητικών, εάν και σε πόσο βαθμό επηρέασαν οι μεν τους δε και αντιστρόφως , εάν υπήρξε διάυλος επικοινωνίας, συγχρονισμού μεταξύ τους και άλλα συναφή .

Πολύτιμο για την επίτευξη των παραπάνω στόχων ήταν το άρθρο της κας Σταυρίδη - Πατρικίου Ρένας με τίτλο : « *Οι διανοούμενοι της Κρήτης στις αρχές του 20^{ου} αιώνα : Εθνικοί κι εκπαιδευτικοί οραματισμοί*» , από το οποίο αντλήθηκαν αρκετά στοιχεία αναφορικά με το Σύλλογο Σολωμό των Χανίων και τον Σύλλογο Σολωμό του Ηρακλείου . Σημαντική βοήθεια λάβαμε και από διάφορα σχετικά άρθρα του περιοδικού *Παλίμψηστον* της Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ηρακλείου .

3.2. Σύλλογος «Σολωμός» Χανίων

Οι πολιτικές εξελίξεις που ακολούθησαν το ένοπλο κίνημα του Θερίσου, με κορύφωση αυτών την αποχώρηση του πρίγκιπα Γεωργίου και την έλευση του Ζαΐμη το 1906 , «δημιούργησαν ένταση που μεταφέρθηκε στις στήλες του Νουμά . Τα κείμενα που δημοσιεύθηκαν έχουν πολιτικό περιεχόμενο , όμως μας παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες για τους δημοτικιστές των Χανίων την εποχή αυτή. Ήταν εννιά , νέοι οι περισσότεροι , και όλοι τους εγγράμματοι : Χρήστος Μ. Χρηστουλάκης , δικηγόρος , Γιάννης Κ. Στεφανίδης , τελ. στα Νομικά , Γιώργος Χ. Κιουρτσάκης , τελ. στα Νομικά , Κυριάκος Κ. Μητσοτάκης , τελ. στα Νομικά , Μανώλης Μ. Βενετάκης , τελ. στα Νομικά , Κωστής Καλεμικέρης φοιτ. στις Φυσικές Επιστήμες , Στέλιος Μ. Χαριτάκης , εμποροϋπάλληλος , Παύλος Κατσουφαράκης δάσκαλος και Λαμπογιώργης , δάσκαλος . Ήταν αντίπαλοι του Ύπατου Αρμοστή και φανατικοί υποστηρικτές του Βενιζέλου : «[...] μα ο Πρίγκηπας φταίει και παραφταίει γιατί στην Κρήτη είχαμε σύνταγμα μοναρχικό [...] ο Βενιζέλος είναι μέγας πατριώτης που τα εθυσίασε όλα για την πατρίδα του²⁵ » .

Παρόμοιες πληροφορίες για την πρώτη οργανωμένη συλλογική κίνηση δημοτικιστών στην Κρήτη, αντλούμε από το περιοδικό *Νουμάς*, το οποίο δημοσίευσε τον Νοέμβριο του 1908 , επιστολή που είχε σταλεί από τα Χανιά : «Αποφασισμένοι οι δημοτικιστές των Χανίων να προβούμε σε κάποια συστηματικότερη δράση αρχίσαμε από την ίδρυση κέντρου δικού μας, και αναγνωστηρίου προορισμένου για τους φίλους μας και προικισμένου πρώτα και κύρια με έργα της δικής μας φιλολογίας. Σε μέρος μικρό όπως είναι τα Χανιά , φυσικό είναι και λίγοι νάμαστε και μέσα μικρά νάχουμε στη διάθεση μας. Για αυτό μεγάλη χάρη θα χρωστούμε σε όλους τους δικούς μας να μας συντρέξουνε , στέλνοντας μας τα έργα τους , που τόσο απαραίτητα μας είναι και στις δικές μας μελέτες και στην απόχτηση καινούργιων φίλων». Οι υπογραφές που συνοδεύουν την επιστολή είναι οι εξής , με τη σειρά που δημοσιεύονται στον *Νουμά*: Γ. Λαμπάκης, Γιάννης Κοντυλάκης, Γ. Κιουρτσάκης, Γιάννης Λαχιδάκης, Κυριάκος Μητσοτάκης, Γιάννης Στεφανίδης , Κωστής Καλεμικιέρης και Χρήστος Χρηστουλάκης . Μετά τη δημοσίευση της επιστολής [...] τον Ιανουάριο του 1909 , όταν ο *Νουμάς* κάνει τον απολογισμό της δημοτικιστικής συσσωμάτωσης μέσα κι έξω από το ελληνικό κράτος : «Έτσι με τα τρία αδερφάτα πούχουμε για την ώρα, το ένα στα Χανιά της Κρήτης και τα άλλα δυο στην Πόλη [...] καθώς και το αδερφάτο που σε λίγο

²⁵ Λαγουδάκη Ε. , ενθ. ανωτ. , σελ.167 .

θα γίνει και δω, πληθαίνουν τα κέντρα του αγώνα μας και γίνεται κανονικότερα η δουλειά²⁶ » .

Μετά από σχετικές ζυμώσεις , προέκυψε το αναμενόμενο: « στις 28-02-1909 , ιδρύθηκε από νέους της Κρήτης, στα Χανιά , ο Σύλλογος για την Εθνική Γλώσσα «Ο Σολωμός» , όπως καταχωρίζεται στο καταστατικό του . Το καταστατικό , που περιελάμβανε 13 άρθρα [...] . Προτάσσονται αποσπάσματα από τον Διάλογο του Σολωμού για τη γλώσσα και σύντομος κατατοπιστικός πρόλογος . Σκοπός του Συλλόγου ήταν « να διδάξη το θάρρεμα στην αλήθεια και την αγάπη στη πρόοδο , χτυπώντας τη πρόληψη . Βάση του κι όργανο του η Εθνική γλώσσα » (άρθρο 1 του καταστατικού) . Ο Σύλλογος είχε συντρόφους και μέλη . Κάποιος μπορούσε να γίνει μέλος εφόσον τον πρότειναν δυο σύντροφοι στο διοικητικό συμβούλιο , το μέλος μπορούσε να γίνει σύντροφος εφόσον τον ψήφιζαν οι άλλοι σύντροφοι (άρθρα 3,4) . Διοικούνταν από τριμελές διοικητικό συμβούλιο , απαρτιζόμενο από τον πρόεδρο , τον γραμματέα και τον ταμία , με εξάμηνη θητεία (άρθρα 2 και 7) . Συνεδρίαζε μία φορά στους τρεις μήνες, ή όποτε το έκριναν σκόπιμο [...] . Πρόεδρος του Συλλόγου εξελέγη ο Χρήστος Χρηστουλάκης , Γραμματέας ο Στέλιος Χαριτάκης και ταμίας ο Γιάννης Καντηλάκης²⁷ » .

Σύντροφοι στον Σύλλογο « Ο Σολωμός » , πέραν αυτών που μνημονεύονται ότι υπογράφουν την προαναφερθείσα επιστολή στο Νουμά , το Νοέμβριο του 1908 , ήταν και οι «Στέλιος Χαριτάκης , Πέτρος Μαρκαντωνάκης , Δημήτρης Δειλάκης , Λεωνίδας Αναστασάκης , Νίκος Καζαντζάκης , Μάρκος Τσιριμωναίης , Αλκιβιάδης Λαζαρίδης και Γιαννιός Αντωνακάκης . Οι περισσότεροι από αυτούς ανήκαν στην ομάδα των δημοτικιστών στα Χανιά το 1906²⁸ » .

Ο Σύλλογος την 12η Μάιου του 1909 διαλύθηκε εξαιτίας σοβαρών επεισοδίων που ξέσπασαν από μερίδα κατοίκων της πόλης των Χανίων , τις τοπικές αρχές και την Επισκοπή, κατά τη διάρκεια διάλεξης του εκλεγμένου προέδρου του Χρήστου Χρηστουλάκη, που σκοπό είχε να παρουσιάσει τους

²⁶ Σταυρίδη - Πατρικίου Ρ. (2003) , *Οι διανοούμενοι της Κρήτης στις αρχές του 20^{ου} Αιώνα*, στο Α. Χουρδάκης, Ν. Παπαδογιαννάκης, Ν. Ανδρεαδάκης, Α. Πεδιαδίτης, (επιμ.) , *Από τα διδασκαλεία εκπαίδευσης εκπαιδευτικών στα διδασκαλεία μετεκπαίδευσης*, Πρακτικά ημερίδας. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης - Σχολή επιστημών Αγωγής, σσ. 139-140.

²⁷ Λαγουδάκη Ε., ενθ. ανωτ. , σσ.168-169 .

²⁸ Λαγουδάκη Ε., ενθ. ανωτ. , σσ.168-169 .

σκοπούς του Συλλόγου για αποφυγή παρερμηνειών . Την ώρα που πραγματοποιούνταν η διάλεξη, σύμφωνα με την εφημερίδα Ακρόπολις φ. 23 Μαΐου 1909, μαζεύτηκαν πολλοί μαθητές του γυμνασίου, με προτροπή του Γυμνασιάρχη και άρχισαν τις αποδοκιμασίες , ενώ ο υπόλοιπος λαός παρακινήθηκε από τον Μητροπολίτη . Ως αρκετά πιθανή αφορμή , είναι ότι κάποιος «Χανιώτης με το ψευδώνυμο «Κρητικός» , μέλος του συλλόγου , αρθρογράφησε τον Απρίλιο του 1909 στο Νουμά , καυτηριάζοντας την ομιλία του Γυμνασιάρχη για τον εορτασμό της Εθνικής Επετείου της 25^{ης} Μαρτίου και την « αττικώτατη αερολογία » του²⁹ ».

Την ίδια ημέρα τοιχοκολλήθηκε και πρόσκληση για συλλαλητήριο κατά των δημοτικιστών , στο οποίο θα απαιτούνταν από την κυβέρνηση να παύσει όλους τους δημοτικιστές που ήταν διορισμένοι σε δημόσιες θέσεις. Τα επεισόδια που ξέσπασαν στην πόλη των Χανίων ήταν παρόμοια με τα επεισόδια που είχαν ξεσπάσει στην ελεύθερη Ελλάδα με αφορμή το γλωσσικό καθώς υπήρξε κινητοποίηση των μαθητών από τον γυμνασιάρχη , αναμίχθηκε η τοπική εκκλησία και ασκήθηκε πίεση, όπως προαναφέρθηκε προς την κυβέρνηση για λήψη μέτρων εναντίον των δημοσίων υπαλλήλων που χρησιμοποιούσαν τη δημοτική γλώσσα .

Μάλιστα , άγνωστο από ποιους κύκλους, φημολογήθηκε ότι στο Σολωμό είχαν εμπλακεί ο Ελευθέριος Βενιζέλος και ο Κωνσταντίνος Μάνος , μέλος της τριανδρίας του Θερίσου , γεγονός το οποίο ο δεύτερος έσπευσε να αρνηθεί , δημοσιεύοντας σχετική επιστολή σε τοπική εφημερίδα , σύμφωνα με την οποία ουδέποτε υπήρξε μέλος τακτικό ή επίτιμο του συλλόγου , ότι αν και είχε προσκληθεί στη διάλεξη του Χ. Χρηστουλάκη αρνήθηκε να πάει διότι πίστευε ότι τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο υπό τις συγκεκριμένες εθνικές περιστάσεις οι γλωσσικές συζητήσεις ενέχουν βυζαντινισμό, ότι δεν είναι οπαδός του μαλλιαρισμού αλλά απλά έχει εκδώσει ποιητικά έργα στην καθαρή δημοτική και ότι είναι κηρυγμένος αντίπαλος της μετάφρασης του Ευαγγελίου, θέλοντας με την επιστολή αυτή να διατυπώσει προς κάθε κατεύθυνση ότι δεν είχε καμία απολύτως σχέση με τους δημοτικιστές και να αποσυνδέσει το όνομα του από τα γεγονότα .

Άξια αναφοράς είναι η ανακοίνωση που έκανε ο σύλλογος μετά την απόφαση να διαλυθεί : *«Δήλωση. Επειδή το πρόγραμμα του Συλλόγου ο Σολωμός συκοφαντήθηκε κι επιστεύθηκε από το λαό , ότι έχει σκοπούς*

²⁹ Λαγουδάκη Ε., ενθ. ανωτ. , σσ. 169-170

ΑΝΤΙΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥΣ ΚΙ ΑΝΤΙΠΑΤΡΙΩΤΙΚΟΣ , ΚΙ ΟΤΙ ΘΕΛΕΙ Ν' ΑΛΛΑΞΕΙ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, ΚΙ ΕΤΣΙ ΚΙΝΔΥΝΕΥΕΙ ΝΑ ΤΑΡΑΧΤΕΙ Η ΤΑΞΗ, ΠΟΥ ΤΟΣΟ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΘΝΙΚΗ ΠΕΡΙΣΤΑΣΗ , ΔΗΛΩΝΟΥΜΕ ΠΩΣ ΑΠΟΚΡΟΥΟΥΜΕ Μ' ΑΓΑΝΑΚΤΗΣΗ ΤΙΣ ΣΥΚΟΦΑΝΤΙΕΣ ΠΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΚΑΙ ΚΛΕΙΟΥΜΕ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ . ΧΑΝΙΑ 15 ΤΟΥ ΜΑΗ 1909. ΟΙ ΣΥΝΤΡΟΦΟΙ.»³⁰

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να παρατεθούν μερικές πληροφορίες για τον πρόεδρο του συλλόγου Σολωμός στα Χανιά . Ο Χρήστος Χρηστουλάκης δικηγόρος στο επάγγελμα, απόφοιτος της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, υπήρξε μαχητικός δημοτικιστής και από το 1906 αρχίζει να αρθρογραφεί στις στήλες του περιοδικού Νουμάς όπου τα πρώτα έτη εμφανίζεται ως ένθερμος υποστηρικτής του Ελευθερίου Βενιζέλου , όμως κάποια στιγμή αργότερα γύρω στο 1911 στρέφεται εναντίον του , πιθανότατα απογοητευμένος διότι κατά την άποψη του δεν έκανε τις μεγάλες τομές που ανέμενε . Σε αυτό ίσως και να συνέβαλε η συνταγματική κατοχύρωση της καθαρεύουσας το 1911, καθώς ενώ αυτός κι άλλοι υποστηρικτές του Βενιζέλου ανέμεναν να κατοχυρώσει ως επίσημη γλώσσα του ελληνικού κράτους την δημοτική αυτός έπραξε το αντίθετο .

Χαρακτηριστικά είναι αποσπάσματα από επιστολές που έστειλε στον Έωνα Δραγούμη ο Χρηστουλάκης, όπου μεταξύ άλλων αναφέρει για τον Βενιζέλο : « *Εμείς που σταθήκαμε από τους πρώτους - καταπρώτους φίλους του Βενιζέλου... που τον υπερασπιστήκαμε... τώρα τρίβουμε τα μάτια μας για να ιδούμε αν είναι ο ίδιος ο Βενιζέλος του 1901-1905 ... Με λίγα λόγια δεν έβαλε αυτού καμιά πραγματική ανορθωτική βάση σε τίποτα Ούτε στα εξωτερικά θα θελήσει να χαράξει νέα πολιτική ,αν αυτό είναι επικίνδυνο και αντιδημοτικό, ούτε στα φορολογικά ούτε σε άλλα σπουδαία ζητήματα και πολύ λιγότερο στα εκπαιδευτικά Μα ποιος πολυσκοτίζεται αν ένας άνθρωπος , έστω κι αν είναι ο Βενιζέλος , γίνεται πολιτικός παλιάτσος Πιστεύω πως έχει κανείς δουλειά να κάνει . Να γκρεμίσει ή τουλάχιστο να φωτίσει απ' όλες τις μεριές του αυτό το είδωλο , που στέκεται ακόμη ολόρθο - εννοώ το Βενιζέλο - που η παρουσία του δεν κάνει τίποτα άλλο παρά να ανατρέπει όλες τις έννοιες , ακόμα και την κοινότερη λογική . Γιατί αυτός ο θεομπαίχτης , όλα τα παρουσιάζει ταχυδακτυλουργικά , σύμφωνα με την ανάγκη της μέρας*

³⁰ Βουρλιώτης Μ. (2011) Παλίμψηστον , τευχ.27, Όψεις του μαχητικού δημοτικισμού στην Κρήτη, σελ. 134 .

του ... όλα τα έχει ξεσύρει από την πραγματική τονε θέση . Απολυταρχισμό και δημοκρατία ...δημοτικισμό και καθαρευουσιανισμό ³¹...» . Είναι τόσο σκληροί , ακραίοι και απόλυτοι οι χαρακτηρισμοί που αποδίδονται στον Ε. Βενιζέλο , οπότε κάθε σχετικός σχολιασμός περιττεύει .

Για τα γεγονότα και τα επεισόδια στα Χανιά , πληροφορίες αντλούμε και από την τοπική εφημερίδα του Ηρακλείου , *Ίδη* , η οποία έγραφε σχετικά : « *Αρκετόν θόρυβον εδημιούργησαν οι μαλλιαροί μας εις τα Χανιά .Καταστατικά δασύτριχα , διαλέξεις με ουρές , ουρλιάσματα και σφυρίγματα λούστρων , μαγγούρες και λόγχες , γιουχαΐσμοί και επελάσεις ιπποτικάί απετέλεσαν ένα πολύ σπάνιον και πρωτότυπον συνδυασμόν[...]*³²».

³¹ Βουρλιώτης Μ. , ενθ. ανωτ. , σσ .137 ,138,141,143,155 .

³² Λαγουδάκη Ε., ενθ. ανωτ. , σελ. 171 .

3.3. Σύλλογος Δημοτικιστών Ηρακλείου « Ο Σολωμός»

Αμέσως μετά τη διάλυση του συλλόγου στα Χανιά ιδρύεται ο Σύλλογος Δημοτικιστών Ηρακλείου Κρήτης «Ο Σολωμός», τον Μάιο του 1909, ο οποίος ουσιαστικά αποτελεί συνέχεια του, πρόεδρος του οποίου εκλέχθηκε ο Νίκος Καζαντζάκης. Στο *Νουμά* δημοσιεύουν ένα ανυπόγραφο κείμενο, την καλούμενη ως «απολογία», το οποίο πιθανολογείται ότι συνέταξε ο Καζαντζάκης, όπου ουσιαστικά εκθέτουν - δημοσιοποιούν τις απόψεις τους.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η συγκρότηση του Σολωμού είχε διαφημιστεί ιδιαίτερα από τον Νουμά διότι είχε ανακατευτεί ο Καζαντζάκης, που οπωσδήποτε ήταν γνωστότερος από τους υπόλοιπους νεαρούς ως λογοτέχνης και κυρίως ως συνεργάτης αθηναϊκών εφημερίδων, αλλά και διότι τη δημοσίευση της «απολογίας» την είχε υποδεχτεί με μεγάλο ενθουσιασμό ο Κωστής Παλαμάς³³, ο οποίος έγραψε: «Εσείς, ω νέοι της Κρήτης, εσείς, που, αν λυτρώθηκε το ηρωικό σας νησί από τον Τούρκο, μα το πατά κι ακόμα, ο τύραννος ο άλλος, ο Δάσκαλος, εσείς, ω νέοι της Κρήτης, θαρρετοί, καθώς σας ξέρω, κι ανυπόταχτοι, καθώς σας θέλω, παντού και πάντα, της δημοτικής, δηλαδή της εθνικής μας γλώσσας εργάτες και υπερασπιστές, εσείς, ω νέοι της Κρήτης, αντάρτες, και μόνο γιατί κάτω από το όνομα του Σολωμού βαλθήκατε να πολεμήσετε για την ιδέα την πιο ζωντανή και την πιο πλατειά που φύτρωσε στη γη μας ύστερ' από την ιδέα του αγώνα για την ανεξαρτησία μας [...] αντάρτη ποιητή».

Ο δεύτερος Σολωμός, αυτός του Ηρακλείου, πρέπει να λειτούργησε για τουλάχιστον ένα χρόνο, σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποίησε η κα Ρένα Σταυρίδη Πατρικίου και κατά την άποψη της οι αξίες και τα πιστεύω του συλλόγου προκύπτουν από το περιεχόμενο της ιδρυτικής του διακήρυξης και το βασικό της στόχο ο οποίος είναι να εκθέσει «για ποια συμφέροντα εθνικά και για ποιες ανάγκες κοινωνικές και για ποιο σκοπό, πρέπει η γλώσσα που γράφουμε να στηριχτεί απάνω στη γλώσσα που μιλάμε». Οι Ηρακλειώτες δημοτικιστές της εποχής προτάσσουν το συμφέρον του έθνους και της ελληνικής κοινωνίας και πιστεύουν ότι με τη βοήθεια της ομιλούμενης γλώσσας θα επιτευχθεί ο εκσυγχρονισμός και η ευημερία.

Η άποψη τους για την καθαρύουσα είναι ότι «διασπά την εθνική ενότητα...κατορθώνει να μη μπορούμε να επικοινωνούμε πνευματικώς με τους

³³ Σταυρίδη - Πατρικίου Ρ., ενθ. ανωτ., σσ.143.

αλύτρωτους αδελφούς μας μα και να μας τους στερεί... Γιατί μη μαθαίνοντας καμιά γλώσσα ζωντανή στα ελληνικά σχολεία που τους έχουμε εκεί, αναγκάζονται ως να τελειώσουν το σχολείο να μεταχειριστούν ως όργανο της συνειθισμένης εσωτερικής ή εξωτερικής ζωής τους μια γλώσσα ζωντανή, που όχι μόνο να γράφεται αλλά και να μιλιέται. Κι έτσι μαθαίνουν να μιλούν βουλγάρικα και τούρκικα»³⁴ . Διατυπώνεται δηλαδή η πεποίθηση ότι για να εξασφαλισθεί η εθνική ενότητα και για να συνειδητοποιήσουν την εθνική τους ταυτότητα οι Έλληνες που ζούσαν εκτός της ελληνικής επικράτειας , απαραίτητη ήταν η καθιέρωση της ζωντανής, της ομιλούμενης , της δημοτικής γλώσσας .

Σημαντικές πληροφορίες για το σύλλογο Σολωμό του Ηρακλείου σε συνάρτηση με το γλωσσικό ζήτημα και ειδικότερα για τους γλωσσικούς αγώνες στην Κρήτη και το συγκείμενο της εποχής μας δίνει ο Δημοσθένης Στεφανίδης στο άρθρο του με τίτλο «Μια επιστολή του 1909 για τους "γλωσσικούς αγώνες " στην Κρήτη» . Κατά την άποψη του, το θέμα της γλώσσας ταλαιπώρησε την χώρα μας για πολλά χρόνια και ότι ο κόσμος των διανοούμενων είχε χωρισθεί σε δυο στρατόπεδα, σε αυτό των καθαρευουσιάνων και σε αυτό των δημοτικιστών ή αλλιώς μαλλιαρών και ότι μεταξύ τους είχε ξεσπάσει πραγματικός πόλεμος .

Για να δείξει του λόγου το αληθές ο Στεφανίδης δημοσιεύει την από 20 Μαΐου 1909 επιστολή του πατέρα του Γεώργιου Στεφανίδη , γιατρό στο Ηράκλειο, η οποία απευθυνόταν στον θείο του, Χαρίλαο , φαρμακοποιό και παράλληλα διανοούμενο, θιασώτη της δημοτικής - μαλλιαρής, ο οποίος βρισκόταν στο χωριό Βύροι Ηρακλείου και ήταν δεκατέσσερα έτη νεώτερος του. Στην επιστολή πέραν διαφόρων ζητημάτων που αναφερόταν στην καθημερινότητα των αδερφών , κύριο ζήτημα ήταν το γλωσσικό και η προσπάθεια του πατέρα του να πείσει τον θείο του να συνετισθεί και να αποτραβηχτεί από τις κακές παρέες που ήταν ο Νίκος Καζαντζάκης, ο Ευάγγελος Ανωγειανάκης και ο Μανώλης Γεωργιάδης . Ο Χαρίλαος Στεφανίδης σύμφωνα με τον αρθρογράφο ήταν συμμαθητής με τους Ν. Καζαντζάκη και Μ. Γεωργιάδη και στενοί φίλοι μέχρι το τέλος της ζωής τους , ενώ ο Ε. Ανωγειανάκης ήταν συνομήλικος και στενός τους φίλος .

Παραθέτουμε χαρακτηριστικό απόσπασμα της επιστολής από το οποίο προκύπτει ξεκάθαρα η θέση του μεγάλου αδελφού Στεφανίδη και η οποία

³⁴ Σταυρίδη - Πατρικίου Ρ. , ενθ. ανωτ. , σσ.144 .

πιθανότατα αντικατοπτρίζει τις ιδέες και ενός σημαντικού μέρους του λαού της Κρήτης. « *Αδελφέ Χαρίλαε, Έλαβον την από 15 τρεχ. επιστολήν σου ...Σας στέλλω εφημερίδες. Να μοι επιστρέψητε μερικές διότι χρειάζονται και εδώ . Εν ταις εφημερίσι θα ιδήτε τα νεότερα επί του ζητήματος μας ως και εν τω παραρτήματι το οποίο σας στέλλω και το οποίον εξεδόθη σήμερον μ.μ. . Οι φίλοι σου οι Μαλλιαιοί ηθέλησαν να κάμουν εν Χανίοις σύλλογον προς διάδοσιν "τσι εθνικιάς γλώσσας", αλλ' εις την πρώτην διάλεξην την οποίαν θέλησαν να κάνουν εξηγέρθη σχεδόν ολόκληρος η κοινωνία Χανίων και διαγιουχαΐσμων, συριγμάτων , λεμονόκουπων και ολίγων φαίνεται ραβδισμών τους διέλυσαν αυτοστιγμεί και ου μόνο τούτο αλλά τους εξηνάγκασαν και έκαμαν δήλωσιν εις την καθαρεύουσιν ότι δεν είνε πλέον οπαδοί της μαλλιαρής .Και εδώ φαίνεται ετοιμάζοντο οι φίλοι σου Καζαντζάκης, Ευαγ. Ανωγεανάκης και Εμ. Γεωργιάδης να κάμουν τα ίδια αλλά και εδώ τους ετοιμάζεται ομοία υποδοχή αν μη χειροτέρα .Εις τα Χανιά μάλιστα μικρού δειν να γίνει αιματοχυσία διότι κάποιος ανθυπομοίραρχος , Βούρος ονομαζόμενος, συνέλαβε δυο πολίτας οι οποίοι κατεδίωκον ένα συγγενή του μαλλιaron και τους εκράτησε . Αμέσως δε ο όχλος επολιόρκησεν τον σταθμόν και εξήτει την απόλυσιν των κρατηθέντων , ο δε Βούρος διέταξε την χωροφυλακήν να πυροβολήση αλλ' ευτυχώς αυτή δεν υπάκουσε και εν τω μεταξύ κατέφθασεν ο Γεν. Εισαγγελεύς και διέταξε την απόλυσιν των κρατηθέντων και ούτως το πλήθος ησύχασε και διελύθη . Ίσπε ο όχλος του οποίου την γλώσσαν υποκρίνονται οι μαλλιαιοί ότι θέλουσι να λαλούσι και να γράφωσι εθεώρησεν ως βεβήλωσιν της γλώσσας του την τοιαύτην παραφθοράν της εθνικής του γλώσσας και σύσσωμος εξανέστη και επάταξε τους βέβηλους πράγματι τούτους της γλώσσας αδιαφορήσας περί της θέσεως την οποίαν ούτοι κατείχον εν τη κοινωνία, διότι δυστυχώς μεταξύ των βεβήλων τούτων ήσαν φαίνεται αρκετοί νέοι καλών οικογενειών . Ας γίνουσι ταύτα μαθήματα και τοις λοιποίς . Χαιρετισμούς ...και την δεξιάν της μητρός μας. Ο αδελφός σου Γεώργιος Α. Στεφανίδης³⁵» .*

Αντιδράσεις για την ίδρυση του συλλόγου , υπήρξαν και στο Ηράκλειο, φαίνεται όμως ότι ήταν ηπιότερες , τόσο από τα επεισόδια που έλαβαν χώρα στα Χανιά , όσο και από τα ακόμα πιο βίαια περιστατικά που έγιναν , ως προαναφέρθηκε στην Αθήνα (Ορεσσειακά - Ευαγγελιακά) . Η εφημερίδα 'Ιδη

³⁵ Στεφανίδης Δ.Γ. (1996) , Παλίμψηστον , τευχ. 16, *Μια επιστολή του 1909 για τους "Γλωσσικούς Αγώνες στην Κρήτη"* σσ .178-179 .

στο 30-05-1909 δημοσίευμα της για την ίδρυση του συλλόγου , σχολίαζε :
«Ο μακαρία τη λήξει σύλλογος των μαλλιαρών εν Χανίοις εύρε και εδώ τον αντίκτυπον του [...] Εφέρετο μάλιστα και κατάλογος υπό του αρχηγού αυτών δια να υπογράψωσιν οι μαλλιαροί , [...] επρόκειτο δια του καταλόγου να γίνωσι γνωστοί και φανώσιν οι πρόοδοι του μαλλιαρισμού»³⁶ .

Το μεγαλύτερο πρόβλημα που φαίνεται ότι αντιμετώπιζαν τα μέλη του Συλλόγου , ήταν οι βρισιές και οι γιουχαϊσμοί σε κεντρικές οδούς της πόλης του Ηρακλείου . Σε άρθρο τους στον *Νουμά* , χαρακτηριστικά αναφέρουν :
«Και βρήκανε αφορμή μερικοί επιτήδειοι δημαγωγοί ή μεγαλόσχημοι αγράμματοι κι έσπειραν παρεξηγήσεις , κι έφτυσαν αμελέτητες και άδικες συκοφαντίες και διέσυραν το όνομα μας στο λαό [...] Γιατί όταν από τους δρόμους περνούμε και μας σφυρίζουν και μας βρίζουνε και μας λένε λόγια που και να τα θυμηθούμε ντρεπόμαστε , εμείς σωπαίνουμε και δεν απαντούμε , μα η καρδιά μας μέσα μας πονεί για την παρεξήγηση και για τον άδικο κατατρεμό[...]»³⁷ » .

Στο ίδιο μήκος κύματος και αποτυπώνοντας παρόμοια συμπεριφορά μερίδας κατοίκων , της κοινωνίας του Ηρακλείου , η οποία όπως φαίνεται δεν ήταν έτοιμη , για το κίνημα του δημοτικισμού , προς τα μέλη του Συλλόγου είναι και το παρακάτω απόσπασμα : « Μόλις κανένα από τα μέλη του «Σολωμού» άρχισε να κατηφορίζη από το Μείντάνι [...] και γινότανε αντιληπτό, δινότανε το σύνθημα του συναγερμού , από τον πρώτο στιβανά , που άφηνε τη δουλειά του και έπαιρνε δυο ξύλα (σκουπιά) της τέχνης του και τα χτυπούσε δαιμονικά φωνάζοντας «Ζζζ μαλλιαρέ»! Αυτό έφτανε για να τον ακολουθήσουν όλοι οι άλλοι στιβανάδες με τον ίδιο τρόπο και όλος ο κόσμος σε μία στιγμή εβούιζε από τους χτύπους των σκουπιών και από τις ατελείωτες φωνές «ζζζ μαλλιαρέ!»³⁸ .

³⁶ Λαγουδάκη Ε. , ενθ. ανωτ., σσ. 172-173 .

³⁷ Λαγουδάκη Ε. , ενθ. ανωτ., σσ. 176-177 .

³⁸ Λαγουδάκη Ε. , ενθ. ανωτ., σελ. 177 .

3.4. Κρητικοί συνδρομητές του Νουμά

Η εξάπλωση του δημοτικισμού στην Κρήτη αποδεικνύεται από *κατάλογο των συνδρομητών του Νουμά*. Μεταξύ είκοσι δυο συνδρομητών εμφανίζονται αρκετά γνωστά σε όλους μας ονόματα πολιτικών, διανοούμενων , κλπ. Ο κατάλογος είναι χρήσιμος και για τη γεωγραφία του κινήματος : «1) Στέλιος Μ. Χαριτάκης, Χανιά . 2) Χρήστος μ. Χρηστουλάκης, Χανιά. 3) Ευάγγελος Δ. Ανωγειανάκης , Ηράκλειο . 4) Ελευθ. Βενιζέλος, Χανιά .5) Δδα Γαλάτεια Σ. Αλεξίου, Ηράκλειο . 6) Εφημερίδα Εβδομάς , Ηράκλειο. 7) Εφημερίς η Ίδη, Ηράκλειο . 8) Κυριάκος Μητσοτάκης, δικηγόρος Χανιά .9) Γιάννης Λαχνιδάκης ταχυδρ. υπάλληλος , Χανιά . {...} ,14) Νίκος Καζαντζάκης , Ηράκλειο. 15) Εφημερίδα Κήρυξ , Χανιά .16) Καφενείο Κνωσσός , Ηράκλειο .[...] . 19) Μανώλης Γεωργιάδης , Ηράκλειο .20) Γιάννης Μουρέλλος Εκδότης Κρητικής Στοάς , Ηράκλειο .21) Μιχάλης Καλημεράκης ,Ηράκλειο .22) Ζήνωνας Ζήνος Λογιστής Τραπεζίης Αθηνών , Ηράκλειο Κρήτης³⁹.»

Σημαντική επιρροή πιθανότατα θα άσκησε και η επίσκεψη του Δημήτρη Ταγκόπουλου , διευθυντή του Νουμά , την άνοιξη του 1910 στο Ηράκλειο , για να κινητοποιήσει τη νεολαία υπέρ της δημοτικής γλώσσας . Φιλοξενήθηκε στο σπίτι του εκδότη Στυλιανού Μ. Αλεξίου , λόγω της θερμής φιλίας που είχε με τη Γαλάτεια . Κατάφερε να έλθει σε επαφή με κάποιους νέους της πόλης . Τραβήχτηκε και αναμνηστική για τη συνάντηση φωτογραφία . Η φωτογραφία δημοσιεύτηκε στο Νουμά με τίτλο : « Ηρακλειώτες δημοτικιστάδες . Μέλη του Συλλόγου " Ο Σολωμός"» . Αναγράφονται και τα εικονιζόμενα πρόσωπα : Λώρης (Λευτέρης Αλεξίου , Μιχάλης Καλημεράκης , Γεώργιος Λουλακάκης , Ράδος Αλεξίου , Μιχάλης Αναστασίου , Μανώλης Γεωργιάδης , Γιάννης Σταυριδάκης , Κωστής Χαριτάκης και Δημήτρης Ταγκόπουλος . Μετά τη συνάντηση στο Ηράκλειο δημοσιεύθηκαν στο Νουμά διάφορα ποιήματα και επιστολές από τους συμμετέχοντες σε αυτήν⁴⁰ . Σημαντικός ο αριθμός λοιπόν των νέων και από το Ηράκλειο , οι οποίοι συμμετείχαν ενεργά στα γλωσσικά δρώμενα της εποχής .

³⁹ Βουρλιώτης Μ. , ενθ. ανωτ. , σσ .135 .

⁴⁰ Λαγουδάκη Ε. , ενθ. ανωτ. , σσ. 174-176 .

3.5.Συμπεράσματα

Εάν κάποιος τοποθετήσει σε μια χρονολογική σειρά την ίδρυση των παραπάνω συλλόγων , διαπιστώνει ότι ο σύλλογος Σολωμός στα Χανιά ιδρύθηκε το 1908, ο ίδιος σύλλογος στο Ηράκλειο ιδρύθηκε το 1909 και ο Εκπαιδευτικός Όμιλος ιδρύεται το 1910 στην Αθήνα . Επιπλέον ο Νίκος Καζαντζάκης αποτελεί ιδρυτικό στέλεχος τόσο του Σολωμού του Ηρακλείου όσο και του Εκπαιδευτικού Ομίλου , ενώ όπως παρουσιάσαμε και παραπάνω ήταν σύντροφος και στον Σολωμό των Χανίων . Προκύπτει λοιπόν αβίαστα το συμπέρασμα ότι οι διανοούμενοι στην Κρητική Πολιτεία, οι οποίοι υποστήριζαν το κίνημα του δημοτικισμού , ακόμη και αν δεν προηγήθηκαν των αντιστοίχων της ελεύθερης Ελλάδας , τουλάχιστον συμπορεύθηκαν μαζί τους. Τα επιχειρήματα, οι απόψεις , τα ιδεώδη και οι στόχοι τους είναι κοινά και παρόμοια , καθώς ομονοούν στην κοινή για αυτούς παραδοχή ότι για να εκσυγχρονιστεί και να προοδεύσει η χώρα απαραίτητα συστατικά επιτυχίας αποτελούν η παιδεία όλου του λαού και η εθνική ενότητα , τα οποία μπορούν να επιτευχθούν εφόσον κυριαρχήσει η ομιλούμενη γλώσσα , η οποία έχει τρόπον τινά συγκολλητική δράση σε αντίθεση με την καθαρεύουσα , η οποία θεωρούν ότι ευνοεί διασπαστικές τάσεις .

Κεφάλαιο Τέταρτο

Σχολικά εγχειρίδια κατά την Κρητική Πολιτεία

Επικρατούσα γλώσσα στο σχολείο

4.1. Εισαγωγικά

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναφερθούμε σε κάποια από τα σχολικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούνταν στα δημοτικά σχολεία την περίοδο της Κρητικής Πολιτείας , θα γίνει αναφορά στο λεξιλόγιο που χρησιμοποιούνταν , στις δομές του λόγου και θα καταβληθεί προσπάθεια να αναδειχθούν οι τάσεις απέναντι στο γλωσσικό ζήτημα .

Προς την κατεύθυνση αυτή ελήφθησαν αρκετά δεδομένα - πληροφορίες από το βιβλίο του καθηγητή κ. Νικόλαου Παπαδογιαννάκη « «... και ουχί κολλυβογράμματα...» *Η διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση επί Κρητικής Πολιτείας*», όπου παρουσιάζονται - αναλύονται συγκεκριμένα σχολικά εγχειρίδια , με στόχο την ανάδειξη της διδασκόμενης γλώσσας , του κλίματος που επικρατούσε στα σχολεία , των στόχων του αναλυτικού προγράμματος και των στάσεων απέναντι στο γλωσσικό ζήτημα .

4.2. Τα αλφαβητάρια

Αρχικά θα γίνει αναφορά σε δυο από τα αλφαβητάρια που χρησιμοποιήθηκαν ,κατά κανόνα στα δημοτικά σχολεία της Κρητικής Πολιτείας, τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο , το *Αλφαβητάριον* του Μ. Βρατσάνου , που είχε εκδοθεί στην ελεύθερη Ελλάδα, και το *Αλφαβητάριον* του Α. Κοκκινάκη, που είχε εκδοθεί στην Κρητική Πολιτεία . Οι λέξεις που χρησιμοποιούνται και στα δυο αυτά αλφαβητάρια είναι και λόγιες και λαϊκές. Στο αλφαβητάριο του Βρατσάνου οι λόγιες λέξεις είναι περίπου στο 56% επί του συνόλου και οι λαϊκές ανέρχονται στο 44% ενώ αντίστοιχα στο αλφαβητάριο του Κοκκινάκη τα ποσοστά είναι 68% και 32% . Φαίνεται λοιπόν ότι και στα δυο αυτά αλφαβητάρια οι συγγραφείς χρησιμοποιούν και λέξεις της καθημερινότητας σε αρκετά μεγάλο βαθμό , χωρίς όμως να παραχωρούν την κυριαρχία που συνεχίζουν να έχουν οι λέξεις της αρχαίας ελληνικής . Το δεύτερο σημαντικό συμπέρασμα που ανιχνεύεται με βάση τις λέξεις που χρησιμοποιούνται είναι ότι ταξινομώντας τις οι περισσότερες κατά σειρά εμφάνισης αναφέρονται στην φύση, στον καθημερινό βίο και στον άνθρωπο , ταυτιζόμενα ουσιαστικά με τους στόχους της Εκπαίδευσης στην Κρητική Πολιτεία και δη τον κυριότερο , την κατεύθυνση των μαθητών προς τον αγροτικό βίο .

4.3. Το αναγνωσματάριο

Μετά την κήρυξη της Αυτονομίας αρκετοί ντόπιοι εκπαιδευτικοί άρχισαν να γράφουν σχολικά βοηθητικά εγχειρίδια , παρά το γεγονός ότι υπήρχε δυνατότητα εισαγωγής από το ελεύθερο ελληνικό κράτος . Στο υποκεφάλαιο αυτό θα γίνει συνοπτική αναφορά σε μια μελέτη περιπτώσεως βιβλίου , σχετικού με την διδασκαλία της Αναγνώσεως στις μεγαλύτερες τάξεις των δημοτικών σχολείων της Κρητικής Πολιτείας, που είναι ένα *Αναγνωσματάριον* , του Ιωάννου Ε. Σταυρακάκι , τυπωμένο στα Χανιά το 1911, εκτάσεως 92 σελίδων⁴¹. Στο εγχειρίδιο αυτό γίνεται διδασκαλία της μητρικής γλώσσας και υπάρχει άμεση σύνδεση με το ιστορικό συγκείμενο της εποχής , καθώς το ιστορικό πλαίσιο όπου διαδραματίζεται η ιστορία είναι μεταξύ του 1897 και του 1911 . Από την ανάλυση των κειμένων και των ποιημάτων που υπάρχουν στο εγχειρίδιο προκύπτει η χρήση της δημοτικής γλώσσας , κυρίαρχη όμως παραμένει η καθαρεύουσα . Όπως μάλιστα επισημαίνει και ο μελετητής του συγκεκριμένου αναγνωσματαρίου : *« Το Α.Π. της τετάρτης τάξεως προβλέπει την κατάκτηση της γλώσσας στην μορφή της καθαρεύουσας . Παρά το γεγονός , βέβαια , ότι , φαίνεται από τα αποσπάσματα που παρετέθησαν , οι απαιτήσεις για μια γλωσσική μορφή , που βρισκόταν μακριά από την καθομιλουμένη της εποχής , είναι αυξημένες , εντούτοις σε πολλές περιπτώσεις υπάρχουν αρκετές - λίγες βέβαια - παραχωρήσεις σε τύπους της λαϊκής γλώσσας . Αυτές περιορίζονται κυρίως στο λεξιλόγιο και προπαντός σε κείμενα ποιητικά [...] όπου, όμως , και πάλι η αποφυγή μίας φωνολογίας και μορφολογίας εγγύτερης στην δημοτική γλώσσα αποφεύγεται . Εξαιρέση αποτελούν τα δημοτικά τραγούδια των σσ. 47 , 48 , 76 - 77 , 84 , στα οποία δεν επιχειρείται καμία παρέμβαση»⁴² .*

⁴¹ Παπαδογιαννάκης Ν.Ε. , (2002) , «...Κι ουχί κολλυβογράμματα...» *Η διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση επί Κρητικής Πολιτείας* , Αθήνα: Τεκμήρια - Μελέτες Ιστορίας Νεοελληνικής Εκπαίδευσης - Gutenberg , σελ. 90

⁴² Παπαδογιαννάκης Ν. , ενθ. ανωτ. , σελ.128 .

4.4. Η διδασκαλία της γραμματικής

Για την διδασκαλία της γραμματικής στα δημοτικά σχολεία εξετάστηκαν η « Γραμματική της ομιλούμενης και γραφόμενης καθαρευούσης Ελληνικής Γλώσσας » , έκδοση 1905 ,του Εμμανουήλ Γενεράλι και η « Νέα Ελληνική Γραμματική της σημερινής Καθαρευούσης Γλώσσας » , έκδοση 1907 του Αντώνιου Γιάνναρη .

Η Γραμματική του Ε. Γενεράλι εκδόθηκε το 1891 , μέχρι το 1905 αναθεωρήθηκε - βελτιώθηκε άλλες τέσσερις φορές και ήταν αυτή που χρησιμοποιούνταν κατά κύριο λόγο στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση της Κρητικής Πολιτείας . Αν και ο Γενεράλις δηλώνει ότι προτιμά μια σχολική καθαρύουσα απλουστευμένη και απομακρυσμένη από μία γλώσσα προσκολλημένη στο πρότυπο της αρχαίας αττικής [...] στην πραγματικότητα πολλά είναι τα στοιχεία που δείχνουν το αντίθετο , *ίσως και γιατί οι ενδοιασμοί του να προχωρήσει σε ευρύτερες καινοτομίες να οφείλονται εν μέρει και σε προβλήματα που θα αναφύονταν σχετικώς με την έγκριση του βιβλίου*⁴³ .

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η άποψη , η στάση του Ε. Γενεράλι , όπως αυτή εκφράζεται από τον ίδιο στον πρόλογο της ε' εκδόσεως της Γραμματικής του : « *Ευτυχείς δε λογιζόμεθα ημάς αυτούς , εάν συντελέσωμεν δια τούτου εις την ορθοτέραν και μάλλον επιτυχή διδασκαλίαν της καθαρευούσης νέας ημών γλώσσας , ην ατυχείς νεωτεριστικά διδασκαλίας δια πολλής και συντόνου επιμονής προσπαθούσι να διαστρέψωσι , στρεβλώσωσι και εκχυδαίσωσιν* »⁴⁴ . Με τα λόγια του αυτά ο Γενεράλις ξεκάθαρα παίρνει θέση υπέρ της καθαρύουσας και εναντιώνεται στο δημοτικισμό και σε αυτούς που προσπαθούν όπως λέει να διαστρέψουν , στρεβλώσουν και εκχυδαίσουν την ελληνική γλώσσα .

Από την μελέτη της Γραμματικής του Γενεράλι παρατηρείται γενικώς μία επανάληψη της δομής της Γραμματικής της καθαρύουσας με αρκετές παραχωρήσεις προς την λαϊκή γλώσσα⁴⁵ , καθώς στα κύρια ονόματα προσθέτει και νεοελληνικά της λαϊκής , στο σχηματισμό των επιθέτων υιοθετεί και εξελιγμένους νεότερους τύπους .

⁴³ Παπαδογιαννάκης Ν. , ενθ. ανωτ. , σελ. 135 .

⁴⁴ Παπαδογιαννάκης Ν. , ενθ. ανωτ. , σελ. 136 .

⁴⁵ Παπαδογιαννάκης Ν. , ενθ. ανωτ. , σελ.141.

Η Γραμματική του Αντωνίου Γιάνναρη διαφοροποιείται αισθητά από τις προϋπάρχουσες γραμματικές καθώς αν και χρησιμοποιεί ως βάση του την καθαρεύουσα προσθέτει και στοιχεία της λαϊκής γλώσσας και προσανατολίζεται στην ομαλή «συμβίωση» τους σε σχολικό επίπεδο . Ήδη με τον πρόλογο στη σχολική Γραμματική του , ο Γιάνναρης ελέγχει τις προηγούμενες γραμματικές ως αντιεπιστημονικές και αντιπαιδαγωγικές και θέτει ως βάση για την σύνταξη μιας σχολικής Γραμματικής την ίδια αντίληψη (της αδιάσπαστης συνέχειας και εξέλιξης) για την Ελληνική γλώσσα που είχε θέσει και στην μεγάλη Ιστορική Γραμματική του⁴⁶ .

Ειδικότερα ο Γιάνναρης στον πρόλογο της Γραμματικής του αναφέρει : «... απεδεξάμην δε βάσιν τε και μέθοδον και ύλην διάφορον της τέως πεπατημένης ... αι εν τοις δημοτικοίς σχολείοις κυκλούμεναι Γραμματικάι των παιδων ... πολλάκις ελέγχονται υστερούσαι του δέοντος και καθ' ύλην και κατά μέθοδον και κατά παιδαγωγικήν βάσιν ... καθ' ύλην , διότι αντιγράφουσι μεν ή άλλως τηρούσι το μέρος το εκ της αρχαίας ή κλασσικής γλώσσης επιζών ή άλλως αρέσκον , παρορώσι δε αδικαιολογήτως ως ανύπαρκτα τα πολυάριθμα εκείνα νεώτερα στοιχεία , άτινα η γλώσσα αντεισηγάγε και καθιέρωσεν εν τω γραπτώ ημών λόγω⁴⁷ . »

Από την μελέτη του περιγράμματος της συγκεκριμένης γραμματικής διαφαίνεται η προσπάθεια συνδέσεως της λογίας και της λαϊκής γλώσσας, η οποία επιχειρείται με σημαντικές παραχωρήσεις προς τη δεύτερη σε πολλά σημεία του έργου⁴⁸ .

Γενικώς με την Γραμματική του ο Γιάνναρης επιχειρεί να διδάξει την αδιάσπαστη συνέχεια της Ελληνικής γλώσσας , κάτι που εξάλλου είχε τονίσει στον πρόλογο της Ιστορικής Γραμματικής του αλλά και επαναλαμβάνει τώρα στον Πρόλογο της σχολικής , υποδεικνύοντας εμμέσως την σώφρονα οδό που τα δυο αντίπαλα στρατόπεδα , των καθαρευόντων και των δημοτικιστών , είχαν επιμόνως αρνηθεί : «Σφόδρα πεπλανημένον και εθνικώς βλαβερόν φαίνεται μοι το οσήμεραι καθιερούμενον έθος του λαλείν περί αρχαίων Ελλήνων, ως περί τινός αλλοτρίου και εκλιπόντος λαού . Το κακόν τούτο απαντά και εν αυταίς ταις γραμματικάις ημών ... ένθα παραλαμβάνεται η

⁴⁶ Παπαδογιαννάκης Ν. , ενθ. ανωτ. , σσ.142 -143 .

⁴⁷ Παπαδογιαννάκης Ν. , ενθ. ανωτ. , σελ.143 .

⁴⁸ Παπαδογιαννάκης Ν. , ενθ. ανωτ. , σελ.146 .

φράσις - οι αρχαίοι Έλληνες - των ξένων αντιδιαστελλόντων τους αρχαίους αφ' ημών των νεωτέρων Ελλήνων , ους κηρύττουσιν εξηλλαγμένην φυλήν ». Και συνεχίζει συμπερασματικά: *«...πρώτοι δ' ημείς οι συντάσσοντες διδακτικά βιβλία έχομεν το εθνικό καθήκον να κηδόμεθα μεν των καθ' όλου πατρίων , να διδάσκωμεν δε την ελληνικήν γλώσσαν ως γλώσσαν ουχί αλλοφύλων αλλ' αυτών των ημέτερων προγόνων»* . Τα τελευταία λόγια δείχνουν μία τάση στην Γραμματική του Α. Γιάνναρη, η οποία , λίγο αργότερα , θα γίνει σαφέστερη με τον «ιστορικό συμβιβασμό» του Μ. Τριανταφυλλίδη για να καταλήξει από άλλους δρόμους , στην Νεοελληνική Κοινή⁴⁹ . Υποστήριξε δηλαδή ο Γιάνναρης ότι δεν ήταν σωστό άκριτα και με ευκολία να απορριφθεί η γλώσσα των προγόνων μας αλλά ότι ιδίως αυτοί που έγραφαν διδακτικά βιβλία όφειλαν να την σεβαστούν και να την χρησιμοποιήσουν ώστε να υπάρχει μια ομαλή μετεξέλιξη της .

⁴⁹ Παπαδογιαννάκης Ν. , ενθ. ανωτ. , σελ.149 .

4.5. Παραγωγή γραπτού λόγου

Για την μεθοδικότερη και αποτελεσματικότερη διδασκαλία του μαθήματος της Εκθέσεως στα Πρωτοβάθμια σχολεία της Κρητικής Πολιτείας , το 1905 εκδόθηκε από την τότε Διεύθυνση Εκπαιδεύσεως ένα εγχειρίδιο με τίτλο « Οδηγίαί περί του τρόπου της διδασκαλίας των εκθέσεων» με συντάκτη τον Δημ. Μ. Γεωργακάκι , Νομαρχιακό Επιθεωρητή των νομών Χανίων και Σφακίων . Το βιβλίο αυτό θα χρησιμοποιηθεί ως βοήθημα για τους Επιθεωρητές και τους δασκάλους των δημοτικών και ελληνικών σχολείων .

Στον πρόλογο των οδηγιών μεταξύ άλλων ο Δ. Γεωργακάκις αναφέρεται στη στοχοθεσία του , η οποία περιλαμβάνει μεταξύ άλλων *την κατανόηση και ομιλία της καθαρεύουσας , την ανάγνωση βιβλίου γραμμένου στην καθαρεύουσα , στην ικανότητα αναγνώσεως και γνώσεως των σπουδαιότερων έργων , η μέρους αυτών , που είναι γραμμένα στην καθαρεύουσα , στην ανάπτυξη της ικανότητας να εκθέτουν τις σκέψεις τους με απλότητα, σαφήνεια και ορθότητα στην παραπάνω μορφή γλώσσας*⁵⁰ . Διακρίνει κάποιος από τα ως άνω εκτεθέντα ότι κοινή συνισταμένη σε όλους τους στόχους αποτελεί η καθαρεύουσα .

Ακολούθως βέβαια στη Μεθοδολογία , ο Δ. Γεωργακάκις αναζητεί, τουλάχιστον στο πλαίσιο του προγράμματος του Δημοτικού σχολείου , μια συμβιβαστική μέση οδό , παρόμοια προς εκείνη που απαντάται στο λεξιλόγιο των Αλφαβηταρίων , αλλά και στην Σχολική Γραμματική του Αντωνίου Γιάνναρη . Ο συγγραφέας επιμένει ότι ο μαθητής πρέπει να γράφει όπως ομιλεί , πράγμα που σημαίνει , ασφαλώς , ότι - πέραν των τυχόν ορισμένων τύπων της διαλέκτου - αναζητείται το λεξιλόγιο , ως ένα βαθμό , της λαϊκής γλώσσας αλλά και το λεξιλόγιο που προσιδιάζει στην παιδική γλώσσα. Θα ήταν ανάρμοστο - και αφύσικο - λέει , να ομιλεί και να γράφει ένας μαθητής του Δημοτικού σχολείου όπως ένας έφηβος , πράγμα που σημαίνει , βέβαια ότι μόνο στην επόμενη βαθμίδα , ασφαλώς και υπήρχε εντονότερη η τάση και η αξίωση κατακτήσεων της καθαρεύουσας: *« Ο μαθητής πρέπει κατ' ουσίαν να γράφει όπως ομιλεί (εάν μη ομιλεί εσφαλμένως) όχι δε ούτως , όπως ο Διδάσκαλος ομιλεί ή όπως εν τω βιβλίω υπάρχει. Πάσα υπό του μαθητού γραφόμενη πρότασις πρέπει να φέρει εν εαυτή τον τύπον της παιδικής εκφράσεως , διότι ουδέν αηδέστερον εκθέσεως δεκαετούς ή δωδεκαετούς*

⁵⁰ Παπαδογιαννάκης Ν. , ενθ. ανωτ. , σελ.161 .

μαθητού εχούσης το ύφος τοιαύτης υπό του εφήβου γραφείσης⁵¹» .

Διακρίνεται δηλαδή μια κατά τρόπο τινά προτροπή του Ε. Γεωργακάκι , προς τους Διευθυντές και τους δασκάλους των δημοτικών σχολείων , όπου και απευθύνεται το συγκεκριμένο εγχειρίδιο , να παραχωρήσουν μια σχετική ελευθερία στους μαθητές , αντιστρόφως ανάλογη με την σχολική τάξη που βρισκόταν ο καθένας , αναφορικά με τη χρήση λέξεων από την καθομιλουμένη. Όσο πιο μικρός ηλικιακά ήταν ο μαθητής τόσο μεγαλύτερη «γλωσσική» ελευθερία θα έπρεπε να απολαμβάνει , η οποία με την άνοδο στις επόμενες σχολικές βαθμίδες θα έπρεπε να περιορίζεται ώστε να κατακτηθεί η καθαρεύουσα .

⁵¹ Παπαδογιαννάκης Ν. , ενθ. ανωτ. , σελ.169 .

4.6. Συμπεράσματα

Συνεκτιμώντας κανείς όλα όσα περιληπτικά θίχτηκαν παραπάνω και λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο και τη στοχοθεσία των δυο αλφαβηταρίων , του αναγνωσματορίου , των δυο γραμματικών και του οδηγού για τη διδασκαλία των εκθέσεων , βιβλία τα οποία χρησιμοποιήθηκαν από την μεγαλύτερη πλειοψηφία του μαθητικού πληθυσμού και των δασκάλων , στα χρόνια της Κρητικής Πολιτείας , καταλήγει στο γενικότερο συμπέρασμα ότι γίνεται μια προσπάθεια μεν αύξησης της χρησιμοποίησης της λαϊκής, της καθομιλούμενης γλώσσας , χωρίς όμως σε καμία περίπτωση να θίγεται η πρωτοκαθεδρία της καθαρεύουσας .

Παρατηρείται δηλαδή, ιδίως στα αλφαβητάρια και στις γραμματικές ότι και στο λεξιλόγιο και στη μορφολογία υπάρχουν αρκετές παραχωρήσεις στην λαϊκή γλώσσα , παρομοίως στο αναγνωσμάτιο τα ποιήματα γράφονται σχεδόν εξ ολοκλήρου στη λαϊκή γλώσσα , ενώ στον οδηγό για την διδασκαλία των εκθέσεων αφήνεται μεγάλη ελευθερία στον μαθητή ,ιδίως των μικρότερων τάξεων ως προς την χρήση της ομιλούμενης .

Κεφάλαιο Πέμπτο

Ανάλυση - Ερμηνεία άρθρων «Ασπίδος»

5.1. Εισαγωγικά

Στο κεφάλαιο αυτό , το οποίο αποτελεί και το κυρίως σώμα της μελέτης μας , θα καταβληθεί προσπάθεια , ώστε να επιτευχθεί η πλέον εμπειριστατωμένη ανάλυση και ερμηνεία άρθρων που δημοσιεύθηκαν από δασκάλους αναφορικά με τη γλώσσα . Τα άρθρα αυτά τα αλιεύσαμε από το δεκαπενθήμερο παιδαγωγικό περιοδικό «ΑΣΠΙΣ», όργανο του Παγκρήτιου Δημοδιδασκαλικού Συλλόγου , το οποίο κυκλοφόρησε κατά τα έτη 1910-1912 .

Στο συγκεκριμένο περιοδικό , το οποίο εκδόθηκε από το συνδικαλιστικό όργανο των δασκάλων της Κρητικής Πολιτείας , αρθρογραφούσαν , όπως μπορεί να διαπιστώσει κάποιος , οι πλέον μορφωμένοι και καταρτισμένοι δάσκαλοι , οι οποίοι πέραν της ασκήσεως του καθαρού διδασκαλικού επαγγέλματος , είχαν επιστημονικές ανησυχίες , τεκμηριωμένες απόψεις αναφορικά με την εκπαίδευση και όπως είδαμε και στο πρώτο κεφάλαιο είχαν φτάσει στο σημείο να συντάξουν και να υποβάλλουν υπόμνημα αναφορικά με τις - εμπειριστατωμένες και αναλυτικές - προτάσεις τους , για την βελτίωση της εκπαίδευσης και την ανύψωση του διδασκαλικού επαγγέλματος .

Γενικά , *«τα παιδαγωγικά περιοδικά μπορούν να προσεγγισθούν με δυο τρόπους : Ως αντικείμενο μελέτης αυτά καθαυτά και ως πηγές για την διερεύνηση άλλων εκπαιδευτικών και παιδαγωγικών θεμάτων⁵² . Στη συγκεκριμένη εργασία που θα εξετασθούν ως πηγές, «τα παιδαγωγικά περιοδικά είναι πολλαπλά χρήσιμα στους παιδαγωγούς και τους ιστορικούς της εκπαίδευσης , ιδιαιτέρως σε όσους εκκινούν από θεωρίες συγκρούσεων εφόσον στις σελίδες τους αποτυπώνονται άλλοτε ξεκάθαρα και άλλοτε «ανάμεσα στις γραμμές» (ανάλογα με το πολιτικό πλαίσιο , τους πρωταγωνιστές ή το διακύβευμα) οι εκάστοτε αντιπαραθέσεις για ζητήματα παιδαγωγικής θεωρίας και εκπαιδευτικής πολιτικής⁵³».*

⁵² Αθανασιάδης Χ., (2004), Ελληνικά Παιδαγωγικά Περιοδικά 1831-1991, Βιβλιογραφία 1831-1974 Α΄ Φάση , εποπτεία Δημαράς Α. , Αθήνα, Κ.Ε.Ε., σελ.17

⁵³ Αθανασιάδης Χ. ,ενθ. ανωτ. , σελ.18

5.2. Τρόπος επιλογής άρθρων

Μετά από επισκόπηση όλων των τίτλων των άρθρων που δημοσιευθήκαν κατά τα τρία έτη κυκλοφορίας (1910-1912) του περιοδικού *ΑΣΠΙΣ*, επιλέχθηκαν συγκεκριμένα άρθρα με βασικό κριτήριο αυτόν καθεαυτό τον τίτλο του άρθρου , ο οποίος και προσδιορίζει και το περιεχόμενο του . Όταν ο τίτλος του άρθρου ήταν σχετικός με το γλωσσικό ζήτημα προχωρούσαμε σε μια γρήγορη πρώτη ανάγνωση για να επιβεβαιωθεί ότι το περιεχόμενο του άρθρου ήταν σχετικό με την εργασία μας . Σε καταφατική περίπτωση και αφού πλέον υπήρχε η βεβαιότητα ότι το συγκεκριμένο άρθρο ήταν συμβατό με την παρούσα εργασία τότε πλέον προχωρούσαμε σε μια πιο εξονυχιστική και λεπτομερειακή μελέτη και έρευνα του , αναλύοντας και ερμηνεύοντας τις θέσεις του εκάστοτε αρθρογράφου σε συνάρτηση πάντα με το συγκείμενο της εποχής καθώς και με όσα αναφέρονταν στα προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας μελέτης .

5.3. Τίτλοι/θέματα επιλεγθέντων άρθρων

Το πρώτο άρθρο το οποίο συναντήσαμε στην αναζήτηση μας στις σελίδες της *Ασπίδος* ήταν *Το ζήτημα του τονισμού*, υπό του δημοδιδάσκαλου Γ.Κ. Γεωργουσάκη, γραμμένο την 19-02-1910 στους Λάκκους Κρήτης, το οποίο δημοσιεύθηκε στο υπ' αριθμ. 6 φύλλο της, την 30-03-1910. Σε απάντηση του άρθρου αυτού στο φύλλο 8 της 30-04-1910 δημοσιεύονται δυο άρθρα, *Το ζήτημα του τονισμού*, από τον Χ. Λουκάκι, δάσκαλο, γραμμένο την 20-04-1910 στα Χανιά και *Περί Τονισμού*, από τον Ιωάν. Γ. Φραγκιαδάκι γραμμένο στη Σφάκα Σητείας. Ακολουθεί στο φύλλο 9 της από 15-05-1910 άρθρο με παρόμοια θεματική, *Το ζήτημα του τονισμού, αρθήτω το άχθος*, γραμμένο από τον δημοδιδάσκαλο Γεώρ. Μαροθόδωρο, του οποίου έπεται συνέχεια στο φύλλο με αριθμό 10 της 30-05-1910. Επόμενο άρθρο σχετιζόμενο με το γλωσσικό ζήτημα συναντάμε στο φύλλο 15 της *Ασπίδος* της 15-08-1910, όπου δημοσιεύεται επιστολή - άρθρο του γνωστού καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών, Γεώργιο Μιστριώτη προς τους δασκάλους της Κρήτης. Στο φύλλο 16 της 30-08-1910, ο Ν. Πιμπλής, πρόεδρος του Παγκρητίου Δημοδιδασκαλικού Συλλόγου, δημοσιεύει το άρθρο, *Το γλωσσικόν μας ζήτημα - Το αναγνωστικόν βιβλίον*, του οποίου συνέχεια ανιχνεύσαμε στο φύλλο 17, ενώ κι άλλη συνέχεια δημοσιεύεται στο φύλλο 18 της 30-09-1910. Ακολούθως στο φύλλο 19 της 15-10-1910 αναδημοσιεύεται από το περιοδικό «*Εμπρός*», άρθρο με τίτλο, *Η ανορθογραφία*. Στο φύλλο 30 της 31-03-1911 δημοσιεύεται συνέχεια εκ του 18^{ου} φύλλου, του άρθρου *Το γλωσσικόν μας ζήτημα - Το αναγνωστικόν βιβλίον*. Άρθρο με τον τίτλο *Σημειώσεις τινές επί του γλωσσικού ζητήματος*, γραμμένο την 15-04-1911 στην Μάνδρα Ελευσίνας από τον Βασίλειο Αθ. Μοίρα, δημοσιεύεται στο φύλλο 32 της 30-04-1911. Στο φύλλο 33 της *Ασπίδος* της 15-05-1911 δημοσιεύεται συνέχεια εκ του 30^{ου} φύλλου, του άρθρου *Το γλωσσικόν μας ζήτημα - Το αναγνωστικόν βιβλίον* του Ν. Πιμπλή καθώς και συνέχεια από το φύλλο 32 του άρθρου *Σημειώσεις τινές επί του γλωσσικού ζητήματος*, γραμμένο από τον Βασίλειο Αθ. Μοίρα, ενώ στο υπ' αριθμ. 34 φύλλο της 30-05-1911 δημοσιεύεται συνέχεια και τέλος του ίδιου άρθρου από τον Νικ. Πιμπλή. Αμέσως παρακάτω εμφανίζονται συγκεντρωτικά σε συνοπτικό πίνακα όλα τα επιλεγμένα άρθρα.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Τίτλος άρθρου	Αρθρογράφος	Αριθμ .Φύλλου «Ασπίδος»	Ημερομηνία
<i>Το ζήτημα του τονισμού</i>	Γ.Κ. Γεωργουσάκης	6	30-03-1910
<i>Το ζήτημα του τονισμού</i>	Χ. Λουκάκης	8	20-04-1910
<i>Περί Τονισμού</i>	Ι. Γ. Φραγκιαδάκης	8	20-04-1910
<i>Το ζήτημα του τονισμού- Αρθήτω το άχθος</i>	Γ. Μαροθόδωρος	9	15-05-1910
<i>Το ζήτημα του τονισμού- Αρθήτω το άχθος</i>	Γ. Μαροθόδωρος	10	30-05-1910
<i>Επιστολή</i>	Γ. Μιστριώτης	15	15-08-1910
<i>Το γλωσσικόν μας ζήτημα - Το αναγνωστικόν βιβλίον</i>	Ν. Πιμπλής	16	30-08-1910
»	»	17	15-09-1910
»	»	18	30-09-1910
<i>Η ανορθογραφία</i>	Άγνωστος	19	15-10-1910
<i>Το γλωσσικόν μας ζήτημα - Το αναγνωστικόν βιβλίον</i>	Ν. Πιμπλής	30	31-03-1911
»	»	33	15-05-1911
»	»	34	30-05-1911
<i>Σημειώσεις τινές επί του γλωσσικού ζητήματος</i>	Αθ. Μοίρας	32	30-04-1911
»	»	33	15-05-1911

5.4. Κατηγοριοποίηση επιλεγθέντων άρθρων

Συνολικά από την επισκόπηση του περιοδικού *Ασπίς* , επιλέχθηκαν όπως αναλυτικά περιγράφονται παραπάνω δεκαπέντε άρθρα σχετιζόμενα με το γλωσσικό ζήτημα την επίμαχη χρονική περίοδο . Η θεματολογία των άρθρων αυτών μπορεί να ενταχθεί σε τρεις μεγάλες κατηγορίες , σύμφωνα με το τι πραγματεύεται κάθε συντάκτης .

Μια πρώτη μεγάλη κατηγορία είναι το θέμα του τονισμού και της ορθογραφίας γενικότερα , τα οποία εντάσσονται ευρύτερα στο μάθημα της γραμματικής . Για το ζήτημα του τονισμού βρέθηκαν συνολικά πέντε σχετικά άρθρα , τα οποία δημοσιεύθηκαν στην *Ασπίδα* από τον Φεβρουάριο μέχρι και τον Μάιο του 1910 , στα φύλλα 6,8,9 και 10 από τέσσερις διαφορετικούς αρθρογράφους - δασκάλους . Το πρώτο άρθρο γράφτηκε από τον κ. Γεωργουσάκη στους Λάκκους Χανίων , το δεύτερο από τον κ. Λουκάκι στα Χανιά , το τρίτο από τον κ. Φραγκιαδάκη στη Σφάκα Σητείας , ενώ ο κ. Μαροθόδωρος έγραψε δυο άρθρα , το ένα σε συνέχεια του άλλου . Οι αρθρογράφοι , όπως είναι φυσικό δεν υιοθετούν κοινές προτάσεις , αλλά ο καθένας τους παρουσιάζει και καταθέτει με τη δική του οπτική τις απόψεις του αναφορικά με το ζήτημα του τονισμού των λέξεων . Στα άρθρα αυτά στα οποία θα γίνει εκτενής αναφορά παρακάτω , το ζήτημα με το οποίο καταπιάνονται οι συντάκτες αφορά αποκλειστικά το ζήτημα του τονισμού , κεφάλαιο της Γραμματικής . Στην ίδια κατηγορία εντάξαμε το άρθρο με τίτλο *Η ανορθογραφία* , το οποίο αναδημοσιεύθηκε στην *Ασπίδα* , ο συντάκτης του οποίου αναφέρεται στο δύσκολο έργο της ορθογραφίας , καθώς και αυτό είναι σχετικό με τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι μαθητές του δημοτικού στη Γραμματική .

Η επόμενη μεγάλη κατηγορία αναφέρεται στο γλωσσικό ζήτημα με εστίαση στα αναγνωστικά βιβλία του δημοτικού σχολείου . Για το συγκεκριμένο θέμα στην *Ασπίδα* δημοσιεύθηκαν έξι άρθρα , από την 30-08-1910 μέχρι και την 30-05-1911 , το ένα σε συνέχεια του άλλου , όλα γραμμένα από τον Νικ. Πιμπλή , ο οποίος τύγχανε και πρόεδρος του Παγκρήτιου Δημοδιδασκαλικού Συλλόγου και διευθυντής της *Ασπίδος* . Στα άρθρα αυτά ο Νικ. Πιμπλής καταθέτει τις σκέψεις και τις προτάσεις του αναφορικά με το περιεχόμενο των αναγνωστικών βιβλίων που χρησιμοποιούνταν από την πρώτη έως και την έκτη τάξη του δημοτικού σχολείου , ώστε αυτά να είναι όσο το δυνατόν πιο εύληπτο και κατανοητό από τους μαθητές .

Σε μια τρίτη κατηγορία εντάξαμε το άρθρο-επιστολή της 15-08-1910 του γνωστού προμάχου της καθαρεύουσας , καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών Γ. Μιστριώτη , που απευθύνεται στους δασκάλους της Κρήτης και τα δυο άρθρα του δημοδιδάσκालου Βασ. Μοίρα , τα οποία αναφέρονται γενικά στο γλωσσικό ζήτημα αυτό καθεαυτό .

Στις σελίδες που ακολουθούν θα καταβληθεί προσπάθεια να αναλυθούν και να ερμηνευθούν τα συγκεκριμένα κείμενα - άρθρα που δημοσιεύθηκαν στην *ΑΣΠΙΔΑ* , ανά κατηγορία , ώστε να αναδειχθούν τυχόν ομοιότητες και διαφορές στην προσέγγιση των εκάστοτε αρθρογράφων , αν υφίστανται κοινές ή αντίθετες συνισταμένες και προσεγγίσεις , καταλήγοντας στο τέλος κάθε υποκεφαλαίου στα αντίστοιχα συμπεράσματα .

5.5. Το ζήτημα του τονισμού και της ορθογραφίας

5.5.1. Το άρθρο του Γ. Γεωργουσάκη

Το πρώτο σε σειρά χρονικό άρθρο του Γ.Κ. Γεωργουσάκη , γραμμένο την 19-02-1910 στους Λάκκους Χανίων , δημοσιεύθηκε στην *Ασπίδα* την 30-03-1910 στο φύλλο 6 , με τίτλο «Το ζήτημα του τονισμού» . Στο συγκεκριμένο άρθρο στην εισαγωγή του γίνεται αναφορά στην «Σάλπιγγα» , όργανο της Ενώσεως των Ελλήνων Δημοδιδασκάλων , όπου σύμφωνα με τον αρθρογράφο *«εδημοσιεύθησαν εσχάτως γνώμαι τινων συναδέλφων υπέρ της αποσκορακίσεως των τόνων συνηγορούντες δε υπέρ της ούτω νεωτεριστικής ταύτης προτάσεως του Σεβαστού Προέδρου της Ενώσεως κ.Κ. Παπασωτηρίου προέβησαν μάλιστα τινες και περαιτέρω ζητούντες την αφαιρέσιν και άλλων κεφαλαίων εκ της διδασκόμενης Γραμματικής απλούστατα , διότι είναι μάθημα δύσκολον και ανιαρόν .Τω όντι το μάθημα τοιοούτον είναι , αλλά δια τούτο δεν έπεται , νομίζω , και ότι πρέπει φυγομαχούντες να αποσβέσωμεν τινά διότι τότε ποία θα μείνωσιν ; Ποία παρακαλώ είναι τα εύκολα ; Μήπως η διαίρεσις των γραμμάτων ; μήπως τα οδοντοφωνόληκτα και σιγμόληπτα των ονομάτων; ή η συναίρεσις και κράσις;»*

Από την αρχή κιόλας του άρθρο δίνεται ξεκάθαρα το στίγμα και η θέση του κ. Γεωργουσάκη , καθώς εκφράζει την αντίθεση του με δημοσιευμένες προτάσεις συναδέλφων δασκάλων στην Σάλπιγγα , όργανο της Ενώσεως των Ελλήνων δημοδιδασκάλων , σύμφωνα με τις οποίες θα έπρεπε να πραγματοποιηθεί αποσκοράκιση των τόνων , μείωση δηλαδή και απλοποίηση του τονικού συστήματος . Αναφέρει , και είναι αρκετά ενδιαφέρον , ότι η νεωτεριστική πρόταση αυτή έγινε από τον ίδιο τον πρόεδρο της Ενώσεως Δημοδιδασκάλων κ.Κ. Παπασωτηρίου , γεγονός το οποίο καταδεικνύει ότι κατά πάσα πιθανότητα αυτή θα ήταν και η θέση της πλειοψηφίας των δασκάλων στην Ελλάδα , αφού ως είθισται ο εκλεγμένος πρόεδρος απηχεί και τις θέσεις - απόψεις του εκλογικού του σώματος . Στη συνέχεια κάνει λόγο για την πρόταση που καταθέτουν άλλοι συνάδελφοι στην Σάλπιγγα όπου ζητούν την αφαίρεση κι άλλων κεφαλαίων της Γραμματικής προβάλλοντας τον ισχυρισμό ότι είναι μάθημα δύσκολο και ανιαρό . Άποψη του Γ.Κ. Γεωργουσάκη είναι ότι πράγματι είναι δύσκολη η Γραμματική όμως σε καμία περίπτωση δε θα πρέπει οι δάσκαλοι να φυγομαχήσουν ούτε και να επιτραπεί η αφαίρεση κεφαλαίων .

Ακολουθως στο κυρίως σώμα του άρθρου του ο κ. Γεωργουσάκης αναφέρει: «*Προτείνοντες οι κ. Συνάδελφοι την αντικατάστασιν των τόνων εν κυρίως επιχείρημα προβάλλουσι , το ρηθέν υπό του εισηγητού της προτάσεως κ. Παπασωτηρίου , την επί ματαίω απώλειαν πολυτίμου χρόνου , ον θα εδαπάνων περί άλλα σπουδαιότερα και πρακτικώτερα. Αλλά λησμονούσι φαίνεται , ότι ουδέν πολυτιμότερον και σεβαστότερον της γλώσσης ενός λαού , διότι εκ ταύτης καταφαίνεται η εκ των προγόνων του καταγωγή και δια ταύτης δύναται να επικοινωνεί προς τους ομοεθνείς του . Ή δε βλέπουσιν οποίον αγώνα καταβάλλει ο εθνικός μας φρουρός , το Πατριαρχείον , από της αποφράδας εκείνης ημέρας και εξής , όπως κατορθώση διατηρούν αλώβητα υπό του κατακτητού χορηγηθέντα αυτώ προνόμια να διασώση την εθνικήν των αλυτρώτων μας αδελφών γλώσσαν; Αλλά τούτο πως άλλως θα επιτευχθή παρά μόνον δια του Σχολείου και δη του Δημοτικού; Ή μήπως λησμονούσιν οι φίλοι συνάδελφοι ότι τόσα υπέστησαν οι εν ταις παρά τον Δούναβιν χώραι Έλληνες προς διατήρησιν της Γλώσσης και της Θρησκείας των προτιμήσαντες εν τέλει να θυσιάσωσι την υλικήν των ευημερίαν εγκαταλείποντες τα εστίαι των και ως πρόσφυγες καταφεύγοντες εις την ελευθέραν γωνίαν της Μεγάλης Πατρίδος; Και όμως εν ω κάλλιστα γνωρίζουσι ταύτα [...] , τολμώσιν ένεκα της ιδικής μας ευκολίας να προτείνωσι την αλλαγή των τόνων , επιφέροντες καιρίον τραύμα κατά της γλώσσης . Δεν δύναται δε να με θεωρήση τις υπερβολικόν ταύτα λέγοντα , όταν λάβη υπόψη πρώτον , ότι δεν είμεθα όλοι συνηνωμένοι αποτελούντες εν κράτος επομένως θα επέλθη μεγίστη χαλάρωσις , καθότι οι μικράς αναπτύξεως αλύτρωτοι ουδέ τα εκ της ελευθέρας Ελλάδος εφημερίδας θα δύνανται να αναγνώσωσι αν υποθέσωμεν ότι επικρατεί η τοιαύτη γνώμη , και δεύτερον ότι είναι φοβερόν πλήγμα κατά της ανωτέρας αναπτύξεως του λαού .»*

Υποστηρίζει όπως φαίνεται ο κ. Γεωργουσάκης ότι η γλώσσα ενός λαού είναι ότι πιο πολυτιμότερο αυτός έχει , γιατί από αυτήν φαίνεται η καταγωγή του και μέσω αυτής μπορεί να επικοινωνεί με τους ομοεθνείς του ,οπότε το επιχείρημα που προβάλλεται στην *Σάλπιγγα* από τον κ. Παπασωτηρίου ότι προσπαθώντας να κάνουν κτήμα τους οι μαθητές το τονικό σύστημα χάνουν πολύτιμο χρόνο από άλλα μαθήματα , κατά αυτόν δεν ευσταθεί . Επιπρόσθετα αναφέρεται στους συνεχείς αγώνες του Πατριαρχείου να διατηρήσει το προνόμιο των αλύτρωτων αδελφών στο να μαθαίνουν την εθνική γλώσσα ενώ κάνει μνεία και στους Έλληνες που ζούσαν στις παραδουνάβιες χώρες οι οποίοι προκειμένου να διατηρήσουν την Γλώσσα και τη Θρησκεία τους προτίμησαν να θυσιάσουν τα υλικά τους αγαθά και την ευημερία και να

καταλήξουν πρόσφυγες σε μια γωνιά της Ελλάδας . Αναδεικνύει τα βάσανα και τους αγώνες των Ελλήνων που ζούσαν σε αλύτρωτες περιοχές προκειμένου να καταφέρουν να διατηρήσουν την εθνική γλώσσα και θρησκεία για να υποστηρίξει ότι δεν είναι δυνατόν να προτείνεται για την ευκολία η αλλαγή των τόνων διότι αυτό θα επέφερε καίριο τραύμα κατά της γλώσσας . Στις επόμενες γραμμές του άρθρου υποστηρίζεται ότι επειδή η Ελλάδα δεν είναι ακόμη ενωμένη αποτελώντας ένα ενιαίο κράτος , εφόσον η γλώσσα απλοποιηθεί , αλλοιωθεί τότε θα επέλθει μεγαλύτερη χαλάρωση καθώς οι αλύτρωτοι αδελφοί δε θα μπορούν να διαβάσουν τις εφημερίδες από την ελεύθερη Ελλάδα ενώ επιπλέον θα πληγεί και η ανώτερη πνευματική ανάπτυξη του ελληνικού λαού .

Ο αρθρογράφος συνεχίζει να υπερασπίζεται το υπάρχον τονικό σύστημα και να απορρίπτει την απλοποίηση του , κάνοντας αναφορά στη βούληση του υπουργού Παιδείας στην ελεύθερη Ελλάδα να προτείνει τα δημοτικά σχολεία να γίνουν εξατάξια και από αυτά οι μαθητές να πηγαίνουν στο επίσης εξατάξιο Γυμνάσιο , ενώ παράλληλα αναφέρεται και στην γενίκευση της ιδέας της κατάργησης των Ελληνικών Σχολείων . Λαμβάνοντας υπόψη τις επερχόμενες αυτές τροποποιήσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα αναρωτιέται πως θα καταφέρνουν οι μαθητές στο Γυμνάσιο να ανταπεξέλθουν στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών , αν και εφόσον δεν έχουν διδαχθεί , κατανοήσει και μάθει να χρησιμοποιούν τους τόνους από το δημοτικό . Το επόμενο επιχείρημα που κι αυτό σχετίζεται με τις γυμνασιακές σπουδές είναι ότι ο λαός των επαρχιών θα αποκλεισθεί από τις ανώτερες σπουδές , καθώς δε θα έχει πλέον τη δυνατότητα , όπως οι πιο πλούσιοι , να ανταποκριθεί στις αυξημένες απαιτήσεις των ανώτερων βαθμίδων της εκπαίδευσης , αφού δε θα γνωρίζει τους τόνους , άρα την γραμματική και το μάθημα των αρχαίων ελληνικών . Το γεγονός αυτό θα είναι καταστροφικό κατά τον αρθρογράφο , καθώς οι περισσότεροι διαπρέψαντες στα γράμματα , στις τέχνες και οι μεγαλύτεροι δωρητές προς την πατρίδα προέρχονται από τις κατώτερες και φτωχότερες τάξεις της κοινωνίας και από τις μικρές κωμοπόλεις , των οποίων τα τέκνα αδικούνται . Παραθέτουμε μερικά αυτούσια χαρακτηριστικά αποσπάσματα από το άρθρο : « [...] ο επί της Παιδείας εν τη Ελευθέρα Ελλάδι υπουργός προτείνων όπως , τα μεν Δημοτικά σχολεία γίνωσι εξατάξια , από τούτων δε ο μαθητής μεταβαίνει εις το Γυμνάσιον , ούτινος ο κύκλος μαθημάτων θα είναι επίσης εξαετής . Επικρατούσης λοιπόν της αντικαταστάσεως των τόνων πρέπει αύτη να επεκταθή και εις τα αρχαία κείμενα , διότι άλλως ο εις το γυμνάσιον εισερχόμενος μαθητής θα έχη να

υποφέρη νέα βάσανα όπως μάθη την χρησιμοποίησιν των τόνων [...] Ἡ μήπως υπάρχουν οι φρονούντες ότι ο λαός των επαρχιών πρέπει να αποκλεισθῆ των ανωτέρων σπουδῶν ; Ἀλλ' οι ταῦτα σκεπτόμενοι ας ρίψωσιν εν βλέμμα εις την Ἱστορίαν [...] Θα ιδῶσιν ἐκπληκτοὶ ὅτι οἱ διαπρέψαντες και εν τοῖς Γράμμασι , και εν ταις τέχναις , και εν ταις προς την Πατρίδα δωρεαῖς και υπηρεσίαις , δεν προέρχονται εκ των πολυτάλαντων και αβροδίαιτων πλουσίων [...] ἀλλ' εκ των κατωτέρων τάξεων της κοινωνίας (πενεστέρων) και εκ των μικρῶν κωμῶν . Τούτων δε τα τέκνα ἀδικούμεν ἤδη εμεῖς οἱ επαγγελλόμενοι την πατρικὴν και ακριβοδίκαιαν ανατροφὴν και διάπλασιν πάντων» .

Συνεχίζοντας να παραθέτει τα επιχειρήματα του ο κ. Γεωργουσάκης εκφράζει και την μεγαλύτερη ανησυχία του , η οποία είναι ὅτι οἱ μαλλιαροὶ που παραμονεύουν , εφόσον απλοποιηθῆ το τονικό σύστημα , λόγω της ἀδυναμίας προς την εύκολη λύση , πιθανότατα θα ζητήσουν την αντικατάσταση και απλοποίηση και ἄλλων δύσκολων μαθημάτων της γραμματικής και οὕτω καθεξῆς . Χαρακτηριστικά αναφέρει : « *Μα τόσον δα νομίζεις ὅτι φθείρεται η γλώσσα δια της αλλαγῆς των μικροσκοπικῶν ἐκείνων σημείων ! Ναι επαναλαμβάνω , διότι τις μας διαβεβαιοῖ , ὅτι μετὰ τινά ἔτη επωφελούμενος τις των ελλοχευόντων μαλλιαρῶν της ἀδυναμίας ἡμῶν ταύτης προς την ευκολίαν , δεν θέλει προτείνει την αντικατάστασιν των δίφθογγων (αυ, ευ ,ηυ ,υι) κατόπιν ἄλλην απλοποίησιν και οὕτω καθεξῆς ;»*

Στην ἐπόμενη παράγραφο αναφέρεται στη γνωριμία του με τον πρόεδρο την Ἐνώσεως των Ἑλλήνων Δημοδιδασκάλων , που τύγχανε καθηγητῆς τόσο αὐτοῦ ὅσο και της πλειονότητος των Κρητικῶν δασκάλων , γεγονός που τον διαβεβαιώνει ὅτι η πρόταση του για απλοποίηση των τόνων προέρχεται ἀπό τον ενθουσιασμό του υπέρ του δημοτικού σχολείου και δεν υποκρύπτει κανένα κακόβουλο σκοπὸ , καθὼς η καρδιά του εμφορεῖται ἀπό ευγενεῖς και εθνικότερες ιδέες και καταλήγει να του αποτείνει παράκληση ὅπως μην επιμένει στην επικράτηση της γνώμης του καθὼς εἶναι αρκετὰ ριψοκίνδυνη : « *Γνωρίζων καλῶς τον εισηγητὴν της γνώμης ταύτης , ως χρηματίσαντα καθηγητὴν ἐμοῦ τε και πλειόνων Κρητῶν συναδέλφων , ἔχω πλήρη πεποίθησιν εις την ευγενή και ὑπὸ εθνικωτάτων ιδέων εμφορούμενην καρδίαν του , δι ο και ακραδάντως πιστεύω ὅτι οὐδένα κακόβουλον σκοπὸν υποκρύπτων , ἀλλ' απλῶς εκ του υπερβολικοῦ ενθουσιασμοῦ του υπέρ του Δημοτικού Σχολείου , διαπνεόμενος προτείνει ταῦτα και ὅπως τεθῆ τέρμα εις την μέχρις ἀγῆρας ἐμμονὴν τινῶν εις τους ξηρούς γραμματικούς τύπους .*

Αλλ' ακριβώς εις την μεγάλην καρδίαν του Σεβαστού μου Διευθυντού αποτεινόμενος παρακαλώ , όπως μη επιμείνη εις την επικράτησιν της γνώμης του ταύτης ως ριψοκινδύνου.» Δεν παραλείπει να αναφερθεί και σε αυτούς που εμμένουν μέχρι αηδίας στους ξηρούς γραμματικούς τύπους , τους οποίους κατά κάποιο τρόπο κατηγορεί ότι εξαιτίας της εμμονής τους στην τυπικότητα ωθούν σε αντίδραση τους νεωτεριστές .

Στην τελευταία παράγραφο του άρθρου του συνιστά στους συναδέλφους δασκάλους αντί να σκέφτονται ποια μαθήματα ή κεφάλαια να αφαιρέσουν , να φροντίσουν να τα κάνουν εύληπτα στους μαθητές χωρίς να λυπούνται κόπο και χρόνο . Παραδέχεται και αυτός ότι το μάθημα της γραμματικής είναι ανιαρό , ότι ο δρόμος του δασκάλου δεν είναι ανθόσπαρτος αλλά γεμάτος αγκάθια , τα οποία ο ίδιος με την εργασία του και τις δυνάμεις του οφείλει να ξεριζώσει , ώστε νικητής να τον διαβεί και να καταλήξει στο τέρμα του ευγενούς και μεγάλου σκοπού , τον οποίο επιδιώκει , απολαμβάνοντας την εθνική ευγνωμοσύνη ως ανταμοιβή για τους κόπους και τους μόχθους του .

Από όσα εκτέθηκαν παραπάνω προκύπτει ξεκάθαρα ότι ο δημοδιδάσκαλος Γ.Κ. Γεωργουσάκης τίθεται εναντίον της πρότασης για απλοποίηση των τόνων , που υπεβλήθη από τον Κ. Παπασωτηρίου , προέδρου της Ένωσης Ελλήνων Δημοδιδασκάλων , όπως αυτή δημοσιεύτηκε στη «Σάλπιγγα» , περιοδικό της εν λόγω Ένωσης . Συνοπτικά τα επιχειρήματα που επικαλείται είναι ότι δεν γίνεται ότι επειδή το μάθημα της Γραμματικής είναι δύσκολο και ανιαρό να αφαιρεθούν ή να απλοποιηθούν κεφάλαια , ούτε και αποδέχεται ότι χάνεται πολύτιμος χρόνος για την εκμάθηση των τόνων ο οποίος θα μπορούσε να διατεθεί σε άλλα σπουδαιότερα μαθήματα . Τονίζει ότι η γλώσσα ενός λαού είναι ότι πολυτιμότερο και προβάλλει τον αγώνα του εθνικού φρουρού , του Πατριαρχείου για τη διάσωση της γλώσσας , ενώ εκθειάζει και τη θυσία των Ελλήνων από τις παραδουνάβιες περιοχές , οι οποίοι δε δίστασαν να αφήσουν πίσω τους τα υπάρχοντα και τα υλικά τους αγαθά και να προτιμήσουν την ελληνική γλώσσα και θρησκεία . Στη συνέχεια υπεραμύνεται του γεγονότος ότι η γλώσσα αποτελεί το συνεκτικό κρίκο ώστε να είναι όλοι ενωμένοι σε ένα κράτος . Αφού αφιερώνει αρκετό χώρο και χρόνο στα ελληνοχριστιανικά ιδεώδη ακολουθώντας προβάλλει και πιο καθαρά παιδαγωγικά επιχειρήματα . Ισχυρίζεται ότι είναι απαραίτητο οι μαθητές του δημοτικού να συνεχίσουν να διδάσκονται το πολυτονικό σύστημα καθώς αφενός δε θα είναι καθόλου εύκολη η μετάβαση τους από το εξατάξιο δημοτικό σχολείο στο εξατάξιο Γυμνάσιο και αφετέρου στην περίπτωση που δεν το διδάσκονται

αυτό θα αποβεί εις βάρος των ασθενέστερων οικονομικά τάξεων καθώς δε θα είναι σε θέση να συναγωνίζονται τους υπόλοιπους μαθητές και θα τίθενται στο περιθώριο . Στο αμέσως επόμενο του επιχείρημα παρουσιάζει και τον μεγαλύτερο φόβο του που δεν είναι άλλος από το ότι κάποιος «ελλοχεύων μαλλιαρός» θα εκμεταλλευτεί την αδυναμία αυτή και στο μέλλον θα προτείνει και άλλες απλοποιήσεις της καθαρεύουσας εφόσον γίνει δεκτό το αίτημα για απλοποίηση του τονισμού . Αναφέρει ότι είχε καθηγητή τον Κ. Παπασωτηρίου, ότι έχει πλήρη στις εθνικότητες του ιδέες και τον παρακαλεί να μην επιμείνει στην πρόταση του . Κλείνοντας απευθύνεται στους συναδέλφους δασκάλους , τους υπενθυμίζει ότι έχουν διαλέξει ένα δύσκολο δρόμο και τους παρακαλεί όπως αντί να ψάχνουν να βρουν ποια μαθήματα θα αφαιρέσουν να βρουν τρόπους να κάνουν τα δύσκολα και ανιαρά μαθήματα όπως αυτό της Γραμματικής εύληπτα και κατανοητά από τους μαθητές τους.

5.5.2. Το άρθρο του Χ. Λουκάκι

Το επόμενο σχετικό με το ζήτημα του τονισμού άρθρο γράφτηκε από τον δάσκαλο Χ. Λουκάκι στα Χανιά την 20-04-1910 και δημοσιεύθηκε στην *Ασπίδα* στο φύλλο 8 της 30-04-1910 . Από την αρχή του άρθρου ο κ. Λουκάκις μας γνωστοποιεί την άποψη του επί του ζητήματος αναφέροντας σχετικά : *« Ο αγαπητός μου φίλος και συνάδελφος κ. Γεωργουσάκης δι' όσων [...] περί του ζητήματος των τόνων εδημοσίευσεν , ουδέν πλέον ουδέν έλαττον πειράται να αποδείξη ή ότι , των τόνων δια στιγμών αντικαθιστάμενων , σαλεύονται αυτά ταύτα τα θεμέλια της γλώσσης ημών και επομένως του εθνικού μεγαλείου . Και ότι μεν η γλώσσα ενός λαού έχει στενήν προς το εθνικόν αυτού μεγαλείον σχέσιν , ουδείς δύναται να αμφισβητήσει βασίμως . Ως προς το ότι όμως , των τόνων εξοβελιζόμενων , σαλεύονται τα θεμέλια της γλώσσης ημών και τραύμα καίριον καταφέρεται εναντίον αυτής , ας μου επιτρέψη ο προσφιλής συνάδελφος να διαφωνήσω »* . Η θέση του είναι ξεκάθαρη , συμφωνεί μεν ότι στενή σχέση με το εθνικό μεγαλείο ενός λαού , διαφωνεί όμως κάθετα με τους ισχυρισμούς του κ. Γεωργουσάκη ότι με την απλοποίηση του τονικού συστήματος θα σαλευτούν τα θεμέλια της γλώσσας και θα υποστεί καίριο και ανεπανόρθωτο πλήγμα .

Συνεχίζοντας να εκθέτει τα επιχειρήματα του ο κ. Λουκάκις αναφέρει ότι παρότι τα 3/4 της διδασκαλίας της Νεοελληνικής Γραμματικής διατίθενται για την εκμάθηση του ορθού τονισμού και καταβάλλονται πολλοί κόποι , δεν φέρνουν το προσδοκώμενο αποτέλεσμα , διότι κανένας από όσους απολύονται από το δημοτικό αλλά και από όσους μεταβαίνουν σε ανώτερη από αυτό εκπαιδευτική βαθμίδα δεν δύναται ούτε και θα δυνηθεί ποτέ να τονίζει απολύτως σωστά . Αναφέρει χαρακτηριστικά : *« Είναι εκτός πάσης αμφισβητήσεως ότι τα 3/4 της διδασκαλίας της Νεοελληνικής Γραμματικής απορροφώσιν οι προς εκμάθησιν του ορθού τονισμού καταβαλλόμενοι κόποι, χωρίς εντούτοις να φέρωσι το προσδοκώμενον αποτέλεσμα , διότι ουδείς των εκ του Δημ. Σχολείου απολυόμενων δύναται , ούδε θα δυνηθή ποτέ και εις ανωτέρας βαθμίδος σχολείον , εάν φοιτήσει να τονίζει ορθώς »* .

Προς απόδειξη , επίρρωση και υποστήριξη του επιχειρήματος του αυτού ο αρθρογράφος αναφέρεται και σε προβληματισμούς που αρκετές φορές ανακύπτουν ακόμα και σε έμπειρους δασκάλους , οι οποίοι αρκετές φορές αμφιταλαντεύονται και αμφιβάλλουν εάν έχουν τονίσει σωστά μια λέξη , καταλήγοντας τελικά , μετά από αδιαφορία ή ακόμα και αγανάκτηση να την

τονίζουν μηχανικά με έναν οποιονδήποτε τόνο , χωρίς να στηρίζονται σε κάποιο συγκεκριμένο γραμματικό κανόνα και να συνεχίζουν να γράφουν . Συνεχίζει μάλιστα αναρωτώμενος για ποιο λόγο να καταναλώνεται τόσο πολύτιμος χρόνος στα δημοτικά σχολεία για την εκμάθηση του τονισμού αφού δεν προσφέρει όσα αναμένονται . Συγκεκριμένα γράφει : *«Διότι γνωρίζομεν και ημείς αυτοί , οι ουκ ολίγον χρόνον περί το ζήτημα τούτο , εξ επαγγελματικής όλως υποχρέωσης, καταναλώσαντες, ποσάκις εσταματήσαμεν αμφιρρέποντες προ του ορθού τονισμού ταύτης ή εκείνης της λέξεως και μετά πόσης τέλος αδιαφορίας , αν όχι αγανακτήσεως , εθέσαμεν επί της λέξεως μηχανικώς και επ' ουδενός απολύτως γραμματικού κανόνος στηριζόμενοι ένα οιονδήποτε τόνον και εξηκολουθήσαμεν γράφοντες . Αλλ' εν τοιαύτη περιπτώσει τις η ανάγκη της καταναλώσεως τώσου χρόνου , όστις εν τοις δημοτ. μάλιστα σχολείοις τώσον πολύτιμος είναι , όπως καταστήσωμεν εις τοσούτον ατελές αποτέλεσμα;»*

Ακολούθως αναδεικνύει το γεγονός ότι ακόμα και αν υπέθετε κανείς ότι με την δαπάνη τώσου χρόνου και κόπου τελικά επιτυχανόταν η εκμάθηση του αλάνθαστου και τέλειου τονισμού , δεν είναι αποδεκτό κατά την κρίση του να νομίζουμε ότι αυτό αποτελεί επιτυχία του εκπαιδευτικού συστήματος , καθώς αποβαίνει σε βάρος άλλων κεφαλαίων της Γραμματικής , με αποτέλεσμα να γίνονται ακόμα πιο κραυγαλέα γραμματικά λάθη , οι γνωστοί γλωσσικοί τραγέλαφοι των ονομαστικών απολύτων . Λάθη τα οποία ο κ. Λουκάκις θεωρεί ότι αποτελούν αληθινά θανάσιμα τραύματα κατά της γλώσσας και ασυναγώνιστα επιχειρήματα των λεγόμενων μαλλιαρών τους οποίους όπως αναφέρει τόσο πολύ δείχνει να φοβάται ο κ. Γεωργουλάκης : *« Αλλά και εάν υποτεθή ότι το αποτέλεσμα ήτο τέλειον , δεν επιτρέπεται , μου φαίνεται , να νομίζωμεν ότι καλώς ο δια το αποτέλεσμα τούτο χρόνος διετεθή , όταν είναι πλέον ή βέβαιον ότι οι μαθηταί των δημοτ. ιδίως σχολείων απολυόμενοι [...], να περιπίπτωσιν, ουχί εκ παραδρομής , εις τους γνωστούς εκείνους γλωσσικούς τραγέλαφους των ονομαστ. απολύτων , του σε περικαλώ , δια πάσαν ενδεχόμενον , δια οιανδήποτε λόγον κ.τ.λ. οίτινες θανάσιμα αληθώς τραύματα κατά της γλώσσης αποτελούσι και μονονουχί ακαταγώνιστα επιχειρήματα των λεγόμενων μαλλιαρών , ούστινας τοσούτον ο κ. Γεωργουσάκης φοβείται.»*

Για να απαλλάξει μάλιστα όπως λέει τον κ. Γεωργουσάκη από τον φόβο του αυτό για τους μαλλιαρούς , αλλά και για να απαλλαγεί και ο ίδιος από μια λεπτομερέστατη ανασκευή των επιχειρημάτων που παρουσίασε στο άρθρο του

αναφορικά με την διατήρηση του πολυτονικού συστήματος , παραθέτει πρόσφατη σχετική απόφαση του Βέλγικου Διδασκαλικού Συλλόγου για την απλοποίηση της Γαλλικής γλώσσας . Τα βασικά σημεία της απόφασης αυτής, όπου παρουσιάζονται τα κυριότερα επιχειρήματα είναι : « *Οι υπογεγραμμένοι , πρόεδρος και γραμματείς του Βελγικού Διδασκαλικού Συλλόγου , ενεργούντες εξ ονόματος της εν Βρυξέλλαις τη 7 Νοεμβρίου 1909 συνελθούσης Γενικής Συνελεύσεως . Σκεφθέντες ότι αι ιδιοτροπίαι και οι παραλογισμοί της Γαλλικής ορθογραφίας είναι πολυάριθμοι και καθιστώσι δύσκολον δια πάντας την εκμάθησιν της γραφόμενης γλώσσης Σκεφθέντες ότι η διδασκαλία σκοπόν αυτήν δέον να έχη την ανάπτυξιν των ψυχικών και σωματικών δυνάμεων και την απόκτησιν πρακτικών γνώσεων χρήσιμων δια τον βίον Σκεφθέντες ότι η εν χρήσει ορθογραφία ουδόλως ανταποκρίνεται εις τον διπλόν τούτον σκοπόν [...] Σκεφθέντες ότι λόγω των συντελεσθεισών εις πάσας της ανθρωπίνης ενέργειας κατακτήσεις , προόδων , προσέτι δε λόγω της ανάγκης και του πολλαπλασιασμού των διεθνών σχέσεων , τα σχολικά προγράμματα [...] εμεγενθύθησαν κατά πολύ και θα εξακολουθήσουν να μεγενθύνωνται , ότι κατά συνέπειαν , δέον από των σχολικών προγραμμάτων να απαλείψωμεν οτιδήποτε , χωρίς ωφέλειαν προν την ιδέαν [...] δύναται να εκνευρίση τον μαθητήν και να επιβραδύνη την πρόοδον του. Λαμβάνουσι την τιμήν να παρακαλέσωσι τον Κον Υπουργόν των Καλών Τεχνών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως της Γαλλικής Δημοκρατίας να λάβη την καλωσύνην να επισπεύση την απλοποίησιν της ορθογραφίας , εν τω μεταξύ δε να επιτρέψη την πραγματοποίησιν των ακόλουθων απλοποιήσεων. (Έπονται οι απλοποιήσεις αφορώσι ζητήματα πολύ των της ημετέρας ορθογραφίας απλούστερα)* Ο Πρόεδρος *Buls* Ο Γραμματέης *Cocq* .»

Η απόφαση των Βέλγων δασκάλων στη γενική τους συνέλευση όπως φαίνεται έχει ληφθεί έξι μήνες πριν . Τα επιχειρήματα που προβάλλονται περιληπτικά είναι ότι η γαλλική ορθογραφία είναι δύσκολη για όλους , ότι η διδασκαλία σκοπό οφείλει να έχει την ανάπτυξη των ψυχικών και σωματικών δυνάμεων και την απόκτηση πρακτικών γνώσεων , ότι η χρησιμοποιούμενη ορθογραφία δεν υπηρετεί τους σκοπούς αυτούς , ότι λόγω των ανθρωπίνων κατακτήσεων , της σχετικής προόδου και του πολλαπλασιασμού των διεθνών σχέσεων τα σχολικά προγράμματα σε όλες τις βαθμίδες γιγαντώθηκαν και είναι απαραίτητο να απαλειφθεί από την εκπαίδευση οτιδήποτε χωρίς ωφέλεια χωρίς ωφέλεια , το οποίο δυνητικά θα εκνευρίσει τον μαθητή και θα επιβραδύνει την πρόοδο του. Με βάση τα παραπάνω επιχειρήματα οι Βέλγοι

δάσκαλοι παρακαλούν τον Υπουργό Δημοσίας Εκπαιδύσεως αφενός να επισπεύσει την απλοποίηση της ορθογραφίας και αφετέρου να επιτρέψει κάποιες συγκεκριμένες απλοποιήσεις , οι οποίες αφορούν πολύ απλούστερα ζητήματα από αυτά που έχουν ανακύψει στην ελληνική γλώσσα .

Με αφορμή τα επιχειρήματα που προβάλλουν οι Βέλγοι συνάδελφοι του για την απλοποίηση της ορθογραφίας , ο κ. Λουκάκις αναρωτιέται για ποιο λόγο δεν δικαιούνται και οι διδάσκαλοι της ελληνικής γλώσσας να ξεκινήσουν σταυροφορία κατά των τόνων , όχι όμως τόσο για την ευκολία των διδασκόντων , όσο κυρίως για την εξοικονόμηση πολύτιμου χρόνου . Χρόνος ο οποίος απαιτείται πρώτον ώστε να τεθούν οι βάσεις για την σωστή εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και δεύτερο και κυριότερο για να οργανωθεί μια ευρύτερη επανάσταση , όχι στρατιωτική όπως την αντίστοιχη στο Γουδί , αλλά για την ορθή παιδεία και εκπαίδευση των μαθητών ώστε να γίνουν τέλειοι και χρήσιμοι πολίτες , σύμφωνα με χαρακτηριστικό απόσπασμα από τους νόμους του Πλάτωνα . Αναφέρει ο κ. Λουκάκις « *Όταν λοιπόν οι Βέλγοι συνάδελφοι μας [...] προς απλοποίησιν της ορθογραφίας της γλώσσης αυτών προβαίνωσι διαβήματα , δια τίνα λόγον δεν δικαιούμεθα και ημείς αληθή κατά των μικκύλων τόνων σταυροφορίαν εγείρωμεν , ουχί τόσο δια την ευκολίαν των διδασκόντων - πράγμα ούτινος την σημασίαν αγνοώ διατί τοσοούτον ο κ. Γεωργουσάκης παραγνωρίζει - όσον δια την εξοικονόμησιν πολυτίμου χρόνου , καθ' ον ου μόνον εδραιωτέρας και αρραγεστέρας τας βάσεις της γλώσσης ημών θέλομεν απεργάζεσθαι , αλλά εις την οργάνωσιν μιας νέας επαναστάσεως θέλομεν ασχοληθή ευρύτερον , επαναστάσεως συνισταμένην ουχί εις τους στρατιωτικούς περιπάτους μέχρι Γουδή [...], αλλ' εις την ορθήν εκείνην προς αρετήν εκ παιδων παιδείαν την ποιούσαν επιθυμητήν τε και εραστήν του πολίτη γενέσθαι τέλεον άρχειν τε και άρχεσθαι επιστάμενον μετά δίκης ; (Πλάτωνος Νόμοι Ε. 644)» .*

Ανακεφαλαιώνοντας και συνοψίζοντας ο κ. Χ. Λουκάκις στο άρθρο του σχετικά με το ζήτημα των τόνων , αν και αποδέχεται τη στενή σχέση έθνους , εθνικού μεγαλείου και γλώσσας , δεν υιοθετεί όμως την άποψη ότι με την απλοποίηση των τόνων θα υποστεί η γλώσσα ανεπανόρθωτο και μη αντιστρέψιμο πλήγμα . Συνεχίζει αναφέροντας ότι παρόλο που το 75% της διδασκαλίας της γραμματικής αφιερώνεται στην εκμάθηση των τόνων , κανείς μαθητής όταν απολύεται από το δημοτικό δε μπορεί να τονίζει σωστά και για να το επιβεβαιώσει αναφέρεται και σε προσωπικά βιώματα , τα οποία κατά την άποψη του ισχύουν και για όλους τους δασκάλους , οι οποίοι θεωρητικά

και πρακτικά είναι πιο καταρτισμένοι και μορφωμένοι από τους μαθητές , σύμφωνα με τα οποία είναι πολλές οι φορές που αμφιρρέπει , αμφιταλαντεύεται και τελικά με αγανάκτηση τονίζει μια λέξη μηχανικά χωρίς να υπακούει σε κάποιο συγκεκριμένο γλωσσικό κανόνα . Το επόμενο επιχείρημα του είναι ότι αφιερώνοντας τόσο πολύ χρόνο στους τόνους , αυτό αποβαίνει σε βάρος άλλων κεφαλαίων της γραμματικής , με αποτέλεσμα να υπάρχουν πολύ πιο χοντροκομμένα λάθη , όπως οι γλωσσικοί τραγέλαφοι των ονομαστικών απολύτων , τονίζει την φοβία του συναδέλφου του κ. Γεωργουσάκη για τους μαλλιαρούς , την οποία θεωρεί υπερβολική και για να αποφύγει τη λεπτομερή ανασκευή των επιχειρημάτων του , προτιμά να παραθέσει υπόμνημα του πλέον επίσημου οργάνου των Βέλγων δασκάλων , του Βελγικού Διδασκαλικού Συλλόγου , για την απλοποίηση της γαλλικής γλώσσας . Σύμφωνα με το υπόμνημα αυτό , που είναι πρόσφατο , η γαλλική ορθογραφία είναι υπερβολικά δύσκολη , καταναλώνεται πολύς εκπαιδευτικός χρόνος σε αυτήν , δεν προωθεί την ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών , λόγω της παγκόσμιας προόδου τα σχολικά προγράμματα έχουν γιγαντωθεί και απαιτείται εξάλειψη ή απλοποίηση κάποιων μαθημάτων ώστε οι μαθητές να τα παρακολουθούν με ευχαρίστηση και να τους προσφέρουν οφέλη στον πρακτικό τους βίο . Για όλους τους λόγους αυτούς οι Βέλγοι δάσκαλοι αιτούνται από τον Υπουργό Παιδείας την απλοποίηση της γαλλικής ορθογραφίας και για παρόμοιους λόγους ο κ. Λουκάκης πιστεύει ότι θα πρέπει να απλοποιηθεί το τονικό σύστημα , ώστε να εξοικονομηθεί πολύτιμος χρόνος ώστε οι μαθητές του δημοτικού να αποκτήσουν πιο στέρεες βάσεις και ακολούθως να επιτευχθεί ο απώτερος σκοπός της εκπαίδευσης που είναι η αρετή και η τελειότητα του πολίτη , όπως αυτή περιγράφεται και από τον Πλάτωνα στο σχετικό απόσπασμα από τους Νόμους .

5.5.3. Το άρθρο του Ι. Φραγκιαδάκη

Τρίτο άρθρο αναφορικά με το εξεταζόμενο ζήτημα είναι το « Περὶ τονισμού» , το οποίο γράφτηκε από τον δάσκαλο Ιωάννη Φραγκιαδάκη στη Σφάκα Σητείας και δημοσιεύθηκε την 30-04-1910 στην *Ασπίδα* στο φύλλο 8 . Σε ένα πιο μικρό σε έκταση άρθρο ο κ. Φραγκιαδάκης καταθέτει τις απόψεις του σχετικά με το ζήτημα του τονισμού , λαμβάνοντας έναυσμα από διατριβές συναδέλφων στη «Σάλπιγγα» , το εβδομαδιαίο περιοδικό της ενώσεως των Ελλήνων δημοδιδασκάλων . Ομολογεί κι αυτός ότι το μέρος της γραμματικής που αφορά τον τονισμό είναι ένα από τα πιο δυσκολονόητα μέρη της και ότι θα ήταν ευχής έργον αν βρισκόταν κάποιος απλούστερος τρόπος τονισμού , ανάλογος προς την αντίληψη των μαθητών χωρίς να ξεφύγουμε και από την ουσία του τονισμού , σύμφωνα με τον έγκριτο συνάδελφο του , κ. Α. Τρακάκι. Αναφέρει αυτολεξεί : *«Ομολογουμένως το περί τονισμού μέρος της γραμματικής είναι εν από τα σκοτεινά και δύσκολα μέρη αυτής και θα ήτο έργον ευχής αν εξευρίσκετο τρόπος τις απλούστερος τονισμού [...] χωρίς πάλιν να εκφεύγωμεν και από την ουσίαν του τονισμού»* . Η πρόταση όμως του κ. Γ. Παπασωτηρίου, του προέδρου της Ενώσεως των Ελλήνων δημοδιδασκάλων , και των δυο φύλων , του φαίνεται καινοτομία όχι απαραίτητη , καθώς σύμφωνα με αυτόν θα μπορούσε κάλλιστα αντί των στιγμών να χρησιμοποιείται μόνο η οξεία για τις τρεις πρώτες τάξεις του δημοτικού . Πιστεύει ότι για τις τάξεις αυτές θα ήταν προτιμότερο να μην διδάσκονται οι μαθητές τους κανόνες του τονισμού , αλλά μόνο πόσοι είναι οι τόνοι , τι χρειάζονται και ποιες συλλαβές των λέξεων θέλουν τόνο , ενώ κατά τον τονισμό ας θέτουν οποιονδήποτε τόνο θέλουν επί της κατάλληλης συλλαβής . Οι μαθητές όμως της Δ΄ τάξεως είναι ανάγκη να γνωρίζουν και να κατανοούν τους περισσότερους τουλάχιστον κανόνες του τονισμού , ώστε τουλάχιστον να τονίζουν σωστά αφού δε θα ορθογραφούν απολύτως σωστά . Στη συνέχεια κάνει μνεία στα αττικά δευτερόκλιτα και σε άλλα ρήματα και ονόματα των οποίων την εκμάθηση θεωρεί πολύ δύσκολη και αναρωτιέται για ποιο λόγο να αφιερώνεται πολύτιμος χρόνος σε αυτά ενώ δε θα χρησιμεύσουν στους μαθητές περισσότερο από τον ορθό τονισμό . Στο κλείσιμο του άρθρου του ο κ. Φραγκιαδάκης αποφαινεται : *« Θα ήτο καλύτερον ή να καταργηθώσι τα εγχειρίδια της γραμματικής από τα δημοτικά Σχολεία ή να απλοποιηθώσι τουλάχιστον»* , αποδεχόμενος ουσιαστικά για δεύτερη φορά ότι το συγκεκριμένο μάθημα ήταν πολύ δύσκολο και απαιτείται μια κάποια απλοποίηση του ώστε να είναι κατανοητό και εύληπτο στους μαθητές του δημοτικού .

Το συγκεκριμένο άρθρο λοιπόν του κ. Φραγκιαδάκη, έρχεται να μας δώσει μια τρίτη οπτική , μια άλλη άποψη διάφορη από των προηγούμενων δυο αρθρογράφων , του κ. Γεωργουσάκη και του κ. Λουκάκι , καθώς φαίνεται να κινείται μεταξύ των δυο. Δεν είναι εναντίον της καταργήσεως του υπάρχοντος τονικού συστήματος όπως ο κ. Γεωργουσάκης , ούτε όμως και υπέρ της ολοκληρωτικής απλοποίησης των τόνων όπως ο κ. Λουκάκις . Η πρόταση της απλοποίησης του τονισμού και η απλή εκμάθηση των τόνων και των σχετικών κανόνων για τις τρεις πρώτες τάξεις του δημοτικού έρχεται να μας θυμίσει την προτροπή του Δ. Γεωργακάκι , Νομαρχιακού Επιθεωρητή , συντάκτη του εγχειρίδιου του 1905 με τίτλο « Οδηγία περί του τρόπου της διδασκαλίας των εκθέσεων» , για τα Πρωτοβάθμια σχολεία της Κρητικής Πολιτείας , προς τους Διευθυντές και τους δασκάλους των δημοτικών σχολείων , να παραχωρήσουν μια σχετική ελευθερία στους μαθητές , αντιστρόφως ανάλογη με την σχολική τάξη που βρισκόταν ο καθένας , αναφορικά με τη χρήση λέξεων από την καθομιλουμένη. Στην τελευταία πάντως αποστροφή του άρθρου του ο κ. Φραγκιαδάκης δείχνει να έρχεται πιο κοντά με τις απόψεις του κ. Λουκάκι καθώς προτείνει , χωρίς την χρήση κάποιων επιχειρημάτων , την κατάργηση ή τουλάχιστον την απλοποίηση των εγχειριδίων της γραμματικής από τα δημοτικά σχολεία .

5.5.4. Τα άρθρα του Γ. Μαροθόδωρου

Στην ίδια θεματική εντάσσεται και το άρθρο του δημοδιδάσκालου Γεωρ. Μαροθόδωρου από τα Χανιά το οποίο δημοσιεύθηκε σε δυο συνέχειες στα φύλλα 9 και 10 της *Ασπίδος*, την 15 και 30-05-1910. Από τον τίτλο και μόνο προιδεάζεται κανείς για τις απόψεις του, *Το ζήτημα του τονισμού Αρθήτω το άχθος*, καθώς φαίνεται ότι θεωρεί τους τόνους ένα μεγάλο βάρος από το οποίο πρέπει να απαλλαγούμε. Και πράγματι από την πρώτη κιόλας πρόταση του αναφέρει: « *Η δια της 'Σάλπιγγος' ριφθείσα περί καταργήσεως του τονισμού ιδέα είναι τω όντι ευστωχοτάτη, αφ' ού το τοιούτον ή τοιούτον τονικόν σημείον δεν επηρεάζει παντάπασι την απαγγελίαν και γραφήν των λέξεων, συνεπώς δε και την κατανόησιν αυτών. Ουδέν αβλαβέστερον [...] και απόδειξις ότι το εν τούτων (η βαρεία) βαίνει ήδη προν την κατάργησιν άνευ του ελαχίστου παραπόνου [...] ας ίδωμεν εν τούτοις τι γίνεται σήμερον για τα άλλα δυο (οξείαν και περισπωμένην), εξων ευχής έργο θα ήτο να απηλλαττόμεθα επίσης.* » Ο κ. Μαροθόδωρος λαμβάνει κι αυτός ερέθισμα από την Σάλπιγγα βρίσκει λοιπόν εύστοχη την ιδέα για την κατάργηση του τονισμού καθώς κατά τη γνώμη του οι τόνοι δεν επηρεάζουν την απαγγελία, τη γραφή και συνεπώς την κατανόηση των λέξεων. Χαρακτηρίζει αβλαβή τα τονικά σημεία, υπενθυμίζει ότι η βαρεία κοντεύει να καταργηθεί χωρίς να εκδηλώνεται κάποιο παράπονο και εύχεται να απαλλαχθούν οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές από την οξεία και την περισπωμένη. Τα επιχειρήματα του μέχρι στιγμής προέρχονται από την καθημερινή πρακτική.

Στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου του έρχεται να καταθέσει προσωπικά βιώματα από τη θεωρητική διδασκαλία των τόνων στο σχολείο και ακολούθως από την πρακτική εξάσκηση των μαθητών. Λέει σχετικά: « *Είναι παρατηρημένον ότι και κατόπιν της διδασκαλίας και της επακολούθου δια ποικίλων ασκήσεων εφαρμογής των καθ' εκάστα του τονισμού αναγκάζεται τις και επανέρχεται [...], διότι εν γένει το τονίζειν είναι τρόπον τινά πρόβλημα δια τους μαθητάς ουχί σπανίως οδηγούμενους εις διαφορετικάς (1) και απροσδόκητους λύσεις. Είναι έννοια πολυσύνθετος και εν μέσω πολυσύνθετων άλλων και πολυποικίλων ευρισκόμενη χρήζουσα ως εκ τούτου μακράς διαφωτίσεως* ». Σύμφωνα με την εμπειρία που έχει αποκομίσει και την καταθέτει, παρά τη θεωρητική διδασκαλία και την πρακτική εφαρμογή των τόνων, αναγκάζεται να επανέρχεται πολλές φορές στο ίδιο μάθημα, καθώς από τη φύση του ο τονισμός αποτελεί ιδιαίτερο πρόβλημα για τους μαθητές, καθώς είναι πολυσύνθετη έννοια ανάμεσα σε άλλες πολυσύνθετες έννοιες της

γραμματικής , με αποτέλεσμα οι μαθητές αν και τη μια μέρα δείχνουν να έχουν κατανοήσει ένα συγκεκριμένο μάθημα , την επομένη προβαίνουν σε λάθος τονισμό , οπότε και απαιτείται χρονοβόρα διαφώτιση τους .

Δικαιολογείται άρα κατά τον κ. Μαροθόδωρο η σκέψη του μαθητή να χάνει το δρόμο της και να καταλήγει σε λάθος συμπεράσματα , πράγμα το οποίο μάλλον είναι και το συνηθέστερο κατ' αυτόν σε όλες τις γνώσεις που προσπαθεί να μεταδώσει το σχολείο . Οπότε και είναι αναγκαίο κατά την άποψη του να χειραγωγηθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα ο μαθητής , μέχρις ότου όπως χαρακτηριστικά αναφέρει *να εξοικειωθεί εις το τονίζεϊν ορθώς* . Για του λόγου το αληθές καταθέτει και ένα πρακτικό παράδειγμα που αφορά τον ορθό τονισμό της λέξης κήπος , όπου θέτει μια σειρά έξι ερωτημάτων στους μαθητές προκειμένου αυτοί να οδηγηθούν με ασφάλεια στην επιλογή του σωστού τόνου με την έβδομη και τελευταία ερώτηση . Μετά την παρέλευση κάποιου χρόνου οι πρώρες έξι ερωτήσεις δε χρειάζονται και ο δάσκαλος ρωτά για ποιο λόγο πρέπει να έχει περισπωμένη ο κήπος στο σχετικό παράδειγμα . Όλη αυτή όμως η διαδικασία βρίσκει αντίθετο τον αρθρογράφο γιατί σπαταλιέται χρόνος και λόγος για να βρεθεί ο σωστός τόνος , ενώ εάν από την πρώτη στιγμή η λέξη κήπος , ή οποιαδήποτε άλλη λέξη τονιζόταν ακόμα και με οξεία , πάλι αλώβητη και αθάνατη θα ήταν . Συνεχίζοντας υποστηρίζει ότι θέτοντας κατά μέρος τους δυο τόνους οι μαθητές θα μπορούσαν να διαθέσουν πολύ περισσότερο χρόνο στην ορθογραφία των λέξεων , στα παράγωγα τους , στις σχηματιζόμενες φράσεις , *εξυπηρετούμενου ούτως εν μείζονι βαθμώ του σκοπού της Γραμματικής* .

Προχωρώντας στο άρθρο ο κ. Μαροθόδωρος επισημαίνει ότι όσα ανέφερε παραπάνω για τον τονισμό αποτελούν εκ των θεμελιωδών περιπτώσεων του τονισμού , στους γενικούς λοιπόν κανόνες αυτού. Δεν αρκεί όμως η διδασκαλία αυτών καθώς έπονται και οι εξαιρέσεις όπως τα οξύτονα πτωτικά , τα σύνθετα , το καταληκτικό -α των ουδέτερων , το καταληκτικό -ας των πρωτοκλίτων και των τριτοκλίτων , τα μονοσύλλαβα τριτόκλιτα με τις εξαιρέσεις τους και άλλα πολλά τα οποία μόνο να απαριθμήσεις δυσκολεύεσαι. Παρόλα αυτά όμως ο απόφοιτος του δημοτικού σχολείου οφείλει να τονίζει με ευχέρεια και απταισίτως όλες ανεξαιρέτως τις λέξεις *«Εϊδεμή , σύγχυσις,, και εντεύθεν κυκεών και εντεύθενουχί σπανίως η σκληρά ανάγκη του τονίσαι τας επαράτους λέξεις και λεξίδια εντή αυτή του παρελθόντος έτους θέσει (τάξει.) Ταλαίπωρα παιδιά!»* . Οι δυο τελευταίες λέξεις (ταλαίπωρα παιδιά) συμπυκνώνουν όλο το νόημα και το περιεχόμενο του άρθρου . Όταν ο

δάσκαλος φτάνει στο σημείο να λυπάται για την ταλαιπωρία που υφίστανται οι μαθητές του , προκειμένου να μάθουν να τονίζουν σωστά , ενώ κατά την άποψη του δεν δημιουργείται κανένα απολύτως πρόβλημα όποιος τόνος και εάν τεθεί σε μια λέξη , αυτό από μόνο του αρκεί για να αποδείξει πόσο κόπο και πόσο χαμένο χρόνο διέθεταν χωρίς ουσιαστικό αντίκρισμα οι μαθητές της εποχής αναφορικά με τον ορθό τονισμό .

Στο δεύτερο και τελευταίο μέρος του άρθρου του ο κ. Μαροθόδωρος ξεκινάει αναφέροντας μια σειρά από λέξεις , *ήκιστα ασυνήθων* , όπως τις χαρακτηρίζει , από τις οποίες μπορεί κάποιος να προβεί σε ασφαλή συμπεράσματα και να κρίνει ασφαλώς το ζήτημα του τονισμού . Ακολούθως υποστηρίζει ότι είναι απαραίτητο να αναπαριστάται κατά φυσική σειρά ο τονισμός , ούτως ώστε να αποκτήσουν τουλάχιστον οι μαθητές την ικανότητα να τονίζουν σωστά τις συνηθέστερες και απλούστερες λέξεις , ενώ θεωρεί ότι η καταλληλότερη ευκαιρία για αυτό παρέχεται κατά την γραμματική ανάλυση του πως διαφορετικά μπορεί να αποκαλείται η τεχνολογία . Αυτή η συμπληρωματική διδασκαλία όμως θα έχει σαν συνέπεια να καταναλώνεται υπερβολικά πολύς χρόνος συνυπολογιζόμενος και αυτός που διατίθεται ήδη και *είναι να λυπείται δια τούτο* όπως χαρακτηριστικά λέει , καθώς θα έπρεπε ο χρόνος αυτός να διατίθεται για να θεραπεύονται οι πολυποίκιλες γραμματικές ασκήσεις από τις οποίες εξαρτάται η καλώς νοούμενη γλωσσική κατάρτιση του μαθητή για την οποία το τετρατάξιο δημοτικό σχολείο καταβάλλει έντονες προσπάθειες .

Συνεχίζοντας την τοποθέτηση του καταθέτει ένα ακόμη πολύ πιο προσωπικό βίωμα και μια σχετική πρόταση : *«Το κατ'εμέ ουχί άπαξ ουδέ δις θεούς και δαίμονας ησθάνθην την όρεξιν να επικαλεσθώ ένεκα των επάράτων (καίτοι αβλαβεστάτων) εκείνων γραμμιδίων , άτινα τόνοι καλούνται. Ουδέ βλέπω τέλος πως θέλει λυθή το μέγα γλωσσικόν πρόβλημα , εάν δεν απλουστευθή κατά το δυνατόν η λαλούμενη γλώσσα αρχής τιθέμενης από τον ουδένα πρακτικόν σκοπόν εξυπηρετούντα τονισμόν. Τως και δια τίνος , άλλο ζήτημα»*. Ούτε λίγο ούτε πολύ ο κ. Μαροθόδωρος μας αποκαλύπτει όταν αναφέρει ότι λόγω της δίκαιης αγανακτήσεως είναι πολλές οι φορές που αισθάνθηκε την ανάγκη να απευθυνθεί σε θεούς και δαίμονες εξαιτίας των επάρατων αλλά ουσιαστικά αβλαβών τόνων . Επάρατους τους αποκαλεί εξαιτίας της ζημιάς που εξακολουθούν να προκαλούν στους μαθητές και στους δασκάλους , αλλά ουσιαστικά δεν προκαλούν την παραμικρή ζημιά σε αυτές καθαυτές τις λέξεις και στο νόημα τους . Πιστεύει ακράδαντα ότι

υπάρχει μέγιστο γλωσσικό ζήτημα , το οποίο για να λυθεί είναι υποχρεωτικό να απλουστευθεί η γλώσσα , με την αρχή να δίνεται με την απλοποίηση του τονισμού , ο οποίος δεν εξυπηρετεί κανένα πρακτικό σκοπό .

Την ύπαρξη του περιττού και κοπιώδους τονισμού δικαιολογούν μόνο οι εισιτήριες εξετάσεις για το Ελληνικό σχολείο , όπως αναφέρει , όπου δυστυχώς για αυτόν διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο , σε μια πλημμελή δοκιμασία που αφορά λίγους μαθητές και με λυπηρά αποτελέσματα . Η ανάγκη όμως αυτή και ο σπουδαίος ρόλος απορρέουν από το ισχύον σύστημα και όχι από την φύση των πραγμάτων . Ακολούθως επανέρχεται στην διαπίστωση του ότι τόσο οι μαθητές όσο και οι διδάσκοντες ταλαιπωρούνται χωρίς ουσιαστικό λόγο , αφού είναι γνωστό σε όλους ότι ο τυχόν λάθος τονισμός των λέξεων στην παραγωγή του γραπτού λόγου δε δημιουργεί κανένα πρόβλημα εφόσον τις χρησιμοποιεί με το σωστό και προσήκοντα τρόπο . Η αλήθεια αυτή αποδεικνύεται και από τις επιστολές , τα εμπορικά βιβλία , τις δικογραφίες.

Καταλήγοντας και κλείνοντας το άρθρο του ο κ. Μαροθόδωρος αναφέρει: *«Επειδή ο δυσνοητότατος τονισμός απαιτεί μακροχρόνιον εργασίαν σκοπιμώτερον διαθετέαν , η δε ανυπαρξία αυτού ως παντάπασιν ασχέτου προς το τυπικοετυμολογικόν των λέξεων και την πλοκήν αυτών ουδεμίαν βλάβη επάγεται , αλλά τουναντίον , (επακολουθούμενη μάλιστα και από άλλας απλοποιήσεις) ωφέλειαν σχολικήν , κοινωνικήν (άμεσον και έμμεσον) και εθνικήν θέλει ημίν προσπορίσει . Φρονούμεν αδιστάκτως ότι πρέπει να καταργηθή .»* Σε έξι γραμμές συμπυκνώνει όλα όσα ανέλυσε στα άρθρα του . Με λέξεις όπως δυσνοητότατος , μακροχρόνιον, σκοπιμώτερον , ουδεμίαν βλάβην αλλά τουναντίον ωφέλειαν και αδιστάκτως περιγράφει τις απόψεις του. Δυσνοητότατος ο τονισμός και οι κανόνες αυτού , όπου για να γίνει κτήμα του μαθητή απαιτείται μακροχρόνια εργασία . Εργασία η οποία θα ήταν προτιμώτερο να διατεθεί αλλού ώστε να υπάρχουν καλύτερα εκπαιδευτικά αποτελέσματα (ορθογραφία , παράγωγα λέξεων κλπ) . Το τυπικό , το ετυμολογικό και η πλοκή των λέξεων δεν παθαίνει καμία ζημιά σε περίπτωση απλοποίησης των τόνων , αντιθέτως εάν και εφόσον επέλθουν και άλλες απλοποιήσεις θα προσπορίσει σχολική , κοινωνική και εθνική ωφέλεια . Για την τελευταία πρόταση του άρθρου προτείνει με έμφαση - *αδιστάκτως* - ότι ο τονισμός πρέπει να καταργηθεί , εννοώντας φυσικά ότι πρέπει να απλοποιηθεί .

5.5.5. Το άρθρο για την ανορθογραφία

Στο σημείο αυτό θα αναλυθεί το άρθρο με τίτλο *Η ανορθογραφία*, το οποίο αναδημοσιεύθηκε στην *Ασπίδα*. Ο συντάκτης του άρθρου αυτού είναι άγνωστος και στο κείμενο που δημοσιεύει αναφέρεται στην ανορθογραφία, ορμώμενος από χονδροειδή ορθογραφικά λάθη που εντόπισε σε ενοικιαστήριο σε θύρα της οδού Φιλελλήνων, το οποίο ανέγραφε: *«Ενοικιάζεται διαγραφεία. Πληροφορείαι 1. Οδός Κύπρου»*. Σε έξι λέξεις υπήρχαν τρία ορθογραφικά, τα οποία κατά την άποψη του δεν είναι και πάρα πολλά καθώς είχε συναντήσει και δώδεκα ανορθογραφίες σε έξι λέξεις. Συνεχίζοντας αναφέρει ότι οι τοίχοι της πόλης των Αθηνών είναι εκθέσεις και θησαυροί ανορθογραφιών και ότι εκτιμά ότι σε καμιά άλλη γλώσσα δεν πρέπει να συμβαίνουν τόσες πολλές ανορθογραφίες όσες στην ελληνικά, κάτι που όμως δεν είναι παράδοξο, αφού καμιά άλλη γλώσσα δεν έχει παρόμοιες ορθογραφικές δυσκολίες.

Ο αρθρογράφος εντοπίζει ως βασική αιτία όλων αυτών των δυσκολιών, την ιστορία. Γράφουμε λέει κατά τον τρόπο αυτό, διότι έγραφαν ομοίως οι αρχαίοι, αγνοώντας ότι έγραφαν έτσι, γιατί υπήρχε πρακτική ανάγκη, λόγω της διαφορετικής προφοράς τους. Οι διάφοροι συνδυασμοί των γραμμάτων εξέφραζαν τις ποικιλίες της προφοράς, οι οποίες όμως δεν υπάρχουν πλέον, καθώς η προφορά δεν έχει πνεύματα, ούτε μακρούς και βραχείς φθόγγους. Αναγκάζονται λοιπόν οι μαθητές να εκπαιδεύονται σε αυτά τα ανωφελή πράγματα να χάνουν άσκοπα τον χρόνο τους, ο οποίος θα μπορούσε κάλλιστα να χρησιμοποιηθεί για την πρόσκτηση θετικότερων και χρησιμότερων γνώσεων. Αντί όμως να γίνει αυτό και να κατακτηθεί η ουσία της παιδείας, αντιθέτως καταπονείται η μνήμη και η κρίση των μαθητών στον πολύπλοκο μηχανισμό της ορθογραφίας. Από τις πρώτες γραμμές του άρθρου φανερώνονται επιχειρήματα παρόμοια με αυτά που συναντήσαμε στα άρθρα για τον τονισμό.

Στη συνέχεια του άρθρου αναρωτιέται: *«Και μήπως τουλάχιστον γινώμεθα τελείως κάτοχοι αυτής και μετά την μακράν ενασχόλησιν και άσκησιν εις τους κανόνας της; Ολίγοι είναι οι δυνάμενοι να γράψουν με άψογον ορθογραφίαν. Καθηγητές και γυμνασιάρχες γηράσαντες εις τους γραμματικούς κανόνας και την αναδίφησιν των λεξικών εωράθησαν υποπίπτοντες εις χονδροειδείς ανορθογραφίας. Αι ανορθογραφίαι δε αύται τόσην και τοιαύτην έκαμαν εντύπωσιν, ώστε να επισκιάσουν πάσαν άλλην αξίαν των ανθρώπων*

εκείνων.» Παρόμοιες διαπιστώσεις δεν είχαμε συναντήσει άραγε και από τους προηγούμενους αρθρογράφους ; Παρά την διάθεση τόσο χρόνου και κόπου , λίγοι λέει μπορούν να γράψουν με ολόσωστη ορθογραφία , ενώ αρκετές είναι οι φορές που καθηγητές και γυμνασιάρχες που γέρασαν να διδάσκουν την γραμματική , κάνουν και αυτοί οι ίδιοι σημαντικά ορθογραφικά λάθη .

Στην επόμενη παράγραφο του άρθρου του κάνει μια υπόθεση εργασίας : *«Αλλ' ορίστε να προτείνετε την κατάργησιν ή την μεταρρύθμισιν αυτής της φοβεράς ορθογραφίας. Θα εξαναστούν και όσοι κάνουν και όσοι δεν κάνουν ανορθογραφίας και όσοι κάνουν πολλές και όσοι κάνουν ολίγας. Ίσως μάλιστα εκείνοι οίτινες θα κραυγάσουν περισσότερο κατά τοιαύτης προτάσεως θα είναι όσοι δεν γνωρίζουν ορθογραφίαν, ούτε ακριβώς περί τίνος πρόκειται.»* Αν λοιπόν κάποιος τολμήσει να προτείνει την κατάργηση ή τουλάχιστον την μεταρρύθμιση - απλοποίηση της ορθογραφίας , τότε θα στραφούν όλοι εναντίον του , και αυτοί που κάνουν λίγα λάθη αλλά πιθανότατα με μεγαλύτερη ένταση αυτοί που κάνουν πολλά ορθογραφικά λάθη .

Ο συντάκτης αναφέρει ακολούθως ότι δεν έχει σκοπό να κάνει τέτοια πρόταση, αλλά απλά αναφέρει τις παρατηρήσεις και τις σκέψεις του. Ισχυρίζεται δε ότι επειδή η ορθογραφία δυσχεραίνει και καταπονεί τους διδασκόμενους, είναι δύσκολο ή σχεδόν αδύνατον να θιχθεί. Αντιθέτως εάν επρόκειτο για χρήσιμο και προοδευτικό θεσμό, ουδείς θα διαμαρτυρόταν ή ακόμα και αν το έκανε κανείς δε θα έδινε προσοχή στις διαμαρτυρίες του. Τα μάταια και τα άχρηστα ή οχληρά και αποβλακωτικά πράγματα έχουν μεγάλη τύχη στον τόπο μας , και καταλήγει λέγοντας ότι θα εξακολουθούμε να κάνουμε ανορθογραφίες μόνο και μόνο για χάρη της ισχνής και περίπου γελοίας δόξας την οποία θεωρούν ότι κατακτούν κάποιοι λίγοι που δεν κάνουν ορθογραφικά λάθη ή κάνουν τα λιγότερα.

Κλείνοντας το κείμενο του υπογραμμίζει ότι αυτοί για τους οποίους λυπάται περισσότερο είναι οι απλοί άνθρωποι, οι οποίοι δεν έμαθαν πολλά γράμματα , διότι αυτοί προπάντων, υποθέτει, λυπούνται για τα ορθογραφικά λάθη που κάνουν και η θλίψη τους φαίνεται στην προσπάθεια που καταβάλλουν να γράφουν κατά τον πλέον απίθανο τρόπο. Ενώ θα μπορούσαν , λέει , με ένα γιώτα να έκαναν την εργασία τους πιο απλά και ίσως πιο σωστά , αυτοί μεταχειρίζονται δίφθογγο ει ή οι. Για αυτό τον ψυχολογικό λόγο πιθανολογεί ότι και στην επιγραφή που συνάντησε στην οδό Φιλελλήνων το «ενοικιάζεται»

έχει γραφεί με δασεία, οι «πληροφορίες» με ει και ο κήπος με υ. Τόση ισχυρίζεται ότι είναι η δύναμη της τάσεως προς τα μάλλον απίθανα, ώστε αν και αυτός που έγραψε την επιγραφή κατοικεί εις την οδό Κήπου ή κοντά σε αυτή και βλέπει καθημερινά την πινακίδα της οδού, παρά ταύτα σκέφθηκε πιθανώς ότι είναι πιο σωστό εκείνο προς το οποίο δεν φέρεται αυτομάτως η πένα του.

Ανακεφαλαιώνοντας όσα υποστηρίζει ο συντάκτης του άρθρου σχετικά με την ανορθογραφία καταλήγουμε στις εξής βασικές προτάσεις : α) η ελληνική γλώσσα έχει πολλές δυσκολίες και για το λόγο αυτό γίνονται πάρα πολλά ορθογραφικά λάθη , ακόμα και από έμπειρους καθηγητές και γυμνασιάρχες , β) βασική αιτία του γεγονότος αυτού είναι ότι ακολουθείται η γραμματική και η ορθογραφία της αρχαίας ελληνικής , ενώ στις μέρες του δεν απαιτείται , με συνέπεια να καταναλώνεται πολύτιμος χρόνος στον πολυδαίδαλο μηχανισμό της ορθογραφίας και οι μαθητές να κοπιάζουν χωρίς όμως να υπάρχει το αντίστοιχο όφελος , ενώ θα μπορούσε ο χρόνος αυτός να διατίθεται σε ουσιαστικότερα μαθήματα , γ) ότι δεν υπάρχει περίπτωση να καταργηθεί ή να τροποποιηθεί η ορθογραφία , καθώς σχεδόν όλοι , και περισσότερο οι πιο ανορθόγραφοι θα επαναστατήσουν , ενώ εάν επρόκειτο να αλλαχθεί κάτι το ουσιώδες κανείς δε θα αντιδρούσε και δ) για καθαρά ψυχολογικούς λόγους οι λιγότερο καταρτισμένοι στην ελληνική γλώσσα προβαίνουν σε σοβαρά ορθογραφικά λάθη , πιθανότατα επειδή λόγω της δυσκολίας της αδυνατούν να πιστέψουν ότι αν γράψουν μια λέξη με τον πιο απλό τρόπο , ότι θα είναι σωστή . Σε γενικές γραμμές θα λέγαμε ότι ο συγκεκριμένος αρθρογράφος προβάλλει παρόμοια επιχειρήματα με τους αρθρογράφους που συναντήσαμε στα προηγούμενα κείμενα αναφορικά με τη απλοποίηση του τονισμού.

5.5.6. Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας από τα πέντε άρθρα τα οποία εξετάσθηκαν , μόνο το πρώτο , αυτό του δημοδιδάσκालου κ. Γεωργουσάκη , διάκειται θετικά προς τη διατήρηση του πολυτονικού συστήματος , ενώ στα υπόλοιπα τέσσερα , με συντάκτες τον κ. Λουκάκι , τον κ. Φραγκιαδάκη και τον κ. Μαροθόδωρο , κυριαρχεί η πρόταση για απλοποίηση του τονισμού . Όλα τα άρθρα γράφτηκαν όπως ήδη διατυπώθηκε με αφορμή αντίστοιχες δημοσιεύσεις στο εβδομαδιαίο περιοδικό της Ένωσης Ελλήνων Διδασκάλων , *Σάλπιγγα* , και σχετικές προτάσεις για απλοποίηση των τόνων . Καθείς εκ των αρθρογράφων , χρησιμοποιώντας τα ανάλογα επιχειρήματα προσπάθησε να πείσει το αναγνωστικό κοινό , που προφανώς αποτελείτο κυρίως από τους δασκάλους της Κρήτης για το δίκαιο των προτάσεων του . Καταρχήν αριθμητικά όπως αναφέρθηκε υπερτερούν οι φωνές υπέρ της απλοποίησης των τόνων . Ουσιαστικά και τα επιχειρήματα τα οποία προβάλλονται από τους τρεις αρθρογράφους πείθουν πιο πολύ τον αναγνώστη καθώς είναι πολλαπλάσια από αυτά του κ. Γεωργουσάκη και ποικίλουν περισσότερο . Αν εστιάσει κανείς περισσότερο σε αυτά θα διαπιστώσει ότι οι αρθρογράφοι σίγουρα δεν ανήκουν στους μαλλιαρούς ή εκχυδαϊστές ή νεωτεριστές καθώς αφενός η γλώσσα που γράφουν είναι κυρίως στην καθαρεύουσα με την χρήση βέβαια και λαϊκών λέξεων και αφετέρου στο περιεχόμενο των άρθρων τους χρησιμοποιούν τη λέξη «μαλλιαροί» προδίδοντας της αρνητική χροιά , κάτι λίγο ως πολύ αναμενόμενο καθώς πρόκειται για μορφωμένους ανθρώπους της εποχής . Σε κανένα σημείο των άρθρων τους δεν κάνουν αναφορά για κατάργηση της καθαρεύουσας , αλλά εστιάζουν στο ζήτημα του τονισμού και στα πολλαπλά προβλήματα που προκύπτουν για τους μαθητές αλλά και για τους εκπαιδευτικούς . Τα επιχειρήματα όπως αναλυτικά παρατέθηκαν ξεχωριστά για κάθε αρθρογράφο πολλαπλά . Το κυριότερο και κοινά εμφανιζόμενο από όλους είναι ότι σπαταλιέται υπερβολικά πολύς χρόνος για ένα από τα πιο δύσκολα και δυσνόητα κεφάλαια της γραμματικής χωρίς όμως να υπάρχει το αντίστοιχο αντίκρισμα , χωρίς δηλαδή οι μαθητές να μαθαίνουν να τονίζουν τελικά σωστά . Επιπλέον ισχυρίζονται ότι σπαταλώντας τον εκπαιδευτικό χρόνο χάνεται η δυνατότητα να ασχοληθούν με άλλα εξίσου σημαντικά κεφάλαια της γραμματικής , με συνέπεια να μην μαθαίνουν σωστά την ελληνική γλώσσα . Ένα άλλο κοινό επιχείρημα υπέρ της απλοποίησης του τονισμού είναι ότι με τη χρήση τόνου διάφορου από τον σωστό η λέξη δε χάνει το νόημα της . Για την υποστήριξη και απόδειξη των προβαλλόμενων επιχειρημάτων χρησιμοποιούν ποικίλους τρόπους όπως παραδείγματα από

την διδασκαλία , προσωπικά βιώματα , το υπόμνημα των Βέλγων δασκάλων για απλοποίηση της γαλλικής γλώσσας και άλλα σχετικά . Αντίστοιχα και κοινά επιχειρήματα παρουσιάζονται και στο άρθρο για την ανορθογραφία : σημαντικές οι δυσκολίες της ελληνικής γλώσσας , πολύς και χωρίς ουσιαστικό αντίκρισμα ο χρόνος που αφιερώνεται σε αυτήν , προγονοπληξία και μίμηση της αρχαίας ελληνικής ενώ δεν υπάρχει λόγος , προτροπή ουσιαστικά για απλοποίηση της ορθογραφίας ώστε ο διδακτικός χρόνος που θα περισσέψει να αφιερωθεί για την απόκτηση ουσιαστικών και ωφέλιμων γνώσεων από τον μαθητή . Από την αντίθετη σκοπιά ο κ. Γεωργουσάκης δέχεται ότι το μάθημα της Γραμματικής είναι δύσκολο αντιδρά στην απλοποίηση του τονισμού και δεν αποδέχεται ότι χάνεται πολύτιμος χρόνος επ' αυτού . Υπερτονίζει την αξία της εθνικής γλώσσας , προβάλλει τον αγώνα του Πατριαρχείου και ηρωοποιεί τους Έλληνες των παραδουνάβιων περιοχών που θυσίασαν τις περιουσίες τους για την ελληνική γλώσσα και θρησκεία και αναφέρει ότι η γλώσσα είναι ο συνεκτικός κρίκος σε ένα κράτος . Βασικά επιχειρήματα υπέρ της διδασκαλίας του πολυτονικού συστήματος : η ομαλή μετάβαση από το εξατάξιο δημοτικό στο εξατάξιο Γυμνάσιο , η αποδυνάμωση των φτωχών μαθητών , η δυνατότητα που θα δοθεί σε κάποιον «ελλοχεύων μαλλιαρό» μελλοντικά να προτείνει και άλλες απλοποιήσεις της καθαρεύουσας εφόσον απλοποιηθεί ο τονισμός . Καλεί τους συναδέλφους δασκάλους αντί να ψάχνουν να βρουν ποια μαθήματα της Γραμματικής θα αφαιρέσουν να βρουν τρόπους να τα κάνουν εύληπτα και κατανοητά από τους μαθητές τους . Αυτά συνοπτικά είναι τα επιχειρήματα υπέρ και κατά της απλοποίησης του τονισμού όπως παρατέθηκαν στην *Ασπίδα* .

5.6. Το γλωσσικό ζήτημα / το αναγνωστικό βιβλίο

Ο Νικόλαος Πιμπλής από την 30η Αυγούστου του 1910 μέχρι και την 30η Μαΐου του 1911 έγραψε και δημοσίευσε στην *Ασπίδα* , σε έξι μέρη , σε συνέχειες , άρθρο με τίτλο *Το γλωσσικόν μας ζήτημα Το αναγνωστικόν βιβλίον* . Στο άρθρο αυτό ,αναφέρεται όπως μας γνωστοποιεί και ο σχετικός τίτλος , γενικά στο γλωσσικό ζήτημα και ακολούθως ειδικότερα στο αναγνωστικό βιβλίο του δημοτικού .

Ο Νικόλαος Πιμπλής την 21-04-1910 στις αρχαιρεσίες του Παγκρήτιου Δημοδιδασκαλικού Συλλόγου , όπως αναφέρεται στο φύλλο 8 της *Ασπίδος* της 30-04-1910 ,εκλέγεται πρόεδρος λαμβάνοντας 138 ψήφους από τα 146 έγκυρα ψηφοδέλτια, τους περισσότερους και με μεγάλη διαφορά από τον επόμενο (115) , που αντιστοιχούσαν περίπου στο 95% των ψήφων των δασκάλων της Κρήτης που ήταν εγγεγραμμένοι στον σύλλογο . Το γεγονός αυτό αποδεικνύει καταρχήν την αποδοχή και την εμπιστοσύνη που απολάμβανε μεταξύ των συναδέλφων του και αναφέρεται για να καταδειχθεί ότι προφανώς όσα υποστήριζε εύρισκαν ευήκοα ώτα και έπειθαν .

5.6.1. Το άρθρο του Νικ. Πιμπλή (Α΄ Μέρος)

Το πρώτο μέρος του άρθρου του , δημοσιεύεται στο 16^ο φύλλο της *Ασπίδος* την 30-08-1910 και ήδη στην πρώτη κιόλας του πρόταση κάνει την εξής διαπίστωση : « *Εις αιωνίως άλυτον και παράλυτον πρόβλημα , ανήγαγε , νομιζομεν , η κουφότης και η στενοκεφαλιά μας το ζήτημα της γλώσσης*» . Διαπίστωση η οποία καταδεικνύει και το πολεμικό κλίμα της εποχής αναφορικά με το γλωσσικό ζήτημα . Συνεχίζοντας αναφέρει ότι καθώς η γλώσσα είναι το όργανο , το μέσο με το οποίο ο άνθρωπος εξωτερικεύει τις νοητικές του δυνάμεις και τις ψυχικές του διαθέσεις , θα πρέπει να διαμορφωθεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε να προσφέρει τις υπηρεσίες της στα άτομα και στους λαούς όσο το δυνατόν πληρέστερα . Για το λόγο αυτό θεωρεί τη συγκεκριμένη συζήτηση σκόπιμη και αναγκαία και αφορμή λαμβάνει από τον τρόπο που θίγεται και συζητιέται το συγκεκριμένο ζήτημα τα τελευταία χρόνια , εννοώντας προφανώς την διαμάχη , τον πόλεμο που είχε ξεσπάσει ανάμεσα στους αρχαϊστές και στους νεωτεριστές , στους καθαρευουσιάνους και στους δημοτικιστές . « *Η αλήθεια κατά τον Αριστοτέλην εν τω μέσω εύρηται*» αναφέρει και συνεχίζει με σκωπτικό ύφος « *ημείς εν τούτοις αναζητούντες την αλήθειαν εις τα άκρα , παραλύομεν μεν εκ των ακάρπων μόχθων [...]* , *αφίεμεν δε άλυτον το ζήτημα και ανεύρετον την αλήθειαν , κληρονομούμεντες [...]* *συζητήσεις φλυάρους, μικρολόγους , ατελεύτητους , περιττάς και γελοίας , αληθή , πάσας, φληναφήματα , μη ερειδομένας επί υγιούς βάσεως , κατευθυνόμενας ουχί προς τέρμα τι λογικόν αλλά προς κενόν ατέρμον. Πλανώμενοι δια του σκοτους και του χάους αναζητούμεν εν αυτοίς το φως , αδυνατούντες εν περιβάλλοντι τοιούτω να διακρίνωμεν αν προ των ποδών ημών χαΐνη τρομακτική άβυσσος*» . Η χρήση της συγκεκριμένης φράσης του Αριστοτέλη αναμφίβολα δείχνει το δρόμο , το μονοπάτι που έχει αποφασίσει να ακολουθήσει ο κ. Πιμπλής σχετικά με το ζήτημα του τονισμού και θυμίζει τη λεγόμενη μέση οδό του Αδαμαντίου Κοραή . Για να επιβεβαιωθεί όμως η ταύτιση των απόψεων πρώτα υποχρεούμαστε να διατρέξουμε όλα τα άρθρα. Τη φράση αυτή του Αριστοτέλη , ο αρθρογράφος γλαφυρότατα στις επόμενες γραμμές επιβεβαιώνει , αναφερόμενος σε αναζήτηση της αλήθειας στα άκρα , η οποία προκαλεί παράλυση των δυνάμεων καθώς οι κόποι και οι μόχθοι δεν ξεπληρώνονται . Κάτι ανάλογο άραγε δεν υποστήριξαν και ο κ. Φραγκιαδάκης, ο κ. Λουκάκις και ο κ. Μαροθόδωρος στα άρθρα που εξετάσθηκαν σχετικά με τον τονισμό; Δαπανώντας λοιπόν συνεχίζει ο κ. Πιμπλής ασκόπως τις δυνάμεις μας στην αναζήτηση της αλήθειας στα άκρα αφήνεται άλυτο το γλωσσικό ζήτημα , δεν

βρίσκεται η αλήθεια και κληρονομούνται από τους γονείς στα παιδιά και ούτω καθεξής συζητήσεις χωρίς ουσία , χωρίς σκοπό , περιττές και χωρίς αληθινή ουσία , οι οποίες δεν οδηγούν σε ένα λογικό τέρμα , σε ένα λογικό αποτέλεσμα αλλά αντιθέτως προς το κενό . Έτσι όσοι αναζητούν την αλήθεια στα άκρα , είναι σαν να αναζητούν το φως μέσα στο σκότος και στο χάος , αδυνατούντες σε τέτοιο περιβάλλον να διακρίνουν αν πολύ κοντά τους υπάρχει τρομακτική άβυσσος .

Σημειώνει ότι πιθανότατα πολύ κοντά στην αφετηρία των σκέψεων μας υπάρχει η λύση στο γλωσσικό ζήτημα , όμως απομακρυνόμαστε από αυτό , σε αντίθετες κατευθύνσεις αναζητώντας μάταια και επ' άπειρο το σκοπούμενο . *«Αφ' ενός οι μαλλιαροί , αφ' ετέρου οι λάτρεις του αττικού λόγου . Οι μεν χυδαίοι , οι δε αρχαίοι , αμφοτέρωθεν ονειροπόλοι , αμφοτέρωθεν ματαιόσχολοι . Αγώνιζοντες όπως κατισχύσωσιν οι μεν των δε , αμφοτέρωθεν αναγκαίοι όντες . Αττικιστής εγγίζων μαλλιαρήν λέξιν υποχωρεί ως από σκορπιού , μαλλιαρός δ' αττικήν λυσά εκ πάθους»* γράφει ο κ. Τιμπλής , τονίζοντας με τον τρόπο αυτό ότι προτιμά το μέσο και δείχνοντας την αποστροφή και την αποδοκιμασία του και προς τους αττικιστές αλλά και προς τους μαλλιαρούς . Χαρακτηρίζει αμφοτέρωθεν ονειροπόλους και ματαιόσχολους , που προσπαθούν να υπερισχύσουν ο ένας στον άλλο αν και είναι αναγκαίοι όλοι και δεν περισσεύει κανένας . Υπάρχει λέγει η λεωφόρος , η πλατεία , η ομαλή που οδηγεί κατευθείαν στην αλήθεια , στο χρυσό μέσο , όμως χωρίς λόγο εγκαταλείπεται από όλους και αντί για αυτήν χρησιμοποιείται μονοπάτι τόσο έρημο , αδιάβατο , γεμάτο αγκάθια , απόκρημνο , αιχμηρό και δύσκολο , ώστε αυτοί που το επιλέγουν (εννοεί φυσικά τους αττικιστές και τους μαλλιαρούς) να αγνοούν όχι μόνο που πάνε και από πού ξεκίνησαν , αλλά και να μη γνωρίζουν που θα στηρίξουν το επόμενο τους βήμα .

Για να βοηθήσει λοιπόν όλους αυτούς που παρεκτρέπονται στο ένα ή στο άλλο άκρο επικαλείται τη φύση , την οποία χαρακτηρίζει μέγα και αφευδή διδάσκαλο της αλήθειας και τους προτρέπει να την κοιτάξουν , να ακούσουν όσα έχει να πει , να αισθανθούν τη σοφία των λόγων της , παρατηρώντας ακόμα και αυτά τα άψυχα της μέρη . Φέρνει ως πρώτο παράδειγμα τον οφθαλμό ενός άνθους που γίνεται ανθός , εξελίσσεται σε καρπό , ο καρπός ωριμάζει , πέφτει στο έδαφος , φυτρώνει , αναπτύσσεται και παράγει νέους οφθαλμούς . Κάθε διαφορετική στιγμή του συγκεκριμένου κύκλου ζωής ενός άνθους παρέχεται μια νέα όψη , σημειώνεται πρόοδος , ανάπτυξη , διαφορετικότητα . Ως δεύτερο παράδειγμα χρησιμοποιεί το φύλλο που από

μικρό μεγαλώνει και από τρυφερό σκληραίνει , από χλοερό κιτρινίζει και από ζωηρό μαραίνεται , από άπτυχο συμπύσσεται , από υδαρές και ατριβές ξηραίνεται και γίνεται σκόνη , από ζώντας οργανισμός τελικά πεθαίνει , σαπίζει και αποσυντίθεται . Εξελίσσεται , όπως υποστηρίζει ο κ. Πιμπλής , το φύλλο σαν το άνθος και εμφανίζεται κάθε φορά με διαφορετική μορφή , και οφείλουν όλοι να αντιληφθούν πως αυτό που συμβαίνει στο φύλλο και στο άνθος , συμβαίνει σε όλα τα αντικείμενα της φύσης είτε μεμονωμένα και ξεχωριστά στο καθένα είτε συνδυαστικά . Με τη χρήση των συγκεκριμένων παραδειγμάτων και ακολούθως τη γενίκευση τους , ο αρθρογράφος απευθύνεται τόσο στους αττικιστές όσο και στους μαλλιάρους . Στους αττικιστές αποδεικνύει ότι στον κύκλο της φύσης υπάρχει η ζωή , ο θάνατος , αλλά ενδιάμεσα και η εξέλιξη , οπότε ουσιαστικά τους προτρέπει να αποδεχθούν και να παραδεχθούν ότι η αυτή καθαυτή η αττική διάλεκτος ναι μεν έχει γίνει σκόνη πλην όμως έχει εξελιχθεί σε κάτι διαφορετικό αλλά με αρκετές ομοιότητες , στην καθαρεύουσα . Παράλληλα στους μαλλιάρους δείχνει ότι παρθενογένεση δεν υπάρχει και ότι η γλώσσα που θέλουν να επιβάλλουν έχει τις ρίζες της , προέρχεται από την αρχαία ελληνική , έχει κοινές ρίζες με την αττική διάλεκτο , ταυτόχρονα όμως αποτελεί και την μετεξέλιξη .

Συνοψίζοντας όσα εκτέθηκαν παραπάνω , από το πρώτο του κιάλας άρθρο ο κ. Πιμπλής εκθέτει ξεκάθαρα τη θέση του για το γλωσσικό ζήτημα . Είναι θιασώτης της μέσης οδού , της καθαρεύουσας στην τωρινή της μορφή , φαίνεται άλλωστε και από το ύφος που γράφει , και απορρίπτει απερίφραστα τις θέσεις τόσο των αττικιστών όσο και των μαλλιάρων , καθώς κινούνται στα άκρα , προκαλώντας κακό στη γλώσσα . Καυτηριάζει εξίσου και τις δυο ακραίες αυτές οπτικές , καθώς κατά την άποψη του ενώ η αλήθεια είναι ξεκάθαρα μπροστά σε όλους , αυτοί απομακρύνονται από αυτήν και την αναζητούν ματαίως σε δύσβατα και επικίνδυνα μονοπάτια , τα οποία πιθανότατα οδηγούν στο κενό . Στην προσπάθεια του να πείσει όσους ακολουθούν τις ακραίες απόψεις είτε του αττικισμού είτε της δημώδους γλώσσας , τους παραπέμπει στη φύση με τα παραδείγματα του άνθους και του φύλλου , ώστε να κατανοήσουν ότι προφανώς η γλώσσα εξελίσσεται , δεν παραμένει στάσιμη , όμως ταυτόχρονα προέρχεται , πηγάζει από την αρχαία ελληνική γλώσσα .

5.6.2. Το άρθρο του Νικ. Πιμπλή (Β΄ Μέρος)

Στο φύλλο 17 της *Ασπίδος* ο Νικ. Πιμπλής δημοσιεύει το δεύτερο μέρος του άρθρου του σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα . Από το κείμενο το οποίο παραθέτουμε αυτούσιο , ευθύς αμέσως , φαίνεται ξεκάθαρα ότι αποτελεί συνέχεια των επιχειρημάτων και των θέσεων του πρώτου άρθρου που δημοσιεύθηκε στο φύλλο 16 . Συγκεκριμένα αναφέρει : «[...] χώρα , αλλά και έκαστον τμήμα χώρα και εκάστη έτι οικογένεια ποιείται χρήσιν λέξεων και φράσεων μετά σημαντικών διαφορών εννοίας ή και προφέρει ταύτας κατά τρόπον όλως ιδιάζοντα , εντεύθεν προήλθον οι ιδιωτισμοί , οι τοπικισμοί και αι διαλεκτικάί εν γένει διαφοραί εν τοις κόλποις ενός και του αυτού λαού . Συνελόντι δ΄ ειπείν η γλώσσα ενός έθνους ούσα μία και η αυτήν εν ταις γενικαίς γραμμαίς , υφίσταται εν ταις λεπτομερείαις τόσας παραλλαγάς και παρουσιάζει τόσας διαφοράς όσας ανήρ από ανδρός , γυνή από γυναικός , πλάτανος από πλατάνου , οικία από οικίας , σταφυλή από σταφυλής . Είναι εν , αλλ΄ ουχί και το αυτό . Όπως εν εκάστω τούτο παρατηρούνται παρά τα γενικά γνωρίσματα , παρά τας διακρίσεις του γένους , τα διακρίνοντα το άτομον ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ούτω συμβαίνει και εν τη γλώσση ενός και του αυτού λαού . Η γλώσσα ημών υποστάσα την επίδρασιν του υπερτάτου πολιτισμού , προαχθείσα δια της αναπτύξεως των τεχνών και των επιστημών εις το τέλειον , διαμορφωθείσα κατά τα ήθη των συγχρόνων , ανήχθη εις όγκον και κάλλος και πλούτον λέξεων , όσο ουδεμία των εν ανθρώποις . Πλην ο χρόνος , η βάρβαρος επίδρασις και η πνευματική νάρκη του κατακτηθέντος λαού , ουσιώδη επί τα χείρω επήνεγκον αλλοίωσιν , εί και δε τα γενικά γνωρίσματα παρέμειναν αναλλοίωτα μετά των της πάλαι λαλουμένης , όμως ημείς σήμερον αδυνατούμεν να κατανοήσωμεν εκείνην , ειμή μετά μακροχρόνιον διδασκαλίαν και μελέτην , τοσούτον πτωχοτέρα εις λέξεις και διάφορος εις εκφράσεις απέβη η καθ΄ ημάς λαλουμένη , ίνα μη μνειάν ποιήσωμεν περί της απειρίας των εννοιών , όσας η εκπέσουσα πνευματική κατάσταση του έθνους ηφάνισε και συνεπώς νεκράς και αγνώστους κατέστησε τας σημαίνουσας ταύτας λέξεις . Ιδού λοιπόν ότι και εν τη γλώσση εκάστη στιγμή βίου παρέχει νέαν όψιν , σημειοί μιαν πρόοδον ή μιαν χαλάρωσιν , μιαν ανάπτυξιν , μιαν διαφοράν . Τούτου ένεκα ο τρόπος της λύσεως του γλωσσικού ζητήματος , δέον ν΄ αναζητηθή εκεί όπου όντως δύναται να ευρεθή , να λήξη δε ούτω η άχαρις και άγονος συζήτησις .»

Στο μέρος αυτό ο Ν. Πιμπλής υποστηρίζει ότι η γλώσσα του ελληνικού λαού είναι μεν μια σε γενικές γραμμές, αλλά δεν είναι ολόδια από τόπο σε τόπο και

από οικογένεια σε οικογένεια , καθώς υπάρχουν οι τοπικές εκφράσεις , οι ιδιωτισμοί και οι διαλεκτικές διαφορές . Κατά την άποψη του όμως είναι λεπτομέρειες , παραλλαγές, οι οποίες δεν αλλάζουν την ουσία , το περιεχόμενο της γλώσσας ενός έθνους αλλά αποτελούν μικρές διαφοροποιήσεις της . Θεωρεί δε ότι οι διαφορές αυτές είναι ανάλογες με τις διαφορές που υπάρχουν στις λέξεις *ανήρ και ανδρός , γυνή και γυναικός, πλάτανος από πλατάνου* , στηλιτεύοντας ουσιαστικά όπως και στο προηγούμενο άρθρο τους όποιους γλωσσικά ακραίους και προσπαθώντας προφανώς να κατευνάσει τα όποια οξυμμένα πνεύματα . Συνεχίζοντας στο ίδιο πνεύμα , αναφέρει ότι όπως σε κάθε πράγμα , παρά τα γενικά γνωρίσματα, παρά τις διακρίσεις του γένους , το κάθε άτομο έχει τα δικά του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά , ακριβώς το ίδιο συμβαίνει και με τη γλώσσα ενός λαού , της οποίας ο κορμός , η βάση είναι ίδιος για όλους , πλην όμως ο καθένας χρησιμοποιεί τις δικές του ιδιαίτερες λέξεις , φράσεις νοήματα . Δεν παραλείπει να τονίσει την τελειότητα την οποία άγγιξε η ελληνική γλώσσα , υπό την επίδραση του υπέρτατου αρχαιοελληνικού πολιτισμού με όγκο , κάλλος και πλούτος λέξεων όσο καμία άλλη γλώσσα στην οικουμένη , θεωρεί όμως παράλληλα ότι η υποδούλωση στους Τούρκους οδήγησε σε πνευματική νάρκη το λαό , σε οπισθοδρόμηση , σε αλλοίωση της γλώσσας , αν και τα γενικά της γνωρίσματα παρέμειναν αναλλοίωτα . Η ομιλούμενη γλώσσα κατά τον Ν. Τιμπλή έγινε φτωχότερη , καθώς δεν υπήρχε συστηματική διδασκαλία , οπότε πολλές λέξεις , φράσεις και έννοιες εξαφανίσθηκαν από το λεξιλόγιο και έγιναν άγνωστες για τον πολύ λαό . Κλείνοντας το άρθρο του καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η γλώσσα ενός λαού , ανάλογα με τις επικρατούσες συνθήκες σημειώνει πρόοδο , ανάπτυξη , χαλάρωση , οπισθοδρόμηση , όπως ακριβώς συνέβη και με την ελληνική γλώσσα και παράλληλα δηλώνει ότι ο τρόπος λύσης του γλωσσικού ζητήματος θα πρέπει να αναζητηθεί εκεί όπου πραγματικά υπάρχει ώστε να λήξει η άγονη και άχαρη διένεξη .

5.6.3. Το άρθρο του Νικ. Πιμπλή (Γ' Μέρος)

Στο φύλλο με αριθμό 18 της *Ασπίδας*, το οποίο δημοσιεύθηκε την 30-09-1910, ο Ν. Πιμπλής συνεχίζει στο ίδιο μήκος κύματος να εκθέτει τα επιχειρήματα του. Αναφέρει ξεκινώντας ότι με την ανάπτυξη του ανθρώπου, αναπτύσσονται παράλληλα όχι μόνο οι σωματικές αλλά και οι ψυχικές του δυνάμεις, αυξάνεται ο γλωσσικός του πλούτος ως συνέπεια της καθημερινής του συναναστροφής με ανθρώπους πνευματικά άρα και γλωσσικά πιο εξελιγμένους από αυτόν. Επικαλείται ξανά την φύση καθώς πιστεύει ότι η ανάπτυξη του ανθρώπου ακολουθεί την φυσική οδό και αφενός εξυπηρετεί τις πρώτες και πιο άμεσες ανάγκες του, αφετέρου του παρέχει τη δυνατότητα να εκδηλώσει τα συναισθήματα που του γεννώνται. Ρήματα όπως *πεινώ*, *διψώ*, *κρυώνω*, *ασθενώ*, *πονώ*, *νυστάζω*, *πίνω*, *τρώγω*, *κάθομαι*, *διατρέχω*, *κίνδυνο*, *φοβάμαι* και άλλα παρόμοια αποκτώνται ασυναίσθητα γιατί εκφράζουν τις πρώτες ανάγκες του ανθρώπου, όπως οι φωνές των πτηνών και των άλλων ζώων ανταποκρίνονται καθεμιά σε παρόμοιες καταστάσεις. Ο άνθρωπος λόγω της διανοητικής του δύναμης, χρειάζεται περισσότερες και με μεγαλύτερη ποικιλία λέξεις, καθώς επιθυμώντας δια του λόγου να εκφράσει τις πολύ λεπτές διαφορές των σκέψεων, των συλλογισμών του, των παθών του, των παρατηρήσεων του, των χρωμάτων, των ήχων, των πραγμάτων και των συναισθημάτων, ισχυρίζεται και όχι αδικώς ο κ. Πιμπλής. Ισχυρίζεται επίσης ότι η υπέρτατη έκφανση της ανθρώπινης διάνοιας δεν αναπηδά όπως η Αθηνά, από το κεφάλι του Δία, πάνοπλη, απότομα σε μια στιγμή, αλλά είναι αποτέλεσμα ιδιοφυΐας, μακρού χρόνου, μεγάλης μελέτης, πόνων και μόχθων χαλεπών.

Λαμβάνοντας όλα αυτά υπόψη, ο αρθρογράφος υποστηρίζει ότι η δημιουργία κατάλληλων λέξεων είναι αναγκαία συνέπεια της ανάπτυξης του πνεύματος και της επαύξησης των γνώσεων, καθώς οι έννοιες προηγούνται των λέξεων και όσο ο ανθρώπινος νους εξελίσσεται τόσο και η γλώσσα χρειάζεται ανάλογο αριθμό λέξεων. Εάν δεν προϋπάρχει κάποια έννοια είναι αδύνατον να νοηθεί και να υπάρξει η αντίστοιχη λέξη. Στο σημείο αυτό ο κ. Πιμπλής αντικρούει τόσο το επιχείρημα των μαλλιαρών ότι εάν οι ιδέες του Πλάτωνα, του Νίτσε, του Καντ και άλλων προσαρμοστούν στην ζωντανή γλώσσα θα μπορούν να καταστούν όλοι κοινωνοί των συγκεκριμένων ιδεών, φιλοσοφώντας τουλάχιστον όπως ο Πλάτωνας, όσο και το επιχείρημα των αττικιστών ότι εάν γράφουμε όλοι και μιλάμε όπως ο Πλάτωνας και ο Ξενοφώντας θα τα καταφέρουμε να ανέλθουμε με ασφάλεια, ακώλυτα και

τάχιστα στο πνευματικό και φιλοσοφικό τους επίπεδο .

Όπως και στα δυο προηγούμενα άρθρα που εξετάσαμε , διαχωρίζει τη θέση του και από τους μαλλιαρούς αλλά και από τους αττικιστές , δηλώνοντας απερίφραστα ότι : *« Ούτε το σκολιό θα σώση το έθνος , ούτε το σχολείον θα το καταστρέψη , ούτε αι εμβάδες , αντιθέτως , θα το σώσουν ως ούδε οι παντόφλες θα το ρημάξουν , ούτε το οστούν , αλλ' ούτε το κόκκαλο, ούτε τα λείψανα , αλλ' ούτε τα ρημάδια , ούτε οι αφυαί , αλλ' ούτε η σαρδέλλες . Αι λέξεις ουδέποτε επέδρασαν , ούδε θα επιδράσωσι τοσούτον ολεθρίως ή σωτηρίως επί της τύχης των εθνών . Τα έργα και τα πράγματα συντελοούσι τον όλεθρον ή την σωτηρίαν .»* Οι λέξεις , τα λόγια δεν σώζουν ούτε και καταστρέφουν , τα έργα και οι πράξεις των ανθρώπων είναι αυτά που φέρνουν τη σωτηρία ή προκαλούν τον όλεθρο . Για να υποστηρίξει και να αποδείξει την άποψη του αυτή , φέρνει ως παράδειγμα τον Δημοσθένη και τον Φίλιππο : *«Ο δυνατώτατος εν λόγοις Δημοσθένης , δια του κατ' άνθρωπον αρίστου λόγου αγωνισάμενος , ουδέ του Μακεδόνοσ Άρεωσ κατεχειρώσατο , ουδέ την πατρίδα του διεσώτατο , ο δε ισχνότατος μεν εν λόγοις Φίλιππος , μέγας δε εν έργοις , την πραγματοποίησιν των σχεδίων του εν βραχεί επετέλεσε κατατροπώσας την Ελλάδα πάσαν και εις εαυτόν υποτάξας»* . Ο πλέον αδύνατος στα λόγια βασιλιάς Φίλιππος της Μακεδονίας , παρά τους λόγους που εξαπέλυε εναντίον του ο πλέον δυνατός στα λόγια Δημοσθένης , κατάφερε σε σύντομο χρονικό διάστημα να πετύχει τα σχέδια του και να υποτάξει ολόκληρη την Ελλάδα .

Στη συνέχεια κάνει ξανά αναφορά στην φυσική εξέλιξη των πραγμάτων , στη συνεχή προσπάθεια , στο χρόνο που πρέπει να διατεθεί για να κατακτήσει και να διαπλάσει κάποιος τη γλώσσα του , υποστηρίζοντας ότι: *«Εις το τέρμα δεν αφικνείται τις με άλματα γιγαντιαία , αλλά δια συνεχούς δρόμου. Τρέχε , τρέχε και να φθάσης είναι συν τω χρόνω πιθανόν . Το πνεύμα , είναι αληθές , τανύει τας πτέρυγας του και πετά μακράν προς το άγνωστον και υπερκόσμιον δια μέσου του άπειρου και του αγνώστου. Εν αυτή τη φύσει του πνεύματος έγκειται τούτο . Αι πτήσεις όμως αυταί παρατηρούνται μόνον μετά την εκφυήν και την ανάπτυξιν των πνευματικών πτερύγων , ουχί πρό τούτου . Ως βαθμηδόν αναπτύσσεται ο νους , ούτω βαθμηδόν μορφούται και διαπλάσσεται η γλώσσα . Έκαστος δύναται να ομιλή μόνον όπως δύναται να σκέπτεται, ο ρίπτων δε τα λέξεις άνευ σκέψεως ανόητος και απερίσκεπτος επιλέγεται .»* Χρειάζεται συνεχής και συστηματική προσπάθεια κατά τον Ν. Πιμπλή , για να αναπτυχθεί βαθμιαία ο νους , η νοητική ικανότητα του ανθρώπου , η σκέψη

του ώστε παράλληλα να διαμορφωθεί η γλώσσα , γιατί όπως λέει αν κάποιος απλά πετάει λέξεις χωρίς αυτές να συνδέονται λογικά μεταξύ τους , το πιθανότερο είναι να θεωρηθεί ανόητος και απερίσκεπτος .

Για να πετύχει όμως κάποιος να χρησιμοποιεί τη γλώσσα ορθά , απαραίτητο είναι να αποκτήσει στερεές βάσεις, θεμέλια και πάνω σε αυτά να χτίζει , όπως ακριβώς γίνεται και σε μια οικοδομή . Τις βάσεις αυτές τις δίνει από τη μια μεριά , ασυναίσθητα , πιο φυσικά και χωρίς σχέδια το κοινωνικό περιβάλλον , η οικογένεια , οι φίλοι και από την άλλη μεριά , με συναίσθηση , πιο τεχνικά με σχέδιο το σχολικό περιβάλλον : *« Υγιής , ορθή και στερεά βάση του γλωσσικού μαθήματος παρ' ημίν δεν δύναται να θεωρηθή άλλη πλην της επί αναλλοιώτου τούτου φυσικού Νόμου θεμελιούμενης . Το έργο του ασυναίσθητως μεν επιτελεί το περιβάλλον , εν συναισθήσει δε το σχολείον , το πρώτον φυσικώτερον , το δεύτερον τεχνικώτερον , το πρώτον ολιγώτερον σημαίνον του δεύτερου , το μεν βαίνει επί σχεδίου το δε άνευ σχεδίου .»* Τα σχολεία όμως αναφέρει , για το καλό του κράτους και το ίδιο του το μέλλον οφείλουν καταρχήν να νιώθουν και να συναισθάνονται τη σοβαρότητα του έργου που τους έχει ανατεθεί και να προσφέρουν ότι καλύτερο μπορούν στους μαθητές , στους αυριανούς πολίτες . *« Τα σχολεία συντηρούνται υπό του κράτους , κράτος δε ούτινος τα σχολεία δεν συναισθάνονται τη σοβαρότητα του έργου των , υστερεί εν τω προορισμώ του έχει εν εαυτώ σαρκοβόρον τον σάρακα και τον λάθρακα , έχει περιωρισμένον , ταπεινόν και αβέβαιον το μέλλον των τέκνων του , το ίδιον μέλλον .»*

Για να μην είναι αβέβαιο και περιορισμένο το μέλλον του ελληνικού κράτους πρέπει κατά τον Νικ. Πιμπλή να απεμπλακούν από τις παράλογες και άνευ σκοπού συζητήσεις που αφορούν το γλωσσικό ζήτημα , ζήτημα όπως για ακόμη μια φορά ισχυρίζεται , είναι πάρα πολύ απλό , πλην όμως έχει μπλεχτεί τόσο ώστε κινδυνεύει να μη βρεθεί η αλήθεια : *« Το Ελληνικόν έθνος κατατριβόμενον σε συζητήσεις ατελεύτητους και παράλογους επί του γλωσσικού αυτού ζητήματος εις τοιαύτην τινά κατάστασιν παρασύρεται . Ζήτημα τοσούτον απλόν επί τοσούτον περιεπλάκη εις αδιεξιτήτους στενωπούς πνευματικής , ώστε δυσδιάκριτος και δυσεύρετος κινδυνεύει να καταστή ο μίτος της σωτηρίας , η αλήθεια .»*

Η λύση την οποία αυτός προκρίνει , για να ρυθμιστεί το γλωσσικό ζήτημα είναι , όπως ανέφερε και σε προηγούμενη παράγραφο του άρθρου του , η βαθμιαία , σταδιακή και ομαλή εξέλιξη , η οποία θα επιτευχθεί με τη χρήση

κατάλληλων βιβλίων . Κατάλληλων και γλωσσικά και νοηματικά για τους μαθητές , καθώς όπως χαρακτηριστικά τονίζει , δεν είναι όλες οι τροφές κατάλληλες για κάθε στομάχι , ούτε όμως και κάθε στομάχι κατάλληλο για κάθε τροφή « Όπως παν φυσικόν πράγμα , όπως παν φυσικόν φαινόμενον , όπως παν ανθρώπινον έργον , επιτελέσθησαν δια βαθμιαίας εξελίξεως και ενεργείας , ούτω δια βαθμιαίας προαγωγής δύναται να διαρρυθμισθή το γλωσσικόν ημών ζήτημα . Επειδή δε η διανοητική ανάπτυξις των ανθρώπων , δια του βιβλίου επιδιώκεται και κατά το μάλλον και ήττον δι' αυτού επιτυγχάνεται , δια τούτο και προς ταύτα πρέπει να στρέψωσι το νουν οι αρμόδιοι . Τα βιβλία , μη όντα , πρέπει να καταστήσι κατάλληλα προς τούτο ού μόνον κατά το ποιόν των νοημάτων αλλά και κατά την γλωσσικήν των νοημάτων διατύπωσιν . Εάν οι τοίχοι χορταίνονται με λίθους , δεν έπεται εκ τούτου ότι οι λίθοι δύναται να χορτάσωσι και τον στόμαχον , ουδέ πάσα τροφή δια πάντα στόμαχον , ουδέ πας στόμαχος δια πάσαν τροφήν .» Στην κατακλείδα του συγκεκριμένου άρθρου γνωστοποιεί ότι για τα βιβλία ειδικότερα θα αναφερθεί σε επόμενο σχετικό άρθρο του .

5.6.4. Το άρθρο του Νικ. Πιμπλή (Δ' Μέρος)

Πράγματι στο φύλλο 30 της *Ασπίδας*, το οποίο εκδόθηκε την 31-03-1911 ο Νικ. Πιμπλής συνεχίζει να αρθρογραφεί για το γλωσσικό ζήτημα και ειδικότερα για το αναγνωστικό βιβλίο, αρχίζοντας με παρόμοια επιχειρήματα. Ο άνθρωπος, ισχυρίζεται, διαμορφώνει τη γλώσσα του άνευ συστήματος, ως προϊόν ανάγκης από την οικογένεια αρχικά και από την κοινωνία ακολούθως, ο δε γλωσσικός πλούτος που αποκτά με τον τρόπο αυτό είναι ακριβώς ανάλογος των αναγκών και του πνευματικού επιπέδου των συγκεκριμένων παραγόντων. Επιπλέον αναφέρει ως δεδομένο ότι η γλωσσική μόρφωση του λαού επιδιώκεται στα σχολεία με συγκεκριμένο σύστημα και με υποχρεωτικά βιβλία είναι γνωστό και αντιληπτό σε όλους και για το λόγο αυτό δεν ασχολείται καθόλου με το συγκεκριμένο θέμα. Αυτό που αμφισβητεί ο αρθρογράφος είναι ότι τα αναγνωστικά βιβλία συντελούν στην επιτυχία του σκοπού, οπότε θα πραγματευθεί πρώτα με το ζήτημα αυτό και στη συνέχεια θα εκθέσει τον τρόπο τον ορθό και λυσιτελές που αρμόζει να είναι συντεταγμένα τα βιβλία και κατά το περιεχόμενο τους αλλά και κατά την γλωσσική τους σύνθεση, ώστε να προάγουν τη διανοητική, ηθική, πραγματική και γλωσσική μόρφωση του ατόμου, το συντομότερο δυνατό και με το λιγότερο κόπο. Και αυτός όπως και προηγούμενοι αρθρογράφοι, στους οποίους αναφερθήκαμε προηγουμένως, προβάλλει και εκθέτει παρατηρήσεις από τη μακρά διδασκαλική πείρα, αφήνοντας σε άλλους, τους αρμόδιους, να κρίνουν όπως λέει για τη σκοπιμότητα και την αξία των παρατηρήσεων και των συμπερασμάτων του.

Απαριθμεί κάποιες από τις βασικές παιδαγωγικές αρχές και καταλήγει αβίαστα και εύκολα στο συμπέρασμα ότι τα χρησιμοποιούμενα αναγνωστικά βιβλία δεν ανταποκρίνονται σε αυτές: «*Εάν όντως ενέχωσι μεν αληθειάν τινά αι παιδαγωγικαί αρχαί «από των απλών εις τα σύνθετα», «από των γνωστών εις τα άγνωστα», «από των εγγύς εις τα μακριά», «από των ευκόλων εις τα δύσκολα», «από των αντιλήψεων και των παραστάσεων προς τας εννοίας», «από των παραδειγμάτων προς τους κανόνας», «από των μερικών προς τα γενικά», αν εξετάσωμεν δε συγχρόνως επισταμένως τα εν χρήσει αναγνωστικά βιβλία, θέλομεν πεισθή και συμπεράνει ότι ού μόνον μονομερώς αλλ' ουδέ σχετικώς προς την όλην σειράν των αναγνωστικών βιβλίων ανταποκρίνεται το σύνολο τούτων προς τας αρχάς αυτάς.» Δεν ανταποκρίνονται ούτε στην εκλογή των λέξεων και των φράσεων ούτε και*

στην εκλογή των θεμάτων , καθώς σπανιότατα αντιστοιχούν προς την εκάστοτε πνευματική κατάσταση και ψυχική διάθεση των μαθητών . Χαρακτηριστικά ελαττώματα των αναγνωστικών βιβλίων σύμφωνα με τον κ. Τιμπλή για όλες τις τάξεις είναι οι συσσωρευμένες άγνωστες λέξεις , οι άγνωστοι γλωσσικοί τύποι που προκαλούν αμηχανία και σύγχυση στους μαθητές , οι μακροσκελείς προτάσεις , η στρυφνή φρασεολογία , οι μη αντιληπτές έννοιες και η τάση προς τήρηση αμέσως από τα πρώτα μαθήματα, ύφους απαλλαγμένου από χυδαίες και δημώδεις λέξεις , καθώς είναι υποχρεωτικό οι λέξεις να γράφονται και να ομιλούνται κατά το αρχαίο τυπικό και όχι ως έχουν κατά το νεοελληνικό ιδίωμα . Προς την ίδια κατεύθυνση καταθέτει τη διαπίστωση ότι το τυπικό του ομιλούμενου ιδιώματος διαμορφώθηκε από μακρά ξένη γλωσσικώς επίδραση , λόγω της πνευματικής και ηθικής εξασθενήσεως και νάρκης του Ελληνικού έθνους , πλην όμως τείνει να εξελιχθεί , κάτι το οποίο ο πλέον μορφωμένος από τους σύγχρονους του Έλληνες δεν μπορεί να αποφύγει ή να ανακρούσει , καθώς είναι ζων οργανισμός , γεγονός που εμφανίζεται , όταν χωρίς να προσποιείται και εν βρασμώ ψυχής εκφράζει τις εντυπώσεις και τα διανοήματα του. Συνεχίζει λέγοντας : *«Η ιδέαν και η τάσις προς βιαίαν του ιδιώματος τούτου εκρίζωσιν δια την πτωχείαν των εννοιών του , εί και είναι λίαν αμφισβητήσιμος η σκοπιμότης της τοιαύτης γνώμης , αφ' ενός μεν καθίσταται ματαιοπονία , αφ' ετέρου δε [...] , κάλλιστα θα ηδύνατο να παρομοιωθή εκ των αποτελεσμάτων προς την ιδέαν της αποσπάσεως της καρδιάς από οργανισμού ζώντος, διότι αμφότεραι αι ιδέαι αυταί άγουσιν εις την νεκροποίησιν η μεν της λαλούμενης γλώσσης ή δε του ζώντος οργανισμού.»* Θα νεκρωθεί κατά τη γνώμη του η ομιλούμενη γλώσσα εάν κάποιος επιμείνει και τελικά καταφέρει να αποσπάσει με τη βία , από αυτήν ιδιώματα που συναντώνται στην καθημερινότητα , για αυτό και χρησιμοποιεί το παράδειγμα με την απόσπαση της καρδιάς από έναν ζωντανό οργανισμό .

Θέλοντας να τονίσει το αληθές των επιχειρημάτων του αναφέρει : *« Όσον και αν , εν παραδείγματι πεισθή ο σημερινός Έλλην ίνα ποιήται ελευθέρως χρήσιν των λέξεων ίον, μυς, ώόν, ους , βους , οίστρος , έριον , αιξ , κόραξ , αλώπηξ , τυρός , κρόμμυον , κήρος , κύαμοι , βότρυς κ.τ.τ. δε θα δυνηθή να το πράξη, ελευθέρως και αβιάστως δύναται να χρησιμοποιή μόνον τας ευχρήστους σήμερον , αντιστοίχους δ' αυτών , λέξεις μενεξές, ποντικός , αυγό , βώδι , αλογόμυγα ,μαλλί , αίγα , κόρακας , αλωπού , τυρί , κρομμύδι , κερί ,κουκιά , σταφύλι κ.τ.τ. . Ομοίως και δια τον αυτόν λόγον δεν θα δυνηθή*

να μεταβάλη τις ελευθέρως και αβιάστως το εν χρήσει τυπικόν αυτών, όσον και αν είναι παρά τους κανόνες της αττικής ή άλλης αρχαίας ελληνικής διαλέκτου συντεταγμένου, λέγων, εν παραδείγματι οι μενεξοί, των μαλλίων, του τυρίου, της αλογομυίγης, των κρομμυδιών, του κουκίου κ.τ.τ. αλλά θα λέγη ταύτας κατά το εύχρηστον σήμερον τυπικόν οι μενεξέδες, των μαλλιών, του τυριού, της αλογόμυιγίας, των κρομμυδιών, του κουκιού, τα σταφύλια. Ομοίως ουδέποτε τις ομιλών θα σχηματίση δοτικήν πτώσιν των λέξεων τούτων και των ομοίων των ουδέ θα προσθέση ευχηρώς το κλητικόν επιφώνημα ω προ της κλητικής πτώσεως αντί του αι, αν μη εκφέρη την κλητικήν κατά προτίμησιν άνευ τινός επιφωνήματος.» Λαμβάνει δηλαδή παραδείγματα από την καθημερινή ζωή των ανθρώπων για να αποδείξει ότι κατά την ομιλία τους χρησιμοποιούν απλές και κατανοητές λέξεις και φράσεις και γραμματικούς τύπους, που ναι έχουν τη ρίζα τους, προέρχονται από την αρχαία ελληνική, πλην όμως έχουν εξελιχθεί. Κατ' αυτόν καθέναν που αντιλαμβάνεται αμερόληπτα το συγκεκριμένο θέμα συμπεραίνει ότι ο Έλληνας της εποχής όσο εκτιμά, σέβεται και θαυμάζει την γλώσσα των προγόνων του είτε είναι ποιμένας, είτε αγρότης, είτε αστός, είτε άξεστος, είτε ανεπτυγμένος, άλλο τόσο και ακόμη περισσότερο περιφρονεί και αηδιάζει, σατιρίζει, οργίζεται και αποδιώχνει όσους χρησιμοποιούν τις λέξεις της καθημερινότητας όχι ως έχουν αλλά μεταμφιεσμένες σύμφωνα με το τυπικό της αρχαίας ελληνικής, καθώς και όσους παραλλάσσουν λέξεις που προέρχονται από αρχαίες όχι ως έχουν αλλά κατά το σημερινό τυπικό, γιατί θεωρεί ότι αμφότεροι είναι διαστροφείς της γλώσσας, ασεβείς και βέβηλοι.

Συνεχίζει να εκθέτει τα επιχειρήματα του γράφοντας: «Το αγνόν ελληνικόν πλήθος, ο μη εκπεφυλισμένος λαός εν τη διακρινούση αυτόν νοημοσύνη και ευθυκρισία αντιλαμβάνεται υγιώς και ορθώς του ζητήματος τούτου και ουδέποτε, ουδέ βιαζόμενος, ουδέ παραπλανώμενος επί στιγμήν, ποιείται τοιαύτην των ελληνικών λέξεων χρήσιν οίαν άνωτέρω εξεθήκαμεν. Σφόδρα ποθεί και ουδέ θυσιών και χρόνον φείδεται, ίνα προσπελάση εις την προγονικήν γλώσσαν λαλεί την ελληνικήν, καθ' όν αύτη τρόπον εξελιχθείσα διά του χρόνου και των παντοίων επιδράσεων, διεμορφώθη, αλλ' ουδέποτε αισθάνεται ουδ' εκδηλοί αποστροφήν και μίσος προς την μίαν ή την άλλην, αγανακτεί δε μόνον και υβρίζει αποστρέφεται και μισεί και απεχθάνεται και γελοιοποιεί τόσο τους ακαλλαισθήτους μιμητάς της αρχαίας, όσον και τους εκκαθαριστάς της νέας, πολύ δε περισσότερο και σφοδρότερον τους νομίζοντας ότι διά του διαστρόφου εκνεϊσμού της αρχαίας γλώσσας θα

δημιουργήσωσι γλώσσαν ζωντανήν, κηρύττοντας δε μετά φανατισμού και κινούντας τα ειρώνα μειδιάματα και τους ιουχαϊσμούς του πλήθους, τας ανισορόπους ταύταις ιδέας. Ο λαός αποκαλύπτεται ευλαβώς προ του Παρθενώνος σταυροκοπείται και προσεύχεται προ του ερημοκκλησίου της Παρθένου, αλλά ταχύς απομακρύνεται από τα πεπληρωμένα ρύπου και βορβόρου ερείπια και από τους νεοπαγείς πλην απόζοντας τάφους.»

Σύμφωνα με τα παραπάνω ο απλός πολίτης έχει αλάνθαστο ένστικτο , καταλαβαίνει και αντιλαμβάνεται πλήρως το γλωσσικό ζήτημα , σέβεται και προσπαθεί να κατανοήσει τη γλώσσα των προγόνων του , χρησιμοποιεί όμως την εξελιγμένη και τωρινή μορφή της στην καθημερινότητα του , χωρίς να μισεί ή να αποστρέφεται κάποια από τις δυο μορφές . Ο λαός όπως ισχυρίζεται βγάζει το καπέλο του από σεβασμό στο μεγαλείο του Παρθενώνα αλλά παράλληλα απομακρύνεται γρήγορα από ερειπωμένα και βρώμικα ερείπια , επίσης προσεύχεται και αισθάνεται δέος στο ερημοκκλήσι αλλά παράλληλα φεύγει μακριά από νεόκτιστους τάφους οι οποίοι βγάζουν άσχημη μυρωδιά. Αποστρέφεται , αγανακτεί και καυτηριάζει τους ακραίους , τους αρχαϊστές και τους μαλλιάρους , τους μιμητές της αρχαίας και τους φανατικούς νεωτεριστές που προσπαθούν να εκμοντερνίσουν την αρχαία ελληνική , και επιπλέον σύμφωνα με τον αρθρογράφο : *«Αυτή , καθ' ημάς, είναι η αληθής και μόνη γνησία ψυχολογία του Ελληνικού λαού προκειμένου περί ελληνικής γλώσσας αρχαίας και σημερινής. Το κατασκεύασμα των μαλλιάρων δικαίως κατεδικάσθη, χαρακτηρισθέν ορθώς ως κακόηθες νεόπλασμα αναφυέν επί του κορμού της σημερινής μορφής της γλώσσας ίνα αλλοιώση επί τα χείρω την όψιν αυτής , μεθ' ης ουδέν το κοινόν δύναται να έχη»* . Διαχωρίζει λοιπόν την σημερινή ελληνική γλώσσα με το δημιούργημα των μαλλιάρων , το οποίο χαρακτηρίζει κακόηθες νεόπλασμα , το οποίο έρχεται να αλλοιώσει , να χειροτερεύσει τον κορμό της γλώσσας .

Συνεχίζει να αντιτίθεται στους μαλλιάρους , οι οποίοι ισχυρίζονται ότι δεν πρόκειται περί δημιουργίας νέου ιδιώματος αλλά για εφαρμογή στο γραπτό λόγο του τυπικού της καθομιλουμένης , λέγοντας ότι δεν γίνεται όλες οι λέξεις και το τυπικό τους , να υπαχθούν στους κανόνες της καθομιλουμένης. Καυτηριάζει το επιχείρημα των μαλλιάρων ότι για να μιλάει κάποιος και να γράφει σε ζωντανή γλώσσα, που να την καταλαβαίνουν όλοι , δεν πρέπει να χρησιμοποιεί λέξεις και τύπους της καθαρεύουσας όπως για παράδειγμα , *οι άνθρωποι οι λέοντες αι γεννήσεις και οι θάνατοι του κύματος και του πελάγους, του πράγματος , της γραπτής ομιλίας της σκιάς και του φωτός, αι*

κυρταί επιφάνειαι αλλά αντί για αυτές να λέει οι άνθρωποι, οι λεόντοι η γέννησες και οι θάνατοι, του κυμάτου και του πελάγου, του πραγμάτου, τση γραφτής κουβέντας, του ίσκιου και της φέξης, οι κουλουρωτές, οι στραβόρραχες επιφάνειες.

Ο Νικ. Πιμπλής, συνεχίζοντας το άρθρο του ισχυρίζεται ότι: «τα αναγνωστικά βιβλία, δύναται τις ειπείν, εγράφησαν χωρίς αι αλήθειαι αύται να τεθώσιν ως βάσιν υγιούς διδασκαλίας και ορθής κατευθύνσεως, ενώ είναι απλούσταται και εμφανέσταται.» Τα αναγνωστικά βιβλία κατά την άποψη του συντάχθηκαν χωρίς να ληφθούν υπόψη όλες οι βασικές αρχές που ανέφερε παραπάνω, οι οποίες θα έπρεπε να τεθούν ως βάσεις ως ορμητήριο. Για αυτόν η διδασκαλία της γλώσσας θα πρέπει να έχει ως ορμητήριο, ως ασφαλές καταφύγιο αρχικά την «κατά τόπον λαλουμένη», από την οποία βαθμιαία, κλιμακωτά να πηγαίνουμε προς την καθαρεύουσα «να προαγώμεθα δε εντεύθεν ως από ορμητηρίου μέχρι της καθαρευούσης, ήτις ταυτίζεται εν πολλοίς και συγχέεται προς την αρχαίαν». Την καθαρεύουσα, η οποία όπως συμπεραίνει, ταυτίζεται και συγχέεται με την αρχαία ελληνική. Υποστηρίζει δε εκ νέου ότι ο λαός δεν χρησιμοποιεί άκριτα εκφράσεις που θέλουν να του επιβάλλουν οι μαλλιαροί στο σχηματισμό και τη μορφή της ονομαστικής πτώσεως στο τυπικό, στο ετυμολογικό στο συντακτικό και στη σύνθεση των λέξεων διότι η φιλοσοφία του λαού διεξάγεται επί του πραγματικού και όχι επί του ιδεαλιστικού εδάφους.

Η παραμόρφωση της γλώσσας, όπως εσφαλμένως αντιλαμβάνονται οι νεωτεριστές, οι μαλλιαροί δεν μπορεί να καταστήσει κατά τον Νικ. Πιμπλή καταληπτές έννοιες που δεν υπάρχουν, ενώ η υψηλή φιλοσοφία δεν κατανοείται από τον λαό όχι εξαιτίας της έλλειψης λέξεων και λεκτικών τύπων ζωντανών αλλά διότι λείπει η υψηλότερα μόρφωση του πνεύματος. Η υψηλή φιλοσοφία, κατά τη γνώμη του αρθρογράφου, αποτελείται από τη φιλοσοφία των αρχαίων Ελλήνων και όλων των κατά διαφόρων χρονικών περιόδων ανεπτυγμένων και πνευματικώς προηγμένων λαών, η κατανόηση αυτής όμως, ούτε μεταφυτεύεται στο πνεύμα των νεωτέρων, ούτε εκκλαϊκεύεται απλά μέσω του νεωτερισμού του αρχαίου λόγου, καθώς απαιτείται μακροχρόνια και πολυσύνθετη εργασία, επίδοση και εμβάθυνση στα γράμματα. Κλείνοντας το άρθρο υποστηρίζει ότι όπως με την εκμάθηση της αρχαίας γλώσσας αίρεται το εμπόδιο της κατανόησης των φιλοσοφικών θεωριών του Πλάτωνα και των άλλων κορυφαίων φιλοσόφων και ποιητών της

αρχαιότητος , με τον ίδιο τρόπο θα μπορούσε και με τη χρήση λέξεων της καθομιλουμένης να προσπελασθεί η υψηλή φιλοσοφία , εάν περιείχε ή εάν τουλάχιστον γινόταν χωρίς σοβαρές δυσχέρειες , έννοιες και λέξεις τόσο πλούσιες ώστε να αποδίδουν με λεπτότητα και σαφήνεια , *πάσαν υψηλήν ιδέαν , παν ευγενές συναίσθημα και παν υψηλόν διανόημα .*

5.6.5. Το άρθρο του Νικ. Τιμπλή (Ε΄ Μέρος)

Στο προτελευταίο του σχετικό άρθρο , το οποίο δημοσιεύθηκε στο φύλλο με αριθμό 33 , την 30-09-1910 , της «*Ασπίδας*» , ο Νικ. Τιμπλής παραθέτει τις απόψεις του ειδικότερα για τα αναγνωστικά βιβλία, γράφοντας : «*Δια να καταστή λοιπόν απλουστέρα , ευκολωτέρα και πρακτικωτέρα η εκμάθησις και η χρήσις της γλώσσης - γλώσσης επί τοσοῦτον , εννοείται πλουσίας εις λέξεις και φράσεις ὡστε να δύναται ἕκαστος ου μόνον να εκφράζη τα διανοήματα , τας εντυπώσεις και τα συναισθήματα του ελευθέρως , ευχερώς και τελείως , αλλά και να εννοή ομοίως τα των άλλων εις οἶαν δήποτε κοινωνικὴν βαθμίδα ανήκων και οἶας δήτινος τυχόν μορφώσεως*» . Σκοπός η εκμάθηση μιας γλώσσας , με εύκολο , απλό και κατανοητό τρόπο , τόσο πλούσιας ὡστε ο καθένας να εκφράζεται πλήρως , ευχερώς και τέλεια αλλά και να κατανοεί τους συμπολίτες του . Δεδομένα που πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά τον κ. Τιμπλή , για την επίτευξη του σκοπού αυτού , *έχωμεν αεννάως υπ' ὄψιν* , είναι *η γλωσσική εξέλιξη , το αείρροον αυτής , η αλλοιωτικὴν ἐπ' αυτής επίδρασιν του χρόνου και των συνθηκῶν του βίου , προς ας θα προσαρμόζηται αναγκαίως η γλώσσα , αλλά και να μην απομακρυνώμεθα των ψυχολογικῶν και των παιδαγωγικῶν αξιωματῶν [...]* ἵνα μη ασκόπως βαίνωμεν και μάτην μοχθῶμεν . Επιπλέον βασική παράμετρο για την επιτυχή κατάληξη αποτελεί να γνωρίζουμε όχι μόνο το σημείο από όπου θα αρχίζει η διδασκαλία της γλώσσας , όχι μόνο το συντομότερο , ταχύτερο και με λιγότερο κόπο δρόμο , αλλά και το σημείο που θα τερματίσει η πορεία τούτη .

Υποστηρίζει ότι η γλώσσα που έχει αποκτηθεί στο σπίτι και στην κοινωνία , ακόμη και αν είναι δίχως σύστημα , θα πρέπει να αποτελέσει τη βάση πάνω στην οποία θα δουλέψει πλέον συστηματικά το σχολείο και θα είναι πολύ μεγάλο λάθος να περιφρονηθεί το υλικό αυτό : «*Εἶναι και εις τους τυφλοὺς προφανές ὅτι το εν τῷ οἴκῳ και τῇ κοινωνίᾳ ἀνευ συστήματος κεκτημένον γλωσσικόν θα αποτελέσῃ τῇ βάσιν τῆς πορείας τῆς συστηματικῆς εργασίας του σχολείου και ὅτι η περιφρόνησις του υλικού τούτου προφανῶς ἀποτελεῖ ἀμετρον ἀφροσύνην .*» Το υποστηρίζει διότι είναι προφανές κατ' αυτόν ότι ο δρόμος που οδηγεί *ταχέως και ομαλῶς , φυσικῶς και αβιάστως* προς την εκμάθηση της γλώσσας είναι η προσφορά λέξεων και φράσεων ανάλογων προς την αντίληψη , την κρίση , την φαντασία , τα συναισθήματα και τις ανάγκες των ανθρώπων , τα οποία είναι ανάλογα και διαφορετικά από ηλικία σε ηλικία και από κοινωνία σε κοινωνία. Ακόμα πιο προφανές είναι ὅτι η γλωσσική

μόρφωση των Ελλήνων μαθητών , με τον απέραντο γλωσσικό πλούτο , έχει ενδιάμεσους σταθμούς , αντιστοίχους προς την ιστορική της εξέλιξη και αποστάσεις ανάλογους προς τα έτη της εκπαίδευσης στο σχολείο . Ο πρώτος σταθμός είναι η εξαετής εκπαίδευση στο δημοτικό σχολείο , ο δεύτερος σταθμός η εξαετής εκπαίδευση στο Γυμνάσιο , ο τρίτος , πενταετής στη Φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου , των οποίων σε εξαιρετικές περιπτώσεις έπεται τέρμα με σοβαρή διατριβή και μελέτες γλωσσολογικές . Αφού κάποιος διαβεί όλα τα παραπάνω στάδια μπορεί δικαίως να ισχυρίζεται ότι εκπαιδεύτηκε ολοκληρωτικώς στην Ελληνική γλώσσα .

Ο Νικ. Τιμπλής διευκρινίζει ότι στο παρόν άρθρο δεν θα ασχοληθεί με την πλήρη γλωσσική εκπαίδευση του ατόμου ώστε να γίνει επιστημονική κορυφή στο συγκεκριμένο κλάδο των επιστημών , αλλά εκθέτει τις απόψεις του μόνο αναφορικά με την γενική εκπαίδευση , την οποία οφείλει να παρέχει το Κράτος μέσω των δημοτικών σχολείων για χρονικό διάστημα έξι ετών , ώστε να μπορεί ο Έλληνας μαθητής να κατανοεί και να χειρίζεται την γραπτή και την προφορική γλώσσα της εποχής σε όλες τις εκφάνσεις και τις εκδηλώσεις του ατομικού , του κοινωνικού και του εθνικού του βίου .

Στη συνέχεια αναφέρεται ειδικότερα για τα διδακτικά βιβλία , τα οποία είναι τα μέσα , τα εργαλεία , μέσω των οποίων θα επιτευχθεί η γενική μόρφωση των μαθητών , όπως την προσέγγισε μέχρι το σημείο αυτό . σε προγενέστερο άρθρο που αναλύθηκε προηγουμένως υπέδειξε τα τρωτά σημεία των βιβλίων , στο συγκεκριμένο σημείο ασχολείται συντόμως με βασικές αρχές που πρέπει να διέπουν τα βιβλία , υπό το πνεύμα και με βάση όλα όσα έχει μέχρι τώρα υποστηρίξει . Σύμφωνα με τον Νικ. Τιμπλή :

α΄) Το αναγνωστικό βιβλίο της Α΄ τάξεως του δημοτικού θα πρέπει να περιέχει λέξεις και φράσεις γνωστές στους μαθητές , από το σπίτι και από την κοινωνία όπου μεγαλώνει και μέσω αυτών να διδάσκεται η πρώτη ανάγνωση *δια λόγους όλως ψυχολογικούς και καθαρώς παιδαγωγικούς*. Διαχωρίζει πλήρως τη θέση του από τους μαλλιαρούς , από τους νεωτεριστές , μη επιτρέποντας να τον θεωρήσει υποστηρικτή της *χυδαίας εκφράσεως του λόγου , έτι δε μάλλον του μαλλιαρού κατασκευάσματος* . Η αρχή αυτή εφόσον θεσπισθεί οδηγεί αμέσως και ευθέως στα εξής λογικά συμπεράσματα κατά τον αρθρογράφο : «1) Ότι το βιβλίο της πρώτης αναγνώσεως θα είναι γλωσσικώς διάφορον από τόπου εις τόπον . 2) Ότι δια να είναι ομοίομορφον δέον να περιέχη λέξεις και φράσεις πανελληνίως γνωστάς , ουχί κατόπιν

διδασκαλίας εν τω σχολείω αλλ' ευθύς από του οίκου και της κοινωνίας . 3) Ότι λεκτικός τύπος αρμόζων θα είναι μόνον ο άνευ ερμηνείας γνωστός και καταληπτός εκ του οίκου και της περί αυτόν κοινωνίας . 4) Ότι εξ' αυτού δεν αποκλείονται Αλβανικά , Ιταλικά , Τουρκικά , Αραβικά , και εν γένει ξενόγλωσσοι λέξεις και τύποι παρά τους Ελληνικούς , των οποίων εκ γλωσσικής πενίας ποιείται μοναδικώς χρήσιν η εκασταχού Ελληνική οικογένεια πριν η μεσολαβήση το σχολείον . 5) Ότι οι παίδες εκ των ούτω συντεταγμένων αναγνωστικών βιβλίων θα προσκτώνται άνευ δυσχερείας γλωσσικής γνώσεως πραγματικής πολλάς και ποικίλας , θα κατευθύνωνται δε ταχέως προς τον κύριον σκοπόν του μαθήματος . 6) Ότι γλώσσα καταληπτή , ομαλώς και αβιάστως ρέουσα , μετά καταλλήλου εκλογής της διδακτέας ύλης προς πραγματικήν και ηθικήν μόρφωσιν , προκαλεί άμεσον το διαφέρον , εξεγείρει την φαντασίαν , εντείνει την προσοχήν , διαθρύπτει την φιλοτιμίαν , προκαλεί ευγενή άμιλλαν , γεννά τάσιν και αγάπην προς την μάθησιν , αληθή δε στοργήν προς το βιβλίον , καθιστάμενον ούτω αχώριστος φίλος και σύντροφος του βίου όλου . 7) Ότι γλώσσα στρυφνή , δυσνόητος και ακατάληπτος γεννά απέχθειαν και μίσος ου μόνον προς το βιβλίον αλλά και προς το σχολείον , απογοητεύει , καταπονεί και αναταράσσει τους παίδας , προκαλεί δ' αντίδρασιν , ως εξ' ενστίκτου αυτοσυντηρησίας των σωματικών , ψυχικών και νοητικών φυσικών δυνάμεων του παιδός , πάσχοντος ως ο στόμαχος υπό τροφής ακαταλλήλου, [...] , επαναστούντος [...] ως ο ίππος καθίσταται δύστροπος υπό αδέξιον αναβάτην και αδεξιώτερον ιπποκόμον και κύριον . Απλότης λοιπόν , σαφήνεια και ευληπτότης λέξεων και φράσεων [...]γνωρίσματα του μεθοδικού βιβλίου της πρώτης αναγνώσεως .»

Τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει ξεκάθαρα χωρίς να χρειάζονται κάποια επιπλέον ειδικότερη εξήγηση : Το βιβλίο της πρώτης ανάγνωσης γλωσσικά διαφορετικό από τόπο σε τόπο , περιέχει λέξεις και φράσεις πανελληνίως γνωστές ώστε να εξασφαλίζεται η ομοιομορφία , λέξεις γνωστές από την οικογένεια και την κοινωνία και όχι διδαχθέντες στο σχολείο , ο λεκτικός τύπος εύκολος και απλός γνωστός πάλι από την οικογένεια και την κοινωνία , αποδοχή και ξενικών λέξεων οι οποίες χρησιμοποιούνται από την οικογένεια των μαθητών λόγω γλωσσικής φτώχειας . Υποστηρίζει ότι η απλότητα της γλώσσας με κατάλληλη επιλογή του περιεχομένου θα οδηγήσει τους μαθητές να αγαπήσουν το βιβλίο , να αγαπήσουν τα γράμματα , ενώ αντιθέτως στρυφνή , άγνωστη και δύσκολη γλώσσα θα τους προκαλέσει απέχθεια και αρνητικά συναισθήματα .

5.6.6. Το άρθρο του Νικ. Πιμπλή (ΣΤ΄ Μέρος)

Στο φύλλο 34 της *Ασπίδας* με ημερομηνία εκδόσεως 30-05-1911 ο Νικ. Πιμπλής δημοσιεύει το τελευταίο άρθρο για το αναγνωστικό βιβλίο . Αρχίζοντας το άρθρο επαναλαμβάνει την άποψη που εξέθεσε στο προηγούμενο άρθρο , ότι δηλαδή η μητρική γλώσσα, η καθομιλούμενη είναι ένα και το αυτό με το αναγνωστικό βιβλίο της πρώτης δημοτικού και ότι η ουσιαστική διαφορά τους είναι ότι η μεν διδάσκει τη γλώσσα προφορικά , το δε βιβλίο γραπτά, γράφοντας συγκεκριμένα : *« Η μητρική λοιπόν διάλεκτος αφενός και το αναγνωστικόν βιβλίον της πρώτης τάξεως αφετέρου αποτελούσι δια τον Ελληνόπαιδα μίαν και την αυτήν γλωσσικήν βαθμίδα. Εάν εν αυτοίς υπάρχει διαφορά τις, αυτή δεν αφορά την ουσίαν, την σκοπιμότητα της γλώσσης, αλλά το ότι η μεν μητρική διάλεκτος διδάσκει την γλώσσαν προφορικώς, το δε αναγνωστικόν βιβλίον γραπτώς, η μεν δια φθόγγων από δε δια συνθηματικών σημείων.»*

Και στο άρθρο αυτό υποστηρίζει εκ νέου την ομαλή και αβίαστη γλωσσική εξέλιξη του μαθητή , ζητώντας να υπάρχει απόλυτη κυριαρχία της μητρικής γλώσσας στην Α΄ δημοτικού και ακολούθως σταδιακά στο βιβλίο της ΣΤ΄ δημοτικού να υπάρχει το τέρμα : *« Απολύτως λοιπόν κυριαρχεί εν τω βιβλίω της πρώτης τάξεως, ως πρώτη και κατωτάτη βαθμής γλωσσικής εξελίξεως, αποτελεί δε την αφετηρίαν της μαθήσεως, η μητρική διάλεκτος, ως το βιβλίον της έκτης είναι το τέρμα, ο πρώτος, δηλ. διάμεσος σταθμός εν τη εκμαθήσει της γλώσσης.»*

Εμμένει στην άποψη ότι στην Α΄ δημοτικού , οι μαθητές είναι αρκετό να προσλαμβάνουν νέες λέξεις και έννοιες , με τις οποίες έρχονται σε επαφή κατά την προφορική διδασκαλία των διαφόρων άλλων μαθημάτων στο σχολείο : *« Αρκούσαν δε δια την ηλικίαν ταύτη, νομιζομεν την ύλην των νέων λέξεων και των νέων εννοιών της προφορικώς παρεχομένην κατά την διδασκαλίαν των διαφόρων μαθημάτων προς γλωσσικόν των παιδων πλουτισμόν.»* Επιπλέον καταθέτει την άποψη ότι το βιβλίο ασκήσεων αναγνώσεως που συνοδεύει και έπεται του πρώτου αναγνωστικού βιβλίου , δε θα πρέπει να παρουσιάζει καμία απολύτως δυσκολία ,ούτως ώστε να επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος γενικότερος σκοπός : *«Ως γνωστόν, δε εν τη αυτή τάξει το πρώτον αναγνωστικόν βιβλίον διαδέχεται δεύτερον προς μείζονα άσκηση εν τη αναγνώσει, το οποίον ουδεμίαν επίσης πρέπει να παρέχη δυσχέρειαν γλωσσικήν, ως τον αυτόν σκοπόν επιδιώκον.»* Σκοπός που δεν είναι άλλος

από το να καταστούν ικανοί οι μαθητές να διαβάζουν με ευχέρεια , ώστε κατόπιν να διδαχθούν λέξεις και φράσεις νέων άγνωστων σε αυτών τύπων :
«Όταν δε πλέον τούτω τω τρόπω οι παίδες καταστήσιν ικανοί να αναγινώσκωσιν απταιστώως και ευχερώως, τότε και μόνον, καθ' ημάς, άρχεται η παρεμβολή λέξεων και φράσεων και τύπων νέων.»

Κατά τον Ν. Πιμπλή , αναφορικά με τα αναγνωστικά βιβλία των λοιπών τάξεων του δημοτικού , θα πρέπει να ισχύσουν τα ακόλουθα :

Στο αναγνωστικό βιβλίο της Β' τάξεως να αρχίσουν να εισέρχονται άγνωστες λέξεις και φράσεις όχι εν αφθονία αλλά σε μικρές δόσεις και με πολλή μεγάλη επιμέλεια και προσοχή . Δεν ασχολείται όπως λέγει με το ποιόν της ύλης, αλλά εξετάζει μόνο το ποιόν της γλώσσας. Για να μη γίνεται δε κουραστικός επαναλαμβάνοντας τους συλλογισμούς μέσω των οποίων κατέληξε στις συγκεκριμένες κρίσεις προτιμά να διατυπώσει ως αξιώματα , τη γνώμη του περί των βιβλίων όλων των τάξεων από την δευτέρα μέχρι και την έκτη.

Στη Β' Δημοτικού θεωρεί ότι πρέπει να επικρατεί και πάλι η μητρική διάλεκτος , να εισάγονται βαθμιαία οι καθοριζόμενοι γραμματικοί και συντακτικοί τύποι, σύμφωνα πάντοτε και με το αναλυτικό πρόγραμμα, και μαζί με αυτούς *«να εγκατασπείρονται λέξεις εκ των μάλλον ευχρήστων εν τω καθ' ημέραν βίω , ουχί δ' όμως τόσαι τον αριθμόν ώστε να καταπονύσι τον μαθητήν και να κατατρίβωσιν υπέρ το δέον τον χρόνον του διδασκάλου, δυνάμενον να χρησιμοποιή τούτον επωφελέστερον .»* Ναι μεν καινούριες λέξεις και έννοιες αλλά τόσες όσες , ώστε να μην καταπονούνται οι μαθητές και να μην καταναλώνεται άσκοπα ο διδακτικός χρόνος . Παρόμοια πρόταση με αυτές που είχαμε συναντήσει στα άρθρα για τον τονισμό .

Στην Γ' τάξη του δημοτικού υποστηρίζει ότι και πάλι πρέπει να επικρατεί η μητρική διάλεκτος , αλλά παράλληλα να εισάγονται όχι μόνο τύποι και συντάξεις , σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα για την τάξη αυτή, αλλά και καινούριες λέξεις , επίσης από τις πλέον εύχρηστες στην κοινωνική ζωή , αναλογικά όμως περισσότερες από ότι στη Β' τάξη .

Στη Δ' τάξη του δημοτικού, κατά τον αρθρογράφο ,το τυπικό και η φρασεολογία εναλλάσσονται ισομερώς και μετά προσοχής μεταξύ της μητρικής διαλέκτου και της καθαρεύουσας σε ύφος ομαλό , απλό και απέριττο , ενώ το

οριζόμενο μέρος του τυπικού της γραμματικής για την τάξη αυτή θα πρέπει να εισάγεται βαθμιαίως .

Στην Ε΄ τάξη θα πρέπει πλέον να επικρατεί η καθαρεύουσα , η μετάβαση όμως δεν γίνεται απότομα , ούτε αποσκορακίζεται η μητρική και εν γένει η δημώδης γλώσσα , ιδίως από τα ποιήματα , τα οποία θα πρέπει να περιλαμβάνονται σε όλα τα αναγνωστικά βιβλία , οι δε νέες λέξεις παρεμβάλλονται σε μεγαλύτερες και πλουσιότερες δόσεις .

Στη ΣΤ΄ τάξη , με εξαίρεση τα δημοτικά τραγούδια - ποιήματα , όλη η διδασκόμενη ύλη θα πρέπει να έχει *«τον τύπον , την σύνταξιν και το ύφος της καθαρευούσης , άνευ αρχαϊσμών , στρυφνών δε , δυσνόητων και εξεζητημένων φράσεων . Ως συμπλήρωμα δε της γλωσσικής διδασκαλίας έρχεται εν τη τάξει ταύτη η ανάγνωσις περικοπών εκ του ευαγγελίου την γλώσσαν του οποίου εν τινι βαθμύ οφείλουσιν οι διδάσκαλοι να καταστήσωσιν ικανούς τους μαθητάς να κατανοώσι .»* Στην τελευταία λοιπόν τάξη ο κ. Τιμπλής θεωρεί ότι η καθαρεύουσα , στην απλή και κατανοητή της μορφή, πρέπει να είναι επικρατούσα και η δημοτική να εμφανίζεται πάρα πολύ λίγο.

Στην τελευταία παράγραφο του άρθρου του ανακεφαλαιώνοντας και συνοψίζοντας αναφέρει : *« Ούτω καθ΄ ημάς συστηματοποιουμένης της γλώσσης των αναγνωστικών βιβλίων των δημοτικών σχολείων ού μόνον ελπίζομεν ότι αίρεται το ζήτημα της διγλωσσίας, αλλά και την πεποίθησιν έχομεν ότι ταχύτερον και ακοπώτερον και εν βαθμύ μείζονα θα καταστή νοητός και χρησιμοποιήσιμος καθ΄ όλον τον Ελληνισμόν , εκλαϊκεύομενος ο μόνος δυνατός τύπος προς συνεννόησιν των απανταχού βιούντων Ελλήνων και ιδίας κατά τόπους διαλέκτους ομιλούντων . Των ιδιωμάτων τούτων η μεν γενίκευσις καθίσταται αδύνατος , η δε σαλατοποίησις προς δημιουργίαν ζωντανής γλώσσης , ουδέ του γελοίου ουδέ του ανοήτου απέχει , ως μαρτυρούσιν αφ΄ ενός μεν κατά τον γλωσσικόν τούτον κυκεώνα γεγραμμένα βιβλία , αφ΄ ετέρου δε αι διαμαρτυρίαί και η εν γένει στάσις του Ελληνικού λαού κατά των τοιαύτα επιχειρούντων , ους ουχί μόνον ως διαφθορείς της ελληνικής γλώσσης , αλλά και ως σκότια όργανα εχθρών του έθνους , επιβουλευσομένων την οντότητα του , δεν αποκνεί να εκλαμβάνη και διακηρρύτη , εν τω υπερβάλλοντι αυτού ζήλω προς διάσωσιν των ιδανικών της φυλής , ων εν δικαίως θεωρεί και την πάτριον γλώσσαν, δι΄ ης εξωτερικεύθησαν αι ύψισται ιδέαι και ενέργειαι του ανθρωπίνου πνεύματος , ου το κορύφωμα και το θαύμα εσαεί διατελεί το δαιμόνιον των προγόνων*

ημών πνεύμα , το Ελληνικόν , το αθάνατον .» Πεποίθηση αλλά και ελπίδα ταυτόχρονα, όπως φαίνεται του αρθρογράφου είναι, ότι εφόσον συστηματοποιηθεί η γλώσσα των αναγνωστικών βιβλίων κατά τον τρόπο που προτείνει, τότε πιθανότατα θα λυθεί , θα αρθεί το ζήτημα της διγλωσσίας, αλλά και ταχύτερα και με λιγότερους κόπους θα καταφέρουν οι μαθητές του δημοτικού να κατανοήσουν και να χρησιμοποιήσουν σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια, το μόνο δυνατό κατά την άποψη του κοινό γλωσσικό τύπο , τη λαϊκή και όχι την αρχαϊζουσα καθαρεύουσα . Επισημαίνει επίσης ότι οι τοπικές διάλεκτοι και ιδιώματα καθίσταται αδύνατο να γενικευθούν , λέγοντας χαρακτηριστικά : *« η δε σαλατοποίησης προς δημιουργίαν ζωντανής γλώσσας , ουδέ του γελοίου ουδέ του ανοήτου απέχει , ως μαρτυρούσιν [...] κατά τον γλωσσικόν τούτον κυκεώνα γεγραμμένα βιβλία , [...] αι διαμαρτυρίαί και η εν γένει στάσις του Ελληνικού λαού κατά των τοιαύτα επιχειρούντων»* , κατηγορώντας τους μαλλιαρούς για την προσπάθεια αυτή .

Κλείνοντας το άρθρο του δεν παραλείπει να υπενθυμίσει ότι όσοι επιχειρούν να δημιουργήσουν νέους γλωσσικούς τύπους , δηλαδή οι μαλλιαροί και οι νεωτεριστές , θεωρούνται από το λαό διαφθορείς της ελληνικής γλώσσας , σκοτεινά όργανα εχθρών του έθνους , που επιβουλεύονται την οντότητα του , και τον οδηγούν σε υπερβάλλοντα ζήλο για τη διάσωση των ιδανικών της φυλής , μεταξύ αυτών και την γλώσσα, μέσω της οποίας εξωτερικεύθηκαν οι ύψιστες ιδέες και ενέργειες του ανθρωπίνου πνεύματος , του οποίου το κορύφωμα και το θαύμα για πάντα θα αποτελεί το πνεύμα των αρχαίων μας προγόνων .

5.6.7. Συμπεράσματα

Προσπαθώντας κανείς να ανακεφαλαιώσει , να συνοψίσει , να καταλήξει σε κάποια γενικά συμπεράσματα ως προς τις πεποιθήσεις , τις απόψεις , τις προτάσεις του Νικολάου Πιμπλή , σχετικά με το ειδικότερο ζήτημα που πραγματεύεται στα άρθρα του , το αναγνωστικό βιβλίο του δημοτικού και τη γλώσσα του , δε θα συναντήσει ιδιαίτερες δυσκολίες , καθώς στο τελευταίο χρονικά άρθρο του τις διατυπώνει με σαφήνεια , ξεκάθαρα , ως αξιώματα . Προτείνει τον ομαλό και με αργά βήματα απογαλακτισμό των μαθητών από την μητρική γλώσσα . Κατά αυτόν στην Α΄ τάξη του δημοτικού σχολείου πρέπει απολύτως να κυριαρχεί η μητρική, η δημώδης γλώσσα και οι μόνες καινούριες λέξεις να είναι αυτές που μαθαίνει στη διδασκαλία των υπόλοιπων μαθημάτων . Στη Β΄ Δημοτικού επικρατούσα η μητρική διάλεκτος , εισάγονται όμως σταδιακά γραμματικοί και συντακτικοί τύποι, σύμφωνα το αναλυτικό πρόγραμμα, και ταυτόχρονα εισάγονται περισσότερες άγνωστες λέξεις , με μικρό βαθμό δυσκολίας ώστε ο δάσκαλος να μη χάνει άσκοπα το χρόνο του . Στη Γ΄ και στη Δ΄ τάξη του δημοτικού ισχύει ότι και στην Β΄ τάξη , σταδιακά όμως εισάγονται περισσότερες λέξεις από την καθαρρεύουσα, η οποία ομαλά υπερκερνά την μητρική , την δημοτική , χωρίς όμως να χρησιμοποιούνται δυσνόητες , στρυφνές λέξεις και έννοιες οι οποίες θα εκνευρίσουν και θα κουράσουν τον μαθητή . Στην Ε΄ πλέον είναι η στιγμή που επικρατεί η καθαρεύουσα , με μια ομαλή μετάβαση , χωρίς να εξοστρακίζεται η μητρική γλώσσα , η οποία παραμένει στα δημοτικά ποιήματα , που πρέπει να περιέχονται σε όλα τα αναγνωστικά βιβλία , ενώ οι νέες λέξεις από την καθαρεύουσα εμφανίζονται σε μεγαλύτερες και πλουσιότερες δόσεις . Στη ΣΤ΄ τάξη , όλη η διδασκόμενη ύλη πλην των δημοτικών τραγουδιών , θα πρέπει να έχει τον τύπο , τη σύνταξη και το ύφος της καθαρεύουσας στην απλή και κατανοητή της μορφή , χωρίς αρχαϊσμούς , στρυφνές και εξεζητημένες φράσεις , με συμπλήρωμα της γλωσσικής διδασκαλίας την ανάγνωση περικοπών από τη γλώσσα του ευαγγελίου , την οποία οφείλουν οι μαθητές να κατανοούν .

Επιπλέον , ειδικότερα για το βιβλίο της πρώτης ανάγνωσης , με το οποίο έρχεται σε επαφή για πρώτη φορά ο μαθητής προτείνει να είναι γλωσσικά διάφορο ανά περιοχή , να περιέχει λέξεις και φράσεις κοινά γνωστές ώστε να υπάρχει ομοιομορφία , οι λέξεις αυτές να είναι γνωστές από την οικογένεια και την κοινωνία , αποδέχεται και ξενικές λέξεις οι οποίες χρησιμοποιούνται

εντός της οικογένειας . Κατά τη γνώμη του η απλότητα της γλώσσας με σωστή επιλογή του περιεχομένου θα κάνει τους μαθητές να έχουν φίλο το βιβλίο και τα γράμματα , ενώ αντιθέτως στρυφνή , άγνωστη και δύσκολη γλώσσα θα τους προκαλέσει απέχθεια και αρνητικά συναισθήματα .

Για τη γλώσσα αυτή καθ' εαυτή ο Νικ. Πιμπλής σε όλα τα άρθρα που αναλύσαμε , στέκεται απέναντι και με μεγάλη κριτική διάθεση , τόσο απέναντι στους μαλλιαρούς , στους χυδαίστες , όσο και απέναντι στους αττικιστές - αρχαίστες και δε διστάζει να εξαπολύσει τα βέλη του εναντίον τους . Είναι θιασώτης της καθαρεύουσας , της μέσης οδού , της καθαρεύουσας δηλαδή που είναι κατανοητή , ευκολονόητη και χωρίς γλωσσικές υπερβολές που κουράζουν , εκνευρίζουν και απωθούν τους μαθητές .

5.7. Τα άρθρα για το γλωσσικό ζήτημα αυτό καθεαυτό

Σε μια τρίτη κατηγορία εντάξαμε τρία άρθρα , τα οποία αναφέρονται στο γλωσσικό ζήτημα , ένα του γνωστού γλωσσαμύντορα , κ. Γεωργίου Μιστριώτη , καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών , και δυο άρθρα του Βασιλείου Μοίρα, διδάσκαλου από τη Μάνδρα Ελευσίνας .

5.7.1. Το άρθρο του Γ. Μιστριώτη

Ο Πρόεδρος του Παγκρήτιου Δημοδιδασκαλικού Συλλόγου Νικ. Τιμπλής απέστειλε σχετικό έγγραφο, προς τον καθηγητή του εθνικού πανεπιστημίου κ. Γ. Μιστριώτη, ζητώντας τη συνεργασία του προς την επίτευξη των σκοπών του Συλλόγου . Ο κ. Μιστριώτης σε απάντηση του συγκεκριμένου εγγράφου απέστειλε σχετική επιστολή , η οποία δημοσιεύθηκε στο φύλλο 15 της *Ασπίδος* την 15-08-1910 , με την οποία απευθύνεται ευθέως, σε πρώτο πρόσωπο στους δασκάλους της Κρήτης , την οποία παραθέτουμε αυτούσια , και ακολούθως θα προβούμε σε ανάλυση των πλέον καίριων σημείων της :

Αξιότιμε Κύριε Πρόεδρε,

Μετά πολλής χαράς έμαθον ότι ιδρύσαντες τον Υμέτερον Σύλλογον ήρξασθε δημοσιεύοντες το περιοδικόν την «Ασπίδα». Εχάρην δε, διότι παρά των δημοδιδασκάλων εξαρτάται η διαμόρφωσις του γενναίου και ηρωικού λαού της Κρήτης, ούτε πολιτεία ούτε νόμοι έχουσι τηλικάυτην δύναμιν, [...] έχετε Υμείς οι διαπλάσσοντες δίκην κηρού τας ψυχάς των παιδων, οίτινες ανδρωθέντες μέλλουσι να διοικήσωσι την μεγαλύνυμον μεν, αλλ' ατυχήσασαν πατρίδα υμών. Η Κρήτη είναι ήδη ελευθέρα, η δ' ένωσις επίκειται, η δε μικρά αναβολή ουδέν άλλο είναι ή παιδιά της τύχης.

Επιθυμείτε ίνα και εγώ προσενέγκω τον οβολόν ου εις την αναγέννησιν της ηρωίδος μεγαλονήσου. Δεν οκνώ να πράξω τούτο, δεν θέλω όμως εισέλθει εις το πέλαγος των παιδαγωγικών παρατηρήσεων, αλλά μόνον δια βραχυτάτων προτίθεμαι να είπω, τι νομίζω, ότι είναι εθνοφελές να πράξητε Υμείς οι εν ταις χερσίν Υμών κατέχοντες οιονοί τους μίτους της ειμαρμένης.

Εκ πάντων των λαών της αρχαίας Ελλάδος η Κρήτη μέχρι των καθ' ημάς χρόνων διετήρησεν ακραιφνή τον Δωρικόν του σώματος ρυθμόν.

Πειράθητε Υμείς οι δημοδιδάσκαλοι, όπως ο Κρητικός λαός διατήρησε τας πολεμικές αρετάς, αίτινες είναι αναγκαίαι εν χρόνοις χαλεποίς, διότι κινδυνεύομεν να απολέσωμεν τας καλλίστας του κόσμου χώρας. Η εκκλησία, το σχολείον και το σκοπευτήριον έστωσα [...] τα κοσμήματα πάσης πόλεως και πάσης κώμης. Ημείς οι Έλληνες και κατ' εξοχήν οι Κρήτες διακρίνονται ως άριστοι σκοπευτές. Την αρετήν ταύτην ήτις ηλευθέρωσε την Κρήτην, πρέπει να διατηρήσητε αντί πάσης θυσίας.

Λέγομεν, τούτο, διότι οι Κρήτες δύνανται να πάθωσιν ό,τι έπαθον οι εν τη ελευθέρα Ελλάδι μετά την κάθοδον του Όθωνος και των Βαυαρων. Τότε υπήρχον δύο περίπου μυριάδες Τουρκομάχων, οίτινες πολλάκις κατά των πολεμίων αγωνισάμενοι και τούτους νικήσαντες δεν έστεργον, ίνα τα όπλα καταθέσαντες τραπούν εις ειρηνικά επιτηδεύματα, ων είχε μεγίστην ανάγκην η ερημωθείσα χώρα. Τότε οι Βαυαροί δεν εφρόντισαν ίνα τιμήσωσι τον στρατιωτικόν στάδιον, αλλά πολλά διεπράξαντο, ίνα θεωρήται ατύχημα, ει τις εγένετο στρατιώτης και δια τούτο άνθρωποι ερχόμενοι εκ της Σμύρνης αντί αμοιβής ανελάμβανον, ίνα υπηρετήσωσιν ως στρατιώται. Θέλετε πράξει μέγα εθνικόν έργον, αν διατηρήσητε τον πολεμικόν των Κρητών φρόνημα.

Επί τούτω μεταχειρίσθητε βιβλία πρόσφορα και ποιήματα διεγείροντα τον θαυμασμόν προς τα έργα των πατέρων ημών, και τύχη αγαθή έχομεν τοιαύτα ως την Κατσαντωνιάδα του αειμνήστου φίλου μου Αντωνιάδου. Το μέγα τούτο έργον υπερβλήθη εις τον Βουτσινάιον αγώνα, ου εγενόμην κριτής και εισηγητής. Δεν ηδυνήθην να βραβεύσω το μέγα έργον δια τον τεχνικόν λόγον, ότι είχεν ενότητα χρόνου και ουχί υποθέσεως, ως απαιτούσιν οι κανόνες της τέχνης.

Εθαύμασα όμως τον άνδρα διότι είχαν ενστερνισθή ολόκληρον των Τουρκομάχων το μένος. Πλην του Αντωνιάδου να χρησιμεύσωσιν ως αναγνώσματα τα ποιήματα του Σολωμού και του Βαλαωρίτου, του Ζαλοκώστα και του Παράσχου. Καθ' όλου ειπείν, δύναται να ληφθή πρόνοια όπως μη καταπέση το πολεικόν του Κρητικού λαού φρόνημα. Διότι πιθανόν να νομίσωσι τινες ότι ετά την απελευθέρωσιν της Κρήτης πρέπει να ατιμάσωμεν τον στρατιωτικόν βίον και να τραπώμεν εις τα ειρηνικά του πολιτισμού έργα. Τούτο επ' ουδενί πρέπει να γίνει εφόσον άλλοι λαοί τα πάντα μηχανώνται, όπως καταλάβωσι τας καλλίστας ημών χώρας, εν αις επί πολλάς χιλιετηρίδας οικοούμεν. Τούτο ας μαρτυρήση η Κνωσός και τα ανάκτορα του Μίνωος ον και αυτός ο Όμηρος θεωρεί απηρχαιωμένον.

Αλλά δεν είναι μόνον ούτος ο κίνδυνος ο επαπειλών την Κρήτην, διότι επισείεται και ο της μεταναστεύσεως ο την άλλην Ελλάδα λυμαινόμενος. Έχομεν όμως δι' ελπίδος, ότι τα τέκνα της Ίδης δεν θέλουσι προτιμήσει το Αμερικανικόν αργύριον της απελευθέρωσεως του γένους. Πρέπει να εμμείνωμεν πάντες μέχρις ότου το γένος αποκαταστή τέλειον. Ουχί μικρόν κίνδυνον υπολαμβάνω και τον της πολυτελείας, ήτις ακολουθεί δίκην Θεραπεινίδος των καλουμένω Ευρωπαϊκώ πολιτισμώ, όστις είναι ο Ελληνικός ολίγον επί το χείρον διεσκευασμένος.

Κατ' εξοχήν, φίλοι δημοδιδάσκαλοι, φροντίσατε, όπως εκριζώσητε εκ των ψυχών των νέων το φιλόνεικον και εριστικόν, όπερ ένεκα της φιλοτιμίας έμφυτον εν τη Ελληνική φυλή απείρους συμφοράς επήνεγκεν αυτή. Δια μικροφιλοτιμίας απεβάλομεν την των Αθηναίων θαλασσοκρατίαν και την κοσμοκρατορίαν του μεγάλου Αλεξάνδρου. Τελευταία παράκλησίς μου είναι, ίνα διαμένητε πιστοί φύλακες και φρουροί της εθνικής γλώσσης, εξ ης εξαρτάται η του όλου γένους ενότης. Εξορκίζω δε υμάς, ίνα μη διδάξητε εν τοις δημοτικοίς σχολείοις την καλουμένην νεοελληνικήν γραμματικήν, διότι η κακούργος αύτη μέλλει να δημιουργήση άλλον λαόν παρά τον Ελληνικόν.

Μετά τας παρακλήσεις ταύτας παρακαλώ να δεχθήτε την διαβεβαίωσιν της προς Υμάς τιμής.»

Είναι βέβαιο ότι το κοινό στο οποίο απευθύνεται η επιστολή , οι δάσκαλοι της Κρητικής Πολιτείας , λαμβάνοντας υπόψη τη θέση και το κύρος του συντάκτη της , καθηγητής στο εθνικό Πανεπιστήμιο , τόσο συνειδητά όσο και υποσυνείδητα , πρέπει να επηρεάστηκε βαθιά και από το γλωσσικό ύφος στο οποίο ήταν γραμμένη . Αναμφισβήτητο είναι ότι και το περιεχόμενο επηρέασε και έδωσε συγκεκριμένους δρόμους και κατευθύνσεις , όμως στη συγκεκριμένη επιστολή , για το γλωσσικό ζήτημα που εξετάζουμε εδώ δεν γίνεται μνεία , φανερά , ξεκάθαρα , απευθείας, παρά μόνο σε πέντε γραμμές :

« Τελευταία παράκλησίς μου είναι, ίνα διαμένητε πιστοί φύλακες και φρουροί της εθνικής γλώσσης, εξ ης εξαρτάται η του όλου γένους ενότης. Εξορκίζω δε υμάς, ίνα μη διδάξητε εν τοις δημοτικοίς σχολείοις την καλουμένην νεοελληνικήν γραμματικήν, διότι η κακούργος αύτη μέλλει να δημιουργήση άλλον λαόν παρά τον Ελληνικόν.»

Αν και το περιεχόμενο της επιστολής του Γ. Μιστριώτη δεν αναφέρεται παρά ελάχιστα στο γλωσσικό ζήτημα και συγκεκριμένα στο δεύτερο μισό της

τελευταίας παραγράφου , εντούτοις επιλέξαμε να την παρουσιάσουμε αυτούσια , καθώς το ύφος της , οι λέξεις , οι φράσεις και οι έννοιες που χρησιμοποιεί παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον . Ο αρθρογράφος επιλέγει τη χρήση της καθαρεύουσας όχι στην απλή και στην εύκολη μορφή της , αλλά στην δυσνόητη και στρυφνή μορφή της . Λέξεις όπως *τηλικαύτην , προσενέγκω , εθνοφελές , ακραιφνή , χαλεποίς , οίτινες , έστεργον , ηδυνήθην , ατιμάσωμεν , επαπειλών , θεραπεινίδος* και άλλες παρόμοιες που χρησιμοποιεί , στην πλέον καθαρή , βαριά και δύσκολη μορφή της καθαρεύουσας ο γλωσσαμύντορας κ. Μιστριώτης , στην οποία δύσκολα μπορεί να γράψει κάποιος εάν δεν κατέχει την ανώτατη μόρφωση , όπως αυτός , δίνουν το στίγμα του , τη θέση του αναφορικά με το γλωσσικό ζήτημα , σε ολόκληρη την επιστολή του .

Δεν προτάσσει ξεκάθαρα με επιχειρήματα τις θέσεις του εναντίον του δημοτικισμού και της νεοελληνικής γραμματικής , αλλά ουσιαστικά το πραγματοποιεί με μια πανέξυπνη και πλάγια μέθοδο : σε ολόκληρο το άρθρο - επιστολή δε σταματά να εκθειάζει τις αρετές των Κρητικών , κυρίως τις πολεμικές , αναδεικνύοντας και προβάλλοντας την αγάπη τους για το έθνος , την πατρίδα και την εκκλησία , χρησιμοποιώντας όμως σχεδόν αποκλειστικά λέξεις της καθαρεύουσας , τις οποίες είναι σφόδρα πιθανόν , κάποιοι δάσκαλοι να μην γνώριζαν . Επιπρόσθετα δεν παραλείπει να ανυψώσει και το ηθικό των δασκάλων όταν αναφέρει ότι έχουν στα χέρια τους πολύ μεγάλη δύναμη και μπορούν να διαπλάσουν , όπως το κερί , τις ψυχές των μαθητών τους , οι οποίοι θα είναι οι μελλοντικοί ηγέτες του τόπου . Επηρεάζει λοιπόν με πλάγιο τρόπο τους αναγνώστες του και μόνο προς το τέλος παρακαλεί θερμά τους δασκάλους να παραμείνουν πιστοί φύλακες και φρουροί της εθνικής γλώσσας, από την οποία λέγει ότι εξαρτάται η ενότητα όλου του γένους και τους εξορκίζει να μη διδάξουν στα δημοτικά σχολεία της Κρήτης την καλουμένη νεοελληνική γραμματική, διότι η κακούργος αυτή γραμματική πρόκειται να δημιουργήσει άλλο λαό από τον Ελληνικό .

Ξεκάθαρη λοιπόν και χωρίς αστερίσκους η θέση του κ. Μιστριώτη , κάτι το απολύτως φυσιολογικό και αναμενόμενο , καθώς όπως είχαμε ήδη αναφέρει σε προγενέστερο κεφάλαιο της μελέτης της μας , υπήρξε εκ των βασικών υπερασπιστών της λόγιας , της βαριάς καθαρεύουσας και βασικός υποκινητής των επεισοδίων που είχαν ξεσπάσει λίγα χρόνια πριν , τόσο στα Ευαγγελιακά (1901) , όσο και στα Ορεσטיακά (1903) , στα πρώιμα στάδια του

δημοτικισμού. Καθαρολόγος , γλωσσαμύντορας , δε διανοείται , αν και έχουν περάσει κοντά δέκα χρόνια , να μη ρίξει για μια ακόμη φορά τα βέλη του στους δημοτικιστές και να υπερασπισθεί την καθαρεύουσα . Εξορκίζει τους δασκάλους της Κρήτης να απομακρυνθούν από τη νεοελληνική γραμματική , φέρνοντας μας στο μυαλό εκφράσεις που χρησιμοποίησε ο Νικ. Πιμπλής : *«Αττικιστής εγγίζων μαλλιάρην λέξιν υποχωρεί ως από σκορπιού ... , ούτε το σκολιό θα σώση το έθνος , ούτε το σχολείον θα το καταστρέψη , ούτε αι εμβάδες [...] θα το σώσουν ως ούδε οι παντόφλες θα το ρημάξουν , ούτε το οστούν , αλλ' ούτε το κόκκαλο, ούτε τα λείψανα , αλλ' ούτε τα ρημάδια , ούτε οι αφυαί , αλλ' ούτε οι σαρδέλλες»*

5.7.2. Τα άρθρα του Βασιλείου Μοίρα

Ο Βασίλειος Μοίρας , διδάσκαλος από τη Μάνδρα Ελευσίνας , αρθρογράφησε σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα με δυο κείμενα τα οποία τιτλοφόρησε : « Σημειώσεις τινές επί του γλωσσικού ζητήματος». Τα άρθρα δημοσιεύθηκαν στο 32 και στο 33 φύλλο της *Ασπίδας* . Ξεκινώντας την τοποθέτηση του στο άρθρο 32 , κάνει αναφορά στον Νικ. Πιμπλή , λέγοντας ότι με μοναδική δεξιότητα και εμβρίθεια χειρίζεται στην «*Ασπίδα*» το γλωσσικό ζήτημα , το οποίο δημιούργησε εσχάτως πολύ μεγάλο σάλο , πυροδοτώντας εκ νέου φανατισμό και ορμή . Κατά τη γνώμη του ζητήματα τέτοιας φύσεως , όπως το γλωσσικό , δεν είναι δυνατόν να εξετάζονται με απάθεια και ψυχραιμία , καθώς θίγεται « *το τιμαλφέστερον κειμήλιον της ημετέρας ψυχής [...], το κειμήλιον το οποίον ως κρίκος αδαμάντινος περιέσφιγγε και περί μίαν ιδέαν τον Κρήτα , τον Θράκα , τον Ηπειρώτην και τον Μικρασιάτην, εθίχθη τέλος ζήτημα συνδεδεμένον αρρήκτως με αυτήν την ύπαρξιν του Ελληνισμού ως φυλής και ως Έθνους και ο παρατηρηθείς συγκλονισμός και η σημειωθείσα έξαψις και παραφορά δε φαίνονται αδικαιολόγητα* » .

Κατά την άποψη του κ. Μοίρα , το γλωσσικό ζήτημα παρουσιάζει δυο όψεις την ευρεία και την σχολική . Κατά την ευρεία άποψη , όλοι , ισχυρίζεται , διαρρηγνύουμε τα ιμάτια μας για την γλώσσα από τους καθηγητές μέχρι του τελευταίου αγρότη , αλλά κανείς όμως δεν πράττει ό,τι επιβάλλεται για την εξυπηρέτηση της . Οι συγγραφείς των λαϊκών βιβλίων , τα οποία θα έπρεπε να είναι γραμμένα σε γλώσσα απλή , ομαλή , ρέουσα με ευκολία , και να αποβλέπουν στην δημιουργία μιας κοινής και ευγενούς γλώσσας , που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και από τον επιστήμονα και από τον εργάτη . Το στόχο αυτό θεωρεί ότι δεν τον πέτυχαν , καθώς ακόμη και ο Σύλλογος των ωφελίμων βιβλίων , αστόχησε του σκοπού του και η ζήτηση των βιβλίων του δεν είναι σπουδαία . Παρομοίως οι συγγραφείς των διηγημάτων με ποικίλη υπόθεση , αν και απέβλεπαν στην αποκάθαρση και τελειοποίηση της ομιλούμενης γλώσσας και στη διαιώνιση των ηθών και εθίμων , με τα οποία η κοινωνική ζωή εκδηλώνει τις χαρές και τις λύπες , αντιθέτως το γλωσσικό ιδίωμα , στο οποίο γράφτηκαν τα έργα τους και η τιμή που πωλούνταν , τα καθιστούσαν άχρηστα και απρόσιτα . Επιπρόσθετα οι συγγραφείς αυτοί συνέλεξαν όλους τους τοπικισμούς και ξενισμούς και κατασκεύασαν ένα συνοθύλευμα χωρίς συγκεκριμένη μορφή , το οποίο προσπαθούν να επιβάλλουν ως γλώσσα , η οποία ατυχώς συνδέεται με τις λαμπρότερες

σελίδας του Ελληνισμού . Σαν τους πλέον γνωστούς διηγηματογράφους απариθμεί τους Παπαδιαμάντη ,Χρηστοβασίλη , Δροσίνη , Καρκαβίτσα , Τανάγρα , Νιρβάνα ,αναφέροντας ότι ο Χρηστοβασίλης αν και θεωρούνταν ως ο γνησιότερος αντιπρόσωπος της δημώδους γλώσσας, ακόμα και στον ίδιο το συντάκτη που διέμενε μια διετία στην Ευρυτανία , στην κοιτίδα , όπως χαρακτηριστικά αναφέρει της δημώδους γλώσσας , τα διηγήματα του ήταν δυσνόητα λόγω της πληθώρας των αγνώστων λέξεων , που δανείσθηκε από τα Τούρκικα , Αλβανικά και Σλαβικά λεξιλόγια .

Το ίδιο ισχύει κατά τον κ. Μοίρα και για τους συγγραφείς των βιβλίων , που είχαν ελεύθερη είσοδο και στο μέγαρο του πλουτοκράτη αλλά και στην καλύβα του χωρικού . Οι Βούλγαροι , -έθνος χθесινό- , ισχυρίζεται ότι έχουν εθνικά διηγήματα , κοινά σε όλα τα κοινωνικά στρώματα . Η ομιλούμενη , η δημώδης γλώσσα που προοριζόταν για ειδική φιλολογική παραγωγή , για την ποίηση , συλήθηκε από πολλούς διηγηματογράφους και ποιητές . Μόνο ο Βαλαωρίτης και ο Κρυστάλλης εμβάθυναν στην γλώσσα αυτή και παρήγαγαν έργα αποπνέοντα όλο το άρωμα των μεγάλων παραδόσεων , οι λοιποί - οι μεταγενέστεροι - ήταν απλά αδόκιμοι μιμητές . Στις μέρες του αρθρογράφου , αγωνιστές του καλάμου και της γλώσσας ευσυνείδητοι και ειλικρινείς είναι οι κ.κ. Κονδυλάκης , Τσοκόπουλος , Κυριακός , Παπαντωνίου , Δημητρακόπουλος , Νικολόπουλος , Ποταμιανός , Καλογερόπουλος , Ξενόπουλος , η χορεία δηλαδή των νεωτέρων λογογράφων , οι οποίοι και ως συγγραφείς και ως χρονογράφοι παρουσιάζουν νέους γλωσσικούς ορίζοντες και αποδίδουν ό,τι λεπτό και τέλειο .

Από τη σχολική άποψη , το γλωσσικό ζήτημα άρχισε να εξετάζεται πιο συστηματικά προ ενός περίπου έτους , από την ίδρυση του Προτύπου σχολείου , από τον εκπαιδευτικό όμιλο .Οι ιδρυτές του, αφού πρώτα εξαπέλυσαν σφοδρή επίθεση κατά της καθαρεύουσας , ακολούθως θεώρησαν σωστό να συσσωρεύσουν και πλήθος ύβρεων εναντίον των δημοδιδασκάλων , τους οποίους θεώρησαν υπαίτιους της όλης γλωσσικής καταστάσεως και της εκπαιδευτικής καχεξίας . Συνεπεία τούτων προκλήθηκε μεγάλη συζήτηση στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο μεταξύ των δημοτικιστών και των υπερμάχων της καθαρεύουσας . Αντιπρόσωποι των δημοτικιστών μας λέει ο κ . Μοίρας , παρουσιάσθηκαν οι κ.κ. Τοπάλης , Καζαντζάκης, Δελμούζος , αντιπρόσωποι των καθαρευουσιάνων οι κ.κ. Μιστριώτης και Χατζηδάκης , οι κορυφές των Ελληνικών γραμμάτων .Όσοι παρακολούθησαν τον αγώνα αυτό αρχικά θεώρησαν τους δημοτικιστές ηττημένους , όμως επί του σχολικού

πεδίου φαίνονταν κυρίαρχοι , καθώς τα επιχειρήματα που προέβαλαν δεν έτυχαν της δέουσας προσοχής και εξακρίβωσης από τους λοιπούς ενδιαφερόμενους . Οι επιθέσεις εναντίον των δημοδιδασκάλων κατ' αρχάς έμειναν χωρίς απαντήσεως . Όλοι οι δάσκαλοι , λέγει ο αρθρογράφος , αισθάνθηκαν αδικημένοι και ένιωσαν την ανάγκη να αμυνθούν . Κάποιες απαντήσεις , αναφέρει , δόθηκαν σε εκπαιδευτικά περιοδικά .

Με τη διαπίστωση αυτή κλείνει και το πρώτο άρθρο του . Οι απόψεις που κατέθεσε περιληπτικά είναι ότι λόγω της σημαντικότητας του , το γλωσσικό ζήτημα , ήταν φυσιολογικό να πυροδοτήσει τέτοιας έντασης και πάθους συζήτηση . Το ζήτημα , κατά τη γνώμη του , το γλωσσικό έχει δυο όψεις , την ευρύτερη και την σχολική . Στην ευρύτερη , σύμφωνα με τα επιχειρήματα που παρουσίασε, οι πεζογράφοι , οι ποιητές , οι διηγηματογράφοι δεν κατάφεραν να παρουσιάσουν μια αξιοπρεπή και κατανοητή από όλους , εξελιγμένη μορφή της δημόσιας γλώσσας . Όσο αφορά την σχολική όψη , κάνει μνεία στο Πρότυπο Σχολείο που ιδρύθηκε από τον Εκπαιδευτικό Όμιλο , κάνει αναφορά στην διαμάχη καθαρουοισιάνων και δημοτικιστών στις εφημερίδες και στα περιοδικά και καταλήγει εκφράζοντας την πίκρα για την αδικία που δέχτηκαν οι δημοδιδάσκαλοι , τους οποίους θεώρησαν υπαίτιους για τη γλωσσική κατάσταση και την εκπαιδευτική καχεξία , οι δημοτικιστές .

Στο επόμενο άρθρο του , που δημοσιεύθηκε στο φύλλο 33 της *Ασπίδος* , ο κ. Μοίρας εξετάζει κατά πόσο οι μομφές και οι κατηγορίες που επιρρίπτονται εναντίον των δασκάλων είναι βάσιμοι , αληθείς , δίκαιοι . Οι επιθέσεις , κατ' αυτόν αφορούν κυρίως την πληθώρα κάθε είδους των εγκεκριμένων βιβλίων και το περιεχόμενο αυτών , το οποίο εξετάζεται ιδίως από τη γλωσσική όψη . Κατά τη γνώμη του αυτοί που επιζητούν να ενοχοποιήσουν τους δασκάλους και να τους παρουσιάσουν ως υπευθύνους για τη γλωσσική ανωμαλία , έχοντας ως κύριο επιχείρημα την πληθώρα των βιβλίων και το περιεχόμενο αυτών , του μοιάζουν με εκείνους , οι οποίοι βρίσκονται εντελώς τυχαία σε κάποιο πεδίο αγώνα και μη έχοντας σοβαρά εφόδια για να αντιμετωπίσουν τους αντιπάλους , αρχικά ζαλίζονται και κατόπιν αφού συνέλθουν λίγο κινούνται σπασμωδικά και αρπάζουν από τη γη ότι βρουν , ακόμα κι αν είναι βρώμικο , το εκσφενδονίζουν αδιαφορώντας για την τύχη του σκοπού τους , διότι κυρίως αποβλέπουν στη δημιουργία θορύβου και σάλου . Όταν ζητούνται υπεύθυνοι και δράστες , οι δημοδιδάσκαλοι είναι πρόχειροι . τους αρπάζουν , λέει ο αρθρογράφος , από το αυτί και τους οδηγούν στο εδώλιο του κατηγορουμένου . Μέχρι του σημείου

τούτου το πράγμα είναι αστείο , όμως στην εκδοχή αυτή καμία σοβαρή συζήτηση δεν είναι υπέρ των δημοδιδασκάλων .

Κατά τον κ. Μοίρα , επειδή οι δάσκαλοι διακρίνονται πάντοτε από μακροθυμία , επιείκεια και συγχώρεση απέναντι στους διάφορους εχθρούς τους , καταφεύγουν σε σοβαρή συζήτηση για να άρουν και να μετατοπίσουν τις ευθύνες εκεί όπου πραγματικά ανήκουν . Η ευθύνη ακεραία , πιστεύει ότι ανήκει στους κριτές των διδακτικών βιβλίων , οι οποίοι εκπροσωπούν την Πολιτεία στην ευγενέστερη της έκφανση . Οι κριτές αυτοί , λέγει , είτε γιατί ήταν πολυάσχολοι και δεν είχαν επαρκή χρόνο για να προβούν σε λεπτομερειακή εξέτασή εκάστου βιβλίου , είτε διότι στερούνταν της ειδικότητας εκείνης , η οποία είναι αναγκαία στους κριτές βιβλίων , παρέδωσαν βιβλία κάθε άλλο παρά χρήσιμα. Οι κριτές αυτοί αναγνώρισαν ως συγγραφείς ανθρώπους κάθε επαγγέλματος και γνώσης . Καθηγητές του Πανεπιστημίου , δικηγόροι , επιχειρηματίες και διάφοροι άλλοι συνέγραψαν βιβλία για το Δημοτικό σχολείο, καθώς το ταλαιπωρο σχολείο για μεγάλο χρονικό διάστημα απλά ικανοποιεί την συγγραφική φιλοδοξία όλων.

Το Δημοτικό Σχολείο , σύμφωνα με τον συντάκτη , έγινε ο τόπος όπου όλοι στεφανώνονταν με δόξα και δάφνες . Όλα τα υποβληθέντα βιβλία στους εκάστοτε διαγωνισμούς εγκρίθηκαν με πρωτοφανή επιπολαιότητα και αφέλεια , χωρίς να δίδεται η δέουσα προσοχή τουλάχιστον στο αναγνωστικό βιβλίο , οπότε η κατάσταση κάπως θα μετριαζόταν και θα υπήρχε κάποια μικρή παρηγοριά . Όμως , όπως διαπίστωσε , το αναγνωστικό βιβλίο , το κέντρο γύρω από το οποίο όφειλε να περιστρέφεται η γενική μόρφωση του Ελληνόπαιδα , η πηγή από όπου θα αντλούνταν οι ηθικές αρχές , η πυρά από την οποία θα μεταδίδονταν το θείο μένος , το οποίο ουδέποτε σίγασε αλλά αντιθέτως διατηρήθηκε ακοίμητο και φλογερό , σημειώνοντας θαύματα στη σταδιοδρομία του Ελληνισμού , η αγαθή γη , στην οποία καλλιεργούνται τα εύοσμα της γλώσσας άνθη , δεν αξιώθηκε και δεν έτυχε της ανάλογης στοργής .

Κλείνοντας την τοποθέτηση του ο κ. Μοίρας αναφέρει ότι καθώς ο χώρος της «*Ασπίδος*» είναι εξαιρετικά πολύτιμος και για άλλες μελέτες και τοποθετήσεις , δεν του επιτρέπεται να παρατάξει πλήθος επιχειρημάτων για αυτό και θα περιορισθεί σε δυο μόνο παραδείγματα . Στο πρώτο παράδειγμα αναφέρεται σε αναγνωστικό βιβλίο το οποίο περιγράφοντας την φουστάνελα με εντελώς αδόκιμο τρόπο , ενώ στο δεύτερο παράδειγμα , έτερο

αναγνωστικό το οποίο κάνει μνεία για τα δικαιώματα του Ελληνισμού επί της Κύπρου , τα εντόπιζε στη λατρεία της Θεάς Αφροδίτης , προβάλλοντας το επιχείρημα ότι αφού εκεί βρέθηκε η Αφροδίτη δεν είναι δυνατόν παρά μία ημέρα η Κύπρος να γίνει Ελληνική. Αφού , λέει , σε τόσο σοβαρής φύσεως κεφάλαια δίδεται τόσο λίγη προσοχή , μπορεί οποιοσδήποτε να φαντασθεί τι πιθανότητα να συμβαίνει σε άλλα κεφάλαια ήσσονος σημασίας , στα οποία κυριολεκτικώς οργιάζει η γραμματοσύνη και η πνευματική πύρωση . Κι όμως για τα βιβλία αυτά ,τα οποία δεν πληρούν σε καμία περίπτωση τις προδιαγραφές , οφείλουν όλοι να μιλούν με ευλάβεια και σεβασμό , γιατί φέρουν την σφραγίδα της εγκρίσεως από το κράτος .

Περίληπτικά στο άρθρο αυτό ο κ. Μοίρας προσπάθησε να αποδείξει ότι οι δάσκαλοι δεν ευθύνονται για το γλωσσικό ζήτημα και ότι κύριοι υπαίτιοι είναι οι συντάκτες των διδακτικών και οι κριτές που ορίζονται από το κράτος για να τα εγκρίνουν . Ισχυρίζεται ότι ανεξαρτήτως επαγγέλματος , όλοι θέλουν να γράψουν και από ένα βιβλίο για να ικανοποιήσουν τη ματαιοδοξία τους , με τα αποτελέσματα να είναι πενιχρά . Υποστηρίζει ότι ακόμα και τα αναγνωστικά βιβλία , στα οποία θα έπρεπε να δίνεται η μέγιστη προσοχή είναι κακογραμμένα και δεν είναι δυνατόν να εκπληρώσουν τους προσδοκώμενους σκοπούς , εμφανίζοντας μάλιστα και σχετικά παραδείγματα .

5.7.3. Συμπεράσματα

Θέλοντας κανείς να καταλήξει σε μια αποτίμηση σχετικά με τα τρία άρθρα που αναλύσαμε , των οποίων το αντικείμενο ήταν το γλωσσικό ζήτημα , γενικά , αυτό καθεαυτό , προκύπτει ότι :

α) για το πρώτο άρθρο, αυτό του καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών , κ. Γεώργιου Μιστριώτη , τα δεδομένα είναι ξεκάθαρα . Ο κ. Μιστριώτης , ως ένας από τους σημαντικότερους και γνωστότερους καθαρευουσιάνους , δε θα μπορούσε παρά να υποστηρίξει με θέρμη τις πεποιθήσεις του αλλά και παράλληλα να προσπαθήσει να προσηλυτίσει ή τουλάχιστον να διατηρήσει με το μέρος του , όσο περισσότερους δάσκαλους μπορούσε , οι οποίοι με τη σειρά τους θα επηρέαζαν , προφανώς , προς την ίδια κατεύθυνση τους μαθητές . Στο άρθρο - επιστολή που απευθύνει στον Παγκρήτιο Δημοδιδασκαλικό Σύλλογο , σε απάντηση σχετικής επιστολής που του απέστειλε ο πρόεδρος Νικ. Τιμπλής , δεν αναφέρεται ευθέως στο γλωσσικό ζήτημα παρά στις τελευταίες γραμμές , όπου ουσιαστικά απαιτεί να μη διδαχθεί η νεοελληνική γραμματική . Με έντεχνο όμως τρόπο το πράττει σε όλο το κείμενο , πλαγίως , στο οποίο εκθειάζει τις πολεμικές κυρίως αρετές των Κρητικών , γνήσιων απογόνων των Δωριέων , χρησιμοποιώντας συνεχώς καθαρεύουσα με δυσνόητες και στρυφνές λέξεις και έννοιες .

β) για τα δυο άλλα άρθρα , τα οποία απέστειλε στην «*Ασπίδα*» ο δάσκαλος Β. Μοίρας, με τίτλο «*Σημειώσεις τινές επί του γλωσσικού ζητήματος*» υποστηρίζει ότι είναι λογικό το γλωσσικό ζήτημα να πυροδοτεί έντονα πάθη . Το γλωσσικό ζήτημα , το εξετάζει υπό την ευρύτερη και την σχολική μορφή του . Στην πρώτη υποστηρίζει ότι οι πεζογράφοι , οι ποιητές , οι διηγηματογράφοι δεν μπόρεσαν να παρουσιάσουν μια αξιοπρεπή και κατανοητή μορφή της δημόδους γλώσσας . Από την σχολική όψη , κάνει αναφορά στην μεγάλη διαμάχη καθαρευουσιάνων και δημοτικιστών στις εφημερίδες και στα περιοδικά και μνημονεύει την άδικη επίθεση που υπέστησαν οι δημοδιδάσκαλοι , καθώς στοχοποιήθηκαν για τη γλωσσική κατάσταση από τους δημοτικιστές . Στο δεύτερο άρθρο προέβαλε επιχειρήματα περί μη ευθύνης των διδασκάλων για το γλωσσικό ζήτημα . Σύμφωνα με αυτόν υπαίτιοι είναι οι συντάκτες των διδακτικών βιβλίων και οι κριτές που τα εγκρίνουν , άρα κατ' επέκταση το ίδιο το κράτος , καθώς όλοι θέλουν να χρισθούν συγγραφείς , με συνέπεια τα βιβλία να έχουν φτωχό περιεχόμενο , να είναι κακογραμμένα και να μην εκπληρώνουν το σκοπό τους.

Κεφάλαιο Έκτο

Τελικά συμπεράσματα

Στην παρούσα μελέτη - εργασία εκτέθηκαν και αναλύθηκαν δεκαπέντε άρθρα , σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα , δημοσιευμένα από δασκάλους , κατά τα έτη 1910-1912 στο δεκαπενθήμερο περιοδικό «*Ασπίς*» του Παγκρήτιου Δημοδιδασκαλικού Συλλόγου. Το εν λόγω περιοδικό , εκδόθηκε από το συνδικαλιστικό όργανο των δασκάλων της Κρητικής Πολιτείας και σε αυτό δημοσιεύονταν άρθρα εκπαιδευτικής φύσεως . Τα άρθρα που επιλέξαμε ήταν άρρηκτα συνδεδεμένα με το γλωσσικό ζήτημα και μετά από μια πρώτη γενική ανάλυση τους , τα εντάξαμε σε τρεις μεγάλες κατηγορίες . Στην πρώτη κατηγορία , του τονισμού και της ορθογραφίας τοποθετήθηκαν έξι άρθρα , πέντε διαφορετικών συντακτών . Η θεματολογία της δεύτερης κατηγορίας αφορά το αναγνωστικό βιβλίο και αποτελείται από επίσης έξι άρθρα , με την ιδιαιτερότητα ότι γράφτηκαν από το ίδιο πρόσωπο , και συγκεκριμένα από τον πρόεδρο του Παγκρήτιου Δημοδιδασκαλικού Συλλόγου κ. Νικ. Πιμπλή και αποτελούν το ένα συνέχεια του άλλου . Στην τρίτη και τελευταία κατηγορία εντάχθηκαν τρία άρθρα , γραμμένα από δυο συντάκτες και αναφέρονται γενικά στο γλωσσικό ζήτημα αυτό καθαυτό. Το άξιο αναφοράς στη συγκεκριμένη κατηγορία είναι ότι ένα άρθρο , γράφτηκε από τον καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών , κ. Γεώργιο Μιστριώτη , υπέρμαχο της καθαρεύουσας και πολέμιο - διώκτη της δημοτικής γλώσσας . Στο σημείο αυτό θα γίνει μια περιληπτική ταξινόμηση των συμπερασμάτων στα οποία καταλήξαμε μετά από την ανάγνωση , κριτική αξιολόγηση και ανάλυση των συγκεκριμένων κειμένων .

Αρχικά θα εστιάσουμε στο ύφος της γλώσσας που χρησιμοποίησαν οι επτά συνολικά αρθρογράφοι , καθώς αυτό από μόνο του αποτελεί ένα πρώτο βασικό στοιχείο το οποίο αναδεικνύει σε μια πρώτη κιόλας ανάγνωση , με αρκετές πιθανότητες επιτυχίας , και ποιο περίπου θα είναι και το περιεχόμενο των άρθρων τους . Όλοι τους ανεξαιρέτως έγραψαν τα κείμενα τους στην καθαρεύουσα . Δε θα μπορούσαν βέβαια και να πράξουν διαφορετικά , ακόμα και αν κάποιος το επιθυμούσαν , καθώς τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο η επίσημη γλώσσα τόσο του ελληνικού κράτους όσο και της Κρητικής Πολιτείας ήταν η καθαρεύουσα , οπότε το κύρος του επαγγέλματος τους δε θα τους επέτρεπε να προβούν σε τέτοια παρασπονδία όπως το να αρθρογραφήσουν στην δημώδη γλώσσα . Σαφέστατα όμως υπήρξε σημαντική

διαφοροποίηση από συντάκτη σε συντάκτη , καθώς άλλοι έκαναν λιγότερη χρήση λέξεων της δημοτικής και άλλη περισσότερη . Τοποθετώντας τους αρθογράφους σε φθίνουσα σειρά αναλόγως με τη χρήση της καθαρεύουσας , ξεκινάμε από τον κ. Μιστριώτη , ο οποίος έγραψε το κείμενο του σχεδόν αποκλειστικά στην καθαρεύουσα με ελάχιστες παραχωρήσεις στη δημοτική . Ακολουθεί ο κ. Τιμπλής , ο οποίος γράφει ομοίως κυρίως σε καθαρεύουσα αλλά χρησιμοποιεί σε μεγαλύτερο βαθμό τη δημοτική , έπονται ο κ. Γεωργουσάκης και ο κ. Μοίρας στους οποίους υπερτερεί και πάλι η καθαρεύουσα της δημοτικής , ενώ οι κ.κ. Λουκάκης , Φραγκιαδάκης και Μαροθόδωρος γράφουν μεν στην καθαρεύουσα αλλά προβαίνουν σε πολύ περισσότερη χρήση της δημοτικής γλώσσας .

Οι απόψεις των επτά αρθογράφων , σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα στο δημοτικό σχολείο , διατυπώνονται με γλαφυρό και αναλυτικό τρόπο στο περιεχόμενο των επιστολών - άρθρων τους , στα οποία εμβαθύνουμε στο προηγούμενο κεφάλαιο . Ο καθένας τους , με τη χρήση ανάλογων επιχειρημάτων προσπαθεί να πείσει τους αναγνώστες του για την ορθότητα των θέσεων που υποστηρίζει , άλλος με περισσότερη και άλλος με λιγότερη επιτυχία .

Το πρώτο ζήτημα το οποίο πραγματεύονται αφορά τα κεφάλαια του τονισμού και της ορθογραφίας από τη Γραμματική . Συνολικά κατατέθηκαν όπως προείπαμε έξι άρθρα , πέντε για τον τονισμό και ένα για την ορθογραφία . Σε όλα τα άρθρα ανεξαιρέτως αναγνωρίζεται ο μεγάλος βαθμός δυσκολίας του σωστού τονισμού και ορθογραφίας , και στο σύνολο τους , εκτός από τον κ. Γεωργουσάκη , οι υπόλοιποι αρθογράφοι υποστηρίζουν ότι είναι απαραίτητη η απλοποίηση τόσο του τονικού συστήματος όσο και της ορθογραφίας , καθώς καταναλώνεται υπερβολικά πολύς χρόνος σε εξαιρετικά δύσκολο αντικείμενο , με τα αποτελέσματα κάθε άλλο παρά αναμενόμενα να είναι . Προς επιβεβαίωση του ισχυρισμού τους οι αρθογράφοι καταθέτουν παραδείγματα από προσωπικά τους βιώματα μέχρι μελέτες του Βελγικού Διδασκαλικού Συλλόγου και από ανορθόγραφες και λάθος τονισμένες επιγραφές σε τοίχους μέχρι θέσεις του προέδρου του Ελληνικού Διδασκαλικού Συλλόγου . Μόνο ο κ. Γεωργουσάκης αν και αυτός παραδέχεται τη δυσκολία του ορθού τονισμού , εντούτοις αντιδρά στην απλοποίηση των τόνων υποστηρίζοντας ότι θα δεχθεί σοβαρό πλήγμα η ελληνική γλώσσα και παράδοση και προτείνει όπως οι δάσκαλοι προσπαθήσουν να κάνουν το συγκεκριμένο μάθημα ευκολότερο για τους μαθητές . Πάντως ανεξαρτήτως θέσεων , τα επιχειρήματα όλων , όπως τα

εκθέσαμε και αναλύσαμε είναι προσεκτικά διατυπωμένα και ικανά να πείσουν για την ορθότητα τους. Στο συγκεκριμένο επιμέρους ζήτημα η συντριπτική πλειοψηφία των κειμενογράφων τάσσεται υπέρ της απλοποίησης του τονισμού και της ορθογραφίας , στα πλαίσια όμως της καθαρεύουσας , καθώς με απόλυτο και ξεκάθαρο τρόπο διαχωρίζουν τη θέση τους από τους μαλλιαρούς -δημοτικιστές -νεωτεριστές .

Το επόμενο μεγάλο ζήτημα είναι τα αναγνωστικά βιβλία των τάξεων του δημοτικού , για τα οποία παρουσιάσαμε αναλυτικά έξι μακροσκελέστατα άρθρα που γράφτηκαν από τον κ. Νικ. Πιμπλή , πρόεδρο του Παγκρήτιου Δημοδιδασκαλικού Συλλόγου και διευθυντή της *Ασπίδας* . Από το πρώτο άρθρο διαχωρίζει τα θέση του και από τους αρχαϊστές - αττικιστές και από τους μαλλιαρούς - δημοτικιστές . Η φράση του : « *Η αλήθεια κατά τον Αριστοτέλην εν τω μέσω εύρηται* » , αντικατοπτρίζει και την οπτική με την οποία αντιλαμβάνεται και προσεγγίζει το γλωσσικό ζήτημα γενικότερα και κατ' επέκταση το ζήτημα των αναγνωστικών βιβλίων ειδικότερα . Κατηγορεί τους ακραίους σε όποια πτέρυγα και αν ανήκουν και ουσιαστικά επιζητεί την επικράτηση μεν της καθαρεύουσας αλλά με αρκετές παραχωρήσεις στη μητρική γλώσσα , αντιστρόφως ανάλογες με την τάξη του μαθητή , καθώς όπως είδαμε για τις πρώτες τάξεις του Δημοτικού προτείνει το αναγνωστικό να είναι εξ' ολοκλήρου γραμμένο στη μητρική γλώσσα , η οποία είναι ευκολονόητη , και την σταδιακή εκμάθηση νέων λέξεων και εννοιών . Στην έκτη τάξη όμως , σύμφωνα με τις προτάσεις θα πρέπει να επικρατεί η καθαρεύουσα , να υπάρχει διδασκαλία περικοπών του Ευαγγελίου ,ούτως ώστε οι μαθητές να μπορούν να εισέλθουν με επιτυχία στον επόμενο εκπαιδευτικό κύκλο, στο Γυμνάσιο . Ο κ. Πιμπλής δεν παραλείπει όπως διαπιστώσαμε να κατακρίνει τους ακραίους , αλλά ταυτόχρονα προσπαθεί και να ισορροπήσει ανάμεσα στις διαφορετικές προσεγγίσεις των συναδέλφων του , ώστε αν είναι δυνατόν να ικανοποιήσει όσο το δυνατόν περισσότερους , γεγονός το οποίο εν μέρει εξηγείται και από τη συνδικαλιστική θέση την οποία κατέχει .

Στην τρίτη θεματική , αυτή του γλωσσικού ζητήματος γενικά , εντάξαμε το άρθρο του κ. Μιστριώτη και δυο άρθρα του κ. Μοίρα . Η θέση του κ. Μιστριώτη αποτυπώθηκε ξεκάθαρα καθώς αφενός με το γλωσσικό ύφος του κειμένου του δίνει το στίγμα του και στην τελευταία παράγραφο ζητά από τους δασκάλους της Κρήτης να είναι υπερασπιστές της εθνικής γλώσσας, καθώς από αυτή εξαρτάται η ενότητα του έθνους και τους εξορκίζει να μη

διδάξουν στα δημοτικά τους σχολεία την νεοελληνική γραμματική, χαρακτηρίζοντας την «κακούργο γραμματική», η οποία θα αλλοιώσει τον Ελληνικό λαό. Ο κ. Μοίρας με τα άρθρα του αναφέρθηκε γενικά στο γλωσσικό ζήτημα, το οποίο χαρακτήρισε κορυφαίο οπότε κατ' επέκταση θεωρεί λογικό να προκαλεί σφοδρές αντιπαραθέσεις, τοποθετήθηκε απέναντι στους δημοτικιστές οι οποίοι επιτέθηκαν στους δασκάλους για την κατάσταση της γλώσσας. Κατά την άποψη του υπεύθυνοι είναι οι συγγραφείς των βιβλίων είτε πρόκειται να χρησιμοποιηθούν στο δημοτικό σχολείο είτε προορίζονται για άλλους σκοπούς.

Το γενικότερο συμπέρασμα στο οποίο θα μπορούσε να καταλήξει κάποιος μετά από την μελέτη και την ανάλυση των θέσεων όλων των αρθρογράφων, είναι ότι με εξαίρεση τα δυο άρθρα των κ.κ. Μιστριώτη και Γεωργουσάκη, οι οποίοι είναι απολύτως ξεκάθαροι υπέρ της καθαρεύουσας και εναντίον της δημοτικής γλώσσας, οι υπόλοιποι αρθρογράφοι γράφουν μεν στην καθαρεύουσα αλλά υποστηρίζουν την απλοποίηση της. Ειδικότερα στα ζητήματα του τονισμού και της ορθογραφίας που εξετάσθηκαν στην παρούσα μελέτη, προς όφελος της μαθητικής κοινότητας, προτείνουν σημαντικές απλοποιήσεις ενώ επιπλέον για τα αναγνωστικά βιβλία εξετάζεται η συνύπαρξη της δημώδους γλώσσας - θα επικρατεί στις πρώτες τάξεις του δημοτικού - και καθαρεύουσας, η οποία σταδιακά στην Δ' και Ε' τάξη και οριστικά στην ΣΤ' θα είναι η επικρατούσα.

Στην μεγαλύτερη πλειοψηφία τους, οι δάσκαλοι που αρθρογράφησαν στην *Ασπίδα* σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα, διακρίνονται για την διαλλακτικότητα και την προοδευτικότητα των θέσεων. Γράφουν όπως είδαμε στην καθαρεύουσα αλλά χρησιμοποιούν κατανοητές και απλές λέξεις και έννοιες, ενώ δε διστάζουν να προτείνουν την απλοποίηση της ή ακόμα και τη συνύπαρξη της, υπό όρους, με τη δημοτική γλώσσα.

Βιβλιογραφία

Πηγές

- Ασπίς , Έτος Α΄ , αριθμ. τευχ. ,6 , ημερομηνία εκδ. 30-03-1910
- » ,8, ημερομηνία εκδ. 20-04-1910
 - » ,9, ημερομηνία εκδ. 15-05-1910
 - » ,10, ημερομηνία εκδ. 30-05-1910
 - » ,15, ημερομηνία εκδ. 15-08-1910
 - » ,16, ημερομηνία εκδ. 30-08-1910
 - » ,17, ημερομηνία εκδ. 15-09-1910
 - » ,18, ημερομηνία εκδ. 30-09-1910,
 - » ,19, ημερομηνία εκδ. 15-10-1910
- Ασπίς , Έτος Β΄ , αριθμ. τευχ. ,30, ημερομηνία εκδ. 31-03-1911
- » ,32, ημερομηνία εκδ. 30-04-1911
 - » ,33, ημερομηνία εκδ. 15-05-1911
 - » ,34, ημερομηνία εκδ. 30-05-1911
- Επίσημος Εφημερίς της Κρητικής Πολιτείας , Β΄ , αριθμ 86, 02-10-1899
- Επίσημος Εφημερίς της Κρητικής Πολιτείας , Β΄ , αρ. 50, τευχ Α΄ 01-08-1901
- Επίσημος Εφημερίς της Κρητικής Πολιτείας, Β΄ , αρ.33, τευχ. Α΄ ,28-06-1903
- Επίσημος Εφημερίς της Κρητικής Πολιτείας , Ζ΄ , Αριθμ 47, 03-09-1905
- Επίσημος Εφημερίς της Κρητικής Πολιτείας , Θ΄ , Αριθμ 66, 03-11-1907
- Βασιλείον της Ελλάδος , Παράρτημα της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως εν Κρήτη τευχ. Α΄ , αριθμ. 49 , 13-07-1911

Βιβλία

Αθανασιάδης Χ., (2004), *Ελληνικά Παιδαγωγικά Περιοδικά 1831-1991, ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 1831-1974 Α΄ ΦΑΣΗ*, εποπτεία Δημαράς Α., Αθήνα: Κ.Ε.Ε

Βουρλιώτης Μ. (2011) *,Παλίμψηστον* , τευχ.27, *Όψεις του μαχητικού δημοτικισμού στην Κρήτη*, σσ .131-160 .

Βουρλιώτης Μ. (2017) *,Δίκτυο δημοτικιστών στην Κρήτη* , στο Ανδρουλιδάκης Μ. (επιμ.) , *Το Ηράκλειο και η Κρήτη από την τελευταία περίοδο της οθωμανικής αυτοκρατορίας ως την Ένωση με την Ελλάδα (1866-1913)*, Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου , Ηράκλειο : Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη , σσ.66-73

Ελευθεράκης Θ.Γ.(2006) *,Εθνικό Σχολείο; Ιδεολογικές ,κοινωνικοπολιτικές και φιλοσοφικές συγκρούσεις στο Μεσοπόλεμο* , Αθήνα: Τεκμήρια - Μελέτες Ιστορίας Νεοελληνικής Εκπαίδευσης - Gutenberg.

Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.

Κυριαζή, Ν. (2011). *Η κοινωνιολογική έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα: Πεδίο.

Λαγουδάκη Ε. (2015) *,Παλίμψηστον* , τευχ. 32 , *Οι δημοτικιστές της Κρήτης στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα* , σσ. 165-178

Mason, J. (2010) . *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας* . Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα .

Μπουζάκης Σ. (2016) . *Ο Ελευθέριος Βενιζέλος & η ελληνική εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg.

Παπαδογιαννάκης, Ν .Ε. (2002) , *«...Κι ουχί κολλυβογράμματα...» Η διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση επί Κρητικής Πολιτείας* , Αθήνα: Τεκμήρια - Μελέτες Ιστορίας Νεοελληνικής Εκπαίδευσης - Gutenberg.

Σταυρίδη - Πατρικίου Ρ. (2003) *,Οι διανοούμενοι της Κρήτης στις αρχές του 20^{ου} Αιώνα*, στο Α. Χουρδάκης, Ν. Παπαδογιαννάκης, Ν. Ανδρεαδάκης, Α. Πεδιαδίτης, (επιμ.) *, Από τα διδασκαλεία εκπαίδευσης εκπαιδευτικών στα διδασκαλεία μετεκπαίδευσης*, Πρακτικά ημερίδας. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης - Σχολή επιστημών Αγωγής, σσ. 139-144.

Στεφανίδης Δ.Γ. (1996) *, Παλίμψηστον* , τευχ. 16, *Μια επιστολή του 1909 για τους "Γλωσσικούς Αγώνες στην Κρήτη"* σσ .178-179 .

Χουρδάκης, Α. Γ. (2012), *Η εκπαίδευση στην Κρήτη πριν την Ένωση: Τελευταία Φάση (1910-1913) & Πρωτεργάτες*. Αθήνα: Gutenberg.

Χουρδάκης, Α. Γ. (2011), *Η Παιδεία στην Κρητική Πολιτεία (1898-1913)*. Αθήνα: Gutenberg.

Χουρδάκης, Α. Γ. (2010). *Πολιτεία υπο αναίρεση: Η εκπαίδευση στη Κρήτη πριν την Ένωση της με την Ελεύθερη Ελλάδα* (Τόμ. Α΄-Β΄-Γ΄). Αθήνα: Τεκμήρια - Μελέτες Ιστορίας Νεοελληνικής Εκπαίδευσης - Gutenberg.

Παράρτημα- Τα κείμενα

ΠΙΝΑΚΑΣ

Τίτλος άρθρου	Αρθρογράφος	Αριθμ .Φύλλου «Ασπίδος»	Ημερομηνία
<i>Το ζήτημα του τονισμού</i>	Γ.Κ. Γεωργουσάκης	6	30-03-1910
<i>Το ζήτημα του τονισμού</i>	Χ. Λουκάκης	8	20-04-1910
<i>Περί Τονισμού</i>	Ι. Γ. Φραγκιαδάκης	8	20-04-1910
<i>Το ζήτημα του τονισμού- Αρθήτω το άχθος</i>	Γ. Μαροθόδωρος	9	15-05-1910
<i>Το ζήτημα του τονισμού- Αρθήτω το άχθος</i>	Γ. Μαροθόδωρος	10	30-05-1910
<i>Επιστολή</i>	Γ. Μιστριώτης	15	15-08-1910
<i>Το γλωσσικόν μας ζήτημα - Το αναγνωστικόν βιβλίον</i>	Ν. Τιμπλής	16	30-08-1910
»	»	17	15-09-1910
»	»	18	30-09-1910
<i>Η ανορθογραφία</i>	Άγνωστος	19	15-10-1910
<i>Το γλωσσικόν μας ζήτημα - Το αναγνωστικόν βιβλίον</i>	Ν. Τιμπλής	30	31-03-1911
»	»	33	15-05-1911
»	»	34	30-05-1911
<i>Σημειώσεις τινές επί του γλωσσικού ζητήματος</i>	Αθ. Μοίρας	32	30-04-1911
»	»	33	15-05-1911

περιοδικού έτησίως	6
Δεν) Διά συνδρομήν μιάς έτημέριδος έν έχη 'Αθηναϊκής τουλάχιστον έπιτοπίου διά να γνωσθή τά συμβαινόντα έν τή πατριδι αυτού, έτησίως	6
Έν δλω δραχ.	481
Έσοδα έκ μισθοδοσίας 38, 60 μηνιαίως ήτοι έτησίως	463,20

Έτοι έλλειμμα έτησίως άντι κέρδους δραχ. 17,80
 Άλλά δεν πρέπει να αύξηση κατά μίαν μονάδα τον αριθμόν των βιβλίων της μικράς του βιβλιοθήκης: Έπό τοιούτους όρους είναι δυνατόν να ζήτη ο διδάσκαλος.
 Έν Άσπινδής Σελίνου τή 3η Μαρτίου 1910.

Έμμ. Κ. Φρωτάκης
 Πρωτοβάθμιος υποδιδάσκαλος

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΤΟΝΙΣΜΟΥ

Έν τή φίλη «Σαλπιγγί» τῷ έργάτῳ τῆς Ένώσεως τῶν Ἐλλήνων Δημῶν, εἰδημοσιεύθησαν εἰσχετικῶς γνώμαι τινῶν συναδελφῶν ὑπέρ τῆς ἀποσκορακίσεως τῶν τόνων' συνηγοροῦντες δὲ ὑπέρ τῆς οὕτω νεωτεριστικῆς ταύτης προτάσεως τοῦ Σεβαστοῦ Προέδρου τῆς Ένώσεως κ. Κ. Παπασωτηρίου προείρησαν μάλιστα τινες καὶ περαιτέρω ζητοῦντες τὴν ἀφαίρεσιν καὶ ἄλλων κεραλαίων ἐκ τῆς διδασκομένης Πραγματικῆς ἀπλοῦστατα, διότι εἶναι μᾶθημα δύσκολον καὶ ἀνίανρον. Τῷ ὄντι τὸ μᾶθημα τοιοῦτον εἶναι, ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν ἔπαται, νομίζω, καὶ ὅτι πρέπει συγομοροῦντες νὰ ἀποδείξωμέν τινα' διότι τότε καὶ αὐτὰ θὰ μείνωσιν: Πικρὰ, παρακαλῶ, εἶναι τὰ εὐκόλα: Μήπως ἡ διαίρεσις τῶν γραμμάτων; μήπως τὰ ὀδοντοσωοληκτα καὶ σιγμοληκτα τῶν ἐνοματίων; ἢ ἡ συναίρεσις καὶ κρᾶσις; κ. λ.

Προτεινοντες οἱ κ. Συναδελφοὶ τὴν ἀντικατάστασιν τῶν τόνων ἐν κυρίως ἐπιχειρήματι προβάλλουσι, τὸ ρηθὲν ὑπὸ τοῦ εἰρηγητοῦ τῆς προτάσεως κ. Παπασωτηρίου, τὴν ἐπὶ ματιῷ ἀπόλειαν πολυτιμοῦ χρόνου, ὃν θὰ ἔδαπανῶν περὶ ἄλλα σπουδαιότερα καὶ πρακτικώτερα. Ἄλλὰ ληθμονοῦσι φαίνεται, ὅτι οὐδὲν πολυτιμότερον καὶ σιδηκότερον τῆς γλώσσης ἑνὸς λαοῦ, διότι ἐκ ταύτης καταφαίνεται ἡ ἐκ τῶν προγονῶν του καταγωγή καὶ διὰ ταύτης δύναται νὰ ἐπικοινωνῇ πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς του. Ἡ δὲν βλέπουσιν ὅπεσον ὄγων καταβάλλει: ὁ ἐθνικός μας φρουρός, τὸ Πατριάρχον, ἀπὸ τῆς ἀπορραξὸς ἐκείνης ἡμέρας, καὶ ἐξῆς, ὅπως κατερθώθη διατηροῦν ἀλώδητα τὰ ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ χορηγηθέντα αὐτῷ προνομία νὰ διασώσῃ τὴν ἐθνικὴν τῶν ἀλυτρώτων μας ἀδελφῶν γλῶσσαν: Ἄλλὰ τοῦτο πῶς ἄλλως θὰ ἐπιτευχθῇ παρὰ μόνον διὰ τοῦ Σχολείου καὶ διὰ τοῦ Δημοτικοῦ; Ἡ μήπως ληθμονοοῦσιν οἱ φίλοι συναδελφοὶ ὅτι τῶσα ὑπέστησαν οἱ ἐν ταῖς παρὰ τὸν Δουναβίον χώραις Ἕλληνας πρὸς διατήρησιν τῆς Γλώσσης καὶ τῆς Ἑλληνικῆς τῶν προτιμήσαντες ἐν τέλει νὰ θυσιασωσι τὴν ὕλικήν των εὐμερίαν ἐγκαταλείποντες τὰς ἐστίους των καὶ ὡς πρόσφυγες καταφεύγοντες εἰς τὴν ἐλευθέραν γωνίαν τῆς Μεγάλης Πατρίδος; Καὶ ὅμως ἐν ᾧ κάλλιστα γνωρίζουσι τούτα, διότι εἶναι εἰστέτι ἐναυλα εἰς τὰ ὅσα παιτῶν ἡμῶν, οὐδὲ ἐξηράνηθῃ ἡ μελάνη, δι' ἧς τὰ βήσανα τῶν ἀδέλφων μας ἀνεγράφησαν, τολμῶσιν ἐνεκα τῆς ἰδικῆς μας ευκολίας νὰ προτείνωσι τὴν ἀλλαγὴν τῶν τόνων, ἐπιφέροντες καιρίον τραῦμα κατὰ τῆς γλώσσης. Δὲν δύναται δὲ νὰ μὲ θεωρήσῃ τις ὑπερβολικῶν τούτα λέγοντα, ὅταν λάβῃ ὑπ' ἑμφει πρῶτον, ὅτι δὲν εἴμεθα ἔλοι συνηγμένοι ἀποτελοῦντες ἐν κράτος ἐπομένω, θὰ ἐπιέλθῃ μεγίστη χαλάρωσις, καθὼς οἱ μικρῆς ἀναπτύξεως ἀλυτρώτοι οὐδὲ τις ἐκ τῆς ἐλευθέρως

Ἑλλάδος ἐφημερίδας θὰ δύνανται νὰ ἀναγνώσωσι ἢ υποθέσωμεν ὅτι ἐπικρατεῖ ἡ κοινή γνώμη, καὶ δεύτερον, ὅτι εἶναι φοβερόν πλῆγμα κατὰ τῆς ἀνωτέρας ἀναπτύξεως τοῦ λαοῦ. Ἡδὲ γενικεύεται ἡ ἰδέα τῆς καταργήσεως τοῦ θεομοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων! (ὡς εἶναι τὰ ἄλλα ἦσαν Γερμανικὰ) καὶ τοῦτο ἐρχεται νὰ ἐπισημοποιήσῃ αὐτὸς ὁ ἐπὶ τῆς Πατρίδος ἐν τῇ Ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι: ὑπουργὸς προταίνων ὅπως, τὰ μὲν Δημοτικὰ σχολεῖα γίνωσιν ἐξατάξια (ἐξαετῆς κύκλος μαθημάτων), ἀπὸ τούτων δὲ ὁ μαθητῆς μεταβίβῃ εἰς τὸ Γυμνάσιον, οὗτος δὲ κύκλος τῶν μαθημάτων θὰ εἶναι ἐπίσης ἐξαετῆς. Ἐπικρατούσης λοιπὸν τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν τόνων πρέπει αὕτη νὰ ἀπεκαθῆ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀρχαῖα κείμενα, διότι ἄλλως ὁ εἰς τὸ γυμνάσιον εἰσερχόμενος μαθητῆς θὰ ἔχη νὰ ὑποφέρῃ νέα βήσανα ὅπως μάθῃ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν τόνων' πῶς δὲ θὰ δικαιολογήσῃ ὁ ἐκεῖ καθηγητῆς τὴν ἀλλαγὴν ταύτην; Ἡ μήπως ὑπάρχουσι οἱ φρονούντες ὅτι ὁ λαὸς τῶν ἐπαρχιῶν πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ τῶν ἀνωτέρων σπουδῶν; Ἄλλ' οἱ ταῦτα σκεπτόμενοι ἄς ριψώσιν ἐν βλέμμα εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν τε παρελθόντων χρόνων καὶ τὴν παρούσαν καὶ θὰ ἴδωσιν ἐκλεηκτοὶ ὅτι οἱ διαπρεψάντες καὶ ἐν ταῖς Γραμμασί, καὶ ἐν ταῖς τέχναις, καὶ ἐν ταῖς πρὸς τὴν Πατρίδα θωρακίς καὶ ὑπερρείας, δὲν προέρχονται ἐκ τῶν πολυταλάντων καὶ ἀβροδαιτιῶν πλουσίων, οἵτινες καὶ μόνον δύναται νὰ ἀκολουθῶσι τὰς Ἀνωτέρας σπουδὰς, διὰ τῶν οὕτω εἰσαγομένων περιορισμῶν, μόνον πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλ' ἐκ τῶν κατωτέρων τάξεων τῆς κοινωνίας (πενυτέρων) καὶ ἐκ τῶν μικρῶν κωμῶν. Τούτων δὲ τὰ κέκνα ἀνικοῦμεν ἡδὲ ἡμεῖς οἱ ἐπαγγελλόμενοι τὴν πατρικὴν καὶ ἀκριδοδικαίαν ἀνατροπὴν καὶ διαπλάσιν παντων. Ἄλλὰ θὰ μοὶ εἴπῃ τις ἴσως. Μὰ τοσον δὰ νομίζεις ὅτι εὐθρατεῖ ἡ γλῶσσα δια τῆς ἀλλαγῆς τῶν μικροσκοπικῶν ἐκείνων σημείων! Ναι ἐπαναλαμβάνω, διότι τις μᾶς διαβεβῆσι, ὅτι μετὰ τινα ἐτη ἐπωφελοῦμένους τις τῶν ἐλλοχεούτων μαλλίλλων τῆς ἀδυναμίας ἡμῶν ταύτης πρὸς τὴν εὐκολίαν, δὲν θέλει προτείνει τὴν ἀντικατάστασιν τῶν διεθνήτων (αυ, ευ, ην, υι,) κατόπιν ἄλλην ἀπλοποιήσιν καὶ οὕτω καθεξῆς;

Γνωρίζων καλῶς τὸν εἰρηγητὴν τῆς γνώμης τούτης, ὡς χρηματικῶστα καθηγητὴν ἐμοῦ τε καὶ τῶν πλείονων Κρητῶν Συναδελφῶν, ἔχω πλήρη πεποιθῆσιν εἰς τὴν εὐγενή καὶ ὑπὸ ἐθνικῶτάτων ἰδεῶν ἐμφορουμένην καρδίαν του, δι' ἧς καὶ ἀκατάβητος πιστεύω, ὅτι οὐδένα κακῶβουλον σκοπὸν ὑποκρύπτων, ἀλλ' ἀπλῶς ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ ἐθνουσιασμοῦ του ὑπὲρ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου διαπνεόμενος προτείνει ταῦτα καὶ ὅπως τελεθῆ τέρμα εἰς τὴν μαχρὴς ἀηδίας ἐμμονὴν τινῶν εἰς τοὺς ξηροὺς γραμματικῶς τύπους. Ἄλλ' ἀκριβῶς εἰς τὴν μεγάλην καρδίαν τοῦ Σιδαστοῦ μοὶ Διευθυντοῦ ἀποτεινομένος παρακαλῶ, ὅπως μὴ ἐπιμεινῇ εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς γνώμης του ταύτης ὡς ριψοκινδύνου.

Καταλήγων συνιστῶ τοῖς φίλοις Συναδέλφοις, ὅπως ἀντὶ νὰ σκεπτόμεθα καὶ τὰ ἐξοβελίστεια μαθήματα ἢ κεφαλαία, φροντίσωμεν πῶς νὰ καταστήσωμεν αὐτὰ εὐληπτα εἰς τοὺς μικροὺς ἢ μῶν φίλους μὴ φειδόμενοι οὔτε κόπου, οὔτε χρόνου. Δὲν ἀνοῦμαι τὸ ἀνταρὸν τοῦ μαθήματος τῆς Πραγματικῆς ἐν γένει, ἀλλ' ἄς ἔχωμεν ὑπ' ἑμφει, ὅτι ὁ θρόμος τοῦ Δι' οὗ δὲν εἶναι ἀνθίσπαρτος, ἀλλὰ πλήρης ἀκανθῶν, ἄς ὁ ἴδιος διὰ τῆς ἰδίας ἐργασίας καὶ ἐπὶ τῶν ἑαυτοῦ δυνάμεων φειδόμενος ἐπιλείπει νὰ ἐκρῶσῃ, ἐν νικηφόρως διεθθῇ τοῦτον καταλήγων εἰς τὸ τέρμα τοῦ εὐγενεοῦ καὶ Μεγάλου σκοποῦ, ὃν ἐπιδιώκει, ὅποτε θὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐθνικὴν εὐγνωμοσύνην ὡς μόνην ἀμοιβὴν τῶν κόπων καὶ μόχθων το

Έν Λακκοῖς (Κρήτης) τῆ 19 [2] 1910.
Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥΣΑΚΗΣ
 Δημοδιδάσκαλος

του προγράμματος των Ἀνωτ. Δ. σχολείων ἢ μόνον τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικά καὶ αἱ ξέαι γλώσσαι. Πάντα τ' ἄλλα διδασκονται μετὰ μειζονος μὲν ἴσως ειδικότητος μετὰ τῆς αὐτῆς δ' ἐκτάσεως. Τοῦτου ἕνεκα ἡ δις διδασκαλία τῶν αὐτῶν καθίσταται περιττὴ, ὃ δὲ θυνάμενος νὰ κερδίζηται ἐντὸς διετίας χρόνος διὰ τῆς διαγραφῆς ἐκ τοῦ προγράμματος τῶν μαθημάτων τούτων, οὐκ εὐκαταφρόντος ὢν, δύναται ἰπωφιλίστατα νὰ διατεθῆ, πρὸς τῷ ἤδη διατιθεμένῳ χρόνῳ, ὑπὲρ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς καὶ τῶν ξένων γλωσσῶν ἐντὸς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀνευ μὲν αἰσθητῆς μειώσεως, ἴσως δὲ καὶ μετὰ αἰσθητῆς ἐπὶ τὰ κρείττω καὶ πλείω διαφορᾶς. Ἡ πρώτη αὐτῆ ταξίς τῶν ἐξετάσεων Γυμνασίων, οὕτω διαρροθμιζομένου τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος, ἴσται κατὰ τινὰ τρόπον προπαιδευτικὴ τῶν λοιπῶν τάξεων. Ἡ γλωσσικὴ ἀνάπτυξις τῶν μαθητῶν ἐπιτυγχανομένη ἐν τοῖς Ἀ. Δ. σχολείοις διὰ τῆς πλήρους διδασκαλίης τῆς ἐν χρήσει Ἑλληνικῆς γλώσσῃς, αἰρῶσα τὴν ὑφισταμένην ἀποτομότητα ἐν τῇ διαφορᾷ τῆς γλώσσῃς μέλλει νὰ καταστήσῃ ἀπλούστερον καὶ ἀκοπώτερον τὸ ἔργον τῶν ἐν τῇ προπαιδευτικῇ τοῦ Γυμνασίου τάξει διδασκόντων καθηγητῶν, ὅπερ δυσχερέστατον καὶ ἐπιπονώτατον κατὰ τὰ μέχρι τοῦδε ἱσχυόντα καθίσταται.

β'.) Ἐφ' ὅσον μὲν τινες μαθηταὶ εὐρίσκονται κατοικοῦντες παρὰ τὰ διατηρηθέντα Ἑλληνικά σχολεῖα, ἄλλοι δὲ πλείστοι μακρὰν αὐτῶν καὶ ἐφ' ὅσον διὰ τούτους μὲν εἶναι προσιτὸν τὸ Ἑλλ. σχολεῖον ἀπὸ τῆς συμπληρωσεως τῶν μαθημάτων τῆς τεταρτῆς τάξεως, δι' ἐκείνους δ' ἀπρόσιτον ἕνεκα τῆς ἀποστάσεως, τῆς ἡλικίας, τῆς ἀνεπικρείας τῶν ὑλικῶν μέσων καὶ τῆς ἑλλειψῆς προστάσεως ἐπὶ τῆς ἡθικῆς καὶ τῆς υγείας των, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ θέσις τῶν πρώτων θέλει εἶσθαι προνομιούχος ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τῶν δευτέρων καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀντιδρασίς ἐκ τῆς συναισθησεως τῆς προσγινομένης ἀδικίας θέλει καθίστασθαι ἰσχυροτέρα ἐκ μέρους τῶν ἀδικουμένων, οἵτινες πλείονες ὄντες θζττον ἢ βροχύτερον μέλλουσι νὰ ὑπερισχύσωσιν, ἐπαναγάγῃσι δὲ τὴν ἐκπαίδεισιν εἰς συστηματὴν ἀπρηχαιωμένον καὶ καταδεδικασμένον. Τὴν ἀποφυγὴν τοῦ ἐπικειμένου κακοῦ τούτου δυνατὰ, φρονούμεν, νὰ προλαβῆ ἢ ὡς ἄνω διάταξις, ἣτις ἐξίσσεται μὲν τυτ; ἀγρότας πρὸς τοὺς ἀστούς, διευκολύνει δὲ κατὰ τὸ δυνατόν πανταὶ πρὸς τὰς κλασικὰς σπουδὰς.

γ'.) Ἰνα μὴ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα ἀποβρίνωσιν ὡς μέχρι τοῦδε ὄλω; ὑπρητικὰ τῶν Γυμνασίων, ἀλλ' ἀπρωτίζωσι πλήρη καὶ αὐτοτελῆ κύκλον μαθημάτων, ὄλω; σχεδὸν ἀνεξάρτητον ἀπὸ πάσης ἄλλης παιδείσεως διὰ τοῦτο ἐπιβχληται ἡ νομοθέτης τῆς σχετικῆς περὶ εἰσιτηρίων ἐξετάσεων ἐν τῷ Γυμνασίῳ διατάξεως.

Αὐτὰ γινόμενα ἐφ' ὄλων ἀνεξαιρέτως τῶν κατὰ τὸ πρόγραμμα δεδιδυμένων μαθημάτων θζ ἐπερίτερον ἴσως, ἐάν ὑπῆρχεν ἡδραιωμένη πεποιθήσις ὅτι ἐν πάσι τοῖς Ἄνωτ. δημοτ. σχολείοις τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα πιστῶς καὶ μετ' εὐλαβείας θζ ἐφηρομζετο καὶ ἐτηρεῖτο. Ἡ ὑπόθεσις αὐτῆ δὲν δύναται τις νὰ ἢ βέβαιος ὅτι θζ ἐπρωχματοποιεῖτο πανταχοῦ καὶ παντοτε, διὰ τοῦτο δὲ ἡ ἐφεκτικότης ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου εἶναι ἐπιβεβλημένη.

δ'.) Ἀντιδικρίσιως τῶν κατωτέρων τάξεων τῶν Γυμνασίων εἰς τμηματὰ παράλληλα διὰ τὸ πλῆθος τῶν τῆς αὐτῆς τάξεως μαθητῶν, ἡ ἐγκρατῆσις διὰ νόμου περωτῆματος περιλαμβάνοντος τὰς τάξεις ταύτας ἐν ἐπρωχιακῷ τινι κέν-

τρῷ θέλει ἀνταποκριθῆ πληρέστατα εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ἀξιώσεις τῶν ἐπρωχιακῶν πληθυσμῶν, τότεν δ' ὀφθαλμοφανῆς εἶναι τὸ ὄθον καὶ δικαῖον τοῦ μέτροις τούτου, ὅτε θεωροῦμεν περιττὴν πᾶσαν παράταξιν ἐπιχειρηματικῶν ἀφρονούντων πρὸς συνηγορίαν.

(Ἀκολουθεῖ)

Ν. Πιμπλῆς

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΤΟΝΙΣΜΟΥ

Ὁ ἀγαπητὸς μου φίλος καὶ συνάδελφος κ. Γεωργουδάκης δι' ὅσων ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 6 φύλλῳ τῆς «Ἀσπίδος» περὶ τοῦ ζητήματος τῶν τόνων ἐδημοσίευσεν, οὐδὲν πλέον οὐδὲν ἔλαττον περᾶται νὰ ἀποδείξῃ ἢ ὅτι, τῶν τόνων διὰ στιγμῶν ἀντικαθισταμένων, σαλεύονται αὐτὰ ταῦτα τὰ θεμέλια τῆς γλώσσῃς ἡμῶν καὶ ἐπομένως τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου.

Καὶ ὅτι μὲν ἡ γλώσσα ἐνὸς λαοῦ ἔχει στενὴν πρὸς τὸ ἐθνικὸν αὐτοῦ μεγαλεῖον σχέσιν, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ βεβαίως. Ἡ πρὸς τὸ ὅτι ὁμοιως, τῶν τόνων ἐξοδελιζομένων, σαλεύονται τὰ θεμέλια τῆς γλώσσῃς ἡμῶν καὶ τραῦμα καίριον καταφέρεται ἐναντίον αὐτῆς, ἄς μοῦ ἐπιτρέψῃ ὁ προσφιλῆς συνάδελφος νὰ διαφωνήσω.

Εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως ὅτι τὰ β) τῆς διδασκαλίας τῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς ἀπορροφῶσιν οἱ πρὸς ἐκμάθησιν τοῦ ὀρθοῦ τονισμοῦ καταβαλλόμενοι κόποι, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ φέρωσι τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα, διότι οὐδεὶς τῶν ἐκ τοῦ Δημ. Σχολεῖου ἀπολυομένων δύναται, οὐδὲ θζ δυνηθῆ ποτε καὶ εἰς ἀνωτέρας βαθμίδας σχολεῖων, εἶαν φοιτήσῃ, νὰ τονίξῃ ὀρθῶς. Διότι φρωρίζομεν καὶ ἡμεῖς αὐτοί, οἱ οὐκ ολίγον χρόνον περὶ τὸ ζήτημα τούτο, ἐξ ἐπαγγελματικῆς ὄλω; ὑποχρεώσεως, καταναλώσαντες, ποσάκις ἐσταματήσαμεν ἀμφιρρέποντες πρὸ τοῦ ὀρθοῦ τονισμοῦ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς λέξεως καὶ μετὰ πόσης τέλοσ ἀδιαφορίας, ἂν ὄχι ἀναγκαστικῶς, ἐθέσαμεν ἐπὶ τῆς λέξεως μηχανικῶς καὶ ἐπ' οὐδενὸς ἀπολύτως γραμματικοῦ κανόνος στηριζόμενοι ἕνα οἰονδῆποτε τόνον καὶ ἐζηκολουθήσαμεν γράφοντες. Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τίς ἢ ἀνάγκη τῆς καταναλώσεως τόσο χρόνου, ὅστις ἐν τοῖς δημοτ. μέλιστα σχολείοις τόσο πολῦτιμος εἶναι, ὅπως καταντήσωμεν εἰς τοσοῦτον ἀτελεὲς ἀποτέλεσμα;

Ἄλλὰ καὶ, ἐάν ὑποτεθῇ ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο τέλειον, δὲν ἐπιτρέπεται, μοῦ φαίνεται, νὰ νομίζωμεν ὅτι καλῶς ὃ διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τούτο χρόνος διετέθη, ὅταν εἶναι πλέον ἢ βέβαιον ὅτι οἱ μαθηταὶ τῶν δημοτ. ἰδίως σχολείων ἀπολυόμενοι τούτων καὶ ἀγρόθυμοι ἐξακολουθοῦσι μάλιστα ὅταν οἱ γονεῖς των εἶναι ἀπαίδευτοι, νὰ περιπίπτωσιν, οὐχὶ ἐκ παραδρομῆς, εἰς τοὺς γνωστοὺς ἐκείνους γλωσσικὸς τραγλάφους τῶν ὀνομαστ. ἀπολυτῶν, τοῦ σ ἐ περικαλῶ, διὰ πᾶσα ν ἐνδεχόμενον, διὰ τὸ οἶα ν δ ἡ ποτε λόγον κ.τ. λ. οἵτινες θανάσιμα ἀληθῶς τραῦματα κατὰ τῆς γλώσσῃς ἀποτελοῦσι καὶ μονονοχὶ ἀκαταγνώστα ἐπιχειρήματα τῶν λεγομένων μαλλιαρῶν, οὐστὶνας τοσοῦτον ὁ κ. Γεωργουδάκης φρορεῖται. Ἄλλὰ διὰ νὰ τὸν ἀπαλλάξω τοῦ φόβου του τούτου ἀφ' ἐνὸς καὶ διὰ νὰ ἀπαλλαγῶ καὶ ἐγὼ λεπτομερεστερῶς ἀνασκευῆς τῶν ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῶν τόνων ἐπιχειρημάτων του ἀφ' ἑτέρου, ἐπιτραπήτω μοι ἐνταῦθα νὰ παραθέσω σχετικωτάτην καὶ οὐ πρὸ πολλοῦ ἐξενεγθεῖσαν ἀπόφασιν τοῦ Βελγικοῦ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου περὶ ἀπλοποιήσεως τῆς ὀρθογραφίας τῆς Γαλλικῆς γλώσσῃς ἔχουσαν οὕτω.

«Οἱ ὑπογεγραμμένοι, πρόεδρος καὶ γραμματεὺς τοῦ Βελγικοῦ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου, ἐνεργούντες ἐξ ὀνόματος τῆς ἐν Βρυξέλλαις τῇ 7 Νοεμβρίου 1909 συναθροῦσης Γενικῆς Συνελευσεως Σκεφθέντες, ὅτι αἱ ἰδιοτροπίαι καὶ οἱ παραλογισμοὶ τῆς Γαλλικῆς

δημογραφίας είναι πολυάριθμοι και καθιστάσι δύσκολον διά πάντας τῶν ἐπιπέδων τῆς γροσφορμῆς γλώσσης.
 Σκεπθῆναι οὖν ἡ διδασκαλία σχολῶν αὐτῆς δέον γὰρ εἶναι τὴν ἀνάγκην τῶν πραγμάτων καὶ σωματικῶν δυνάμεων καὶ τὴν ἀπόκτησιν πνευματικῶν ἐπιπέδων χορηγίαν διὰ τὸν βίον.
 Σκεπθῆναι οὖν ἡ ἐν γῆσει ὀρθογραφία οὐδόλως ἀναποκρίνεται εἰς τὸν ἀπλοῦν τῶν ἀποκόπ, ἀφ' οὗ εἶναι ὑποτεταγμένη εἰς ἀδαικίαν τῶν ἀπλοῦν πρὸς τὴν λογικὴν ὁσον καὶ πρὸς τὴν εὐθυμῶσαν ἀνοστίου.

Σκεπθῆναι οὖν ἡ ἐν γῆσει ὀρθογραφία οὐδόλως ἀναποκρίνεται εἰς τὸν ἀπλοῦν τῶν ἀποκόπ, ἀφ' οὗ εἶναι ὑποτεταγμένη εἰς ἀδαικίαν τῶν ἀπλοῦν πρὸς τὴν λογικὴν ὁσον καὶ πρὸς τὴν εὐθυμῶσαν ἀνοστίου.

Σκεπθῆναι οὖν ἡ ἐν γῆσει ὀρθογραφία οὐδόλως ἀναποκρίνεται εἰς τὸν ἀπλοῦν τῶν ἀποκόπ, ἀφ' οὗ εἶναι ὑποτεταγμένη εἰς ἀδαικίαν τῶν ἀπλοῦν πρὸς τὴν λογικὴν ὁσον καὶ πρὸς τὴν εὐθυμῶσαν ἀνοστίου.

Σκεπθῆναι οὖν ἡ ἐν γῆσει ὀρθογραφία οὐδόλως ἀναποκρίνεται εἰς τὸν ἀπλοῦν τῶν ἀποκόπ, ἀφ' οὗ εἶναι ὑποτεταγμένη εἰς ἀδαικίαν τῶν ἀπλοῦν πρὸς τὴν λογικὴν ὁσον καὶ πρὸς τὴν εὐθυμῶσαν ἀνοστίου.

Σκεπθῆναι οὖν ἡ ἐν γῆσει ὀρθογραφία οὐδόλως ἀναποκρίνεται εἰς τὸν ἀπλοῦν τῶν ἀποκόπ, ἀφ' οὗ εἶναι ὑποτεταγμένη εἰς ἀδαικίαν τῶν ἀπλοῦν πρὸς τὴν λογικὴν ὁσον καὶ πρὸς τὴν εὐθυμῶσαν ἀνοστίου.

Σκεπθῆναι οὖν ἡ ἐν γῆσει ὀρθογραφία οὐδόλως ἀναποκρίνεται εἰς τὸν ἀπλοῦν τῶν ἀποκόπ, ἀφ' οὗ εἶναι ὑποτεταγμένη εἰς ἀδαικίαν τῶν ἀπλοῦν πρὸς τὴν λογικὴν ὁσον καὶ πρὸς τὴν εὐθυμῶσαν ἀνοστίου.

Σκεπθῆναι οὖν ἡ ἐν γῆσει ὀρθογραφία οὐδόλως ἀναποκρίνεται εἰς τὸν ἀπλοῦν τῶν ἀποκόπ, ἀφ' οὗ εἶναι ὑποτεταγμένη εἰς ἀδαικίαν τῶν ἀπλοῦν πρὸς τὴν λογικὴν ὁσον καὶ πρὸς τὴν εὐθυμῶσαν ἀνοστίου.

Σκεπθῆναι οὖν ἡ ἐν γῆσει ὀρθογραφία οὐδόλως ἀναποκρίνεται εἰς τὸν ἀπλοῦν τῶν ἀποκόπ, ἀφ' οὗ εἶναι ὑποτεταγμένη εἰς ἀδαικίαν τῶν ἀπλοῦν πρὸς τὴν λογικὴν ὁσον καὶ πρὸς τὴν εὐθυμῶσαν ἀνοστίου.

Σκεπθῆναι οὖν ἡ ἐν γῆσει ὀρθογραφία οὐδόλως ἀναποκρίνεται εἰς τὸν ἀπλοῦν τῶν ἀποκόπ, ἀφ' οὗ εἶναι ὑποτεταγμένη εἰς ἀδαικίαν τῶν ἀπλοῦν πρὸς τὴν λογικὴν ὁσον καὶ πρὸς τὴν εὐθυμῶσαν ἀνοστίου.

Η ΤΥΧΗ ΤΗΣ ΑΣΠΙΔΟΣ

Κατὰ τινὰ ὥραιαν χειμερινὴν πρωΐαν ἐκαθήμην μετ' ἄλλων σχετικῶν μου ζητῶν, ὅπως ἀναζωογονηθῶ ὑπὸ τῆς χαλκωφῆς τῶν τοῦ ἡλίου ἀκτίνων. Ἦσαν αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ χειμῶνος καὶ ἡ φύσις ἤρχιζε πλέον νάναυκλη. Τὸ θέαμα ἐξόχως μαγευτικὸν κατεγοήτευε τὸν θεατὴν, διότι ἐνθεν μὲν ἠπλοῦντο αἱ χιονοσκεπεῖς τῶν Λευκῶν ὄρεων κορυφαὶ ὑπομιμνήσκουσαι τὰς ἀρχαίας λευκοφόρους Νηρηίδας, ἐνθεν δὲ ἡ καταπράσινος πλέον καταστᾶσα πεδιάς. Τὰ πτηνὰ ἤρχιζον περιχαρῆ νάναζητῶσι χώρον, ὅπως κτίσῃσι τὴν νεοττιδὴν αὐτῶν ὑπέκοντα εἰς τὸ τῆς φύσεως κέλευσμα. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ Φεῖβος κατανοῶν τὴν τῆς φύσεως ἀνάγκην ἔβαινε γοργῶς πρὸς τὸ στερῶμα ἐλακύνων τοὺς πτερωτοὺς αὐτοῦ ἵππους. Αἱ δὲ νεφέλαι; Αὗται κατανοοῦσιν πλέον τὸ περιττὸν καὶ παράχρηδον αὐτῶν κατὰ τὴν ἐκρινήν

ὄντως ταύτην ἡμέραν ἐκρύπταντο μακρὰν, πολὺ μακρὰν περιμένουσαι εὐθετώτερον καιρὸν. Ἐν ᾧ δὲ πρὸς τοιοῦτον μαγευτικῶν ὀρίζοντος ἕκαστος θεομαινόμενος εἶχε ἐπιδοθῆ εἰς τοὺς ἰδίους συλλογισμούς, πᾶσα δὲ συνομιλία εἶχε διακοπῆ, τῶν περὶ ἐμέ τις ἀνασκαλεύων τὰ θυλακίαι του ἐσκέφθη νὰ ἐλαφρύνῃ ταῦτα ἐκ τῶν ἀχρήστων καὶ πεπαλαιωμένων χαρακτηρισίων, τῶν διερμηνευόντων, ὡς λέγουσι τὴν κοινὴν γνώμην. Ἐν ᾧ δὲ μετὰ μικρὰν ἐξέτασιν ἀπέριπτεν αὐτὰ μακρὰν, εὐρίθη ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ καὶ ἡ μικρὰ ἀλλὰ κομψὴ φίλη μου ἡ « Ἀσπίς ». Ἡ στιγμὴ δι' ἐμὲ ἦτο συγκινητικὴ. Ἀπὸ τινων στιγμῶν παρακολουθῶν τὴν ἐργασίαν τοῦ συνομιλητοῦ μου ἐσκέφθη, ὅπως λάθρα παρακολουθῆσα τὴν τύχην τῆς μικρᾶς μου φίλης. Βεβαίως ἡ πράξις δὲν ἦτο θεμιτὴ, ἀλλὰ ἡ περιέργεια ἦτο μεγάλη καὶ ἴσως θὰ μὲ δικαιολογήσῃ, ἀναγνώστα! Ἄρα γε, ἐσκεπτόμην, θὰ εὐρεθῶ εἰς τὴν δυσάρεστον θέσιν νὰ ἴδω τὴν φίλην μου ἀποριπτομένην ὡς ἀχρηστον, ἐν ᾧ μάλιστα ἐβλεπον, ὅτι, οὔτε τὰ φύλλα τῆς εἶχον κοπῆ; Ἄρα γε τὴν αὐτὴν τύχην τῶν λοιπῶν θὰ ἀκολουθῆσῃ τὸ ὄργανον τῶν σκαπανέων τῆς Δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, τὸ διερμηνεύον τὰς σκέψεις καὶ γνώμας αὐτῶν, καὶ τὰ πικρὰ αὐτῶν παράπονα; Τοιαῦτα τινὰ διανοοῦμαι, ὅτε μετὰ περιστῆς πικρίας ἐξηγήθησαν τοῦ στόματος τοῦ συντρέφοῦ μου αἱ λέξεις «Τίποτε δὲν μου ἐκίνησε τὸ ἐνδιαφέρον».

Μόλις εἶχε πληξίε τὰ ὠτά μου ἡ πλήρης περιφρονησεως πρὸς ὀλόκληρον σωματεῖον φράσις, ὅτε μετὰ τινος ἀδιαφορίας, ἵνα μὴ ἄλλην φράσιν εἶπω, ἀπέριψε καὶ ταύτην, μικρὸς δὲ παῖς συνέλιξε πᾶσας, ἵνα χρῆσιμοποιήσῃ διὰ τὰ ἄθροϊα του παιγνιδία. Μὲ κατέλθεσεν ἐκπληξις. Πόσα ὄνειρα μοὶ ἐδέκοφεν ἡ πράξις αὐτῆ τοῦ φίλου μου! Μία σκέψις μοὶ ἐγεννήθη, νὰ διαμαρτυρηθῶ, ἐν πικρὸν παράπονον ἀνῆλθε παράποντα ἐπὶ τῶν χειλέων μου, ἀλλ' ἵνα μὴ καὶ οἱ λυιποὶ παρατηρήσωσι τᾶνωτέρω περιωρίσθη, εἰς τὸ νὰ ἀφήσω νὰ ἐκσπάσωσι πᾶσαι μου αἱ σκέψεις εἰς ἕνα βαθύν, βαθύτατον καὶ πλήρη παραπόνου στεναγμόν. Τόση περιφρονησις πρὸς τὴν μικρὰν « Ἀσπίδα »! Τόση ἀποστροφή πρὸς τὸ ὄργανον τῶν Δημῶν! καὶ μάλιστα ἀπὸ ἀνθρώπων ὅχι μικρᾶς ἀναπτύξεως. Διότι δὲν ἦτο οὔτε πολὺ οὔτε ὀλίγον. Ἦτο φοιτητικῆς τριετῆς - τετραετῆς δὲν γνωρίζω ποίας ἐπιστήμης. Μόλις χθὲς ἀφήκε τὰ μαθητικὰ ἐδῶλια καὶ ὅμως ἡ ψυχὴ του οὐδόλως ἐπαλλεν ὑπὲρ τῶν ἀναμορφωτῶν αὐτοῦ ἡ βᾶσις τῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ Δημῶν σχολεῖον καὶ τοὺς Δημῶλους πρωτίτως πρέπει νὰ εὐγνωμονῶμεν. Ἄλλ' ὅμως ἡ ψυχὴ του ἦτο πλήρης πικρίας, τὸν χόλον του δὲ ἐξέσπασε διὰ τῆς φράσεως «Τίποτε τὸ ἐνδιαφέρον δὲν ὑπάρχει ἐδῶ». Τοιαῦτα σκέπτονται περὶ ὀλοκλήρου κλάδου, εἰς ὃν ἡ πατρίς στηρίζει τὰς ἐλπίδας τῆς πάσας, οἱ τοῦ μέλλοντος ἰατροί, δικασταί, δικηγόροι, πολιτευταὶ καὶ κυβερνηταὶ αὐτῆς. Ἀφ' οὗ δὲ τοιαῦτα σκέπτονται καὶ τοιαύτην τινὰ ἰδέαν ἔχουσι περὶ τῶν Δημῶλων, ὥστε εἰς τὸ ὄργανον αὐτῶν οὐδὲν τὸ ἐνδιαφέρον νὰ ἀνευρίσκωσι καὶ συνεπῶς οὐδόλως τοῦτο νὰ ἀναγινώσκωσιν, ὅταν τυχόν πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας των, πῶς θὰ παρακολουθῆσῃ τὰς διαφόρους ἐκπαιδευτικὰς ἀνάγκας ἐπιφέροντες τὴν θεραπείαν των; πῶς εἶναι δυνατόν νὰ κρίνωσι περὶ τῶν παραπόνων αὐτῶν, ἂν εἶναι δίκαια ἢ μὴ, ὅταν οὐδόλως ἀναγινώσκουσι ταῦτα; Ἄλλ' βεβαίως δὲν θὰ ὑποχωρήσωμεν πρὸς τοιαύτης ἀδιαφορίας καὶ περιφρονησεως. Θὰ ἐπιμεινωμεν καὶ πάντως σὺν

Χανιά. 20 (4) 10. **Χ. Λουκάκις**

Ὁ Γραμματεὺς
Coq »

Ὅταν λοιπὸν οἱ Βέλγοι συνάδελφοί μας, δι' οὗς λόγους ἀνωτέρω ἐκβέβησαν, εἰς τοιαῦτα πρὸς ἀπλοποιήσιν τῆς ὀρθογραφίας τῆς γλώσσης αὐτῶν προβαίνωσι διαλύματα, διὰ τινὰ λόγον δὲν δικαιούμεθα καὶ ἡμεῖς ἀληθῆ κατὰ τῶν μικρῶν τῶν ἡμεῶν σταυροφορίαν νὰ ἐγείρωμεν, οὐχὶ τόσον διὰ τὴν εὐκολίαν τῶν διδασκόντων—πράγμα οὐτίσος τὴν σημασίαν ἄγνοῶ διατί τοσοῦτον ὁ κ. Γεωργιουδάκης παραγωνίζει— ὅσον διὰ τὴν ἐξοικονόμησιν πολυτίμου χρόνου, καθ' ὃν οὐ μόνον ἐδραιωτέρας καὶ ἀρραγετέρας τὰς βᾶσεις τῆς γλώσσης ἡμῶν θέλομεν ἀπεργάζεσθαι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὁργάνωσιν μιᾶς νέας ἐπαναστάσεως θέλομεν ἀσχοληθῆ εὐρύτερον, ἐπαναστάσεως φυνισταμένην οὐχὶ εἰς στρατιωτικὸς περιπάτους μέχρι Γουδῆ καὶ ἐπιφυλακὰς καὶ ἄρθρα κατακλιθόντα τὰ ὠτα τοσοῦτον ὅμως γρονθοκοποῦντα τὰ πράγματα, ἀλλ' εἰς τὴν ὀρθὴν ἐκείνην πρὸς ἀρετὴν ἐκ παιδῶν παιδείαν τὴν ποιοῦσαν ἐπιθυμητὴν τε καὶ ἐραστὴν τοῦ πολίτην γενέσθαι τέλος ἀρχεῖν τε καὶ ἀρχεσθαι ἐπιστάμενον μετὰ δίκης; (Πλάτωνος Νόμοι Ε. 644).

Μόλις εἶχε πληξίε τὰ ὠτά μου ἡ πλήρης περιφρονησεως πρὸς ὀλόκληρον σωματεῖον φράσις, ὅτε μετὰ τινος ἀδιαφορίας, ἵνα μὴ ἄλλην φράσιν εἶπω, ἀπέριψε καὶ ταύτην, μικρὸς δὲ παῖς συνέλιξε πᾶσας, ἵνα χρῆσιμοποιήσῃ διὰ τὰ ἄθροϊα του παιγνιδία. Μὲ κατέλθεσεν ἐκπληξις. Πόσα ὄνειρα μοὶ ἐδέκοφεν ἡ πράξις αὐτῆ τοῦ φίλου μου! Μία σκέψις μοὶ ἐγεννήθη, νὰ διαμαρτυρηθῶ, ἐν πικρὸν παράπονον ἀνῆλθε παράποντα ἐπὶ τῶν χειλέων μου, ἀλλ' ἵνα μὴ καὶ οἱ λυιποὶ παρατηρήσωσι τᾶνωτέρω περιωρίσθη, εἰς τὸ νὰ ἀφήσω νὰ ἐκσπάσωσι πᾶσαι μου αἱ σκέψεις εἰς ἕνα βαθύν, βαθύτατον καὶ πλήρη παραπόνου στεναγμόν. Τόση περιφρονησις πρὸς τὴν μικρὰν « Ἀσπίδα »! Τόση ἀποστροφή πρὸς τὸ ὄργανον τῶν Δημῶν! καὶ μάλιστα ἀπὸ ἀνθρώπων ὅχι μικρᾶς ἀναπτύξεως. Διότι δὲν ἦτο οὔτε πολὺ οὔτε ὀλίγον. Ἦτο φοιτητικῆς τριετῆς - τετραετῆς δὲν γνωρίζω ποίας ἐπιστήμης. Μόλις χθὲς ἀφήκε τὰ μαθητικὰ ἐδῶλια καὶ ὅμως ἡ ψυχὴ του οὐδόλως ἐπαλλεν ὑπὲρ τῶν ἀναμορφωτῶν αὐτοῦ ἡ βᾶσις τῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ Δημῶν σχολεῖον καὶ τοὺς Δημῶλους πρωτίτως πρέπει νὰ εὐγνωμονῶμεν. Ἄλλ' ὅμως ἡ ψυχὴ του ἦτο πλήρης πικρίας, τὸν χόλον του δὲ ἐξέσπασε διὰ τῆς φράσεως «Τίποτε τὸ ἐνδιαφέρον δὲν ὑπάρχει ἐδῶ». Τοιαῦτα σκέπτονται περὶ ὀλοκλήρου κλάδου, εἰς ὃν ἡ πατρίς στηρίζει τὰς ἐλπίδας τῆς πάσας, οἱ τοῦ μέλλοντος ἰατροί, δικασταί, δικηγόροι, πολιτευταὶ καὶ κυβερνηταὶ αὐτῆς. Ἀφ' οὗ δὲ τοιαῦτα σκέπτονται καὶ τοιαύτην τινὰ ἰδέαν ἔχουσι περὶ τῶν Δημῶλων, ὥστε εἰς τὸ ὄργανον αὐτῶν οὐδὲν τὸ ἐνδιαφέρον νὰ ἀνευρίσκωσι καὶ συνεπῶς οὐδόλως τοῦτο νὰ ἀναγινώσκωσιν, ὅταν τυχόν πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας των, πῶς θὰ παρακολουθῆσῃ τὰς διαφόρους ἐκπαιδευτικὰς ἀνάγκας ἐπιφέροντες τὴν θεραπείαν των; πῶς εἶναι δυνατόν νὰ κρίνωσι περὶ τῶν παραπόνων αὐτῶν, ἂν εἶναι δίκαια ἢ μὴ, ὅταν οὐδόλως ἀναγινώσκουσι ταῦτα; Ἄλλ' βεβαίως δὲν θὰ ὑποχωρήσωμεν πρὸς τοιαύτης ἀδιαφορίας καὶ περιφρονησεως. Θὰ ἐπιμεινωμεν καὶ πάντως σὺν

ΠΕΡΙ ΤΟΝΙΣΜΟΥ

Ἡ «Σάλπιξ» τὸ εβδομαδιαῖον περιοδικὸν τῆς ἐνώσεως τῶν Ἑλλήνων δημοδασκάλων κατεχώρησε διατρίβας τινὰς σχετικὰς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ τονισμοῦ.

Ὁμολογουμένως τὸ περὶ τονισμοῦ μέρας τῆς γραμματικῆς εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ σκοπεῖν καὶ δύσκολα μέρη αὐτῆς καὶ θὰ ἴητο ἔργον εὐχῆς ἂν ἐξευρίσκατο τρόπος τις ἀπλοῦτερος τονισμοῦ ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῶν μαθητῶν τῆς Δημ. Σχολῆς, χωρὶς πάλιν νὰ ἐκφύγῃ καὶ ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ τονισμοῦ ὡς ἐξέφρασε ὀγκριτος συνάδελφος κ. Α. Τρακάκις. Τὸ νὰ ἀντικατασταθῶσι δὲ οἱ τόνοι διὰ στιγμῶν, ὡς ἐξεδήλωσαν ὁ κ. Γ. Παπασωτηρίου, Πρόεδρος τῆς Ἐνώσεως τῶν Ἑλλήνων δημοδασκάλων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, μοῦ φαίνεται καινοτομία οὐχὶ ἀπαραίτητος, καθ' ὅτι δυνάμεθα κάλλιστα ἀντιστιγμῶν νὰ μεταχειρισώμεθα τοὺλάχιστον τὴν ὀξείαν καὶ μόνον διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν τριῶν κατωτέρων τάξεων. Ἄς μὴ διδαχθῶσιν οἱ μαθηταὶ τῶν τάξεων αὐτῶν τοὺς κανόνας τοῦ τονισμοῦ. Ἄς διδαχθῶσι μόνον πόσοι εἰσὶν οἱ τόνοι, τί χρειάζονται καὶ τίνες συλλαβαὶ τῶν λέξεων θέλουσι τόνον καὶ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν, ἄς θέτωσιν οἰονόηποτε τόνον προτιμῶσιν ἐπὶ τῆς καταλλήλου συλλαβῆς.

Οἱ μαθηταὶ ὁμῶς τῆς Δ-γης τάξεως εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίσωσι καὶ κατανοήσωσι τοὺς περισσοτέρους τοὺλάχιστον κανόνας τοῦ τονισμοῦ, καθ' ὅτι ἀφοῦ δὲν θὰ ὀρθογραφῶσιν, ἄς ὀρθοτονῶσιν τοὺλάχιστον. Μήπως θὰ τοῖς χρησιμώσωσι καὶ πρέπει νὰ ἐκμάθωσι καλύτερον τὰ ἀττικὰ δευτερόκλιτα, τὸ σὺ αὐτοῦ, σεαυτοῦ καὶ ἑαυτοῦ, τὸ ἔχω λελομένον, ἔχεις λελομένον καὶ εἶθε νὰ ἔχω λελομένον καὶ τόσα ἄλλα ἀκόμη ῥήματα καὶ ὀνόματα, τῶν ὁποίων τὴν ἰδιότροπον στρατιωτικὴν παράταξιν νὰ παρατηρῆ τις ἐν τοῖς ἐγχειριδίοις ζηλιζέται;

Θὰ ἴητο καλύτερον ἢ νὰ καταργηθῶσι τὰ ἐγχειρίδια τῆς γραμματικῆς ἀπὸ τὰ δημοτικὰ Σχολεῖα ἢ νὰ ἀπλοποιηθῶσι τοὺλάχιστον.

Ἐν Σφακίᾳ Σητείας. **Ἰωάν. Γ. Φραγκιαδάκης**

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΡΕΣΙΩΝ ΤΟΥ ΠΑΓΚΡΗΤ. ΔΗΜΟΔ. ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Γενομένης ὡς προεκλήθη τῇ 21 Ἀπριλίου 1910 τῆς διαλογῆς τῶν μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ληφθέντων 152 ψηφοδελτίων ἐξ ὧν ἀπερίσθησαν 6, ἄτε μὴ ἐξακριβωθέντων τῶν ὀνομάτων τῶν ἀποστειλαντων ταῦτα ἀνυπόγραφα, ἐξελέγησαν κατὰ σειράν ἐπιτυχίας οἱ ἑξῆς.

Ε Π Ι Τ Υ Χ Ο Ν Τ Ε Σ

Πρόεδρος

Νικόλαος Πιμπλῆς διὰ ψήφων 138

Μέλη τοῦ Συμβουλίου

1) Ἀναστασία Κουκουλὲ	διὰ ψήφων	115
2) Χαρίλαος Γυλάκης	»	106
3) Νικόλαος Γύπαρης	»	105
4) Χαράλαμπος Λουκάκης	»	97
5) Κωνσταντ. Φραγκάκης	»	90
6) Θεόδ. Μαραγκουδάκης	»	87
7) Νικόλ. Δουλουδάκης	»	82
8) Μηχαὴλ Καρνωτάκης	»	80
9) Γεώργιος Μαραθόδωρος	»	51
10) Χαρίλαος Ραϊσάκης	»	46

Πρόεδροι. Γ. Μαρθόδωρος (4), Ν. Γούμπης (2), Γ. Γεωργουτσάκης (1).

Μέλη τοῦ Συμβουλίου. Π. Κελαϊδῆς (45), Ἐπιμικῆς (32), Ν. Πετρίδης (29), Ν. Κούτιμος (29), Στ. Μανωλαράκης (29), Γ. Προβιδάκης (27), Γ. Γεωργουτσάκης (25), Στ. Ξεγαράκης (23), Χ. Πωλογεώργου (23), Γ. Γαλανῆς (19), Ἰ. Φιωτακῆς (17), Μ. Δικκινῆς (16), Γ. Καπετανάκης (16), Γ. Γερακάκης (14), Ἐμ. Κουκουράκης (14), Ἐλ. Μισοτάκη (12), Γ. Σπιταλῆς (12), Παντ. Ἠλιάκης (11), Φ. Ζιβελῆς (10), Ν. Κ. Ριακάκης (10), καὶ ἄλλοι, εἰς τινες λιβόντις ὀλιγωτέτων 10 ψήφων, ἐν λεπτομερείᾳ δὲ ἐν ταῖς σχετικαῖς πράξεσι τῆς προσωρινῆς ἐπιτροπῆς ἀναφερόμενοι, πραξίται ἐνταῦθα χάριν συντομίας.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς διαλογῆς, γενομένης ἐν παύσῃ καὶ ἀκριβεῖς καὶ τῇ δυνατῇ μυστικότητι, τὰ ψηφθέντα ἐντὸς σφραγισθέντος φκελλοῦ κτετέθησαν ἐν ἀρχεῖον τοῦ Συλλόγου, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης περιζήτησιν καὶ ἀσφλεσιτέραν διεξαγωγὴν παντός πιθανοῦ ἐλεγγυ.

Ἐκτός τῶν ἐμπροθέσμως ληφθέντων 152 ψηφοδελτίων λήφθησαν ἐμπροθέσμως καὶ ἕτερα 8 μὴ ληφθέντα καὶ νάγκην ὅτ' ὄψιν ἐξ ὧν δεῖνται ὅτι μετέσχον τῆς ψηφοδελτίου 160 μέλη, ἐκ τῶν 298 εἰς ὅσα ἀνέρχονται τὰ δι' ἐντυπώσεως τῶν δηλώσαντα μέχρι τοῦδε συρμετοχῆν Σύλλογον.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Η ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ

Τῶν Δημοτικῶν καὶ Ἑλληνικῶν σχολείων Φ. Θ. Τρούλη γυμναστοῦ, καθηγητοῦ τοῦ Χανίους Γυμνασίου. Χανία, (τύποις «πιδεωρήσεως») 1910, σελίδες 143 εἰς 8ον,

Κατόπιν τῆς εἰσαγωγῆς καὶ παρ' ἡμῖν τοῦ συστήματος τῆς γυμναστικῆς, ὅπερ ἔχον. Ἑλλήνων κτήρα, καὶ ἐκ τοῦ γυμναστικοῦ πνεύματος τῶν μῶν προγόνων πηγάζαν, ἐπιστρέφει εἰς τὴν περιβεβλημένον τὸ ἐνδυμα ἰοῦ νεωτέρου πολιτισμῶν μισμῶν συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπ' ἀνεγνωρίσθη εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὡς ὑπερέχον πρὸς τὸν ἀρχαῖον πρὸς τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν τῆς ἰδέας, τὴν ἠθοπλαστικὴν καὶ μορφωτικὴν αἰτίαν καὶ τὸ φρόνημα γενναίων καὶ τὸ σκαθιστῶν.

Διὰ τοῦ προκειμένου λοιπὸν βιβλίου παρέχεται καὶ χρησιμώτατος ὁδηγὸς εἰς τοὺς ἐκτελεζομένους τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν πρὸς τὸ τῆς παιδαγωγικῆς γυμναστικῆς.

εις την εύχρηστον θέσιν την 1ην Σελίδου έκαστου έτους άντι, να ζυγασί και να λαβάνωσι πληροφορίας πελάτικας ουχι απροσβίσι, να εξοδικάζωσιν εσθώς εξ άρχης έκαστον διδασκαλον με την ειρημειαν καταλόγου, άφ' ου βασιλώς κανονίσωσιν εκ του άριθμού των μαθητάν και των βαθμών του σχολείου.
Προσχωώς περί άλλων τροποποιήσεων.
Έν Ησαυλλάτω Κιουσάμου τη 20 'Απριλίου 1910.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΤΟΝΙΣΜΟΥ

Αρθήτω το άχθος

Η διά της «Σύλλητης» άρθεύσα περί καταρτήσεως του τονισμού ιδέα είναι τή άντι ευστοχωτάτη, άφ' ου τό τοιοϋτον ή τοιοϋτον τονικόν σημεϊόν δέν επηρεάζει παντάσχι την άκατηγέλαιαν και γραφήν των λέξεων, συνάπως δέ και την κατανοήσαν αυτών. Ουδέν άδολαβάστερον των άθώων τούτων σημεϊών, και άπέδειξις ότι τό έν τούτων (ή λαρεία) βγαίνει ήδη πρός την καταρτήσαν άιου του έλαχίστου παραπόνου σχεδόν άς ίδωμεν έν τούτοις τί γίνεται σήμερα διά τά άλλα δύο (όδεϊαν και περισπωμένην), εξ άν εύχρης έργον θα ήτο να άπηλλαττομεθα επίστες.

Έδώ παρατηρητέον ότι και κατόπιν της διδασκαλίας και της επακολούθου διά ποικίλων ασκήσεων εφαρμογής των καθ' έκαστα του τονισμού αναγκάζεται τις να επανέρχεται δραττομενος πάσης πρός τούτο παρουσιαζομένης ευκαιρίας, διότι έν γένει τό τονίζειν είναι τρόπον τινά πρόβλημα διά τους μαθητάς ουχι απανίως έδιδυμμένους εις διαφορετικάς (1) και άπροσοκλήτους λύσεις. Είναι έννοια πολυσύνθετος έν μέσφ πολυσυνθετών άλλων και πολυποικίλων εύρισκομένη χρήςζουσα ως εκ τούτου μακράς διαφωτίσεως.

Άρα δικαίω τό λόγιμ χάνει τον δρόμον της ή σκέψις του μαθητου και καταλήγει εις διάφορον του ζητουμένου τάρμα (συμπερασμα): πράγμα κατά τό μάλλον και ήττον σόνθηος εις πάσας τάς διά του σχολείου μεταδιδόμενας γνώσεις. Άνάγκη λοιπόν να χειραγωγηθή επί μακρόν ο μαθητής, μέχρις ότου εξοικειωθή εις τό ορθώς τονίζειν.

Έπί τά πράγματα.

Πρόκειται να τονισθ ή λέξις κηπος (λοϊπόν)

— Ποια (είναι) ή λήγουσα της λέξεως (κηπος);

— Ποια (είναι) ή παραλήγουσα;

— Ποια εκ των δύο (τουτων συλλαβών) τονίζεται;

— Πώς τράφεται (ή παραλήγουσα);

— Τι φωνήεν είναι τό η;

— Όστε τί (συλλαβή) είναι ή παραλήγουσα;

Τά αυτά, μετ' άφελείας δέ και ζωής, διά την βραχείαν λήγουσαν, (κατόπιν)

— Άλλ' (και) όταν ή π. είναι μακρά και ή λήγουσα βραχεία, τί τόνον θέτομεν;

Και άλλας λέξεις (εθέρως) να τονίζωνται έτσι!

— Νήσος, μήλον, ...

Καθισταμένων δέ περιττων μετ' ου πολύ διάστημα των εξ πρώτων ερωτήσεων περιοριζόμεθα εις την τελευταίαν και τέλος εις την «διατι θέλει (έχει) περισπωμένη ή λέξις κηπος». Άλλά τίς προηλοτέρα χρόνου και λόγου σπατάλη διά τό εϋ-

ραθόν σημεϊόν, άφ' ου και με όθεϊται ή είνεθήσεται άλλο όμοίως άλλοθίτον και άδύνατον να ειγυμεν την περί της θ. λέξεως και πάσαν άλλην λέξιν.

Η δέν ειπάι γατόνός ότι κατά μέρος θέτουμες και τούς δύο τόνους ήθέλομεν έχει περισσότερον χρόνον να ήσθησάμεν διά την ερμηνείαν των λέξεων, τάς παραγώγους των και τάς δι' αυτών και έκείνων σχηματιζόμενας φράσεις εξουκρητουμένου ούτως έν μείζον βαθμφ του σπουδφ της Γραμματικής.

Και εως εδώ μόν προκειται περί μιας εκ των συμπληθών περιπτώσεων του τονισμού. Δέν άρκουσιν όμως άίτια! Πρέπει να έντοπωθεμεν τον τονισμόν και των άξυτόνων πτωτικών (ή αλλη - γαλή - τον έπιμελή) τά σόνθησα (δόντα - μήτη - άστα) τό καταληκτικόν α των ούδετερων τό καταλ. εκ των πρωτοκλίτων και τριτοκλίτων τό κατ. κ των τριτοκλίτων και των εις της πρωτοκλίτων τά εις ρα και τό μονοσύλλαβα τριτοκλίτα με τάς αναποφθεταούς εξαιρέσεις των, τά καταληκτικά (ι)σι(ας)των τριτοκλίτων τό της παραλήγουσας τινών έσθητων τά διαφόρων ειδών και άλλων συνηρημένα.

Τούτα πάντα ό ψ ε ι λ ε ι να τονίζη εύχρηως και άκραιώτως ή άπόφθετος του α. Σχολείου άσκηθείς καθ' όντινα ειπομεν τρόπον.

Είδεμή, σύγχυσις, και ένταύθεν κωϊκάν και ένταύθεν, ... ουχι σπάνίως ή σκληρά άνάγκη του τονισμού τάς έπαράτους λέξεις και λέξιθα έννη αυτή του παραλλόθοντος έτους θέσαι (τά- έτι. Ήλαϊκωρα παιδία!

(Ακολουθεί)

Γ' εύρ. Βασραθόδωρος
Δημοδιδάκαλος

ΕΚ ΤΗΣ ΥΛΗΣ ΤΗΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΓΕΩΠΟΝΙΚΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

Περί συκής

(Συνέχεια)

Έάν τά φυτά μετ τον πρώτον χρόνον άναπτυχθώσιν άρκούτως μεταφωτιόμενί επί της όριστικής θέτιως αυτών τό έπόμενον έτος κατά Όκτωβριον ή Νοέμβριον μετάν την πτώσιν των φυλλων ή κατά Φεβρουαριον και Μάρτιον μετ της άνεϊξίως αυτών. Οι λακκοί άνοιγονται επί του έδαφους ήμέρας τινά, πρότερον, ήπως τό χωμα άερισθ, εις άπόστασι άφ' άλλήλων κατ' έπίσπλιμα τρίγωνκ 8—10 μέτρων, διότι ή σική άφ' ένός μεν άναπτύσσει τεραστίας, ως έλέχθη, κατά πλάτος ρίζως, άφ' έτέρου δι έγει μεγαλα σύλλα και σχηματιζουσα σκιάν παχείαν έμποδίζει την μέγισ του έδαφους διόδον των ήλιακων ακτινων, αϊτινις είναι ένναγκασί εις αυτό, έφ' όσον όμως είναι άραιαί αι συκαί διά των κενών των μεταξύ των κορμών των δένδρων σχηματιζομένων διαπεράσι και λουουσι το περισσότερον μέρος τούτου, προσθετέον εις ταύτα και ό έρισμός των κλαδων όστις είναι τούσον άναγκασί εις τά φυτά. Βαθος δέον να έχωσιν οι λακκοί 70 εκ και πλάτος 1 μέτρον όπως κάτωθεν και περί των ριζών του φυτενομένου δένδρου δυναμίδι να τοποθετήσωμεν έκλεκτόν χωμα εκ της έπιφανείας του έδαφους έξηγ μένου και άναμειγμένου μετ κόπροχώματος, ούδιποτ μετ' άχωνιούτου κόπρου, ίνα εις τό εύαίσθητα και άτιλ θρηπτικά άργανα έχον κατ' άρχάς φυτόν παρεζώμεν ούτω τό καλύτε άπορροφωμένην τροφήν. Περί τον κορμόν σχηματιζομεν σωρόν χύματος όστις άπολήγει εις αύλακα περίξ προο

(1) Είναι τι άπίστευτον ή άσιγήθεια του παιδικου πνεύματος προεπιμένου να άντερογησθ. Δινατόν λ. χ. να σπερσώσθ τον τονισμόν των άξυτόνων σήμερα. Και σφύριον άκρισθώς να ήδη εις ουκ όλίγα τεράδια. «Τετράδιον Γραμματικής!» Άλλά τί δέον γενέσθαι; Έντίγιντι τάς προσπαθείας του ά άγνοθός διδασκαλου με την εύλογον έλπίδα ότι ήτι δέν έγεινε σήμερα θα γείνη αύριον.

τελεσθέντα εἰς τὴν ὕλικὴν πρὸ παντὸς εὐεξίαν τοῦ ταμείου.

Τὰ μέχρι τοῦδε συντελεσθέντα πείθουσιν ὑποθέτομεν, ὅτι μετὰ φειδῶς καὶ περισκέψεως ἐδαπανήθη τὸ χρέμα τῶν, τοιαύτη δὲ ἰσμὲν βέβαιος ὅτι θὰ εἶναι καὶ ἡ ἐν τῷ μελλοτι διαχείριστι, πρόθυμος δ' εἶναι τὸ διοικητικὸν συμβούλιον νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν γνώμην τῶν μελῶν, ἐὰν ὑποδειχθῇ αὐτῷ ὅτι ἀστόγως καὶ ἐφ' ἃ μὴ οἶε δαπανᾶ, καὶ νὰ περιοχθῇ τὴν δαπάνην ταύτην. Ἡ ὕλικὴ εὐεξία τοῦ Συλλόγου δὲν χρήζει ἀλλῆς ἐκ μέρους τῶν μελῶν θυσίας ἢ μόνον τῆς προθύμου ἀποστολῆς τῆς συνδρομῆς. Ἀπλούστατος ὑπολογισμὸς δύναται νὰ πείσῃ πάντας περὶ τούτου: 700 περίπου ἐτήσια συνδρομαὶ ἀποφέρουσιν ἐτήσιον ἔσοδον 4 χιλιάδας περίπου δραχμῶν τὰ ἐτήσια ἐκδιδόμενα 24 φύλλα τῆς «Ἀσπίδος» μετὰ τῶν ἐκτάκτων παρατηρημάτων αὐτῶν ἐπιβάλλουσιν ἐτήσιαν δαπάνην 1200 δραχμῶν ἢ ὅποια εὐδέποτε δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰς 1500 δραχμὰς καὶ ἐὰν ἀκόμη προστεθῶσιν εἰς τὰς συνίθεις ἐκτακτοὶ καὶ ἀπρόβλεπτοι, ἀπαραίτητοι δ' ἄλλως, δαπάναι. Ταῦτα σημαίνουσι πλεόνασμα οὐχὶ εὐκαταφρόνητον δι' ἄρτιπαγῆς σωματεῖον ἐκ δραχμῶν 2500 περίπου κατ' ἔτος. ἐὰν αἱ συνδρομαὶ ἡμῶν ἀποστέλλωνται τακτικῶς ἢ καταβάλλωνται εἰς τοὺς ἀγροτικὰς διανομὰς ἐπὶ τῇ προσαγωγῇ σχετικῶν ἀποδείξεων, ὡς ἐληφθῆ ἤδη ἀπόφασις νὰ κανονισθῇ ἐφεξῆς. Τὸ πλεόνασμα τοῦτο πολλαχῶς δύναται νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸν Σύλλογον· λ. χ. θὰ καταστήσῃ δυνατὴ ἡ μεγέθυνσις τοῦ περιοδικοῦ ὥστε πλείονα καὶ χρησιμωτάτην ὕλην νὰ καταχωρῶμεν· θὰ καταστήσῃ δυνατὴ ἡ ἐκδόσις βιβλίου μουσικοῦ κατὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸν σύστημα καὶ τὴν Βυζαντινὴν παρασημαντικὴν, περιέχοντος εἰς τὰ Κρητικὰ καὶ ἄλλα Ἑλληνικὰ δημοδῶδη ἄσματα καὶ ὀρχηστικά μελῆ, ὅπερ βιβλίον θὰ ἀποσταλῆ μὲν ὡρεῖαν πρὸς τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου καὶ τοὺς συνδρομητὰς τοῦ περιοδικοῦ, θὰ πωληθῇ δὲ πρὸς πάντα ἄλλον ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ Συλλόγου· θὰ καταστήσῃ δυνατὴ ἡ μετάφρασις διδασκτικῶν, παιδαγωγικῶν καὶ ψυχολογικῶν μελετῶν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὡς ἄνω δρους· θὰ καταστήσῃ ὁμοίως δυνατὴ ἡ κατασκευὴ τετραδίων μαθητικῶν εὐθυνῶν, ἐξαιρέτου ποιότητος καὶ φιλοκαλίας κατὰ τὸ παρ' ἄλλοις Εὐρωπαϊκοῖς λαοῖς ἐν χρήσει σύστημα, τὰ ὅποια θὰ διαδοθῶσιν ὑπὸ τῶν μελῶν ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ Συλλόγου εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Νήσου· θὰ καταστήσῃ δυνατὴ ἡ ἐκδόσις τῆς «Ἀσπίδος» μὲ εἰκόνας κοινῶ ἐνδιαφέροντος καὶ σχετικῶν πρὸς τὴν κατανόησιν τῶν δημοσιευομένων πραγματειῶν· καὶ τὸ κυριώτατον, πλὴν τῶσων ἄλλων, διὰ τοῦ πλεονάσματος τούτου θὰ καταστήσῃ εὐχερῆς ἢ ἐν παντὶ εὐθέτῳ χρόνῳ τελεσφόρος πρᾶξις τῶν δικαίων ἡμῶν.

Διὰ ταῦτα γίνεται ἐκκλησις πρὸς τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου ὅπως ταῦτα ἐπὶ τόνον σοβαροῦ καὶ ἀξιοπρεποῦς γήματος, μὴ ἐπιδοχομένου ἀναβολὰς καὶ λησμοσύνας ἄβορμῆτως, προθύμως καὶ ἀπροσκλητῶς, σπεύδωσι νὰ σχύωσι τὸ ταμεῖον τοῦ διὰ τῆς συνδρομῆς των, ἐν ὅλατι τοῦ κοινῶ καὶ τοῦ ἰδίου αὐτῶν συμφέροντος.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΤΟΝΙΣΜΟΥ

Ἀρθήτω τὸ ἄχθος

(Συνέχεια καὶ τέλος)

Δύναται τις τέλος ἀρκούντως περὶ τοῦ πράγματος νὰ κρίνῃ ἐκ τῶν ἐξῆς ἤμισια ἀσυνήθων: (ὦ) ναῖτα, πῆρα, σφρα, πειρα, αἰρα, (τὸν) πυρῆνα, (τὰς) ἀκτινας, σανίδας, σφραγιδας, (ὁ) πωλησας, (τὸ) κωμισαν, (ἡ) γλωσκια-γλωσκίς, ἀστια-ασταίος, μος, μην, οὐς, εἰς, τρεῖς, ἔμου, (τοῖς) ἀνδρασι, (ἡ) χρυση λαθη, (ἡ) πορφυρα χλαινα κλπ. κλπ.

Ἀπαραίτητος λοιπὸν εἶναι ἡ κατὰ τὴν φυσικὴν σειράν ἀναπαράστασις τῶν τοῦ τονισμοῦ, ἀφ' οὗ μόνον οὕτως πῶς ἀποκρίσῃ τέλος οἱ μαθηταὶ τὴν ἰκανότητα νὰ τονίσωσι μάλιστα τὰς συνθεστέρας λέξεις. Ἡ καταλληλοτέρα πρὸς τοῦτο εὐκαιρία παρέχεται ἐν καιρῷ γραμματικῆς ἀναλύσεως τῆς ἄλλως τεχνολογίας καλουμένης. Ἐὰν δ' ὅμως λογισθῆται τις τὸν χάριν τῆς συμπληρωματικῆς ταύτης ἐργασίας δαπανώμενον ἀπὸ τῆς Β-α: (κυριῶς) τάξεως μέχρι τῆς Δ-ης καὶ ἐπέκεινα γρόνον ἐν συνδυασμῷ μάλιστα μὲ τὸν ἀφορώντα τὰς ἀρχικὰς διδασκαλίας, εἶναι νὰ λυπητῆ διὰ τοῦτο, διότι δυνατὸν καὶ δίκαιον καὶ ὀρθὸν εἶναι νὰ θεραπεύωνται ἀποκλειστικῶς αἱ γραμματικαὶ ἐκεῖναι (πολυποίκιλοι ἄλλως τε) ἀσκήσεις, ἀφ' ὧν ἐξαρτᾶται πρᾶγματι ἡ καλῶς νοσομένη γλωσσικὴ τοῦ μαθητοῦ κατάρτισις διὰ τὴν ὅποιαν καὶ αὐτὸ τὸ τετραδιδάσκων Δημοτικὸν ἐντόνους καταβάλλει προσπάθειας. Τὸ κατ' ἐμὲ οὐχὶ ἅπασι οὐδὲ δις θεοῦ καὶ δαίμονος ὑποθήκην τὴν ἔρξεν νὰ επικαλεσθῶ ἕνεκα τῶν ἐπαράτων (καίτοι ἀβλαβεστάτων) ἐκεῖνων γραμμίδων, ἅτινα τὸ νοῖο καλοῦνται. Οὐδὲ εἴλωτο τέλος πῶς θέλει λυθῆ τὸ μέγα γλωσσικὸν πρόβλημα, ἐὰν δὲν ἀπλουστευθῇ κατὰ τὸ δυνατὸν ἡλαλουμένη γλώσσα ἀρχῆς τιθεμένης ἀπὸ τὸν οὐδένα πρακτικὸν σκοπὸν ἐξυπηρετόντα τονισμὸν.

Πῶς καὶ διὰ τίνος, ἄλλο ζήτημα.

Τὴν ὑπαρξίν τοῦ περιττοῦ καὶ ἐργώδους τονισμοῦ δικαιολογοῦσι μόνον αἱ εἰσιτήριοι εἰς τὸ Ἑλλ. σχολεῖον ἐξετάσεις, ὅπου δυστοχῶς παίξει σπουδαῖον ρόλον ἄτε συντρέχων γενναίως τὰ λυπηρὰ ἀποτελέσματα δοκιμασίας πλημμελοῦς καὶ εἰς στενότατον κύκλον περισφομένης. Ἄλλ' ἡ ἀνάγκη αὕτη ἀπορρέει ἐκ τοῦ ἰσχύοντος συστήματος καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει πρὸς τὴν τὴν τὴν διδασκόντων τε καὶ διδασκομένων προσπάθεια καὶ ταλαιπωρία, ἀφ' οὗ γνωστὸν εἶναι ὅτι προκειμένου νὰ κάμῃ τις γραπτὴν χρήσιν τῶν γλωσσικῶν αὐτοῦ ἐφοδίων οὐδ' ὅλως ζῆμι οὐταί ἐκ τῶν περὶ τὸν τονισμὸν τῶν λέξεων ἀνακριθειῶν, ἐφ' ὅσον χειρίζεται αὐτὰς προσηκόντως; Ἡ ἀλήθεια αὕτη οἷσα κοινοτάτη ἄτε φαινομένη καθ' ἐκάστην εἰς ἐπιστολάς, ἐμπορικὰ βιβλία, δικογραφίας κλπ. ἀπαλλάσσει νομίζομεν ἡμᾶς τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεως. Ὅστε:

Ἐπειδὴ ὁ δυσνοητότατος τονισμὸς ἀπαιτεῖ μακροχρόνιον ἐργασίαν σκοπιμώτερον διαθετέαν, ἢ δὲ ἀνυπαρξία αὐτοῦ ὡς παντάπασιν ἀσχετοῦ πρὸς τὸ τυπικοετυμολογικὸν τῶν λέξεων καὶ τὴν πλοκὴν αὐτῶν οὐδεμίαν βλάβην ἐπάγεται, ἀλλὰ τοῦναντίον, (ἐπακολουθουμένη μάλιστα καὶ ἀπὸ ἄλλας ἀπλοποιήσεις) ὠφέλειαν σχολικὴν, κοινωνικὴν (ἄμεσον καὶ ἔμμεσον) καὶ ἐθνικὴν θέλει ἡμῖν προσπορίσει.

Φρονοῦμεν ἀδιστακτικῶς ὅτι πρέπει νὰ καταργηθῇ.

Χρηνζ.

Γεώρ. Μαρκοδόωρος

Δημοδιδάσκαλος

Ὅσοι ὑπάρχει τοῖς παρῶν
τῶν ἀπόντων καὶ τοῖς ἐ-
θίμῳ τῶν καὶ κινδύ-
νεύουσιν τὰ τῶν ἀμελούντων.
(Δημοσθένης)

ΑΣΠΙΣ

Ὅτι ἐστὶ περὶ οὗτο ἂν θε-
οτρον ἄνθρωπος βουλεύσαιο
ἢ περὶ παιδείας καὶ αὐτοῦ
καὶ τῶν αὐτοῦ οἰκίον.
(Πλάτων)

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΓΚΡΗΤΙΟΥ ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟῦ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Ο Χ. ΓΕΩΡ. ΜΙΣΤΡΙΩΤΗΣ
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΡΗΤΑΣ ΔΗΜΟΥΣ

Εἰς ἀπάντησιν ἡμετέρου ἐγγράφου, ἐσχάτως πρὸς τὸν σεβαστὸν καθηγητὴν τοῦ ἐθνικοῦ πανεπιστημίου κ. Γ. Μιστριώτην, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς πολιτικῆς συ-
νεργασίας του πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ καθόλου σκοποῦ τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου, ἀποσιαλένιος, ὁ γεραρὸς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων διδάσκαλος εὐρησθητήν καὶ ἀπευθύνῃ ἡμῖν ἰὴν ἐπομένῃν ἐπιστολὴν :

Πρὸς τὸν κ. Νεκ. Β. Πιμπλῆν

Πρόεδρον τοῦ Παγκρητίου Δημοδιδασκ. Συλλόγου.
Ἀξιότιμε Κύριε Πρόεδρε,

Μετὰ πολλῆς χαρᾶς ἔμαθον ὅτι ἰδρύσαντες τὴν Ὑ-
μέτερον Σύλλογον ἤρξασθε δημοσιεύοντες τὸ περιοδικὸν τὴν « Ἀσπίδα ». Ἐχάρην δὲ, διότι παρὰ τῶν δημοδι-
δασκάλων ἐξαρτᾶται ἡ διαμόρφωσις τοῦ γενναίου καὶ
ἡρωικοῦ λαοῦ τῆς Κρήτης· οὔτε πολιτευταὶ οὔτε νόμοι
ἔχουσι τηλικαύτην δύναμιν, ἢ λίξην ἔχετε Ὑμεῖς οἱ δι-
απλάσσοντες δίκην κηροῦ τὰς ψυχὰς τῶν παιδῶν, οἵτι-
νες ἀνδρωθέντες μέλλουσι νὰ διοικήσωσι τὴν μεγαλῶνυ-
μον μὲν, ἀλλ' ἀτυχῆσασι πατρίδα ὑμῶν. Ἡ Κρητὴ
εἶναι ἤδη ἐλευθέρη, ἢ ὁ ἔνωσις ἐπίκειται, ἢ δὲ μικρὰ
ἀναβολὴ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ παιδιὰ τῆς τύχης.

Ἐπιθυμοῦμε ἵνα καὶ ἐγὼ προσενέγκω τὸν ὄβολόν μου
εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἡρωίδος Μεγαλονήσου. Δὲν
ἀκνῶ νὰ πράξω τοῦτο, δὲν θελω ὅμως εἰσελθεῖ εἰς τὸ
πέλαγος τῶν παιδαγωγικῶν παρατηρήσεων, ἀλλὰ μόνον
διὰ βραχυτάτων προτίθεμαι νὰ εἶπω, τί νομίζω, ὅτι εἶναι
ἕνωσες νὰ πράξητε Ὑμεῖς οἱ ἐν ταῖς χερσὶν Ὑμῶν
κατέχοντες οἰνοὶ τοὺς μίτους τῆς εἰμαρμένης.

Ἐκ πάντων τῶν λαῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἡ Κρή-
τι μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων διατήρησεν ἀκραιφνῆ
τὸν Δωρικὸν τοῦ σώματος ῥυθμόν.

Πειράθητε Ὑμεῖς οἱ δημοδιδάσκαλοι, ὅπως ὁ Κρη-
τικὸς λαὸς διατηρήσῃ τὰς πολεμικὰς ἀρετὰς, αἵτινες
εἶναι ἀναγκαῖαι ἐν χρόνοις χαλεποῖς, διότι κινδυνεύομεν
νὰ ἀπολέσωμεν τὰς καλλίστας τοῦ κόσμου χώρας. Ἡ
ἐκείνη, τὸ σχολεῖον καὶ τὸ σκοπευτήριον ἔστισα

τὰ κοσμήματα πάσης πόλεως καὶ πάσης κώμης. Ἡμεῖς
οἱ Ἕλληνες καὶ κατ' ἐξοχὴν οἱ Κρητῆς διακρίνονται ὡς
ἀριστοὶ σκοπευταί. Τὴν ἀρετὴν ταύτην ἦτις ἡλευθέρωσε
τὴν Κρήτην, πρέπει νὰ διατηρήσητε ἀντὶ πάσης θυσίας.

Λέγομεν τοῦτο, διότι οἱ Κρητῆς δύνανται νὰ πάθωσιν
ὅ,τι ἐπαθον οἱ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι μετὰ τὴν κάθο-
δον τοῦ Ὀθωνος καὶ τῶν Βαυαρῶν. Τότε ὑπῆρχον δύο
περίπου μυριάδες Τουρκομάχων, οἵτινες πολλάκις κατὰ
τῶν πολεμίων ἀγωνισάμενοι καὶ τούτους νικήσαντες δὲν
ἔστεργον, ἵνα τὰ ὄπλα καταθέσαντες τραποῦν εἰς εἰρη-
νικὰ ἐπιτηδεύματα, ὧν εἶχε μεγίστην ἀνάγκην ἡ ἐρη-
μωθεῖσα χώρα. Τότε οἱ Βαυαροὶ δὲν ἐφρόντισαν ἵνα
τιμῆσωσι τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, ἀλλὰ πολλὰ διε-
πράξαντο, ἵνα θεωρηθῆι ἀτύχημα, εἰ τις ἐγένετο στρα-
τιώτης καὶ διὰ τοῦτο ἄνθρωποι ἐρχόμενοι ἐκ τῆς Σμύρ-
νης ἀντὶ ἀμοιβῆς ἀνελάμβανον, ἵνα ὑπηρετήσωσιν ὡς
στρατιῶται. Θέλετε πράξει μέγα ἐθνικὸν ἔργον, ἂν δια-
τηρήσητε τὸ πολεμικὸν τῶν Κρητῶν φρόνημα.

Ἐπὶ τούτῳ μεταχειρίσθητε διβλία πρόσφορα καὶ ποι-
ήματα διεγείροντα τὸν θαυμασμόν πρὸς τὰ ἔργα τῶν πα-
τέρων ἡμῶν· καὶ τύχη ἀγαθὴ ἔχομεν τοιαῦτα ὡς τὴν
Κατσαντωνιάδα τοῦ ἀειμνήστου φίλου μου Ἀντωνιά-
δου. Τὸ μέγα τοῦτο ἔργον ὑπεβλήθη εἰς τὸν Βουτσινάτον
ἀγῶνα, οὗ ἐγενόμην κριτῆς καὶ εισηγητῆς. Δὲν ἤδυνῆ-
θην νὰ βραβεύσω τὸ μέγα ἔργον διὰ τὸν τεχνικὸν λόγον,
ὅτι εἶχεν ἐνότητα χρόνου καὶ οὐχὶ ὑποθέσεως, ὡς ἀπαι-
τοῦσιν οἱ κανόνες τῆς τέχνης.

Ἐθαύματα ὅμως τὸν ἄνδρα διότι εἶχεν ἐνσπερίσθη
ὀλόκληρον τῶν Τουρκομάχων τὸ μένος. Πλὴν τοῦ Ἀν-
τωνιάδου δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἀναγκάσματα
τὰ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Βαλαωρίτου, τοῦ
Ζαλόκωστα καὶ τοῦ Παράσχου. Καθ' ὄλου εἶπεν, δύ-
ναται νὰ ληφθῆ πρόνοια ὅπως μὴ καταπέσῃ τὸ πολε-
μικὸν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ φρόνημα. Διότι πιθανὸν νὰ
νομίσωσι τινες ὅτι μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κρήτης
πρέπει νὰ ἀτιμάσωμεν τὸν στρατιωτικὸν βίον καὶ νὰ τρα-
ποῦμεν εἰς τὰ εἰρηνικὰ τοῦ πολιτισμοῦ ἔργα. Τοῦτο ἐπ'
οὐδενὶ πρέπει νὰ γίνῃ ἐφ' ὅσον ἄλλοι λαοὶ τὰ πάντα
μηχανῶνται, ὅπως καταλάβωσι τὰς καλλίστας ἡμῶν
χώρας, ἐν αἷς ἐπὶ πολλὰς χιλιετηρίδας οἰκοῦμεν. Τοῦτο

ας μαρτυρήσει ἡ Κνωσσός και τὰ ἀνάκτορα τοῦ Μίνωος δὲν και αὐτὸς ὁ Ὀμηρος θεωρεῖ ἀπρηχαιωμένον.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον οὗτος ὁ κίνδυνος ὁ ἐπαπειλῶν τὴν Κρήτην, διότι ἐπισείεται και ὁ τῆς μεταναστεύσεως ὁ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα λυμαινόμενος. Ἐχομεν ὁμως δι' ἐλπίδος, ὅτι τὰ τέκνα τῆς Ἰδῆς δὲν θέλουσι προτιμῆσαι τὸ Ἀμερικανικὸν ἀργύριον τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ γένους. Πρέπει νὰ ἐμμείνωμεν πάντες μέχρις ὅτου τὸ γένος ἀποκαταστῆ τέλειον. Οὐχὶ μικρὸν κίνδυνον ὑπολαμβάνω και τὸν τῆς πολυτελείας, ἥτις ἀκολουθεῖ δίκην θεραπευαίνου τοῦ καλουμένου Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις εἶναι ὁ Ἑλληνικὸς ὀλίγον ἐπὶ τὸ χεῖρον διεσκευασμένος.

Κατ' ἐξοχὴν, φίλοι δημοδιδάσκαλοι, φροντίσατε, ὅπως ἐκρίθωσθε ἐκ τῶν ψυχῶν τῶν νέων τὸ φιλόνοιον και ἐριστικόν, ὅπερ ἐνεκα τῆς φιλοτιμίας ἐμφυτον δὲν τῆ Ἑλληνικῆ φυλῆ ἀπέριου συμφορὰς ἐπήνεγκεν αὐτῇ. Διὰ μικροφιλοτιμίας ἀπεβάλομεν τὴν τῶν Ἀθηναίων θαλασσοκρατίαν και τὴν κοσμοκρατορίαν τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τελευταία παράκλησίς μου εἶναι, ἵνα διαμένητε πιστοὶ φύλακες και φρουροὶ τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται ἡ τοῦ ὄλου γένους ἐνότης. Ἐξορκίζω δὲ ὑμᾶς, ἵνα μὴ διδάξητε ἐν τοῖς δημοτικαῖς σχολείοις πῆν καλουμένην νεοελληνικὴν γραμμαικὴν, διότι ἡ κακοῦργος αὐτῆ μέλλει νὰ δημιουργήσῃ ἄλλον λαὸν παρὰ τὸν Ἑλληνικόν.

Μετὰ τὰς παρακλήσεις ταύτας παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς Ὑμᾶς τιμῆς.

Ἐν Αἰδιψῷ τῆ 9 Αὐγούστου 1910.

Γ. ΜΙΣΤΡΙΩΤΗΣ

| Ὁ ἡμέτερος Σύλλογος περὶ πολλοῦ ποιούμενος τὴν στρατιωτικὴν τῶν Κρητοπαίδων προπαιδεύσιν ὑπέβαλε τῆ Σεβ. Κυβερνήσει τὴν κατωτέρω αἰτησίην |

ΠΑΓΚΡΗΤΙΟΣ ΔΗΜΟΔΙΚΟΣ
ΣΥΛΛΟΓΟΣ

Ἀριθ. Πρωτ. 104
Διακτ. 30

Ἐν Χανίοις τῆ 9 Ἰουλίου 1910.

Πρὸς τὴν Σεβ. Ἐκτελεστικὴν Ἐπιτροπὴν.

Κύριε Πρόεδρε,

Λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν ὑμῖν ὅτι ὁ ἡμέτερος Σύλλογος ἐν τῇ τριακοστῇ τρίτῃ συνεδρίᾳ τοῦ Διοικητικοῦ αὐτοῦ Συμβουλίου τῆς 4 Ἰουλίου ἐ. ἔ. ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν περὶ ἰδρύσεως και προστασίας σκοπευτηρίων ἀπόφασιν τῆς Συνελεύσεως ὡς και τὸ 3 ἄρθρον τοῦ Κατάστατικοῦ αὐτοῦ καθ' ὃ ἡ ἰδρυσις σκοπευτηρίων ἀνά τὴν Κρήτην ἀποτελεῖ ἐν τῶν κυριωτέρων μελημάτων τοῦ Συλλόγου, ἀπεφάσισε νὰ παρακαλέσῃ θερμῶς τὴν Σεβ. Κυβέρνησιν ὅπως αὐτῆ παράσχῃ τῷ Συλλόγῳ τὰ ὑλικά και ἠθικά μέσα, πρὸς ἰδρύσιν σκοπευτηρίων ἐἰς διάφορα κέντρα τῆς Νήσου ὑπὲρ τὴν προστασίαν και ἐ-

πίβλεψιν τῶν δημοδιδασκάλων, τῶν δημοτικῶν σχολείων δυναμένων νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἀρίστων κέντρων ἀσκήσεως οὐ μόνον τῶν μαθητῶν ἀλλὰ και τοῦ περιοικούντος πληθυσμοῦ.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Συλλόγου πεποηθὲς εἰς τὰ αἰσθήματα και τὴν φιλοπάτριδα μέριμναν τῆς Σεβ. Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἣν οὐδαμῶς διαλανθάνει ἡ σοβαρότης και τὸ ἐθνικῶς ἐπιωφελὲς και καρποφόρον τῆς ἡμετέρας ἀποφάσεως, τρέφει τὴν εὐγενῆ ἐλπίδα ὅτι θέλει τῆς τύχει εὐμενοῦς και ἀμερίστου ὑποστηρίξεως ὑπὲρ τῆς πραγματοποιήσεως σκοποῦ τόσο ἱεροῦ και ὑπὲρ τῆς πλήρους ἐπιτυχίας τοῦ ὁποίου οὐδεμία ἀπομένει ἡμῖν ἀμφιβολία, ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου οὐ μόνον ὑπὸ ἄκρας φιλοπατρίας διαφλέγονται φιλοδοξοῦντα νὰ παράσχωσι τῇ πατρίδι πᾶσαν ἀγαθὴν ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ και ἀπὸ μορφώσεως και ἀσκήσεως ἔργου εἶναι εἰς θέσιν ἀποτελεσματικώτερον πολλῶν ἄλλων νὰ ἐργασθῶσι, πρὸς δὲ τούτοις και ἐσκορπισμένα ἀνά πᾶσαν τὴν Νήσον ἀσκούντα τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου εἰς εὐρύτατον κύκλον θὰ δύνανται νὰ μεταδώσωσι, μετὰ προηγηθησομένην ὑπὸ ἀρμοδίων στρατιωτικῶν ἀσκησιν ἐν τε τῇ πράξει και τῇ θεωρίᾳ τῆς σκοπευτικῆς ἣν ἀσκήσιν ἐκθύμως ἐπιποθοῦσιν και προθύμως ἐν χρόνῳ καταλληλῷ θέλουσι παρακολουθήσει, τὸ ἐκ τῆς ἀσκήσεως εἰς τὰ ὄπλα μέλλον νὰ προκύψῃ ἀγαθόν, δρώντα συμφώνως πρὸς κανονισμὸν ὑπὸ τῆς Σεβ. Κυβερνήσεως συνταχθησόμενον εἴτε και ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Συλλόγου ἐκπονηθησόμενον.

Δραττόμεθα τῆς εὐκαιρίας ὅπως μετὰ τοῦ βαθυτάτου ἡμῶν σεβασμοῦ διαβεβαιώσωμεν ὑμᾶς περὶ τῆς ἐξοχῆς ἡμῶν ὑπολήψεως.

Ὁ Πρόεδρος

Ν Β. Πιμπλῆς

Ὁ Γ. Γραμματεὺς

Χ. Γουπάκης

ΠΕΡΙ ΔΜΙΛΛΗΣ ΕΝ ΤΩ ΣΧΟΛΕΙΩ

(Συνέχεια και τέλος)

Αὐτός. — Οὐδέποτε προκαλοῦμεν τὰ παιδία νὰ συγκρίνωσιν ἐαυτὰ πρὸς τοὺς συμμαθητὰς τῶν ἄλλων, ἀλλὰ πολλάκις βοηθοῦμεν αὐτὰ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς ἐαυτὰ, ὅπερ ἐπιτρέπει αὐτοῖς νὰ ἐξελέγξωσιν ἐὰν ἢ προσπάθειαν αὐτῶν ὑπῆρξεν ἐπαρκῆς.

Πάντα τὰ τετραδία φυλάσσονται καθ' ὄλον τὸ σχολικόν ἔτος· και, ἐὰν βεβαιωθῶμεν ὅτι τὸ θᾶρρος ἐνὸς μαθητοῦ καταπίπτει, ὅτι ὁ ζῆλος του ἐν τῇ ἐργασίᾳ χαλαροῦται, προκαλοῦμεν αὐτὸν νὰ συμβουλευθῇ τὰς γραπτὰς ἐργασίας του και οὕτω δυνηθῇ νὰ ἐξελέγῃ ὁ ἴδιος τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιμελείας του. Διὰ τοῦ μέσου τούτου ἐπιτυγχάνομεν πολὺ συχνὰ νὰ ὀδηγήσωμεν αὐτὰ εἰς τὴν βελτίωσιν.

Ὁ ἐπιθεωρητής — Θυμάσθαι. Ἀλλὰ πῶς πηγαινει ἡ πειθαρχία μετὰ τὸ αὐστημα τοῦτο; Διότι δὲν ἀμιλήσατε σχεδὸν ἢ περὶ τῆς καταργήσεως τῶν ἀμοιβῶν. Κατηργήσατε ἐπίσης τὰς τιμωρίας;

Αὐτός. — Ἡ πειθαρχία; Εἶναι τοσοῦτον εὐκολος παρ' ἡμῖν ὥστε ἡ λέξις ἐνταῦθα μόλις ὑπάρχει. Αἱ βραβεῖαι παρε-

Φύσει ὑπάρχει τοῖς παροφα-
ταῖς τῶν ἀπόντων καὶ τοῖς ἐ-
θιλοῖσι ποιεῖν καὶ κινου-
μένους τὰ τῶν ἀμελούντων.
(Δημοσθένης)

ΑΣΠΙΣ

Ὅτι ἐστὶ περὶ οὗτον ἂν θε-
οῖγον ἀνθρώπος βουλευσάι
ἢ περὶ παιδείας καὶ αὐτῆς
καὶ τῶν αὐτῆς οἰκείων.
(Πλάτων)

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ
ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΓΚΡΗΤΙΟΥ ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟῦ ΣΥΛΛΟΓΟῦ

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟΝ ΜΑΣ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟ ΔΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ

Εἰς αἰωνίως ἄλυτον καὶ παράλυτον πρόβλημα ἀνήγα-
γε νομίζομεν, ἡ κουφότης καὶ ἡ στενεκεφαλιά μας τὸ ζή-
τημα τῆς γλώσσης. Δὲν θέλομεν διὰ τούτου νὰ ἰσχυρι-
σθῶμεν ὅτι δὲν εἶναι σκόπιμος ἢ ἐπ' αὐτοῦ συζητήσις.
Ἡ γλώσσα ὄργανον οὐσα ἐξωτερικεύσεως τῶν νοητικῶν
δυναμειῶν καὶ τῶν ψυχικῶν διαθέσεων τοῦ ἀνθρώπου
πρέπει τοιαύτην νὰ λάβῃ διαμόρφωσιν ὥστε, ὡς οἶόν τε
τελειότερον, νὰ προσφέρῃ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην εἰς τε
τὸ ἄτομον καὶ τοὺς λαούς.

Ἀφορμὴν πρὸς ἔκφρασιν τοιαύτην παρέχει ὁ τρόπος
ἄλλοι καθ' ὃν ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν θίγεται καὶ συζητεῖται
τὸ θέμα τοῦτο. «Ἡ ἀλήθεια κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην
ἐν τῷ μέσῳ εὐρηταί» ἡμεῖς ἐν τούτοις ἀναζητοῦμεν
τὴν ἀλήθειαν εἰς τὰ ἄκρα, παραλύομεν μὲν ἐκ τῶν ἁ-
κίστων μόχθων τὰς δυνάμεις ἡμῶν, ἀφίεμεν δὲ ἄλυτον
τὸ ζήτημα καὶ ἀνεύροτον τὴν ἀλήθειαν, κληρονομοῦντες
ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱούς καὶ ἐχγόνους συζητήσεις φλυαρούς,
μικρολόγους, ἀτελευτήτους, περιττάς καὶ γελοίας, ἄλη-
θῆ, πάσας, φληναφήματα, μὴ ἐρείδομένας ἐπὶ υἱοῦς
βάσεως, κατευθυνομένας οὐχὶ πρὸς τέρμα τι λογικὸν ἀλ-
λὰ πρὸς κενὸν ἀτέρμον. Πλανώμενοι διὰ τοῦ σκότους
καὶ τοῦ χάους ἀναζητοῦμεν ἐν αὐτοῖς τὸ φῶς, ἀδυνα-
τοῦτες ἐν περιβάλλοντι τοιούτῳ νὰ διακρίνωμεν ἂν πρὸ
τῶν ποδῶν ἡμῶν χεῖρην τρομακτικῆ ἀβυσσος.

Ἐπάρχει πιθανότης δὲ ἐγγύτατα τοῦ σημείου τῆς
ἀπειρίας τῶν σκέψεων ἡμῶν κεῖται ἡ λύσις ἐν τούτοις
ἡμεῖς μακρυνόμεθα ἀντιθέτως, οἱ μὲν πρὸς δύσιν καὶ ἀ-
νεταίλας, οἱ δὲ πρὸς ἑορραῖν καὶ νότον, ἀναζητοῦντες
ἐκ ἀπειραν καὶ ἐπὶ ματαίῳ τὸ σκοπούμενον.

Ἀπ' ἐνός οἱ μαλλιαροί, ἀπ' ἑτέρου οἱ λάτρεις τοῦ
ἁπλοῦ λόγου. Οἱ μὲν χυδαῖσταί, οἱ δὲ ἀρχαῖσταί
ἁπλοῦτεροι ὀνειροπόλοι, ἀμφότεροι ματαιόσχολοι. Ἀγω-
γῶνται ὅπως κατισχύσωσιν οἱ μὲν τῶν ἰδέ, ἀμφότεροι
ἀνεγκλίτοι ὄντες. Ἀττικιστῆς ἐγγίζων μαλλιαρῆν λέξιν
ἰσχυραίει ὡς ἀπὸ σκορπίου, μαλλιαρὸς δ' ἀττικὴν λυσ-
τῆ ἐκ πάθους.

Ἴδου ἐν τούτοις λειωφόρος εὐρεῖα, ὁδὸς ὀμαλή,
εὐθέως ἀγούσα πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἡμεῖς δὲ ταύτην
καταλείπομεν, τρεπόμεθα δὲ ἀτραπὸν τινα διὰ τῆ
σῶν καὶ τῆς ἐρήμου, ἄβατον, ἀνάντη, σκολιάν,
θώδη, αἰχμηράν, ἀτριβῆ, κρημνώδη, ἀγνοοῦντ
μόνον ποῦ φερόμεθα καὶ πόθεν ἐκινήσαμεν ἄλλο
ποῦ μεθ' ἐκαστὴν στιγμήν πλανώμενοι θὰ στηρί
τὸ βῆμα. Παρέκβασίς τις διαφωτιστικῆ καθίσταται
ταῦθα ἀναγκαῖα.

Ἴδου ἡ φύσις! ὁ μέγας κύτος καὶ ἀψευδῆς
καὶ διδάσκαλος τῆς ἀληθείας. Διὰ μυρίων κεράτων
σαλπίζει. Ἐμβλέψατε πρὸς αὐτήν, ἐνωτισθήτε τῆ
νῆς τῆς, αἰσθάνθητε τὴν σοφίαν τῶν λόγων τῆς,
ἐμφύχα καὶ λογικὰ ὄντα, οἷτινες ἀψυχοῦν καὶ ἀ
τὴν φύσιν ἐκλαμβάνετε: π.χ. ὁ ὀφθαλμὸς ἐνός α
ἐξελίσσεται εἰς ἄνθος· τὸ ἄνθος εἰς καρπὸν· ὁ κ
ὠριμάζει, πίπτει, φέεται, ἀναπτύσσεται καὶ νέου
γει ὀφθαλμοῦς. Ἐκαστῆ στιγμή τοῦ βίου ἐνός ὁ
παρέχει νέαν ὄψιν, σημειεῖ μίαν πρόοδον, μίαν
πτυξίν, μίαν διαφοράν.

Τὸ φύλλον ἀπὸ μικροῦ μεγεθύνεται· ἀπὸ τρι
σκληρύνεται· ἀπὸ χλοεροῦ κίτρινίζει· ἀπὸ ζωηρο
ραίνεται· ἀπὸ ἐκστροφῆς καὶ ἀπτύχου συστρέφεται
συμπύσσεται· ἀπὸ ὑδαρούς καὶ ἀτριβοῦς ξηραίνεται
τριβεταί καὶ κονιοποιεῖται· ἀπὸ ὀργανισμοῦ ζῶντος
σκεῖ, σήπεται καὶ ἀποσυντίθεται. Ἐξελίσσεται καὶ
ὡς τὸ ἄνθος καὶ ὑπὸ νέαν ἐκαστοτῆ παρίσταται
Ὅ, τι εἰς τὸ ἄνθος καὶ εἰς τὸ φύλλον τοῦτ' αὐτὸ θ'
ληφθῆτε συμβαῖνον ἐν παντὶ ἀντικειμένῳ τῆς φύ
εἴτε μεμονωμένον, εἴτε ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἄλλο
ἐν συμφυρμῷ μετὰ πολλῶν ἐρευνησώμεν.

(Ἔπεται συνέχεια)

Χανιά.

Ν. Πιμπλή

ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΙΣ

Παρακαλοῦνται καὶ πάλιν οἱ ἀποστέλ
τες ὑλὴν πρὸς δημοσίευσιν, νὰ ἀπευθῶνται
πρὸς τὸν ἐπόπτην τοῦ περιοδικοῦ.

χώρα, αλλά και έκαστον τμήμα χώρας και έκαστη ἔτι οἰογένεια ποιεῖται χρῆσιν λέξεων και φράσεων μετὰ σημαντικῶν διαφορῶν ἐννοίας ἢ και προφέρει ταύτας κατὰ τρόπον ὅπως ἰδιάζοντα· ἐντεῦθεν προήλθον οἱ ἰδιωτισμοί, οἱ τοπικισμοὶ και αἱ διαλεκτικαὶ ἐν γένει διαφοραὶ ἐν τοῖς καλοῖσι ἐνός και τοῦ αὐτοῦ λαοῦ. Συνελόντι δ' εἰπεῖν ἢ γλώσσα ἐνός ἔθνους, οὐσα μία και ἡ αὐτὴ ἐν ταῖς γενικαῖς γραμματικαῖς, ὑφίσταται ἐν ταῖς λεπτομερειαῖς τόσας παραλλαγὰς και παρουσιάζει τόσας διαφορὰς ὅσας ἀνὴρ ἀπὸ λαοῦ, γυνὴ ἀπὸ γυναικός, πλάτανος ἀπὸ πλατάνου, οἰκία ἀπὸ οἰκίας, σταφυλὴ ἀπὸ σταφυλῆς. Εἶναι ἐν, ἀλλ' οὐχὶ και τὸ αὐτό. "Ὅπως ἐν ἐκάστῳ τούτων παρατηροῦνται παρὰ τὰ γενικὰ γνωρίσματα, παρὰ τὰς διακρίσεις τοῦ γένους, τὰ διακρίνοντα τὸ ἄτομον ἰδιαιτέρα χαρακτηριστικά, οὕτω συμβαίνει και ἐν τῇ γλώσσῃ ἐνός και τοῦ αὐτοῦ λαοῦ. Ἡ γλώσσα ἡμῶν ὑποστᾶσα τὴν ἐπίδρασιν τοῦ υπερτάτου πολιτισμοῦ, προχρηθεῖσα διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν τεχνῶν και τῶν ἐπιστημῶν εἰς τὸ τέλειον, διαμορφωθεῖσα κατὰ τὰ ἦθη τῶν συγχρόνων, ἀνήχθη εἰς ὄγκον και κάλλος και πλοῦτον λέξεων, ὅσον οὐδεμία τῶν ἐν ἀνθρώποις. Πλὴν ὁ χρόνος, ἡ θάρβρατος ἐπίδρασις και ἡ πνευματικὴ νάρκη τοῦ κατακτηθέντος λαοῦ, οὐσιώδη ἐπὶ τὰ χεῖρω ἐπήνεγκον ἀλλοίωσιν, εἰ και δὲ τὰ γενικὰ γνωρίσματα παρέμειναν ἀναλλοίωτα μετὰ τῶν τῆς πάλαι λαλουμένης, ὅμως ἡμεῖς σήμερον ἀδυνατοῦμεν νὰ κατανοήσωμεν ἐκείνην, εἰμὴ μετὰ μακροχρόνιον διδασκαλίαν και μελέτην· τοσοῦτον πτωχότερα εἰς λέξεις και διάφορος εἰς ἐκφράσεις ἀπέβη ἢ καθ' ἡμᾶς λαλουμένη, ἵνα μὴ μνεῖν ποιήσωμεν περὶ τῆς ἀπειρίας τῶν ἐννοιῶν, ὅσας ἡ ἐκπεσοῦσα πνευματικὴ κατὰστασις τοῦ ἔθνους ἠφάνισε και συνεπῶς νεκρὰς και ἀγνώστους κατέστησε τὰς σημαντικὰς ταύτας λέξεις.

Ἴδου λοιπὸν ὅτι και ἐν τῇ γλώσσῃ ἐκάστη στιγμή βίου παρέχει νέαν ὄψιν, σημειοῖ μίαν πρόοδον ἢ μίαν χαλάρωσιν, μίαν ἀνάπτυξιν, μίαν διαφοράν. Τούτου ἕνεκα ὁ τρόπος τῆς λύσεως τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος· δέον ν' ἀναζητηθῆ ἐκεῖ ὅπου ὄντως δύναται νὰ εὑρεθῆ, νὰ λήξῃ δὲ οὕτω ἢ ἀχαρῆς και ἀγνος συζήτησις.

(Ἀκολουθεῖ)

N. ΠΙΠΗΛΗΣ

Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΟΚΝΗΡΙΑ

Πάντες οἱ διδάσκαλοι και πολλοὶ γονεῖς πολλάκις ἠρώτησαν ἑαυτοὺς κατὰ τίνα τρόπον εἶναι δυνατόν τὰ ὀκνηρὰ παιδία νὰ ἐργάζονται.

Αἱ παραινέσεις και αἱ ἐπιπλήξεις ὀλίγην ἔχουσιν ἐπίδρασιν. Ἀφότου ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι και ἀφότου λόγοι ἐκφωνοῦνται, οἱ λόγοι πάντοτε σχεδὸν ἀκούονται ὑπὸ τῶν μὴ ἐπόντων ἀνάγκην τούτων και μάλιστα μόνον τούτους συγκινοῦσιν. Αἱ τιμωρίαὶ ἔχουσι μέτρια ἀποτελέσματα. Ὁ μαθητὴς ὁ ἐργαζόμενος μόνον ὅπως μὴ τιμωρηθῆ δὲν ἐργάζεται καλῶς. Δολιεύεται τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ, ἐργάζεται τόνον μόνον, ὅσον ἀκριβῶς ἀρκεῖ, ἢ ἀγωνίζεται ὅπως πεῖθη ὅτι κάμνει ἐργασίαν ἀρετήν. Δὲν φαίνεται ἄλλως πῶς παρόμοια μέσα θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δώσωσιν εἰς τὸ ὀκνηρὸν παιδίον ὅτι λείπει ἀπ' αὐτοῦ, τὴν θέλησιν και ἴσως τὴν δύναμιν τοῦ ἐργάζεσθαι.

Ὁ ἐν Δυὸν σύλλογος πρὸς ψυχολογικὴν σπουδὴν τοῦ παιδίου ἐσκέφθη ὅτι μία σπουδὴ περὶ τῆς σχολικῆς ὀκνηρίας μεθοδικῶς διευθυνομένη θὰ ἰδύνατο νὰ φέρῃ ἀποτελέσματα ὀφέλιμα. Τὰ μέχρι τούδε εἶναι ἱκανῶς ἰσχνὰ, τὸ ὁμολογῶ· και ἐὰν ἀνακονῶ ταῦτα εἰς τοὺς ἀναγνώστας σας, πράττω τούτο μετὰ τὸν σκοπὸν νὰ προκαλέσω αὐτοὺς νὰ συλλέξωσι και αὐτοὶ παρατηρήσεις, νὰ δώσω νύξιν εἰς ὑποθέσεις, νὰ γίνω ἀφορητὴ νὰ ἐπινοηθῶσι δοκιμαὶ πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν ὑποθέσεων τούτων, και τέλος νὰ ἐκτελεσθῶσιν αἱ δοκιμαὶ αὗται.

Πρώτη δυσκολία εἶναι νὰ ὀρίσωμεν τὴν ὀκνηρίαν. Πρέπει πάντοτε νὰ ὀρίζῃ τις τὸ ἀντικείμενον τῆς σπουδῆς του διὰ νὰ γνωρίζῃ ἀκριβῶς τι ζητεῖ. Ἀλλὰ διὰ νὰ ὀρίσῃ αὐτήν, πρέπει νὰ γνωρίζῃ αὐτήν, και ἐὰν τὴν σπουδάξῃ, τούτο ἀκριβῶς γίνεται διότι τὴν ἀγνοεῖ. Τούτο δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ πολὺ. Πᾶσα ἔρευνα ἐπιτρέπει 2 ὀρισμοὺς, τὸν ἕνα ἐν ἀρχῇ, ἐπιτόλαιον, μᾶλλον ἢ ἦτοον αὐθαίρετον, συμβατικόν, οὕτως εἰπεῖν, και ἄλλως πρόσκαιρον, προωρισμένον μόνον νὰ διαγράψῃ τὸ πεδίου τῆς ἐργασίας, και τὸν ἄλλον εἰς τὸ τέλος, ὅστις θὰ εἶναι ἡ ἐκφρασις τῆς ἀνακαλύψεως. Δυνατὸν νὰ συμβῆ και πλεον τούτου. Δύναται τις ἐπανειλημμένως νὰ ὀδηγηθῆ νὰ περιορίσῃ ἢ νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ πεδίου τῆς σπουδῆς του ἢ νὰ μεταθέσῃ αὐτό. Οἱ διαδοχικοὶ ὀρισμοὶ θὰ δεικνύωσι τὰ μεταξὺ τῶν σταθμῶν διαστήματα.

Ἐὰν ζητήσητε παρὰ διδάσκαλον τινὸς νὰ δηλώσῃ τοὺς 2 ἢ 3 ὀκνηροτάτους μαθητὰς τῆς τάξεώς του, οὐδέποτε θὰ εὑρεθῆ ἐν ἀμνησῆ. Ὑπάρχουσι παιδία, εἰς ἃ προσαρμόζουσι τὸ ἐπίθετον τούτου ἄνευ οὐδενὸς διαταγμοῦ. Καὶ διατὶ τὰ παιδία ταῦτα χαρακτηρίζονται οὕτω; Διότι ἔχουσι μίαν ἀποστροφὴν λίαν καταφανῆ πρὸς τὴν ζητουμένην παρ' αὐτῶν προσπάθειαν και διότι δὲν νικῶσι τὴν ἀποστροφὴν ταύτην.

Ὁ μαθητὴς, τοῦ ὁποίου τὸ πνεῦμα εἶναι ζωηρὸν και εὐκόλον και ὅστις ἐκτελεῖ τὴν ἐργασίαν ἄνευ προσπαθείας, ὅστις συγχρόνως εἶναι περιέργος νὰ μαθηθῆν και χαίρει ἐπὶ τούτῳ, δὲν εἶναι βεβαίως ὀκνηρὸς. Δὲν εἶναι ὅμως οὐδὲ τὸ ἐναντίον. Ἄλλ' εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ συναντᾷ ποτε δυσκολίαν, τὴν ὁποίαν νὰ πρέπει νὰ ὑπερνικήσῃ, ἐργασίαν ἀπαρέσκευσαν. Τότε μόνον θὰ εἶναι δυνατόν νὰ κρίνῃ τις ἐὰν εἶναι ὀκνηρὸς ἢ οὐ. Ἐξω τῆς ἐπιμόχθους προσπαθείας τὸ ζήτημα τῆς ὀκνηρίας οὐδὲ τίθεται, ὡς ἐν ἀπουσίᾳ παντὸς κινδύνου δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ ἀνδρείου και δειλοῦ.

Ἡ ἐπιμόχθος προσπάθεια, ὀδυνηρὰ, ἐὰν θέλετε, δύναται νὰ ἀπαρέσῃ εἰς τὸν ἕνα και νὰ ἀρέσῃ εἰς τὸν ἄλλον. Βλέπει τις ἀνθρώπους ἀγαπώντας νὰ κοιμῶνται, νὰ μένωσι κεκλιμένοι ἢ καθήμενοι, μὴ κινουμένους ἢ μετὰ δυσαρρεσκείας και κατ' ἀνάγκην, ἐν ᾧ ἄλλοι τρέχουσιν, ἀναρριχῶνται, οὐχὶ διὰ νὰ καταναλώσωσιν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν, ἀφ' οὗ φθάνουσιν ἐνίοτε μέχρις ἐξαντλήσεως. Βλέπει τις ὁμοίως πνεύματα, ἐνίοτε πολὺ καλὰ, τὰ ὁποῖα ἀγαπῶσι νὰ μένωσιν ἀδρανῆ, νὰ μὴ σκέπτονται, νὰ μὴ ἐρευνῶσιν, ἐν ᾧ ἄλλα εὐρίσκουσιν εὐχαρίστησιν ἀγωνιζόμενα ἀγριῶς ἐναντίον τῶν δυσκολιῶν, προτιμῶσι νὰ δημιουργῶσιν ἑαυτοῖς ἀνάγκας τεχνιτάς, ἐργασίας ἀνωφελεῖς (προβλήματα ζατριζίου, αἰνίγματα) παρὰ νὰ μένωσιν ἀργά. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι τοῦ ἀθλητικοῦ πνεύματος, καθὼς οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἀθλητικοῦ σώματος, καταγίνονται εὐκόλως μέχρις ὑπερκοπῶσεως. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἶναι τῆς αὐτῆς κατηγορίας, οἷας

της της επαναλήψεως είναι, ότι δια ταύτης και μόνης είναι δυνατόν να αποκτηθῇ πᾶσα πνευματικὴ καὶ σωματικὴ δεξιότης. (1)

Ἐάν λοιπὸν νῦν μετὰ τὰ ἀνωτέρω θελήσωμεν νὰ συνοψώσωμεν τὸν σκοπὸν τῆς επαναλήψεως, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι αὕτη σκοπεῖ:

1. Νὰ καταστήσῃ τὰς γνώσεις ἡμῶν σταθερὰς καὶ μόνιμους, ἐν ἐνὶ λόγῳ κτῆμα ἐς ἀεί.
2. Νὰ διεγείρῃ τὸ διαφρόν, συνειδητὸν καθιστάσα ἡμῖν τὸν πλοῦτον τῶν γνώσεων, ἃς ἔχομεν.
3. Νὰ διασαφηνίσῃ τὸν πνευματικὸν ἡμῶν θησαυρὸν, καὶ
4. Νὰ παράσχῃ ἡμῖν τὰς διὰ τὸν βίον τόσον πολυτίμους σωματικὰς καὶ πνευματικὰς δεξιότητας.

(Ἀκοιουθε')

A. M. ΓΕΩΡΓΑΚΑΚΙΣ

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ
 ΤΟ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Σὺν τῇ ἀναπτύξει τοῦ ἀνθρώπου ἀναπτύσσονται οὐ μόνον αἱ σωματικαὶ ἀλλὰ καὶ αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις αὐτοῦ, καὶ ἄρχει δὲ σὺν τούτοις καὶ ὁ γλωσσικὸς πλοῦτος διὰ τῆς κατ' ἡμέραν ἀνάγκης καὶ τῆς ἀναστροφῆς μετ' ἀνθρώπων πνευματικῶς, ἄρα καὶ γλωσσικῶς πλουσιωτέρων, ἢ δ' ἀνάπτυξις αὕτη ἀκολουθεῖ φυσικὴν τινὰ ὁδὸν καὶ εἶναι ἐπικρατὴς πρὸς ἐξυπάρχουσαν τῶν πρώτων καὶ ἀμεσωτάτων ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ πρὸς ἐκδήλωσιν τῶν ἐξ ἐνοστικτοῦ γενωμένων συνκισθημάτων. Πεινῶ, διψῶ, κρυφῶ, ἄθενῶ, πονῶ, νυστάζω, πίνω, τρώγω, κάθημαι, δικτυέω κίνδυνον, φοβούμαι κ. τ. λ. ἀσυνκισθητικῶς κτῶνται, διότι ἐμφράζουσιν ἐνοστικὰς ὑπερτατικὰς καὶ δηλωτικὰς τῶν πρώτων ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου. Αἱ φωναὶ τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ζῴων ὡς καὶ οἱ συριγμοὶ τῶν ἑρπετῶν ἀντικροκινῶνται ἐκάστη πρὸς μίαν τοικύτην ἐμφρασίαν. Ὁ ἀνθρώπος ἐν τούτοις κατέχων τὴν ὑπερτάτην βαθμίδαν τῶν δημιουργημάτων, λόγῳ τῆς δικνοητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως, ἔχει χρειαζόμενον ἐπὶ τοσοῦτον πλειοτέρων, εὐηχοτέρων καὶ πικικιωτέρων, ἐφ' ὅσον, διὰ τῆς καλλιέργειας τοῦ πνεύματος προσεγγίζων οὕτως τὸν ὑπερτακτὸν νοῦν, ἐπιθυμεῖ νὰ ἐκφράσῃ διὰ

τοῦ λόγου τὰς λεπτοτάτας διαφορὰς τῶν σκέψεων, τῶν λογισμῶν, τῶν παθῶν καὶ τῶν πρακτικῶν ἐπεξεργασίῶν του, τὴν λεπτοτάτην ἀρμονίαν τῶν ἤχων. τὰς λεπτοτάτας ἀποχρώσεις τοῦ φωτός, τὰς λεπτοτάτας διαφορὰς τῶν πραγμάτων, τῶν ἰδεῶν καὶ παντὸς κτιστήματος.

Ἡ ὑπερτάτη ἐκφρασις τῆς ἀνθρωπίνης δικνοίας δὲν ἀνακνήσκει, ὡς ἡ Ἀθηνᾶ ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς, πάνοπλος, ἀποτόμως ὡς ἐν μιᾷ στιγμῇ. Εἶναι ἀποτέλεσμα ἰδιοφυΐας, χρόνου μακροῦ, μελέτης οὐ μικρᾶς πόνων χαλεπῶν καὶ μόχθων ἀπύτων.

Ἡ δημιουργικὴ λέξις κατὰ τὴν ἀνάγκην εἶναι ἀναγκαστικὰ συν-ἐπεικ μόνον τῆς ἐκπευκτικῆς τῶν γνώσεων, μόνον τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πνεύματος. Αἱ ἐνοστικαὶ προηγουμέναι αἰδέ λέξεις παρεποντικαὶ καὶ ἐνοστικαί. Ὅσον πλειότερον νοεῖ τις τοσοῦτον μείζονος πλοῦτος λέξεων ἔχει χρειαζόμενος. Ὡς ὁ νοῦς ἀρκετὴ βελτίων ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας μετὰ προόδου δυνάμεως καὶ κέρχοντος πλοῦτος, οὕτω καὶ ἡ γλῶσσαν χρειαζόμενος ἔχει ἀναλόγου ποσοῦ λέξεων. Ἐὰν μὴ προῦπάρχῃ ἐνοστικαὶ εἶναι ἀδύνακτον νὰ νοηθῇ καὶ νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἀντίστοιχος λέξις. Διὰ τοῦτο, ἐφ' ὅσον ἡ κατὰ τὴν ἀνάγκην ἀναπτύξεως πνευματικῆς ἀναπτύξεως, παραλογίζονται οἱ ἰσχυρίζομενοι ὅτι ζωντανὴν λαλοῦντες γλῶσσαν καὶ πρὸς τὴν αὐτὴν ἀρμολογῶντες τὰς ἰδέας καὶ τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας τοῦ Πλάτωνος τοῦ Ἰψεν, τοῦ Νίτσε, τοῦ Κάντ κ. λ. π. θέλωμεν δυναθῆναι νὰ καταστήσωμεν τοὺς πάντας κοινωνοὺς τῶν ἰδεῶν καὶ φιλοσοφῶντες δὲ τοὺλάχιστον ὡς ὁ Πλάτων. Διὰ τοῦτο ἐπίσης παραλογίζονται καὶ οἱ ἰσχυρίζομενοι ὅτι τὴν θέσιν τοῦ Πλάτωνος καὶ τὴν μελίρρυτον τοῦ Ἐενο φῶντος λαλοῦντες καὶ γράφοντες γλῶσσαν καὶ διδάσκοντες, θέλωμεν δυναθῆναι ν' ἀνέλθωμεν ἰσοφύτως, ἀκωλύτως καὶ τυχρῶς εἰς τὸ πνευματικὸν αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων φιλοσόφων ἐπίπεδον. Οὔτε τὸ «σκολιό» θὰ σώσῃ τὸ ἔθνος, οὔτε τὸ «σχολεῖον» θὰ τὸ καταστρεφῇ οὔτε αἱ ἐμβάδες, ἀντιθετικῶς, θὰ τὸ σώσουν ὡς οὐδὲ ἡ παντόφλης θὰ τὸ ῥυμμάξουν· οὔτε τὸ δοσοῦν, ἀλλ' οὔτε τὸ κόκαλο· οὔτε τὰ τὰ λείψανα, ἀλλ' οὔτε τὰ θεμάδια· οὔτε αἱ ἀφύαι, ἀλλ' οὔτε ἡ σαοδέλλης. Αἱ λέξεις οὐδέποτε ἐπέδρασκον, οὐδὲ θὰ ἐπιδράσῃσι τοσοῦτον ὀλεθρίως ἢ σωτηρίως ἐπὶ τῆς τύχης τῶν ἐθνῶν. Τὰ ἔργα καὶ τὰ πρακτικὰ συντελοῦσι τὸν ὀλεθρον ἢ τὴν σωτηρίαν. Ὁ δυνατώτατος ἐν λόγοις Δημοσθένης, διὰ τοῦ κατ' ἀνθρώπον ἀρίστου λόγου ἀγωνισάμενος, οὐδὲ τοῦ Μακεδόνα Ἀρεῶς κατεχειρώσατο, οὐδὲ τὴν πατρίδα του διεσώσατο, ὁ δὲ ἰσχυρότατος μὲν ἐν λόγοις Φίλιππος, μέγας δ' ἐν ἔργοις, τὴν πραγματοποίησιν τῶν σχεδίων του ἐν βραχεῖ ἐπέτελεσε κατατροπώσας τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν καὶ εἰς ἐκὺτον ὑποτάξας.

Εἰς τὸ πέρμα δὲν ἀφικνεῖται τις μετ' ἄλλοις γιγαντιαῖα, ἀλλὰ διὰ συνεχοῦς δρόμου. Τρέχε, τρέχε καὶ νὰ φθάσῃς εἶναι σὺν τῷ χρόνῳ πιθανόν.

Τὸ πνεῦμα, εἶναι ἀληθές, τενύει τὰς πτερυγὰς του καὶ πετᾷ μακρὰν πρὸς τὸ ἀγνωστον καὶ ὑπερκόσμιον διὰ μέσου τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ ἀγνώστου Ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τοῦ πνεύματος ἔγκειται τοῦτο. Αἱ πτήσεις ἕως αὐτῆς πρακτικῆς μόνον μετὰ τὴν ἐκφυὴν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πνευματικῶν πτερυγῶν, οὐχὶ πρὸ τούτου.

Ὡς βαθμυδὸν ἀναπτύσσεται ὁ νοῦς, οὕτω βαθμυδὸν μορφοῦται καὶ διεπλάσσεται ἡ γλῶσσαν. Ἐκαστος δύναται νὰ ἀμιλλῇ μόνον ὅπως δύναται νὰ σκέπτεται ὁ ῥίπτων δὲ τὰς λέξεις ἀνευ σκέψεως ἀνόητος καὶ ἀπερίσκεπτος ἐπιλέγειται.

(1) Παρὰ. ὅσα σχετικὰ λέγει ὁ Herbart ἐν Umriss pädagog Vorlesungen ἐν σελ. 564 τοῦ δευτέρου τόμου τῆς ἐπὶ Willmann γενόμενης ἐκδόσεως: «Ὅταν περισσότεραι παραστάσεις πολλαίαι ἐπανάληψιν ἀπαιτοῦνται, οὐ μόνον ἡ ἰσχύς αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ μεταξὺ των, ἀντιθέτων οὐδῶν, κώλυσις ἐμποδίζει τὴν σύνδεσιν αὐτῶν κατὰ τὴν ἀνάγκην οὐλοῦσιν ἢ κατὰ τὴν πρώτην ἀντίληψιν. Ἡ δὲ σύνδεσις ἀνεπὶ μόνον ἀλλὰ καθίσταται καὶ κανονικώτερα, ἴτοι αἱ ἀσθενέστεραι παραστάσεις καθίστανται διαρκέστεραι τῇ βοήθειᾳ τῶν ἰσχυροτέρων. Περαιτέρω, ὅταν σειρά διαδοχικῶν παραστάσεων πολλαίαι ἐπανάληψιν αἰ ἐν τῇ σειρά προηγουμένη παραστάσεις ὑποβοηθοῦσι τὴν ἀνάγκην τῶν ἐπομένων, πρὶν εἶναι αἱ τελευταῖαι ἐπανάληψιν, καὶ ἡ ἀπαιτοῦσιν αὐτῶν, ὅσοι συχνότερον γίνῃ ἡ ἐπανάληψις, ἐκ τούτου δ' ἐξασπύεται καὶ ἡ ἀξιοσημειωμένη ταχύτης καθ' ὅσον καὶ δεξιότης τις προάγεται.»

Η ΑΝΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

[Παραλαμβάνομεν ἐκ τοῦ «Ἑμπρός» τὸ κατωτέρω ἀρθρίδιον τοῦ Διαβίου, σχετικὸν πρὸς ὅσα περὶ καταργήσεως τῶν τονικῶν σημείων πολλὰκι ἰγραφήσαν.]

Ἐπὶ μιᾷ θύρᾳ τῆς ὁδοῦ Φιλελλήνων εἶδα χθὲς τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: α' Ἐνοικιάζεται διὰ γραφεῖα. Πληροφορεῖται ἡ Ὀδὸς Κύπου». Εἰς ἐξ λέξεις, τρεῖς ἀνορθογραφίαι. Ὅχι καὶ πολλὰκι, διότι ἠδύναντο νὰ εἶνε δώδεκα ἀνορθογραφίαι εἰς ἐξ λέξεις. Ἰπάρχουν ρεκόρ ἀνορθογραφίας μεγαλήτερη. Οἱ τοῦχοιτῶν Ἀθηνῶν εἶνε ἐκθεσεῖς καὶ ἰθασυροὶ ἀνορθογραφῶν. Καὶ δὲν πιστεύω εἰς ἄλλην γλῶσσαν νὰ γίνωνται ὅσαι ἀνορθογραφίαι γίνονται εἰς τὴν ἰδικὴν μας γλῶσσαν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε παράδοξον, ἀφοῦ οὐδεμία ἄλλη γλῶσσα ἔχει τὰς ὀρθογραφικὰς δυσκολίας τῆς Ἑλληνικῆς.

Ὅχι δὲ καὶ δυσκολίας αὐταὶ ἔχουν ἕνα καὶ μόνον λόγον ὑπάρξεως, τὴν ἰστορίαν. Γράφομεν οὕτω, διότι ἔγραψον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ ἀρχαῖοι. Ἀλλ' οἱ ἀρχαῖοι ἔγραψον οὕτω διότι ἦτο ἀνάγκη πρακτικῆ. Ἡ γραφὴ ἦτο ἀνάλογος τῆς προφορᾶς τῶν καὶ οἱ διάφοροι συνδυασμοὶ τῶν γραμμάτων ἐξέφραζον διαφόρους ποικιλίας τῆς προφορᾶς, αἱ ὅποιαι δὲν ὑπάρχουν πλέον, οὔτε κελὰ κελὰ ἐννοοῦνται. Ἀλλ' ἀδιάφορον καὶ ἂν ἡ προφορὰ μας δὲν ἔχει πνεύματα, οὔτε διακρίνει μακροῦς καὶ βραχείας φθόγγους, ἡ γραφὴ μας ἔχει τοιούτας διακρίσεις καὶ σημειούμεν ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν φωνηέντων ψιλὴν ἢ δασεῖν καὶ ἔχομεν πλοῦτον ἀνοικονόμητον μακρῶν καὶ βραχέων εἰκονικῶν.

Διὰ νὰ μάθωμεν αὐτὰ τὰ ἀνοφελῆ πράγματα κατὰ τριτομην καὶ κερὸν, ὅστις ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιηθῆ εἰς θετικώτερας καὶ χρησιμώτερας γνώσεις ἕως οὗ δὲ φθάσωμεν εἰς τὴν οὐσίαν τῆς παιδείας ἔχομεν καταπονήσει τὴν μνήμην καὶ τὴν κρίσιν μας εἰς τὸν πολύπλοκον μηχανισμόν τῆς ὀρθογραφίας.

Καὶ μήπως τοῦλάχιστον γινώμεθα τελείως κάτοχοι αὐτῆς καὶ μετὰ τὴν μακρὰν ἐνασχόλησιν καὶ ἀσκήσιν εἰς τοὺς κανόνας τῆς; Ὅλιγοὶ εἶνε οἱ δυνάμενοι νὰ γράψουν μὲ ἀψογον ὀρθογραφίαν. Καθηγῆται καὶ γυμνασιάρχαι γηράσκοντες εἰς τοὺς γραμματικὸς κανόνας καὶ τὴν ἀναδίφησιν τῶν λεξικῶν ἐφωράθησαν ὑποπίπτοντες εἰς χονδροειδεῖς ἀνορθογραφίας. Αἱ ἀνορθογραφίαι δὲ αὐταὶ τὴν καὶ τοιαύτην ἔκκαμν ἐντύπωσιν, ὥστε νὰ ἐπισκιάσουν πᾶσαν ἄλλην ἀξίαν τῶν ἀνθρώπων ἐκεῖνων.

Ἀλλ' ὀρίστε νὰ προτείνετε τὴν κατάργησιν ἢ τὴν μεταρρύθμισιν αὐτῆς τῆς φθορᾶς ὀρθογραφίας. Θὰ ἐξαναστοῦν καὶ ὅσοι κάνουν καὶ ὅσοι δὲν κάνουν ἀνορθογραφίας καὶ ὅσοι κάνουν πολλὰς καὶ ὅσοι κάνουν ὀλίγας. Ἰσως μάλιστα ἐκεῖνοι οἵτινες θὰ κρυψάσουν περισσότερον κατὰ τοιαύτης προτάσεως θὰ εἶνε ὅσοι δὲν γνωρίζουν ὀρθογραφίαν, οὔτε ἀκριβῶς περὶ τίνος πρόκειται.

Ἀλλὰ δὲν ἔχω σκοπὸν νὰ κάμω τοιαύτην πρότασιν ἀπλῶς ἀναφέρω τὰς πρακτικὰς ἀνάγκας καὶ τὰς σκέψεις μου. Ἐπειδὴ ἡ ὀρθογραφία εἶνε μακρὰ δυσχερὴς καὶ καταπονήσις, εἶνε δύσκολον ἢ μᾶλλον ἀδύνατον νὰ τὴν θιζώμεν. Ἄν ἐπρόκειτο περὶ χρησίου τινὸς καὶ συντελεστικῶν εἰς τὴν πρόοδον θεσμοῦ, ἂν μόνον φύσημα θὰ ἤρκει διὰ νὰ τὸν ρίψῃ καὶ οὐδεὶς θὰ διεμαρτύρητο ἢ καὶ ἂν διεμαρτύρητο κανεὶς οὐδεὶς θὰ ἔδιδε προσοχὴν εἰς τὰς διαμαρτυρίας του. Τὰ μάτια καὶ τὰ ἄχρηστα ἢ ὀχληρὰ καὶ ἀποβλακτικὰ πράγματα ἔχουν μεγάλην τύχην εἰς αὐτὸν τὸν εὐτυχῆ τρόπον.

Καὶ θὰ ἐξκκολληθῶμεν νὰ κάνωμεν ἀνορθογραφίας μόνον καὶ μόνον χάριν τῆς ἰσχυρῆς καὶ περίπου γελώσεως τῆς ὀρθογραφίας ἢ κάνουν τὰς ὀλιγωτέρας.

Ἀλλ' ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους πρὸ πάντων λυποῦμαι εἶνε οἱ ἀπλοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι δὲν ἔμαθον πολλὰ γράμματα. Διότι αὐτοὶ πρὸ πάντων, ὑποθέτω, λυποῦνται διὰ τὰς ἀνορθογραφίας των. Καὶ ἡ θλιψὴ των φαίνεται εἰς τὴν προσπάθειαν τὴν ὁποῖαν καταβάλλουν νὰ γράψουν κατὰ τὸν μᾶλλον ἀπίθκον τρόπον. Ὅπου μὲ ἕν γιώτα θὰ ἔκκαν τὴν ἐργασίαν των μὲ τὸν ἀπλούστερον καὶ ἴσω ὀρθότερον τρόπον, αὐτοὶ μεταχειρίζονται διφθογγὸν εἰ ἢ οἱ. Διὰ τοιοῦτον ψυχολογικὸν λόγον καὶ εἰς τὴν εἰρημένην ἐπιγραφὴν τῆς ὁδοῦ Φιλελλήνων τὸ «ἐνοικιάζεται» ἔχει γραφῆ μὲ δασεῖαν, αἱ «πληροφορεῖται» μὲ εἰ καὶ ὁ κῆπος μὲ υ. Τόση εἶνε ἡ δύναμις αὐτῆς τῆς τῆς πρὸς τὰ μᾶλλον ἀπίθκον, ὥστε ἐνῶ ὁ γράψκ τὴν ἐπιγραφὴν κατοικεῖ εἰς τὴν ὁδὸν Κήπου ἢ πλῆσιον αὐτῆς καὶ βλέπει καθ' ἐκάστην τὴν πιννακίδαν τῆς ὁδοῦ, ἐσκέφθη πιθανῶς ὅτι ὀρθότερον εἶνε ἐκεῖνον πρὸς τὸ ὅποιον δὲν φέρεται αὐτομάτως ἡ πέννη του.

ΠΟΙΚΙΛΙΑ

— Το Συμβούλιον τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου σκεθὲν ἰπνεὶ λημμένως ἐάν καὶ κατὰ πόσον θὰ ἦτο συμφέρον εἰς τὸν Σύλλογον ἐκδόσις σχολικῶν τετραδίων, ἀπὸ πασης ἀπόψεως καλυτέρων τῶν σήμερον ἐν χρήσει καὶ δὴ μὲ λαμπρὰς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει παραστῆσαν ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος χρομολογήσῃ μὲν ἐξωφύλλον, κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅπως εἰς οὗ μίαν ἀπολύτως ἐνέργειαν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου προβῆ πρὶν πάντα τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου ἐρωτηθῶσι καὶ κατὰ τὴν τακτικὰ συνεδρίαν τῶν ἑορτῶν τῶν Χριστουγέννων συζητήσῃσι: α') ἂ ἤθελεν ἐξευρεθῆ τὸ εἰς 3000 περίπου δραχμὰς ἀνερχόμενον χρέος τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὸν χάρτην καὶ τὴν λιθογράφησιν 1000 περίπου τετραδίων καὶ β') τίς ὁ καταλληλότερος τρόπος τῆς καὶ ναλῶσεως αὐτῶν. Αἱ ἐπὶ τῶν ἐρωτημάτων τούτων ἀπαντήσεσι ἂς μελῶν δέον νὰ ἀπευθύνωνται πρὸς τὸν προεδρεῖον τοῦ Συλλόγου.

— Ἐἶνε ἀξίος θεσμῶν συγχαρητηρίων καὶ βαθείας εὐγνωμοσύνης μέρους τῶν ὀδημῶν ὁ διαπρεπὴς συναδέλφος καὶ Νομαρχ. ἐπιθεωρητὴς Μαγνησίας κ. Ἰ. Βαχαβιόλος διὰ τὸν ἔνθεον ζῆλον καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν θέρμην μετ' ὧν ἐπιτελεῖ τὸ καθήκον του, καὶ ὧν τρανὸν μῆριον πρόκειται αἱ ἐξὸς ὥραιαι μεταρρασεις δι' ὧν τὰς στυκαὶ ἄλλων περιοδικῶν καὶ τῆς «Ἀσπίδος» τακτικώτατα τ. Θὰ ἦτο κατ' ἐξοχὴν παρήγορον, ἐάν καὶ ἄλλοι ἐμιμοῦντο τὸ πρὸν τοῦ κ. Βαχαβιόλου παράδειγμα.

— Γράφων ὁ δημοδοδίακκος κ. Χαρ. Παπαδόπουλος ἐν τῇ τριδὶ τῆς Κύπρου ὑπὲρ ἰδρύσεως Παγκυπίου Δημοτικῶν ἐκείνους οἱ δέσμου βροντοφωνεῖ: «Ἄισχος εἰς τοὺς Δημ.λους ἐκεῖνους οἱ ἀφ' οὗ ἐξασφαλίσωσι ψυχὴν τι ἀδασσοῦσι διὰ τὰ περαιτέρω Παγκρητίος καὶ ὁ Πανελληνίου Δημοτικῶν Σύνδεσμος ὀρωσι, ὅπως θαυμασιώσι. Ποῖος θὰ συγκεντρώσῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ τοῖς πρῶτος Δημ.λους». Βύχαριστοῦμεν ἀπὸ καρδίας τὸν ἀγαπητὸν νάδελφον διὰ τὴν τοσοῦτον εὐρημον μυσίαν, ἣν περὶ τοῦ Παγκυπιοῦ ποιεῖται.

— Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις ὁ τίως διευθυντὴς διδασκαλείου Βρατανῶνος συγγραφεὺς πολλῶν παιδαγωγικῶν ἔργων ἐν οἷς καὶ κατὰ τὸν Ἑθναίαν.

— Κατ' αὐτὰς θ' ἀνοίξῃ εἰς τὴν Γερμανικὴν πόλιν Σέξελσβιργεν ἀφορῶσα «το παιδίον» κατὰ τὰς τελευταίας ἑκατομύριας. Διὰ ἐκτεθῶν ἐν αὐτῇ φορέματα, βιβλία, χειρόγραφα, γυνῖδια, εἰκόνες καὶ ὅ,τι ἔχει σέξιν μὲ τὴν παιδικὴν ἢ ἀνθρώπου, διὰ ν' ἀποδειχθῆ ἐάν τὰ παιδία ἀνετρέποντο καὶ σκοντο καλύτερα τότε ἢ τώρα. Ἡ διοργανωτικὴ ἐπιτροπὴ παθεῖ ἰδίως νὰ συλλέξῃ τὰ λείψανα τῶν βιβλίων, εἰκόνων γράφων, παιγνιδίων κτλ. τῆς παιδικῆς ἡλικίας τῶν μεγάλων.

— Τοῦ κ. Ἐλ. Βενιζέλου σχηματίσαντος Κυβέρνησιν ἐν

ΑΣΠΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ
ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΓΚΡΗΤΙΟΥ ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ

Προσκαλοῦνται τὰ μέλη τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου εἰς τακτικὴν συνεδρίαν, ἧς ἡ ἔναρξις γενήσεται τὴν 31ν Ἀπριλίου, ἡμέραν Τετάρτην καὶ ὥραν 3 μ. μ. ἐν τοῖς παρὰ τῇ πλατείᾳ Τοπανᾶ γραφείοις τοῦ Συλλόγου.

Ἡμερησ. διάταξις :

1. Περί ἐκδόσεως μαθητικῶν τετραδίων ὑπὸ τοῦ Συλλόγου.
2. Περί ἐκδρομῆς τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου.
3. Τίνα πρωτίστως νέαν ἐκπαιδευτικὴν μεταρρυθμίσειν δεόν προσεχῶς νὰ ἐπιδιώξωμεν.

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟΝ ΜΑΣ ΖΗΤΗΜΑ

ΤΟ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ 18ου φύλλου)

Ὡς γνωστὸν, ὁ ἄνθρωπος μορφώνει τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ἄνευ συστήματος, ὡς προὐδὸν ἀνάγκης, παρὰ τῇ οἰκογενεῖᾳ ἐν ἀρχῇ παρὰ τῇ κοινωνίᾳ μετὰ ταῦτα, ὁ δὲ γλωσσικός πλοῦτος ὁ οὕτω κεκτημένος εἶναι κατ' εὐθὺν λόγον ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν καὶ τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τῶν παραγόντων τούτων.

Ὅτι δὲ συστηματικῶς ἐπιδιώκεται ἡ γλωσσικὴ μόρφωσις τοῦ λαοῦ ἐν τῷ σχολείῳ καὶ διὰ τῶν ἀναγκαστικῶν πρὸ παιδῶς βιβλίων τοῦτο εἶναι ἐπίσης τόσον γνωστὸν καὶ ἀπληπτόν, ὥστε ἀποβαίνει περιττὸν καὶ προκαλεῖ ἀνίαν πᾶσα σχετικὴ συζήτησις καὶ ἐπασχόλησις.

Ὅτι δὲ μὴ τὰ ἐν χρήσει ἀναγνωστικὰ βιβλία συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου τοῦτο ἀμφισβητοῦμεν καὶ περὶ τούτου θὰ πραγματευθῶμεν πρὶν ἢ ἐκθέσωμεν τὸν τρόπον καθ' ὃν ἡμεῖς ἀνυλαμβανόμεθα διὲν εἶναι ὀρθόν καὶ λυσιτελὲς νὰ εἶναι συντεταγμένα τὰ βιβλία τούτα κατὰ τὸ περιεχόμενον, περὶ οὗ ἐς ἄλλοτε, καὶ κατὰ τὴν γλωσσικὴν σύνθεσιν, περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος, ἵνα ὄντως ταχύτερον καὶ ἀκοπώτερον ἄγωσιν εἰς τὸ σκοπούμενον, τούτεστιν εἰς τὴν διανοητικὴν, τὴν ἠθικὴν, τὴν πραγματικὴν καὶ τὴν γλωσσικὴν μόρφωσιν τοῦ ἀτόμου.

Ἰσως πολλὰ τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν κατὰ κόρον ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφθησαν μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῶν εἰδικωτέρων περὶ τὰ τοιαῦτα ἡμεῖς ἐν τούτοις ἐκθέτομεν ἀπλῶς τὰς παρατηρήσεις καὶ τὸ ἐξαγόμενον μακρῶς διδασκαλικῆς πείρας.

ἄλλοις δ' ἀπόκειται νὰ κρίνωσιν περὶ τῆς σκοπιμότητος καὶ τῆς ἀξίας τῶν παρατηρήσεων καὶ τῶν συμπερασμάτων ἡμῶν.

Ἐἰν ὄντως ἐνέχουσι μὲν ἀλήθειάν τινα αἱ παιδαγωγικαὶ ἀρχαί· «ἀπὸ τῶν ἀπλῶν εἰς τὰ σύνθετα,» «ἀπὸ τῶν γνωσίων εἰς τὰ ἀγνωστα,» «ἀπὸ τῶν ἐγγύς εἰς τὰ μακρὰν,» «ἀπὸ τῶν εὐκόλων εἰς τὰ δύσκολα,» «ἀπὸ τῶν ἀντιλήψεων καὶ τῶν παραστάσεων πρὸς τὰς ἐννοίας,» «ἀπὸ τῶν παραδειγμάτων πρὸς τοὺς κανόνας,» «ἀπὸ τῶν μερικῶν πρὸς τὰ γενικά,» ἂν ἐξετάσωμεν δὲ συγχρόνως ἐπισταμένως τὰ ἐν χρήσει ἀναγνωστικὰ βιβλία, θέλομεν πεισθῆ καὶ συμπεράνει διὲν οὐ μόνον μονομερῶς ἀλλ' οὐδὲ σχετικῶς πρὸς τὴν ὅλην σειρὰν τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων ἀνταποκρίνεσθαι τὸ σύνολον τούτων πρὸς τὰς ἀρχὰς ταύτας.

Ὅτις ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν λέξεων καὶ τῶν φράσεων οὐδαμῶς παρατηρεῖται χρῆσις αὐτῶν κατὰ προοίσιον γλωσσικῆν πρόοδον, ἐν δὲ τῇ ἐκλογῇ τῶν θεμάτων ἀπανοιωτικῆ ἀναλογία πρὸς τὴν ἐκείστοις πνευματικῆν κατάστασιν καὶ ψυχικὴν διάθεσιν τῶν μαθητῶν. Χαρακτηριστικὰ ἐλαττώματα τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων πᾶσιν τῶν τάξεων εἶναι αἱ συννεσφωρεμέναι ἀγνωστοὶ λέξεις, οἱ ἀγνωστοὶ γλωσσικοὶ τύποι—οἱ ἐμβάλλοντες εἰς ἀμηχανίαν καὶ σύγχυσιν τοὺς μαθητὰς—αἱ μακροσκελεῖς προτάσεις, ἡ στρυφνὴ φρασεολογία, αἱ μὴ ἀντιληπταὶ ἐννοιαὶ καὶ ἡ τάσις πρὸς τήρησιν, εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων μνημάτων, ὕφους κεκαθαρμένου ὕψους, ὡς ἀπεφθοῦς χρυσός, ἀπὸ χυδαίων λέξεων, ὡς χαριέντως ὑπὸ τῶν ἄγαν καθαρευοντιστῶν ἀποκαλεῖται οὐ μόνον πᾶσα ὄντως μαλλιαροκαμωμένη λέξις ἀλλὰ καὶ λεχθῆ οὐχί τετορνευμένη κατὰ τὸ ἀρχαῖον τυπικόν, ἀλλ' ὡς ἔχει αὕτη ὀμιλουμένη κατὰ τὸ νεοελληνικὸν ἰδιώμα.

Τὸ τυπικὸν τοῦ ὀμιλουμένου ἰδιώματος μορφωθὲν διὰ μακρῶς ἐπιδράσεως γλωσσικῶς ξένης καὶ διὰ πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἐξασθενήσεως καὶ νάρκης τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, παροουσιάζει σταθμὸν ἐξελίξεως τοῦ ὁποῖου τὴν ἐπίδρασιν οὐδ' ὁ μᾶλλον μεμορφωμένος ἐκ τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων δύναται ν' ἀποφύγῃ ἢ ν' ἀποκρούσῃ, διότι τοῦτο εἶναι ζῶν ὄργανισμὸς ἐκδηλούμενος παρὰ πᾶσιν καὶ ἐν βρασμῷ ψυχῆς ἐκφράζουσι τὰς ἐντυπώσεις καὶ τὰ διανοήματα τῶν.

Ἡ ἰδέα καὶ ἡ τάσις πρὸς βίαιαν τοῦ ἰδιώματος τούτου ἐκρίζωσιν διὰ τὴν πτωχείαν τῶν ἐνοιῶν του, εἰ καὶ εἶναι μὴ ἀμφισβητήσιμος ἡ σκοπιμότης τῆς τοιαύτης γνώμης. Ἄφ' ἑνὸς μὲν καθίσταται ματαιοπονία, ἄφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἐάν ποτε τοῦτο ἦτο δυνατόν, κἀλλιστα θὰ ἠδύνατο νὰ παρομοιωθῆ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἀποσπασέως τῆς καρδίας ἀπὸ ὀργανισμοῦ ζῶντος, διὲν ἀμφό-

τεροι αι ιδεαι αυται υγονουν εις την νεκροπολησιν η μεν της λαλουμένης γλώσσης η δε του ζώντος οργανισμού.

Όσον και αν, εν παραδείγματι, πεισθή ο σημερινός Έλληνας να ποιηται ελευθέρως χρήση των λέξεων Ιον, μυς, ώδον, οδς, βοϋς, οιστρος, ξριον, αιξ, κόραξ, αλόπηξ, τυρός, κρόμμυον, κηρός, κύαμοι, βότρους κ. τ. τ. δεν θα δυνηθή να μεταβάλη ελευθέρως και αβιάστως δύναται να χρησιμοποιηται μόνον τας εϋχρηστούς σήμερον, αντιστοιχους δ' αυτών, λέξεις: μενεξές, ποτικός, αυγό, αντί, βύδι, αλογόμυγνα, μαλλί, αίγα, κόρακος, αλωπού, τυρί, κρομμύδι, κερι, κουκιά, σταφύλι, κ. τ. τ. Όμοιος και διά τον αυτον λόγον δεν θα δυνηθή να μεταβάλη τις ελευθέρως και αβιάστως το εν χρήσει τυπικόν αυτών, δσον και αν είναι παρὰ τους κανόνας της άτυκικής ή άλλης αρχαίας ελληνικής διαλέκτου συνιεταγμένον, λέγων, εν παραδείγματι: οι μενεξοί, των μαλλίων, του τυριου, της αλογομύγης, των κρομμυδιών, του κουκκιου κ. τ. τ. αλλά θα λέγη ταύτας κατά το εϋχρηστον σήμερον τυπικόν: οι μενεξέδες, των μαλλιών, του τυριου, της αλοζόμυγης των κρομμυδιών, του κουκκιου, τα σταφύλια. Όμοιος ουδέποτε τις διμιλών θα σχηματίση δοτικην πτώσιν των λέξεων τούτων και των ομοίων των ουδέ θα προσθέση εϋχρηστος το κληρικόν επιφώνημα ω πρόδ της κληρικης πτώσεως αντί του αι, αν μη εκφέρη την κληρικην κατά προτίμησιν έναντι ενός επιφωνήματος.

Έκ τούτων εξάγει πᾶς δστις υγιῶς αντιλαμβάνεται του ζητήματος, ότι, δσον ο σημερινός Έλληνας εκτιμᾷ και σέβεται και αποθανυμάζει την προγονικην γλώσσαν τίνων πρόδ αυτην μεθ' δσον πάθος μετά τόσον και πόθου εἶτε ποιμήν, εἶτε ἀγρότης, εἶτε αστός, εἶτε ἀξεστος, εἶτε ανεπτυγμένος είναι, τόσον και ἀκόμη περισσότερο περιφρονεί και ἀηδιάζει, σατορίζει και σκόπτει και εις οργην και ὕβρεις και διωγμούς εκστᾷ κατά των μιμικῶς ομιλούντων τος μεν εν κο νη χρήσει λέξεων ουχι ως εχουσιν αλλά μεταμφιεσμένας κατά το αρχαίον, πᾶς δ' εκ των αρχαίων λαμβανόμενας ουχι και ταύτας ως εχουσιν αλλά παραλλληγμένας κατά το σημερινόν τυπικόν. Οι κατ' ἄμφω διαστροφεις της γλώσσης ἀσεβοῦς και βεβήλου θέσιν επέχουσιν εν τη λαϊκῇ συνειδήσει ἐφ' δσον δεν ἀποδίδεται αυτοῖς η θεῖς του ἀκαταλόγητου.

Το ἄγνόν ελληνικόν πλήθος, ο μη εκπνευλισμένος λαός εν τη διακρινούση αυτον νοημοσύνη και εϋθυκροισία αντιλαμβάνεται υγιῶς και δρθῶς του ζητήματος τούτου και ουδέποτε, ουδέ βιαζόμενος, ουδέ παραπλανώμενος ἐπισημνήν, ποιείτα τοιαυτην των ελληνικῶν λέξεων χρῆσιν οταν άνω τέρω εξεθῆκαμεν. Σφόδρα ποθεῖ και ουδέ θυσιῶν και χρονον φείδεται, να προσπελάση εις την προγονικην γλώσσαν, λαλει την ελληνικην, καθ' δν αυτη τρόπον εξελιχθεισα διά του χρόνου και των παντοίων επιδράσεων, διεμορφώθη, ἀλλ' ουδέποτε αισθάνεται ουδ' εκδηλοῖ ἀποστροφην και μῖσος πρόδ την μίαν η την ἄλλην, ἀγανακτεῖ δὲ μόνον και ὕβριζει, ἐποστρέφεται και μισεῖ και ἀπεχθάνεται και γελοιοποιεῖ τῶσον τος ἀκαλλασθήτους μιμητάς της αρχαίας, δσον και τος εκκαθαριστάς της νέας, πολὺ δὲ περισσότερο και σφοδρότερον τος νομίζοντας ότι διά του διαστροφῶν εκνεῖσμοῦ της αρχαίας γλώσσης θα δημιουργήσων γλώσσαν ζωντανήν, κηρύττοντας δὲ μετὰ φανατισμοῦ και κηουντας τὰ εἰρωνια μειδιάματα και τος Ιουχαῖσμοῦς του πλήθους, τας ἀνισορόπους ταύτας ιδεάς. Ο λαός ἀποκαλύπτεται εϋλαβῶς πρόδ του Παρθένου, σταυροκοπέται και προσεύχεται πρόδ του ερημοκλήσιου της Παρθένου, ἀλλά ταχὺς απομακρύνεται ἀπὸ τὰ πληρωμένα ρύπον και βορβόρου ἐρείπια και ἀπὸ τος νεοιαγείς πλην ἀπόζοντας τάφους.

Αυτή, καθ' ἡμᾶς, είναι η ἀληθής και μόνη γνησία ψυχολογία του Έλληνικου λαου προκειμένου περι ελληνικής γλώσσης αρχαίας και σημερινής. Το κατασκευάσμα των μαλλιαρῶν δικαίως κατεδικάσθη. χαρακτηρισθὲν δρθῶς ως κἀκόνηδες νεόπλασμα ἀναφνὲν ἐπὶ του κορμου της σημερινής μορφῆς της γλώσσης, να ἀλλοιώση ἐπὶ τὰ χεῖρω την ὄψιν αυτης, μεθ' ης ουδὲν το κοινόν δύναται να ἔχη.

Οὐδ' αἱ λέξεις πᾶσαι, ουδέ το τυπικόν πασῶν των λέξεων δύναται να διαχθῶσιν εις τος καιόνας της λαλουμένης, ως ισχυρίζονται οι μαλλιαροί, ἐφ' δσον, ως λέγουσι, δεν πρόκειται περι δημιουργίας νέου ιδιώματος ἀλλὰ περι εφαρμογῆς εν τῷ γραπτῷ λόγῳ του τυπικου της ομιλουμένης. Είναι δ' ὄντως και του γελοίου γελοιοδέστερον το ὑπό τούτων λεγόμενον ότι διά να διμιλῆ τις και να γράφη ζωντανήν γλώσσαν, πού να τον νοιώθουν, δεν πρέπει να λέγη οὐκ ἀνθρωποι οι λέοντες αἱ γεννήσεις και οι θάνατοι, του κύματος και του πελάγους, του πράγματος, της γραπτῆς διμιλίας, της σκιάς και του φωτός, ἀλλὰ να λέγη οι ἀνθρωποι, οι λεόντοι, η γεννησες και οι θανάτοι, του κύματος και του πελάγου, του πραμμάτου, τῆς γραπτῆς κούβεντας, του ἴσκιου και τῆς φέξης' να μη λέγη αἱ κυρταῖ ἐπιφάνειαι κ. τ. τ. ἀλλὰ να λέγη: οι κουλουρωτές, οι στραβόραχες ἐπιφάνειες, αἱ ποῖται, μη ὑπαρχούσης ἄλλης λέξεως διμλουμένης εν τῇ αυτῇ ἐννοίᾳ, θα δύναται να λέγωνται και φαινούμενες μεριές των πραμμάτων.

Και όμως, παρὰ τας ἀληθείας ταύτας, τὰ ἀναγνωστικά βιβλία, δύναται τις ελπειν, ἐγράφησαν χωρὶς αἱ ἀλήθειαι αυται να τεθῶσιν ως βάσις υγιῶς διδασκαλίας και δρθῆς κατευθύνσεως, ἐνῶ είναι ἀπλοῦσταται και ἐμφανέσταται.

Ἔδει να ποιώμεθα ἀρχήν ἀπὸ της διδασκαλίας της κατά τόπον λαλουμένης, να προαγώμεθα δὲ ἐντεῦθεν ως ἀπὸ ορητηρίου μέχρι της καθαρουούσης, ης ταυτίζεται εν πολλοῖς και συγχέεται πρόδ την αρχαίαν χωρὶς εν ταυτῷ κἀκαθιᾶται ἀκατάληπτος εις τος πανέλληνας της σήμερον.

Ο,τι συμβαίνει παρὰ τῷ λαῷ εν τῷ σχηματισμῷ και τῇ μορφῇ της ονομαστικῆς πτώσεως αυτὸ τούτο παρατηρεῖται συμβαῖνον εν πάσαις ταις πτώσειν, εν τῷ τυπικῷ, εν τῷ ἐτυμολογικῷ, εν τῷ συντακτικῷ και εν τῇ συνθέσει των λέξεων. Οὐδέποτε π. χ. ο λαός λέγει, ως ἀξιοῦσι να ἐπιβάλωσιν οι μαλλιαροί, φράσεις ως αἱ ἐξῆς: «πρὸς τέλειτα κατα νόση, — του εϋγενῆ ονομάτου, — με την ἐντύπωση τῷ βαθιῷ και δν κρησιστω μαρτυρίω τῆς φύσης», και τὰ τοιαῦτα διά τον ἀπλοῦστατον λόγον ότι η φιλοσοφία του λαου διεξάγεται ἐπὶ του πραγματικου και ουχι ἐπὶ του ιδεαλιστικου ἐδάφους.

Ἡ κηθλοποίησις και η παραμόρφωσις της γλώσσης δεν καθιστᾷ καταληπτάς ἐννοίας ἀνυπόστατους, ως ἐσφαλμένως ὑπολαμβάνουσιν οι εν τη γλώσση σφόδρα νεωτερίζοντες. Ἡ ἐψηλή φιλοσοφία δεν κατανοεῖται ὑπὸ του λαου ουχι ἐλλείψει λέξεων και λεκτικῶν τύπων ζωντανῶν ἀλλ' ἐλλείψει ἐψηλοτέρας μορφώσεως του πνεύματος.

Ἡ ἐψηλή φιλοσοφία είναι αυτή η φιλοσοφία των αρχαίων Ἑλλήνων και ὄλων των κατά διαφόρους χρονικὰς περιόδους ἀνεπτυγμένων και πνευματικῶς προηγμένων λαῶν, η δὲ κατανόησις ταύτης οὔτε μετεμφνεύεται εις το πνεῦμα των νεωτέρων, οὔτε ἐκλαίκεύεται ἀπλῶς διά της νεοποιήσεως του αρχαίου λόγου. Ἀπαιτεῖται πρόδ τούτου πολυχρόνιος και πολυσύνθετος ἐργασία, ἐπίδοσις δὲ μακρὰ και βαθεῖα περι τὰ γράμματα. Ὡς δὲ αἰρεται το ἐμπόδιον της κατανόησεως των φιλοσοφικῶν θεωριῶν του Πλάτωνος και των ἄλλων μεγίστων της αρχαιότητος φιλοσόφων και ποιητῶν διά της ἐκμαθήσεως της αρχαίας γλώσσης, οὔτω θα ἠδύναται να λεχθῆ και

διὰ τῶν ἐν χρῆσει λαλουμένων, ἐὰν περιεῖχεν, ἢ ἐὰν τοῦλάχιστον ἦτο δυνατόν ἀνευ δυσχερειῶν μεγίστων νὰ περιλάβῃ, πλοῦτον ἐργοῦν καὶ λέξεων ἀποδιδουσῶν μετὰ λεπιοτήτος καὶ σαφηνείας, ἀπαραίτητον ἐν προκειμένῳ, πᾶσαν ὑψηλὴν ἰδέαν, πᾶν εὐγενὲς συναίσθημα καὶ πᾶν ὑψηλὸν διανόημα.
(Ἔπειτα συνέχεια).

N. B. Πιμπλῆς

ΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΗΜΕΤΕΡΟΙΣ ΣΧΟΛΕΙΟΙΣ

«Οὐχὶ διὰ τὸ σχολεῖον, ἀλλὰ διὰ τὸν βίον σπουδάζομεν»

Πρὸς πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τῶν νέων εἰσῆ-
θησαν ἐν τοῖς κατωτέροις σχολείοις αἱ ἐκ τῶν διαφορῶν ἐπι-
στημῶν στοιχειώδεις γνώσεις, αἵτινες ἐν τῷ ἐπισημῷ προ-
γράμματι ἐν συνόψει περιλαμβάνονται. Ἡ βαθμιαία εἰσαγωγή
τῶν γνώσεων τούτων εἰς τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν ἐβίβασε
πρακτικῶς, ἀφ' ἐνός μὲν πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον
τῶν ἐπιστημῶν, ἃς αὐταὶ ἀντιπροσωπεύουσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ
πρὸς τὴν ὁσημέραι τελειοποιουμένην παιδαγωγικὴν καὶ διδα-
κτικὴν τέχνην. Σκοπὸς ὡς γνωστὸν τοῦ σχολείου νῦν εἶναι ἡ
ἐκ τῆς μεταδόσεως γνώσεων καὶ δεξιοτήτων ἐξανθρωπιστικῆς
ἡρώσεως καὶ εὐδοκίμησις ἐν τῷ βίῳ. Ἄλλ' ἐν ἀρχαιότεροις
ἡμέραις ὁ γενικὸς οὗτος σκοπὸς ἦτο μᾶλλον περιωρισμένος, τῆς
εὐδαιμονίας ἐχούσης χαρακτῆρα, ὡς τὸ πολὺ, ἀνθρωπιστικόν,
ὅ καὶ ἐν τῆς τότε σχολείοις τὰ θρησκευτικὰ ἢ μητρικὴ
ἡρώσεως καὶ τὰ Μυθημτικὰ ἐδιδάσκοντο. Κατὰ τὴν σύγ-
χρονον ἡμῶν ἐποχὴν τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ κατενο-
ήθη καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς διὰ τὸν βίον προπαρασκευῆς, καὶ συ-
ντῶς τὰ προγράμματα τῶν νεωτέρων δημοτικῶν σχολείων
ἐξάντο εὐρυνόμενα. Μυθήματα τῶς περιφρονούμενα καὶ μό-
νον ἐν ἀνωτέροις σχολείοις ἀτελῶς διδασκόμενα, καταδήλου
ἐπισημῶν ἤδη τῆς πρακτικῆς χρησιμότητος αὐτῶν, κατα-
λείβονται τὴν ἀρμόζουσαν ἑαυτοῖς ἐν τοῖς σχολικαῖς προ-
γράμμασι θέσιν. Οὕτω σήμερον ἡ παιδεία ἐν τοῖς λαϊκοῖς
σχολείοις ἔχει διπλοῦν σκοπὸν τὴν ἰδανικὴν μόρφωσιν, ἣτοι
τὸ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας μόρφωσιν, δι' ἧς ὁ μα-
θητὴς ἀναδιδάσκεται εἰς ὑψηλοτέραν σφαῖραν πᾶν ὑψηλὸν καὶ
ὡς περιλαμβάνουσαν, καὶ τὴν πρακτικὴν μόρφωσιν, ἣτις
παρασκευάζουσα τὸν τρόπον διὰ τὴν ἐν τῷ βίῳ πάλιν
ἐπισημῶν αὐτὸν ἰκανὸν νὰ ζῆσθαι ἀξιοπρεπῆς.
Τοσαύτη δὲ σημασία ἐδόθη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους
τὸ δεύτερον μέρος τοῦ σκοποῦ τῆς παιδείας, ἣτοι εἰς
τὴν πρακτικὴν μόρφωσιν, ὥστε παρὰ τοῖς πλείστοις πεπολι-
τισμένοι λαοὶς αὐτὴ ὑπερηκόντισε τὴν κλασικὴν μόρφωσιν,
ἐβίβασε δὲ καὶ σχολεῖα σκοπὸν ἀποκλειστικῶς ἔχοντα τὴν
ἐκπαίδευσιν πρακτικῶν γνώσεων. Βαθίως κατενοήθη καὶ ἀνε-
πισημῶς δεκτὸν ἐγένετο μετὰ μακροῦς ἀγῶνας καὶ συζη-
τήσεως ὑπὸ σοφῶν ἀνδρῶν ἐγκυψάντων εἰς τὴν μελέτην καὶ ἐ-
κπαίδευσιν τοῦ σπουδαίου τούτου παιδαγωγικοῦ προβλήματος,
ὅτι τὸ σχολεῖον ἀποβάνει ἀληθῶς ὡφέλιμον τῷ λαῷ, ἐὰν με-
λέτῃ, ὡς τὸ πολὺ, γνώσεις πρακτικὰς ἣτοι τοιαύτας, αἵ-
τινες θὰ χρησιμεύωσι τῷ μαθητῇ εὐθύ: ὡς ἐγκαταλείψῃ τὰ
ἀκατάλληλα βιβλία εἰς ποικίλην ἐφαρμογὴν ἐν τῷ βίῳ, συντελοῦ-
σάτω εἰς τὴν εὐζωίαν αὐτοῦ. Ἀναντίρρητον δὲ μένει, ὅτι
ἡ πρακτικὴ εὐημερία ἐνός λαοῦ εἶναι ὁ σπουδαιότατος συντελε-
στής τῆς ἐθνικῆς δυνάμεως καὶ τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρός του.
Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι πάντα τὰ μαθήματα ἐπίδχον-

ται πρακτικὴν ἐφαρμογὴν καὶ πάντα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤτ-
τον μερικῶς ἓνα ἕκαστον, συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ
γενικοῦ σκοποῦ, ὃν ἐπιδιώκει ἡ παιδαγωγοῦσα διδασκαλία, ὅ-
στις καθ' ἃ ἐλέχθη, περιλαμβάνει τὴν πνευματικὴν τὴν ἠθι-
κὴν καὶ πρακτικὴν μόρφωσιν. Ἄλλ' ἐξ ἴσου ἀληθές καὶ ἀναμ-
φισητὸν εἶναι, ὅτι πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου πε-
ρισσότερον συντελεῖ ὁ κύκλος τῶν φυσιογνωστικῶν γνώσεων.
Πηγὴ τῶν ἰδεῶν τῶν συναισθημάτων καὶ ὀρέξεων ἡμῶν εἶναι
ἡ περιβάλλουσα ἡμᾶς φύσις καὶ κοινωνία, τὸ πρὸ τῶν ὀφθαλ-
μῶν ἡμῶν ἠνεωγμένον μέγα τῆς φύσεως βιβλίον καὶ ἡ ἀνθρωπό-
της. Μόνη ἡ εὐνοϊκὴ ἐπίδρασις τῆς φύσεως καὶ κοινωνίας πολλὰς
κις ἐξετέλεσαν, ἐλλειπούσης τῆς ἀγωγῆς, βραδέως μὲν καὶ
ἀσυνειδήτως ἀλλ' ἀποτελεσματικῶς καὶ εἰς βαθμὸν ἐπίζηλον
τὴν πνευματικὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀνάπτυξιν. Τὸ ἀποτέλεσμα
δὲ τοῦτο εἶναι ἔτι μεγαλύτερον καὶ ἐπέρχεται ταχύτερον,
ὅταν εἰς τὸ μορφωτικὸν ἔργον τῆς φύσεως ἐπικουρῇ ἡ διδα-
σκαλία καὶ ἀγωγή. Ὁ πρῶτος τῶν ὑποστηρικτῶν τῆς εἰσα-
γωγῆς τῶν φυσικῶν γνώσεων εἰς τὰ στοιχειώδη σχολεῖα,
Ἄγγλος πολιτικὸς καὶ παιδαγωγὸς Βάκων ὑποστηρίζων τὸ
μάθημα τοῦτο λέγει ὅτι ὁ ἀνθρώπος, ὡς ὑπέρτης καὶ ἐξη-
γητῆς τῶν νόμων τῆς φύσεως, ἐπὶ τοσοῦτον μόνον νοεῖ καὶ
δύναται, ἐφ' ὅσον σπουδάζει καὶ μελετᾷ τὴν φύσιν· αὐτὴ
πρατίζει τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου πλουτίζουσα αὐτὸν δι' ἀπεί-
ρων γνώσεων καὶ καθιστῶσα αὐτὸν ἐλεύθερον ἀπὸ τῶν δεισι-
δαιμονιῶν καὶ προλήψεων, αἵτινες μεγίστης βλάβης γίνονται
πρόξενον ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

Ἄλλὰ καὶ ἡ τῆς σοφίας τοῦ Δημιουργοῦ ἐπίγνωσις προ-
κύπτει μάλιστα ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν τῆς φύσεως μαθημάτων.
Ὅσον περισσότερο παρατηροῦμεν καὶ μελετῶμεν τὸν περι-
βάλλοντα ἡμᾶς κόσμον, ἐπὶ τοσοῦτον ἀγαπῶμεν αὐτὸν θαυ-
μαστικῶς γινόμενοι τοῦ μεγαλείου του καὶ τῆς ἐν αὐτῷ παρα-
τηρουμένης ἁρμονίας. Ἐκ τῶν συναισθημάτων δὲ τούτων ἀ-
νερχόμεθα βαθμιαίως εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς σοφίας καὶ ἀγα-
θότητος τοῦ ὑπερτάτου ὄντος.

(Ἀκολουθεῖ)

Ἰ. Γναφάκις

Ἡ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΕἰΣ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΗΜΑΣ

Μετὰ μεγάλης χαρᾶς εἶδον ἐν τῷ ἐγγχωρίῳ τύπῳ νὰ ἐξαί-
ρηται ὁ σκοπὸς τοῦ ἐσχάτου ἐν Ἡρακλείῳ καὶ ἐν Χανίοις
παρασταθέντος δράματος, ἐπὶ Κρήτην παλαιούσα τοῦ κ. Ἀντ.
Βορεάδου καὶ τὸ ἐνδι.ἀφῆρον, μεθ' οὗ τὸ κοινόν, ἄθρόον σπεύ-
σαν παρηκολούθησε τὴν παράστασιν αὐτοῦ. Ὁ κ. Βορεάδης
διὰ τοῦ ἔργου ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ ἐκδηλωθῇ, ὅτι οἱ Κρήτες
διὰ τῆς παραστάσεως τοιοῦτων ἔργων ἐννοοῦμεν, ὅτι θερ-
πέυεται ἐνδόμυχόν τι αἰτήμα, μύχιος ἡμῶν πόθος, συναι-
σθανόμεθα ὅτι γεννῶνται γλυκεῖαι ἐλπίδες, καθ' ἣν στιγμὴν
χειμάζεται τὸ σκάφος τῆς πατρίδος μας, ὅτι ἀντλούμεν
νέαν ζωὴν, νέον θάρρος, ἵνα ἀντιπαλαίσωμεν πρὸς τὰς ὑπε-
σταμένας καὶ πιθανῶς ἐλευσομένας διεθνεῖς περιπλοκάς τῆς
δυσμοίρου πατρίδος μας. Καὶ ἔχομεν ἀνάγκην, εἴπερ ποτε
καὶ ἄλλοτε, τοῦ θάρρους καὶ τῆς ἐγκαρτερήσεως ταύτης,
ἣτις ἀφειδῶς διαχύνεται διὰ τῆς ἐκλαϊκεύσεως τῆς Κρητι-
κῆς Ἐπιποίας.

Ἡ ἱστορία τῆς Κρήτης δυστυχῶς, διὰ τοὺς πολλοὺς εἶναι
ἄγνωστος. Ἡ ἑλλειψίς ἀκριβοῦς καὶ πλήρους Κρητικῆς Ἱστο-
ρίας, καὶ ἡ ἐν τοῖς σχολείοις ἐπομένως συντομωτάτη διδασκα-
λία αὐτῆς συνετέλεσεν, ὥστε νὰ ἀγνοῶσιν οἱ πλείστοι τῆς

ΑΣΠΙΣ

...αυτοῦ ἐμπειροματῶς τὴν νέαν ἐπιδοθεῖσαν πρὸς τὸν προδοτικῶν τοῦ ἔθνους ἀναδεικνύοντος αὐτοῦ, σέμνωμά τῆς μεγάλης

...τὴν περαιτέρω μακρογορίας παράλειψαι πάλιν τὴν προκείμενῃ εὐκαιρίᾳ ἐπισυνέτα. ὁφείλω ὅμως λαβούσθαι μέρος εἰς τὴν ἑορτὴν μαθητρῶν, ἡμετέρας ἀγαθῶν οικογενειῶν ὁριζομένης κοινοῦ καὶ ἐκ τῆς περὶ τὴν ἀμφιέσιν τῶν μαθητρῶν.

...τὸ κοινὸν τῶν ἐκ τῆς σχολικῆς ταύτης παιδείας, ὅτι ἅπαν τὸ διδάσκον προσωπικὸν τῆς Παρθενώου Χανίων, ὑπὸ τῶν εὐορκῶν ἀποστολῶν διεθνοῦν τῆς μουσοτραφεῖς Δεσποῦ Νικολοῦ, παρουστάζει ἐπιθετικῶς ἀποστολῆς ἐπιμελημένης καὶ εὐνοειδέστου.

Γ. Τὰκ. Καλαθοῦνης

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΙΝΕΣ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

...στικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον μετὰ μοναδικῆς δεξιότητος ἐμδριθείας χεیرهται ἐν τῇ Ἐσπίδι. ὁ δὲ ἐπιδοθεῖσα ἐσχάτως τοιοῦτον ὄλον, ὡστε νὰ μᾶς παρουσιάσῃ καὶ πάλιν τὴν οὐτάτην αὐτῆς. Ὁ οφνητισμὸς καὶ ἡ ὄρμη, μεθ' ὧν διεξήχθη, εἶναι εἰς κατὰ τὴν γνώμην μου, καταδικαστέα. ἡμᾶς φάσκει τοιαύτης, οἷα τὸ γλωσσικόν, δὲν εἶναι νὰ ἐξετάζωνται ἀπαθῶς καὶ ψυχραίως. Ἐθιμολογικὸν καὶ μὴ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, κατὰ τὴν ἀποστολῆν ἀποδοτικῶς ἐπιθέσει τὸ καὶ μὴ τὸν ὅτι ὡς κρῖκος ἀδαμάντινος περιεσφριγῆς καὶ περὶ μίαν Ἰδέαν τὸν Κρήτα καὶ τὸν Θρᾶκα, τὸν τῆς καὶ τὸν Μικρασιάτην· ἐπιθέσει τέλος ζήτημα τὸν ἀρρητικῶς μετὰ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ ὡς ἔθνους καὶ ὁ παρατηρηθεὶς συγκλονιστικῶς σημαίνοντα ἐξάφῃς καὶ περὶ τὴν δὲν φάνονται ὄντα.

...καὶ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα παρουσιάζει δύο ὄψεις, ἑκατέρωθεν καὶ τὴν σχολικὴν. Ὑπὸ τὴν πρώτην ὄψιν ἐξηγουμένως τὸ ζήτημα ὑπὸ τῶν ἐδικῶν, ὡστε ἐγὼ μόνον γράμας ἔχω νὰ σημειώσω, ἐν πάσῃ συντομίᾳ, διαφόρῳ τρόπῳ, ἀντιπροσωπεύοντας καθαρῶς τὰς ἡμετέρας γνώμας. Πάντες διαρρηγνύοντες τὰ ἱμάτια μας ὑπὸ τοῦ πρωταγωνιστοῦτος, σεβαστοῦ καὶ μετὰ τοῦ τελευταίου ἀγρότου, ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς ἐπιβάλλεται πρὸς ἐξυπηρέτησιν αὐτῆς. Πού ἀφῆς τῶν λαϊκῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα γεγραμμένα εἴναι ἀπλῆ, ὁμάλῃ, ρέουσαν, θὰ ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἑκείνῃ κοινῆς καὶ εὐγενοῦς γλώσσῃς, δυναμένης ἐπιδοθεῖσα καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπιστήμονος καὶ ὑπὸ τοῦ ἐργαστοῦ. Πού οἱ συγγραφεῖς τῶν διηγημάτων, τὰ ὁποῖα ἐπιδοθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀποκαθαριστικῆς γλώσσῃς καὶ εἰς διατηρητικῶν καὶ λευκῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων, μετὰ τὰ ὁποῖα ἑκείνῃ βίος ἐκδηλοῖ τὰς χορηγούσας καὶ τὰς λιπυράς ἐπιδοθεῖσα; Πού τέλος οἱ συγγραφεῖς τῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἔχον ἑλευθερὰν τὴν εἶσοδον καὶ εἰς τὸ μέγαρον τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν καλύβην τοῦ χωρικοῦ; Οἱ ἔθνος χρεοσίνων—ἔχον ἑθνικὰ διηγήματα, κοινὰ

...εἰς πάντα τὰ κοινωνικὰ στρώματα. Εἰς τὴν πρώτην ἐρώτησιν δυνατὸν ἀπαντῶν τις νὰ μοῦ ὑποδείξῃ τὸν Σύλλογον τῶν ἐπιδοθεῖσιν βιβλίων· ἀλλ' οἱ πολλοὶ πιστεύουσιν ὅτι ὁ Σύλλογος οὗτος πρὸ πολλοῦ ἠτιόγησά τοῦ σκοποῦ του, ἢ δὲ ζήτησις τῶν βιβλίων του, ὡς ἡ-το ἐκδομένη, δὲ εἶναι σπουδαία. Εἰς τὴν δευτέραν ἐρώτησιν δυνατὸν νὰ μοῦ προταχθῶν τὰ ὀνόματα τῶν ἡμετέρων διηγηματογράφων, Παπαδομανῆτη, Χρηστοβασίλη, Δροσύνῃ, Καρκαβίτσα, Τανάγρα, Νεβρίνα· ἀλλ' ὅμως τὸ γλωσσικὸν ἴδιωμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγγράφηται τὰ ἔργα τῶν ἡμετέρων διηγηματογράφων καὶ ἡ τιμὴ εἰς τὴν ὁποῖαν πωλοῦνται, τὰ καθιστῶσιν ἀχρηστέρα καὶ ἀπρόσιτα. Συνέλεξαν οὗτοι ὅλους τοὺς τοπικισμοὺς καὶ τοὺς ξενισμοὺς καὶ κατεσκεύασαν συνορθόλημά τι ἀμάρτυρον, τὸ ὁποῖον προπαθοῦν νὰ ἐπιβάλλουν ὡς γλώσσαν συνορθομένην μετὰ τὰς ἐνογενεστέρους ἐκείνας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Χρηστοβασίλης, δὲν γνωρίζω πῶς, θεωρεῖται ὡς ὁ γνησιώτερος ἀντιπρόσωπος τῆς δημώδους γλώσσῃς καὶ ὅμως εἰς τὸν ὑποκεινόμενον, διαμένοντα πλέον τῆς διαίτας ἐν Εὐρυτανίᾳ, ὑπὸ τὰς ὑπερβαρῆς τῶν Ἀγράφων, ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς δημώδους γλώσσῃς, τὰ διηγήματά του ἦσαν δυσνόητα διὰ τὴν πληθῆσαν τῶν ἀγνωστών λέξεων, αἵτινες ἐστρατολογήθησαν ἀπὸ τὰ Τουρκικὰ, Ἀλβανικὰ καὶ Σλαβικὰ λεξιλόγια. Ἡ δημώδης γλώσσα προμεριμνήθη δι' ἐιδικὴν φιλολογικὴν παραγωγήν, διὰ τὴν ποιήσιν, ὑπὸ πολλῶν διηγηματογράφων καὶ ποιητῶν ἐευσλήθη ἀνευλαδῶς. Μόνον ὁ Βαλαωρίτης καὶ ὁ Κρυστάλλης ἐνεβάθυσαν εἰς τὴν γλώσσαν ταύτην καὶ περὶ τῆσιν ἔργα ἀποσπένοντα ὅλον τὸ ἄκρωμα τῶν μεγάλων παραδόσεων· οἱ λοιποὶ—οἱ μεταγενέστεροι—ἀδόκιμοι μνηστῆται.

Σήμερον ἀγωνιστῆται τοῦ καλάμου καὶ τῆς γλώσσῃς εὐνοειδέστῃ καὶ εἰλικρινεῖς εἶναι οἱ κ. κ. Κοουδάκης, Τσοκόπουλος, Κυριακός, Παπαντωνίου, Δημητράκοπουλος, Νικολόπουλος, Ποταμιάνος, Καλογερόπουλος, Ξενόπουλος, ἡ χορεία δηλαδὴ τῶν νεωτέρων λογογράφων, οἵτινες καὶ ὡς συγγραφεῖς καὶ ὡς χρονογράφοι ἀπὸ τῶν στηλῶν τῶν ἐφημερίδων καθ' ἑκάστην μᾶς παρουσιάζουσιν νέους γλωσσικοὺς ὀρίζοντας καὶ διὰ τὸν κάλαμόν των, ἢ, δι' ἡμῶν, ἀποδίδουσιν ὅ,τι λεπτόν καὶ τέλειον.

Ἀπὸ τῆς σχολικῆς ὄψεως τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ἤρχισεν ἐξεταζόμενον πρὸ ἐνός περιόπου ἔτους, ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Προτύπου σχολείου. Οἱ ἰδρυταὶ τοῦ σχολείου τούτου ἐν τῇ ἐκδοθῆσει προκηρύξαι, ἀφῶ ἔψαλον τὸν ἀναβαλλόμενον τῆς καθυστεροῦσης, ἐθεώρησαν καλὸν νὰ συσσωρεύουσιν καὶ πληθύνουσιν ὑβρῶν ἐναντίον τῶν δημοδιδασκάλων, τοὺς ὁποῖους ἐθεώρουσαν ὀρίζοντας τῆς ὄλης ἀνωμάλου γλωσσικῆς καταστάσεως καὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς καχεξίας. Προεκλήθη μεγάλη συζήτησις ἐν τῷ ἡμερησίῳ καὶ τῷ περιοδικῷ τύπῳ μετὰ τῶν δημοτικιστῶν καὶ τῶν ὑπεριπτάων τῆς καθυστεροῦσης· ἀντιπροσώπων τῶν πρώτων παρουσιάσθησαν οἱ κ. κ. Τοπάλης, Καζαντζάκης, Δελμούζος, τῶν δὲ δευτέρων οἱ κ. κ. Μιστριώτης καὶ Χατζηδάκης, αἱ κορυφαὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Οἱ θεαταὶ τοῦ ἀγῶνος τούτου ἐθεώρουσαν τοὺς δημοτικιστὰς ἡττημένους κατὰ τὸ σύνολον, ἀλλ' ὅτι οὗτοι ἐπὶ τοῦ σχολικοῦ πεδίου ἐφαίνοντο κύριοι, διότι τὰ ὑπ' αὐτῶν προβαλλόμενα ἰδαιόματα δὲν ἔτυχον καὶ δεούσης ἀνακρίσεως ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων. Αἱ ἐναντίον τῶν δημοδιδασκάλων ἐπιθέσεις κατ' ἀρχὰς ἐμῶν ἀνευ ἀπάντησεως. Πάντες συνηθάνθημεν τὴν ἀνάγκην ἀμύνης. Ἡ πρώτη ἀπάντησις ἐδόθη ἀπὸ τὸν ἔγγραφον συνάδελφον κ. Κυριακῶν, ἡκολούθησε ταύτην ἡ τοῦ κ. Σαλδάνου. Ἡ ἑπαρτῆς εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ δημοσιεύσῃ εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 5943 καὶ ὑπὸ ἡμερ. 11 Ἰουλίου φύλλον

της άρθρον μου επιγραφόμενον «ή γλωσσική έρις και οι δημο-
 δάσκαλοι...
 (Έπεται συνέχεια)
 Μάνρα— Έλευσίνος. 15 'Απριλίου 1911.
 Βασίλειος 'Αθ. Μοίρας.
 Δημοδιδάσκαλος

Η ΔΥΝΑΜΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Το πρώτον και το σπουδαιότερον σχολειον εντός του ο-
 ποιου λαμβάνει ο άνθρωπος την ηθικήν του ανατροφήν, εκ
 της οποίας εμπνέεται τας αρχάς, αιτινες, ως ακώριστος σύν-
 τροφος, τον συνοδεύουν εις όλον τον τόν βίον είναι ή οικογέ-
 νεια. Ο Νους κάμνει τον άνθρωπον, λέγουν· άλλοι πάλιν τὰ
 ήθη κάμνουν αυτόν· ή γνώμη όμως ότι «ή οικογένεια κά-
 μνει τον άνθρωπον», είναι ορθοτέρα· καθ' ότι και τὰ ήθη
 και τον τόν περιλαμβάνει αυτή. Έντός της οικογενείας δια-
 πλάσσεται ο νους, αναπτύσσεται ή καρδιά, αποκτώνται αι έ-
 ξεις και ο χαρακτήρ λαμβάνει τον τύπον του καλού ή του
 κακού. Αντανάκλασις της οικογενείας είναι οι νόμοι αυτής
 της πολιτείας. Πάν δ,τι έμαθε το παιδί εντός της οικογε-
 νείας του, βραδύτερον αναφαίνεται εις την κοινωνίαν και ά-
 ποτελεί την κοινήν γνώμην· το πρώτον λοιπόν σχολειον του
 κοινωνικοῦ βίου είναι ο οικιακός· διὰ τοῦτο και αι κοινωνίαι
 περισσότερον ή ολιγώτερον είναι πεπολιτισμένα καθ' όσον τὰ
 μέλη εξ ών αὐται αποτελοῦνται έντυχον παιδιόθεν καλής ή κα-
 χής ανατροφής. Πολλοί συντελοῦν εις την ανατροφήν και αι ή-
 θικαι περιστάσεις, αιτινες κατά τὰ πρώτα έτη της παιδικής
 ηλικίας περιέβαλον τούς ανθρώπους. Ο άνθρωπος γεννᾶται
 γυμνός, άδύνατος νά βοηθήση εαυτόν. την μόρφωσιν λοιπόν
 και ανατροφήν του περιμένει παρ' άλλων. Αφ' ης σιγμής
 λοιπόν το παιδί έλθη εις τον κόσμον, αρχίζει ή ανατροφή του.
 — Έρωτηθείς ποτε κληρικός παρὰ μητρός πότε νά αρχίση
 την ανατροφήν του τέκνου της άγοντος το τέταρτον της
 ηλικίας έτος, απεκρίθη: «Σας διαβεβαιώ ότι έχασαε τέσσα-
 ρα έτη, εάν δέν αρχίσατε άκόμη». Έπρεπε νά κάμνιτε άρ-
 χήν· εϋθύς ως είδετε το πρώτον μεδίαμα εις τὰ γείλη του
 τέκνου σας. Καί πώς είναι δυνατόν το παιδίον νά διδαχθῆ
 εϋθύς ως ήθελεν έλθη εις τον κόσμον; Η διδασκαλία πρέ-
 πει νά γίνεται διὰ της μηήσεως ο πρώτος διδάσκαλος είναι
 το παράδειγμα· τὰ πρώτα παραδείγματα, τὰ οποια είδε το
 παιδίον και διὰ των οποίων έμορφώθη, το παρακολουθούν
 εις όλον τον τόν βίον, πᾶσα δέ παιδευσις κατόπιν δέν είναι
 τίποτε άλλο ή προσθήκη. «Το παιδί είναι ο πατήρ του άν-
 θρός» λέγει. «Αγγλος ποιητής.» «Το παιδί δεικνύει τον άν-
 θρα, καθώς ή αγγή την ήμέραν, λέγει ο ποιητής Μιλτων.
 Πᾶσα κλισις ήμῶν παιδιόθεν έχει την αρχήν» εν τη παιδική
 ηλικία λαμβάνομεν τὰ σπέρματα του καλού ή του κακού, αι-
 να μῆς παρακολουθούν εις όλον τον βίον μας. Ο άνθρωπος
 γεννώμενος εύρίσκειται εις τὰ πρόθυρα άγνώστου κόσμου·
 πάν δ,τι βλέπει, πάν δ,τι ακούει, πάν δ,τι αισθάνεται προ-
 ξενεί εις αυτόν εκπληξιν. Κατά πρώτον βλέπει απλώς, κα-
 τόπιν σὺν τῷ χρόνῳ, παρατηρεῖ, θανμάζει, διδάσκεται και
 έννοεί. Κατά τον χρόνον λοιπόν τοῦτον του παιδίον τυγχά-
 νοντος καλής ανατροφής, δέν είναι δυνατόν ή άργότερον νά
 παρατηρηθούν τὰ θανμάσια ταύτης αποτελέσματα.

Όπως επί του μαλακού κηροῦ πιστότητα ή σφραγίς απο-
 τυπνείται, οὔτω και εν τη ψυχῇ του παιδός τη μάλιστα επί-
 δεκτικῇ έντυπώσεων αποτυπνεται και περισσότερον παραμέ-

νει πάν δ,τι τοῦτο ακούει. Η καλή ή κακή έκβασις της
 πρώτης επιχειρήσεός του; ή πρώτη δοκιμασθεῖσα λύπη ή
 χαρά, πολλάκις προδιαγράφουν δλοκλήρον το μέλλον του.
 «Αν και ή φύσις, έχη προκίση τον άνθρωπον με δύναμιν έ-
 νεργείας και αντιδράσεως, δι' ών βοηθείται οὔτος εις όλον τον
 περιπειαιώδη βίον του, χωρίς νά λαμβάνη επ' όβριν τον τας
 περι αυτον περιστάσεις, εν τοῦτοις δμως ή ήθικη ανατροφή
 την οποίαν κατά τὰ παιδικά του έτη έλαβε, μεγίστην σπου-
 δαιότητα έχει. Καί ο βαδύτερος των φιλοσόφων θά ταπεινω-
 θῆ βραμηδόν και ανεπαισθήτως, εάν ζῆ εν κοινωνία ανηθί-
 κω και διεφθαρμένη. Αλλ' άφου εν φιλοσόφω συμβνίει
 οὔτω, πολλῶ μάλλον θά συμβῆ εν παιδίῳ εϋαισθητῶ
 και άδυνάτῳ! Τοιουτοτρόπως λοιπόν το σχολειον τοῦτο
 της οικογενείας, εν ᾧ τὰ τέκνα λαμβάνουσι την ηθικήν ανα-
 τροφήν και τὰ οποια μετ' οὔ πολὺ θά γίνουν άνδρες ή γυ-
 ναῖκες, θά είναι καλόν ή κακόν αναλόγως των γονέων. Έλ-
 λην φιλόσοφος έλεγεν· «Αναθέσατε την ανατροφήν του τέ-
 κνου σας εις δοῦλον και αντί ενός θά έχητε δύο». Το παιδίον
 φύσει μιμείται· αντιγράφει τας χειρονομίας, την γλώσσαν, τας
 έξεις των περι αυτό ανθρώπων· ὥστε ή σπουδαιότερα σιγμή
 του βίου του παιδός είναι εκείνη, καθ' ήν έξερχόμενον της
 νηπιακής ηλικίας, αρχίζει νά μορφώνηται διὰ της συνα-
 στροφής του, πρὸς εκείνους, οἵτινες το περικυκλώνουν.

Τὰ πρώτα λοιπόν υποδείγματα έχουν μεγίστην σπουδαι-
 τητα πρὸς διάπλασιν των παιδίων και πρέπει νά ζητώμεν τὰ
 άριστα, εάν θέλωμεν νά μορφώσωμεν ανθρώπους με καλούς
 χαρακτήρας· άλλα το υποδειγμα, το ποῖον έχει πρὸ των ο-
 φθαλμών του πάντοτε το παιδίον, ήαι ή μήτηρ. Ο Μέγας
 Ναπολέων έλεγεν. «Διὰ νά έχωμεν πολιτείαν καλήν, έχομεν
 ανάγκην άριστων μητέρων». Γερετρής, ο περιώνυμος εκείνος
 Γάλλος έλεγεν. «Η δύναμις της γυναικός ως πρὸς την μόρ-
 φωσιν του χαρακτήρος είναι τόσῳ μεγάλη, ὥστε ή άγαθή μή-
 τηρ είναι το άριστοτέχνημα της φύσεως.» Έκ τούτων βλέ-
 μεν δι' ή μήτηρ αξίζει πολλούς διδασκάλους· άδιακόπως το
 τέκνα της την μιμουῦνται· τὰ παραδείγματα της έχουν πολλῶ
 μεγαλειότεραν σημασίαν άπὸ πάν άλλο μάθημα. Τὰ παραδεί-
 ματά της είναι ή δι' έργων και οὐχί διὰ λόγων διδασκαλίς·
 ὅσον καλή και αν είναι ή συμβουλή οὔδεμίαν ὠφέλειαν πα-
 ρέσχεν επ' ὅσον το παράδειγμα είναι κακόν· και όχι μόνον ο
 καλαι συμβουλαι, εάν δέν παρακολουθῶνται και άπὸ παρα-
 δείγματα δέν ὠφελοῦν, άλλα και βλάπτουν, διότι τίποτε άλ-
 λο δέν διδάσκουν ή την ύποκρισίαν, καθ' ότι τὰ παιδια κά-
 λιστα έννοῦν, δι' ή μήτηρ δέν πράττει, πάν δ,τι λέγει. Τὰ
 παραδείγματα της μητρός εντός της οικογενείας έχουν την
 μεγαλυτέραν σημασίαν. Αὐτήν βλέπουν, αὐτήν αισθάνονται
 και αὐτήν μιμουῦνται. Αὐτή διοικεί εν τῷ οἴκῳ, τῷ βασιλεῖ
 τούτῳ της γυναικός ως άπόλυτος άρχων. Αὐτή επιδρά τόσῳ
 ὄσῳ οὔδεις των εν τη οἰκίᾳ και ή δύναμις της επιδράσεως
 είναι επαρκής· αρχίζει άπὸ τας πρώτας σιγμάς και παρα-
 τείνεται κατόπιν αναλόγως της έπιρροής, ήν αὐτή έπι τῶν
 τέκνων της εϋθύς εξ αρχής εξήσκησε. Έν ταῖς συμφοραῖς
 του ο άνθρωπος οὔδαμῶ εύρίσκει τόσην παρηγορίαν, ὥ-
 σην εις την μητέρα του. Πάν δι' αυτή εν τη άπολή του
 παιδός καρδιά έσπειρεν, εξακολουθεῖ νά καρποφορῆ και με-
 τὰ τον θάνατόν της. Η εϋδαιμονία ή ή κακοδαιμονία,
 πολιτισμός ή ή βαρβαρότης οἰουδήποτε έθνους εξαγατάται
 κατά μέγα μέρος επί της έπιρροής, ήν αὐτή έπι των τέκνων
 της ειχεν εν τῷ αφανεί πλήν μεγάλῳ βασιλεῖ της.

(Ακολουθεῖ).

Νικ. Χ. Ήγουμενίδης

Δημοδιδάσκαλος.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ
 ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΓΚΡΗΤΙΟΥ ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟΝ ΜΑΣ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ 30 φύλλου).

Διὰ νὰ καταστῇ λοιπὸν ἀπλουστερά, εὐκολωτέρα καὶ πρακτικωτέρα ἢ ἐκμάθησις καὶ ἡ χρῆσις τῆς γλώσσης — γλώσσης ἐπὶ τοσοῦτον, ἐννοεῖται πλεονεξίας εἰς λέξεις καὶ φράσεις ὥστε νὰ δύναται ἕκαστος οὐ μόνον νὰ ἐκφράξῃ τὰ διανοήματα. τὰς ἐντυπώσεις καὶ τὰ συναισθήματά του ἐλευθέρως, εὐχερῶς καὶ τελείως, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐννοῇ ὁμοίως τὰ τῶν ἄλλων εἰς οἴαν δῆποτε κοινωνικὴν βαθμίδα ἀνίκων καὶ οἴας δῆτινος τυχῶν μορφώσεως — ἐπιβάλλεται ἡμῖν ὑπὸ τῆς στοιχειώδους λογικῆς καὶ φρονήσεως ὄχι μόνον νὰ ἔχωμεν ἀενάως ὑπ' ὄψιν τοὺς νόμους τῆς γλωσσικῆς ἐξελίξεως, τὸ ἀείρροον αὐτῆς, τὴν ἀλλοιωτικὴν ἐπ' αὐτῆς ἐπίδρῳσιν τοῦ χρόνου καὶ τῶν συνθηκῶν τοῦ βίου, πρὸς ἃς θὰ προσαρμόζονται ἀναγκαίως ἐκάστοτε ἡ γλῶσσα, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ ἀπομακρυνώμεθα τῶν ψυχολογικῶν καὶ τῶν παιδαγωγικῶν ἀξιωμάτων, εὐδὲ τῶν ἱστορικῶν νόμων. Κατὰ ταῦτα ὀφείλομεν, ἵνα μὴ ἀσκόπως βαίνωμεν καὶ μάτην μοχθῶμεν, νὰ γνωρίζωμεν οὐ μόνον τὸ σημεῖον ἀπὸ τοῦ ὁποίου θὰ ἀρχίζωμεν τὴν διδασκαλίαν τῆς γλώσσης, οὐ μόνον τὴν ὁδὸν τὴν ἀγούσαν ταχύτερον καὶ ἀκοπώτερον, ἀλλὰ καὶ τὸ σημεῖον εἰς ὃ θὰ τερματίσωμεν τὴν πορείαν ταύτην, βέβαιον ὄντες ὅτι μόνον οὕτω θὰ καταλήξωμεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ ἡμῶν.

Εἶναι καὶ εἰς τυφλοὺς προφανὲς ὅτι τὸ ἐν τῷ οἴκῳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ ἀνευ συστήματος κεκτημένον γλωσσικὸν ὑλικὸν θὰ ἀποτελέσῃ τὴν βάσιν τῆς πορείας καὶ τῆς συστηματικῆς ἐργασίας τοῦ σχολείου καὶ ὅτι ἡ περιφρόνησις τοῦ ὑλικοῦ τούτου προφανῶς ἀποτελεῖ ἄμετρον ἀφροσύνην.

Ἐτι μᾶλλον προφανὲς εἶναι ὅτι ὁδὸς ἀγούσα εὐθέως καὶ ὁμαλῶς, φυσικῶς καὶ ἀδιάστως πρὸς τὴν ἐκμάθησιν τῆς γλώσσης εἶναι ἡ προσφέρουσα λέξεις καὶ φράσεις ἀναλόγους πρὸς τὴν ἀντίληψιν, τὴν κρίσιν, τὴν φαντασίαν, τὰ συναισθήματα καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων, ἅτινα πάντα εἰσὶν ἀνόμοια ἀπὸ ἡλικίας πρὸς ἡλικίαν καὶ ἀπὸ κοινωνίας εἰς κοινωνίαν.

Προφανέστατον τέλος εἶναι ὅτι τὸ τέρμα τῆς

γλωσσικῆς τῶν Ἑλληνοπαίδων μορφώσεως, διὰ τὸν ἀπέραντον πλοῦτον τῆς γλώσσης, ὑπὸ ἐνιαίαν μορφήν λαμβανομένης, δὲν δύναται ἢ νὰ ἔχῃ διαμέσους τινὰς σταθμοὺς, ἀντιστίχους πρὸς τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς ἐξέλιξιν, καὶ ἀποστάσεις ἀναλόγους πρὸς τὰ ἐτη τῆς ἐν τῷ σχολείῳ παιδείσεως· τοιοῦτοι δ' εἶναι εἰς μὲν, ὁ πρῶτος, ἀφοῦ διανυθῆ, ἐξαετῆς παιδείσεως ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ, ἕτερος δέ, ὁ δεῦτερος, ἐξαετῆς ἐν τῷ Γυμνασίῳ καὶ ἕτερος, ὁ τρίτος, πενταετῆς ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου, οἷς ἔπεται τὸ τελικὸν τέρμα διὰ σοβαρῶς διατριβῆς καὶ μελετῶν γλωσσολογικῶν βαθυτάτων καὶ πολυχρονίων. Τότε δὲ καὶ μόνον δύναται νὰ λεχθῆ δικαίως πως ὅτι ἐπραγματοποιήθη ὑπὸ τινος ὁλοκληρωτικῆς ἢ γλωσσικῆς παιδείσεως ἐν τῇ Ἑλληνίδι γλώσσῃ.

Πλὴν ἐν τῷ παρόντι σκοποῦμεν νὰ διατρίψωμεν οὐχὶ περὶ τὴν πλήρη γλωσσικὴν παιδείαν τοῦ ἀτόμου ὥστε νὰ καταστῇ τοῦτο ἐπιστημονικὴ κορυφὴ εἰς τὸν κλάδον τοῦτον τῶν ἐπιστημῶν, ἀλλὰ μόνον περὶ τὴν γενικὴν παιδείαν, ἣν ὀφείλει νὰ παρέχῃ τὸ Κράτος διὰ τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐν διωρισματιῶν ἐξ ἐτών, ὅπως καταστῇ ὁ Ἑλληνοπαῖς ἱκανὸς εἰς τὴν νόσον καὶ τὸν χειρισμὸν τῆς λαλουμένης καὶ γραφομένης συγχρόνου γλώσσης κατὰ πάσας τὰς ἐκφάνσεις καὶ τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀτομικοῦ, τοῦ κοινωνικοῦ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ αὐτοῦ βίου.

Γενικῶς λοιπὸν τοιοῦτον, καθ' ἡμᾶς, ὀφείλει νὰ εἶναι τὸ διέπον τὰ τῆς γλωσσικῆς μορφώσεως σύστημα.

Εἰδικῶς δὲ περὶ τῶν διδακτικῶν βιβλίων, ὡς μέσων δι' ὧν σκοπεῖται ἡ μόρφωσις αὐτῆ, ἀφοῦ προηγουμένως ὑπεδείξαμεν τὰ τρωτὰ αὐτῶν σημεῖα, θ' ἀσχοληθῶμεν διὰ βραχέων ἐν τέλει ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων.

α΄.) Τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον τῆς Α΄ τάξεως.

Χωρὶς οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ ἐπιτρέψωμεν τινὶ ὅπως ἐκλάβῃ ἡμᾶς ὑποστηρικτὰς τῆς χυδαίας ἐκφράσεως τοῦ λόγου, ἐτι δὲ μᾶλλον τοῦ μαλλιανοῦ κατασκευασματος, ἀλλὰ διὰ λόγους ὅλως ψυχολογικοὺς καὶ καθαρῶς παιδαγωγικοὺς, φρονοῦμεν ὅτι ἡ πρώτη ἀνάγνωσις πρέπει νὰ διδάσκηται διὰ λέξεων καὶ φράσεων γνωστῶν εἰς τοὺς παῖδας καὶ ὅτι γλῶσσα τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου τῆς πρώτης τάξεως ὀρεπεί νὰ εἶναι αὐτὴ αὐτὴ ἢ ἐν τῷ οἴκῳ καὶ τῇ κηνω-

νά παρ' αἷς ἀναστρέφεται ὁ παῖς ὀμιλουμένη. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἀγεί εἰς τὰ ἐξῆς πρωτίτως συμπεράσματα 1) Ὅτι τὸ βιβλίον τῆς πρώτης ἀναγνώσεως θὰ εἶναι γλωσσικῶς διάφορον ἀπὸ τῶν εἰς ῥόπον.

2) Ὅτι διὰ νὰ εἶναι ὁμοιόμορφον δεόν νὰ περιέχῃ λέξεις καὶ φράσεις πανελληνίως γνωστὰς, οὐχὶ κατὸν διδασκαλίαν ἐν τῷ σχολείῳ ἀλλ' εὐθὺς ἀπὸ τοῦ οἴκου καὶ τῆς κοινωνίας.

3) Ὅτι λεκτικὸς τύπος ἀρμόζων θὰ εἶναι μόνον ὁ ἀνευ ἐρμηνείας γνωστὸς καὶ καταληπτὸς ἐκ τοῦ οἴκου καὶ τῆς κοινωνίας.

4) Ὅτι ἐξ αὐτοῦ δὲν ἀποκλείονται Ἑλληνικαί, Ἰταλικαί, Τουρκικαί, Ἀραβικαί, καὶ ἐν γένει ξενὸ γλωσσικὸν λέξεις καὶ τύποι παρὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς, τῶν ὁποίων ἐκ γλωσσικῆς πενίας ποιεῖται μοναδικῶς χρῆσιν ἢ ἐκασταχοῦ Ἑλληνικῆ οἰκογένειά πρὶν ἢ μεσολαβῆσθαι τὸ σχολεῖον.

5) Ὅτι οἱ παῖδες ἐκ τῶν οὕτω συντεταγμένων ἀναγνωστικῶν βιβλίων θὰ προσκτῶνται ἀνευ δυσχερείας γλωσσικῆς γνώσεως πραγματικὰς πολλὰς καὶ ποικίλας, θὰ κατευθύνωνται δὲ ταχέως πρὸς τὸν κύριον σκοπὸν τοῦ μαθήματος.

6) Ὅτι γλῶσσα καταληπτὴ, ὁμαλῶς καὶ ἀδιάστωτος ῥέουσα, μετὰ καταλλήλου ἐκλογῆς τῆς διδασκείας ἔλης πρὸς πραγματικὴν καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν, προκαλεῖ ἀμείνον τὸ διαφέρειν, ἐξεγείρει τὴν φαντασίαν, ἐντείνει τὴν προσοχὴν, διαθρύπτει τὴν φιλοτιμίαν, προκαλεῖ εὐγενῆ ἀμιλλαν, γεννᾷ τάσιν καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν μάθησιν, ἀληθῆ δὲ στοργὴν πρὸς τὸ βιβλίον, καθιστάμενον οὕτω ἀχώριστος φίλος καὶ σύντροφος τοῦ βίου ὄλου.

7) Ὅτι γλῶσσα στρυφνὴ, δυσνόητος ἢ καὶ ἀκατάληπτος γεννᾷ ἀπέχθειαν καὶ μῖσος οὐ μόνον πρὸς τὸ βιβλίον ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ σχολεῖον, ἀπογοιτεύει, καταπονεῖ καὶ ἀναταράσσει τοὺς παῖδας, προκαλεῖ δ' ἀντίδρασιν. ὡς ἐξ ἐνστίκτου αὐτοσυντηρησίας τῶν σωματικῶν, ψυχικῶν καὶ νοητικῶν φυσικῶν δυνάμεων τοῦ παιδός, πάσχοντος ὡς ὁ στόμαχος ὑπὸ τροφῆς ἀκατάλληλου, καμπτομένου καὶ στενόντος ὡς οἱ ὤμοι καὶ τὰ ὑποζύγια ὑπὸ βαρῦ καὶ δυσβάστακτον φορτίον, ἐπαναστατοῦντ. ε δὲ καὶ ἐξανισταμένου ὡς ὁ ἵππος καθίσταται δύστροπος ὑπὸ ἀδέξιον ἀναβάτην καὶ ἀδεξιώτερον ἵπποκόμον καὶ κύριον.

Ἀπλότης λοιπόν, σαφῆνεια καὶ εὐληπτότης λέξεων καὶ φράσεων εἶναι τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ μεθοδικοῦ βιβλίου τῆς πρώτης ἀναγνώσεως. (Ἔπεται συνέχεια).

N. B. Πιμπλῆς

ΓΝΩΜΑΙ ΤΩΝ ΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ

Ἐν συνεδρίῳ τῶν δημοδιδασκάλων Σελίνου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ κ. Νομαρχικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ διευτυώθησαν τὰ ἐξῆς συμπεράσματα.

1) Περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως. Ὅτι αὕτη δεόν νὰ εἶναι ὑποχρεωτικὴ μὲν διὰ τὰ ἄρρενα ἐν πάσαις ταῖς τάξεσι, ἀπαλλασσομένων ταύτης μόνον τῶν ὑπερδάντων τὸ εἶδος τῆς ἡλικίας καὶ τῶν οἰκούντων ἀπώτερον τῆς μιᾶς

ἡλικίας ἐκ τῆς ἔδρας τοῦ ἀνωτέρου, διὰ δὲ τὰ θῆλα ὑποχρεωτικὴ μὲν εἰς τὰς τέσσαρας κατωτέρας τάξεις, προαιρετικὴ δὲ εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας. Προσέτι δ' ὅτι δεόν ν' ἀπλοποιηθῆσον τὸ δυνατὸν πλεיותרὸν τὸ σύστημα τῆς ἐπιβολῆς καὶ τῆς εἰσπράξεως τῶν προστίμων ὥστε νὰ γίνηται ἕμμεσος καὶ ταχεῖα ἡ εἰσπράξις αὐτῶν.

2) Περὶ διδασκτικῶν βιβλίων. Ὅτι ταῦτα δεόν νὰ εἶναι κατὰ μὲν τὴν Ἰνδοίαν πρὸς τὴν πνευματικὴν τῶν μαθητῶν ἀνάπτυξιν κατὰ δὲ τὴν γλῶσσαν πρὸς τὴν πνευματικὴν αὐτῶν τοιαύτην. Δύνανται δὲ νὰ ἐλλαττωθῶσι ταῦτα κατὰ πολὺ ἐὰν συνταχθῶσιν ὑπὸ παιδαγωγικῶν ἀνδρῶν βιβλία περιέχοντα ἐν ἐκτάσει τὴν διδασκτικὴν ὕλην πρὸς χρῆσιν τῶν διδασκάλων. Ταῦτα δὲ νὰ παρέχωνται αὐτοῖς δωρεὰν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἢ ἐπὶ πληρωμῇ κρατουμένου ἀντιτίμου αὐτῶν ὡς καὶ τοῦ τῆς ἐπισείμου ἐφημερίδος.

3) Περὶ μισθοῦ καὶ διαβαθμίσεως τοῦ προσωπικοῦ. Ὅτι δίκαιον εἶναι ἵνα ὁ μισθὸς τῶν ἐν Κρήτῃ δημοτῶν ἐξομοιωθῆ πρὸς τὸν τῶν ἐν Ἑλλάδι, ἢ ἄλλως διατηρουμένης τῆς ἰσχυροῦσης βέβαιως θεσπισθῶσιν αἱ προσωποεξῆσεις ἀναλόγως τῶν ἐτῶν τῆς ὑπηρεσίας. Τὸ διδασκτικὸν δὲ προσωπικὸν δεόν νὰ διαιρεθῆ εἰς οὐχὶ πλείονας τῶν τριῶν κατηγορίας: εἰς πτωχοῦχοις δημοδιδασκάλους, εἰς ὀριστικοὺς τοιοῦτους καὶ εἰς ὀριστικοὺς ὑποδιδασκάλους.

4) Περὶ προαγωγῆς τῶν δημοτῶν εἰς ἀνωτέρας θέσεις. Ὅτι ἡ προαγωγή, ὡς συντελεστικὴ τῆς ἀναπτύξεως ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως τῶν διδόντων πρὸς τὸ ἔργον τῶν, εἶναι ἀνάγκη νὰ θεσπισθῆ κατὰ τὰ ἐν τῇ ἄλλῃ Ἑλλάδι, παραγομένου τοῦ διδόντος ἀφ' ἧς ἀρχικῶς διωρίσθη θέσεως μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, μετὰ ἐξετάσεις ἐνώπιον ἐπιτροπῆς ἐκ παιδαγωγικῶν ἀνδρῶν ἀποτελουμένης.

5) Περὶ διδασκτηρίων. Ὅτι ταῦτα δεόν ν' ἀνεγειρωθῶσιν ὑπὸ τῶν κοινοτήτων διὰ κοινῆς δαπάνης τῶν κατοικούντων τῆς σχολικῆς περιφέρειας. Τὰ σχέδια ὅμως καὶ ἡ θέσις αὐτῶν θὰ ὀρίζωνται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διὰ τῶν Νομαρχικῶν ἐπιθεωρητῶν καὶ τῶν μηχανικῶν.

6) Περὶ σχολικῶν ὀργάνων καὶ σκευῶν. Ὅτι τὰ κοινοτικά, τὰ ἐνοριακά καὶ τὰ μοναστηριακά ταμεῖα θὰ ὑποχρεῶνται νὰ καταβάλλωσι ποσὸν τι ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν, οὐχὶ ὀλιγώτερον ἕκαστον τῶν ἐκκοσι δραχμῶν ἑτησίως, ὅπερ θὰ κατοτιθῆται εἰς εἰδικὸν ταμεῖον, οὗ τὴν διαχείρισιν θὰ ἔχη ἡ Κυβέρνησις, ἧξις καὶ θὰ διανεμῆται τὰ ἀγοραζόμενα σκεύη καὶ ὄργανα κατ' ἀναλογίαν εἰς τὰ διάφορα σχολεῖα.

7) Περὶ ἐξετάσεων. Ὅτι δεόν νὰ καταργηθῶσιν αἱ κατὰ τὸ τέλος ἐκάστης τριμηνίας γραπταὶ ἐξετάσεις, ἀντικαθίστάμεναι διὰ μηνιαίων διαγωνισμῶν, νὰ παραμείνωσιν αἱ κατὰ τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους γινόμεναι γραπταὶ καὶ προφορικαὶ εἰς πάντα τὰ μαθήματα, νὰ καθιερωθῶσι δὲ ἐπιδεικτικαὶ πανηγυρικαὶ ἐξετάσεις μετὰ τὴν ἐξαγωγήν τῶν ἀποτελεσμάτων.

8) Περὶ ἐπιθεωρήσεως. Ὅτι αὕτη δεόν νὰ γίνηται συχνότερα, διοριζομένων πρὸς τοῦτο νομίμων βοηθῶν τῶν ἐπιθεωρητῶν, ἢ ἄλλως γίνωσι μικρότεροι ἐπιθεωρητικαὶ περιφέρειαι αὐξανομένου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπιθεωρητῶν οὕτως ὥστε ν' ἀναλογῶσιν εἰς ἕκαστον ἐπιθεωρητὴν ἑκατὸν περίπου σχολεῖα. Οἱ Διευθυνταὶ τῶν ἀνωτέρων δημοτικῶν σχολείων δὲν δύνανται νὰ διαθέτωσι πλεον τῆς ἡμισείας ἡμέρας καθ' ἑβδομάδα διὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν περὶ αὐτοὺς σχολείων ἀνευ βλάβης τῆς ἐν τῷ σχολείῳ τῶν ἐργασιῶν.

Σφόδρα συντελεστικὸν πρὸς καινουργίαν τῶν σχολείων ἔσται ἡ ἀνακοίνωσις δι' ἡμερησίας, οὕτως εἰπεῖν,

διεταγής πρὸς πάντας τοὺς διδασκάλους τῆς Νήσου πάσης ἐπιβλαβέως ποινῆς καὶ ἀπονομῆς παντός ἐπαίνου, τοιοῦτοτρόπως ἐλέγχεται τὸ εὐδοκίμον ἢ ἀδόκιμον τῆς ὑπηρεσίας ἐκείνου.

9) **Περὶ διευθυντικῶν ἐξετάσεων.** Ὅτι αὐταὶ δεόν νὰ κανονισθῶσι κατὰ τὰ ἐν τῇ ἄλλῃ Ἑλλάδι διατεταγμένα μὴ ἀποκλεισμένου τοῦ δικαιώματος συμμετοχῆς τῶν Β)σθ)θῶν μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν ὅπως ἡ πείρα τῶν τελευταίων τούτων εἶναι μακροτέρα. Οἱ ἔχοντες ὑπερδεκαετῆ μεμαρτυρημένην εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν νὰ ἀπαλλάσωνται τῶν διευθυντικῶν ἐξετάσεων.

10) **Περὶ διακοπῶν.** Ὅτι συμπερὸν γενικὸν εἶναι νὰ διατιθῆται μέρος τοῦ χρόνου αὐτῶν εἰς συνέδρια παιδαγωγικά καὶ ὑποδειγματικὰ διδασκαλίαις κατὰ δήμους, ἐπαρχίας εἴτε καὶ γενικώτερα.

11) **Περὶ ἀδειῶν.** Ὅτι σκόπιμον εἶναι νὰ μὴ δύναται ν' ἀπομακρυνθῇ διδασκάλος τις τοῦ σχολείου του ἄνευ προηγουμένης ἀδείας τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀνωτ. δημ. σχολείου τῆς περιφερείας, ὅστις νὰ ἔχη δικαίωμα νὰ χορηγῇ ἄδειαν ἀπουσίας μέχρι δύο ἡμερῶν ἀναφέρων τούτο εἰς τὸν Νομαρχ. Ἐπιθεωρητῆν.

καὶ 12) **Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν ἐκάστῳ σχολεῖῳ διδασκάλων.** Ὅτι δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ λειτουργῆσθαι ἄνωτερον σχολεῖον οὐ μόνον δεόντως ἀλλ' οὐδ' ἐπαρκῶς ἐν ὑπηρετικῶν ἐν αὐτῷ ὀλιγώτερον τῶν τριῶν διδασκάλων ὅσον μικρὸς καὶ ἂν εἶναι ὁ ἀριθμὸς τοῦ συνόλου τῶν μαθητῶν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ προσόντα ἐπὶ τριῶν μὲν διδ)λων οἱ δύο δεόν νὰ εἶναι πτυχιούχοι, ὁ δ' ἕτερος ὁριστικός, ἐπὶ τεσσάρων δὲ οἱ δύο τοῦλάχιστον πτυχιούχοι οἱ δ' ἕτεροι δύο ὀριστικοὶ κατ' ἀναλογίαν ὅταν οἱ διδασκαλοὶ εἶναι περισσότερον. Οἱ προσωρινοὶ δὲν ἔχουσι θέσιν ἐν τοῖς ἄνωτέροις ὡς γινόμενοι μᾶλλον βλάβης ἢ ὠφελείας πρόξενος· κατὰ κανόνα δὲ τὸ προσωπικὸν ἐν τοῖς ἄνωτέροις σχολείοις πρέπει νὰ ἐκλέγῃται ἐκ τῶν ἀρίστων ἐν τῇ ὑπαρξίᾳ διδασκάλων.

Η ΔΥΝΑΜΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

(Συνέχεια τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος)

Καὶ ἐν τῇ ταπεινοτέρῳ οἰκίᾳ ἐν ἣ ἑνάρετος γυνὴ βασιλεύει θὰ παρατηρηθῇ μετ' οὐ πολὺ ἐν αὐτῇ ἡ εὐτυχία καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ θὰ καταστῇ τὸ κέντρον τῶν ἱερῶν οικογενειακῶν δεσμῶν. Ἐκεῖ ὁ οὐζυγος κατὰ τὰς ὥρας τῶν τρικυμιῶν τοῦ βίου, θὰ ἐδρίσκῃ ἀνάπαυσιν, κατόπιν τῶν πολλῶν κόπων. οὗς ὑφίσταται, ἐκεῖ, εὐτυχῶς θὰ ζητῇ τὴν χαρὰν του, ἐκεῖ ἐν ταῖς θλίψεσιν τὴν παρηγορίαν του. Οὐδεὶς δ' ἀμφισβητῶν δι' αὐτὴν τὴν οἰκίαν, ὅχι μόνον διὰ τὴν παιδικήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὄρμιον ἡλικίαν, θὰ εἶναι τὸ ἄριστον τῶν σχολείων. Ἐν αὐτῇ πάντες ἀνεξαρτήτως τῆς ἡλικίας ἐμνέονται τὴν ὑπομονήν, τὴν ἀνταπάγησιν, τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸ καθήκον καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην. Τοιοῦτος βεβαίως βίος δὲν εἶναι ἀδύνατον ἢ νὰ παρασκευάσῃ τὸν ἄνθρωπον οὕτως, ὥστε νὰ ἐκτελῇ ὅχι μόνον τὰ ἰδιωτικά του καθήκοντα, ἀλλὰ τὰ δημόσια· ὁ ἀγαπῶν τὸν οἶκόν του, πάντως θὰ ἀγαπᾷ καὶ τὴν πατρίδα του.

Πολλὰς βλέπομεν τὸν μὲν πατέρα ζῶντα ἐν ἀσωτείᾳ καὶ φαυλότητι, τὸν δὲ οἶκόν εὐήμερον. Τί ἄραγε νὰ συμβαίῃ; οὐδὲν ἄλλο ἢ ὅτι ἡ μήτηρ εἶναι ἑνάρετος καὶ γενναία, ἀρετὰς καὶ ὁποῖα ἐὰν δὲν εἴχε, ὁ οἶκος πάντως θὰ κατέρρεε. Πολὺ

σπανίως τὰ τέκνα ἐπιτυχάνουσιν εἰς τὸν μετέπειτα βίον, εἴταν ὁ μὲν πατὴρ τῶν εἶναι ἀγαθός, ἡ δὲ μήτηρ τῶν ἄνευ ἀρετιῶν. Ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς γυναικὸς ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἡ μόρφωσις τοῦ χαρακίτηρος· ἀλλ' ἡ δύναμις αὐτῆς τῆς γυναικὸς ἀντανακλωμένη ἐπ' αὐτῶν καίτων τῶν νόμων τῆς πολιτείας, μένει ἀγνωστος, διότι δὲν τὴν ἐξασκεῖ ἐν τῷ φανερῷ, ἀλλὰ ἐν τῷ κρυπτῷ, ὅπ' αὐτὴν ταύτην τὴν αἰγμὴν τῆς οἰκίας τῆς, μὲ ὑπομονήν καὶ μετριοφροσύνην, χωρὶς βεβαίως νὰ κανχᾶται διὰ τοὺς θριάμβους τῆς. οἷνινε μολονότι μένον πολλὰς ἀνιστόρητοι, ἐν τούτοις τὸ ἔργον τῆς δὲν καταστρέφεται, ἀλλὰ καρποφορεῖ, τὰ δὲ ἀποτελέσματα βραδύτερον ἀναφαίνονται καὶ ἐξακολουθεῖν νὰ μένον καὶ μετὰ τὸν θάνατόν τῆς· παράδειγμα εἶσθε ἡμῖν ἡ μήτηρ τῶν Γράκων.

Περικλῆς Γάλλος συγγραφεὺς λέγει, δι' αἱ γυναῖκες δὲν ἔκαμαν ἀνακαλύψεις, δὲν ἔγραψαν συγγράμματα, δὲν ἀνήγειραν Παρθενῶνας, ἐπὶ τῶν γονάτων τῶν δμως ἀνεγράφησαν ὄντα ἀγαθὰ καὶ ἐνάρετα, τὰ λαμπρότερα τῆς φύσεως δημιουργήματα. Διὰ τὴν δυνήθη δμως ἡ γυνὴ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἐπιχειρημά τῆς, πρέπει νὰ ἔχη τάξιν, ἥτις καὶ δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ, ἐὰν δὲν ὑπάρχη καὶ ἡ ἀκριβεία· διὰ δὲ τὴν ἐν τῷ οἴκῳ ἀταξίαν, οὐδεὶς ἄλλος εὐθύνεται ἢ ἡ οἰκοδόμοισα. Οἱ Ἄγγλοι λέγουσιν, «διὰ τὸν ἄνδρα ὁ καιρὸς εἶναι χορημία» διὰ τὴν γυναῖκα εἶναι καὶ περισοότερον ἀκόμη ἡ τάξις· εἶναι δηλαδὴ, ἡ εἰρήνη ἢ εὐεξία καὶ ἡ εὐδαιμονία τῆς οἰκίας.

Ἐνεκα λοιπὸν τούτου ἡ γυνὴ οφείλει νὰ φρονίσῃ νὰ καταστῇ τοιαύτη ὥστε νὰ διευθύνῃ ἄριστα τὰ οἰκονομικά τῆς. Ἀλλὰ διὰ τὴν ἐξασκεῖ φρονίμως ἐντός τῆς οἰκίας τὴν ἐξουσίαν τῆς, διὰ τὴν παρακολουθῇ ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τέκνων τῆς, πρέπει νὰ τύχη ἀρκετῆς διανοητικῆς μορφώσεως πρέπει νὰ προσπαθῇ νὰ ἐκτελέσῃ τὸν προορισμὸν τῆς, ὅστις εἶναι νὰ ζῇ ὅχι μόνον δι' ἑαυτήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους· τὰ δὲ καθήκοντά τῆς ἀπαιτοῦν καὶ ἀγαθότητα καὶ καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος. Δὲν ἀρκεῖ ἡ γυνὴ νὰ εἶναι μόνον ὠραία, διότι ἡ ὠραιότης δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν ἢ καὶ καθ' ὀλοκληρίαν σχεδὸν εἰς τὸ πρακτικὸν στάδιον. Οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι ἐθεώρουσιν ἐπαινον δι' εὐγενῆ γυναῖκα δι' ὑφαίνει· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ὁ προορισμὸς τῆς, ἐπομένως ἄτοπον, ὅπως εἶναι ἄτοπον καὶ ἡ ἰδέα δι' ἡ γυνὴ πρέπει διὰ τῆς παιδείσεως νὰ γίνῃ ἴση μὲ τὸν ἄνδρα καὶ νὰ κατέρχεται ἀκόμη εἰς αὐτὸν τὸν πολιτικὸν ἀγῶνα! Ἡ ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ μόρφωσις, ἥτις διὰ τὸν ἄνδρα θεωρεῖται ἀναγκαῖα καὶ διὰ τὴν γυναῖκα εἶναι χρήσιμος, ἡ δὲ μόρφωσις τῆς δὲν πρέπει νὰ ἀποβλέπῃ μόνον εἰς τὴν ἀτομικὴν τῆς ἀνάπτυξιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων, ἥτις ἐξ αὐτῆς καὶ μόνον ἐξαρτᾶται.

Παντοῦ ἡ ἐπίδρασις τῆς γυναικὸς εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ ἐξ αὐτῆς ἐξαρτῶνται, τὰ ἦθη, καὶ ὁ χαρακίτηρ τοῦ ἔθνους. — Ὅταν ἡ γυνὴ εἶναι ἐξηντελισμένη καὶ ἡ κοινωνία ἐξευτελιζέται· τούναντιον ἡ ἀγαθὴ καὶ μορφωμένη γυνὴ, ἀνυποῖ καὶ ἐξευγενίζει τὴν κοινωνίαν. Ἄλλ' ὅσο ὠφελεῖ ἡ τελειοποίησις τῆς γυναικὸς ἐν ἔθνος, τόσῳ δύναται καὶ νὰ τὸ βλάψῃ, διὰ αὐτὴν ζητεῖ νὰ συναγωνίζηται μὲ τὸν ἄνδρα εἰς ἀγῶνας θυσαναλόγους τῶν δυνάμεων τῆς· καὶ θὰ ἀποτύχῃ καὶ ἡ ἀπουσία θὰ εἶναι ὀλεθρία, εὐθὺς ὡς ἐγκαταλείπουσα τὸ βασίλειον τῆς ἠθέλεν ἐπιδοθῇ εἰς ἔργα ἄσχετα ἐκείνων, αὐτὰ ἐν τῷ οἴκῳ τῆς ἔχει νὰ ἐκτελέσῃ.

Καρόδι Μεραμβέλου.

Νικ. Χ. Ἡγουμενίδης
Δημοδιδάσκαλος

πολλών αίωνων επικρατήσαν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Παιδείᾳ γίνονται αἱ ἐξετάσεις, διατι νὰ μὴ δώσωμεν αὐταῖς τὴν χροίαν τὴν ὅπου ἐπιβάλλουσι αἱ πρόδοι τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης σήμεραν, δεῖται νὰ μὴ μεταμορφώσωμεν αὐτὰς εἰς λαμπρὰς σχολικὰς ἐορτάς;

Ἐν αὐτῇ περιπτώσει, ἀφοῦ οὕτως ἢ ἄλλως γίνονται, δεῖται ὁ μαθητὴς γνωρίζῃ διὰ τὰ νὰ διέλθῃ τὰς διαφόρους τάξεις τοῦ σχολείου πρέπει νὰ προύτηται καὶ ὅτι διὰ τὰ νὰ προύτηται ὄφρα καὶ νὰ διῆ κλιτὰς ἐξετάσεις, προύτηται διὰ τὰς ἐξετάσεις, μελετᾷ διὰ τὰς ἐξετάσεις, προῦται εἰς τὸ σχολεῖον διὰ τὰ δόση καλὰς ἐξετάσεις, πιστεύει τέλος ὅτι σκοπὸς τοῦ σχολείου εἶναι νὰ καθεστῇ τοῖς μαθηταῖς ἱκανὸς διὰ τὰ διδῶσι ἐξετάσεις. Μετ' ἀγωνίας ἄλλα καὶ συγκινήσεως προσδοκᾷ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Τὰς πρὸ τῶν ἐξετάσεων διακοπὰς διέρχεται κορυμμένος εἰς τὸ βιβλίον, ἀφίνει κατὰ μέρος πᾶσαν ἄλλην τὴ παιδικὴν σου φροντὴ ἀναβύσσων ἀσχολίαν καὶ μελετᾷ ἀεικρίτως, μελετᾷ διὰ τὰ ἐξετάσει κατόπιν εἰς ζήτημα τὸ ὅποιον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γνωρίζῃ διότι κακῶς αὐτὸ ἀδιόληχθῆ ἢ εἰς ζήτημα τὸ ὅποιον καὶ εἴν δὲν ἐμελέτα θὰ ἐγνωρίζαν ἀπείσπως. Ἀνοπομονεῖ τότε θὰ εἴδῃ ἢ στήμῃ καθ' ἣν θὰ ἐξετάσῃ καὶ μετ' ἀπελπίσεως προσπαθῶν τὸ βιβλίον λέγει καθ' ἑαυτὸν «μελετήθη τὸσον πολὺ καὶ μοὶ φαίνεται ὅτι οὐδὲν γνωρίζω». Αἰσθάνεται μετὰ βάρους ἐπὶ τῆς φύγῃ αὐτοῦ καὶ μετ' ἀνοπομονησίας προσδοκᾷ τὴν στήμῃ καθ' ἣν θὰ ἐναποθέσῃ αὐτὸν, Ἐξετάσει ἐναπέθηκε τὸ πλῆθον αὐτὸν βάρους. Ἐλαστυλοῖ αὐτὸν διὰ τοῦ κόπου καὶ τὴν συγκίνησιν ἦν ἐδοκίμασε, διότι ἐξετάσει εἰς ζήτημα τὰ γνωστὰ αὐτῷ καὶ ἄνευ μελετῆς κατὰ τὰς διακοπὰς ἢ εἰς ζήτηματα τὰ ὅποια κατ' οὐδένα τρόπον ἦτο δυνατόν μόνος νὰ μάθῃ καὶ ἐφορᾷται κατὰ τῶν βιβλίων τὰ ὅποια τοσοῦτον τὸν καταδρασκεῖν ἔνευ οὐδεμίαν ὠφέλειαν. Καὶ ἡ ἄρτη αὐτῆ ἐκπαθὴ πολλὰς κατὰ τῶν δυστοχῶν μελονοδοχίῶν ἢ κατὰ τῶν ἀθῶν δασκτικῶν βιβλίων, τῶν ὁποίων τὰ συντρίμματα προσκοροῦνται εἰς τοῦ πόδας τῶν κ. κ. Καθηγητῶν τῶν διδασκάλων ἀνα τοῦ διαδρόμου τῶν δασκτικῶν ἐμβάλλουσι αὐτοῦς εἰς ἀπορίαν καὶ ἔκστασιν διὰ τὴν τοσούτην ἀναδείαν τῶν προσκλιῶν τῶν μαθητῶν! Τοιοῦτοτρόπος διὰ τῶν ἐξετάσεων καταστρέφουσι ἄνευ τῆς ἐργον τοῦ σχολείου. Προκλιῶμεν δι' αὐτῶν διαρρηξίαν τῶν σχέσεων μαθητοῦ καὶ βιβλίου. Ὁ μαθητὴς ἐκσπενδονεῖ μακρὰν τὰ βιβλία τὰ ὅποια θεωρεῖ πῆδα, αἰτίνας, ἐπὶ πολλὰ ἐδέρμενοι καὶ κτεθεσάντων αὐτῶν. Ἐνφ' προτιθέμεθα νὰ διδάξωμεν διὰ τὸν βίον, οἱ μαθητὰς μελετῶσι διὰ τὰς ἐξετάσεις. Ἐπιδοκῶμεν ἐν τῷ σχολείῳ νὰ ἐμπενοδῶμεν ἀγάπην πρὸς τὸ βιβλίον καὶ προκαλοῦμεν ἠέλλαν καθ' αὐτοῦ. Ἡ Πολιτεία διὰ τῶν ἐξετάσεων κληρονομηθεῖ ἰδίως γαστὴν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον καθ' ἑλὸν τὸ ἔτος φλοδοῦται. Διὰ τῶν ἐξετάσεων ἐκροχιάζομεν τὸ σχολεῖον ἐκ τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ, ἐμβάλλουμεν μίσην πρὸς τὸν τὸ σκετίζομεν μετ' αὐτοῦ, ἐν ᾧ συγχρόνως σπληνίζομεν καὶ δολοφονοῦμεν τὴν παιδικὴν διάνοισιν.

Ὅπου ἀναγκασίον καλόν, οὕτω θεσμὸς συνδεόμενος πρὸς τὴν ὑπόστασιν αὐτῆς τῆς Παιδείας εἶναι αἱ ἐξετάσεις; ἀλλὰ μία τῶν μεγαλύτερων κληρῶν τοῦ εκπαιδευτικοῦ μαζ συστήματος, τὴν ὅποιαν ἐφ' ὅσον δὲν θεραπεύομεν οἰκοδομοῦμεν ἐπ' ἄμμου. Καταγγιζόμεθα λοιπὸν αἱ ἐξετάσεις; αἱ τοιαῦτα καὶ τοσούτα κακὰ ἀπεργαζόμεθα. Ἐπιζητήσωμεν ἄλλον τρόπον δι' ὃ νὰ προύτηται τοῖς μαθηταῖς. Ἐάν οἰοσθῆποτε τῶν κ. συναδέλφων ἐρωτήσῃ πρὸ τῶν ἐξετάσεων, εἶναι εἰς θέσιν νὰ ὀνομάσῃ ἐκεῖνο τὸν μαθητῶν του, τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ προδιδάσῃ, διότι καθ' ἑλὸν τὸ ἔτος; διδάσκων καὶ ἐξετάζων αὐτοῦ καθ' ἑκάστην σπληνισμένη τὰς πνευματικὰς τῶν δυνάμεις. Ἐπομένως διατί νὰ καταπονοῦμεν ἄνευ λόγου τοῦ μαθητῆ; Διὰ τὰ ἐπὶ ἀναλκμῶν ἐπιδοκῶμεν τὰ δεδιδχημένα εἰς ἄρομη; αὐτῶν; Ἀλλὰ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἐπὶ ἀναλκμῶν γινόμενα οὐδέποτε ὠφελοῦται, πάντοτε βλέπουσα, ἂν ἐπιρῆ δὲ ἐκεῖνα αἱ γνώσεις; εἶναι διερκεῖς ὅτι καὶ ἐπὶ ἀναλκμῶν καλῶς. Καλῶς δεδιδχημένη γνώσι; εἶναι πρόγνωσι; πάντοτε, τὴν ὅποιαν δυνάμεθα νὰ ἐξετάσωμεν καθ' ὁμοῦ ὅπου ἐλὸν. Ἐπιρῆ δὲ αἱ γνώσεις διδάσκονται καλῶς μόνον καθ' ἑλὸν δασκτικῶν ἢ φροντιστῆ ἢ Πολιτεία νὰ καταπύσῃ

τοῖς λειτουργοῖς τῆς Ἐκκλησίας; εἰδικὸς εἰς τὸ ἔργον τῶν ἄλλων ὑποδασκτικῶν ἵνα πάντες οἱ δασκτικοὶ ἀκηθῶσι θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς εἰς τὸ ἔργον τῶν, ἢς προταλῆ καθ' ἑκάστον ἔτος κατὰ τὰς ἐορτάς, διαρκούντος τοῦ σχολικοῦ ἔτους, καθὼς καὶ κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς τοῖς διδασκτικοῖς εἰς συνέδρια πρὸς συζήτησιν θεμάτων ἀναγομένων εἰς τὸν κύκλον τῆς ἐπιστήμης αὐτῶν καὶ πρὸς πρακτικὴν ἐξάσκησιν, ἢς φροντιστῆ νὰ ἀσκήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπιδωροῦσων ἵνα αἱ ἐπιδωροῦσες τῶν σχολείων γίνονται συγχρόνως, καὶ τότε αἱ εἶναι βεβαία ὅτι τὸ σχολεῖον θὰ ἀναπαυρῆται πληρέστατα εἰς τὸν προορισμὸν του, θὰ ἀπερῆ ἀγλαῶς καὶ εὐχόμενος, κατὰ τὸν τὸς ὁποῖους θὰ εἴδῃ οὐχὶ ὅπως νὸν ἐπιχρῆται, κατὰ τὰς θερινὰς ἐξετάσεις, ἀλλὰ μετὰ πάρολον χρόνου πολλοῦ.

Ἐν Ἰνναχωρίῳ Ἐμμ. Ν. Παπαδημόκις.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

(Συνίχεια ἐκ τοῦ 32ου φύλλου)

Ἐξεταστικῶν ὄν κατὰ μέρος αἱ ἐπιρριπτόμεναι ἐναντίον τῶν δημοδιδασκάλων μορφαὶ καὶ κατηγορίαι εἶναι βέβαιαι, ἀληθεῖς, δίκαιαι. Κορίως αἱ ἐπιθέσεις ἀφοροῦν τὴν πληθῆραν ἐκείνου εἰδους τῶν ἀνεκρεμῶν βιβλίων καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, τὸ ὅποιον ἐξετάζεται κορίως ἀπὸ τῆς γλωσσικῆς ὄψεως. Ἀλλ' οἱ ζητούμενοι νὰ ἐναχοποιήσωσι τοὺς δημοδιδασκτάλους καὶ νὰ παρουσιάσωσι τοῦτους ὡς ἠκευθένους τῆς γλωσσικῆς ἀναμάλιας, ἀντιθέτως τὰ πιστότητα τοῦ ἐγκλήματος ἐκ τῆς πλειθῆρας τῶν βιβλίων καὶ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν, ἐμετίζουσι μὲ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἀδρεθάντες τοιαύτως εἰς πᾶσιον τι ἀγῶνας καὶ μὴ ἔχοντες σοβαρὰ ἐπὶ ὅτι νὰ ἀνταπεφῆλθωσι ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων, ἐπιγίνοι κατ' ἀρχῆς καὶ κατόπιν συσπυρῶμενοι ἄλλων κινεῖται σπασμαδικῶς καὶ ἀναλαρῶνται ἐκ τῆς γῆς πᾶν τὸ πρῶτον, τὸ ὅποιον ἐκσπενδονίζουσι ἀδιαφοροῦτες παρὶ τῆς τύχης τοῦ σκοποῦ τῶν διότι κορίως ἀποβλέπουσι εἰς τὴν δημοσοργίαν θεοῦ καὶ αἴλου. Ζητοῦνται ὑπεθῆναι καὶ ὄραται; οἱ δημοδιδασκτικοὶ εἶναι πρόχειροι. Ἀρῶνται ἐκ τοῦ ὅτι αἰτίαι καὶ ὀργῶνται εἰς τὸ ἐδῶλλον τοῦ κατηγορουμένου. Μέχρι τοῦ σημείου τοῦτου τὸ πρᾶγμα ἔχει καὶ τὴν ἀσπίδα ὄφιν. Καὶ ἐν τῇ ἐκδοχῇ ταύτῃ εἰδήποτε σοβαρὰ συζήτησις δὲ εἶναι ὑπὲρ τῶν δημοδιδασκάλων. Ἀλλ' ὅπως ἐπιρῆ τοῦτους διακρίνει πάντοτε ἡ μακροθυμία, καὶ ἐπιείκεια καὶ ἡ συγγνώμη ἀπίναντι τῶν πολυενομένων ἐχθρῶν, κατέρχονται καὶ πάλιν εἰς σοβαρὰν συζήτησιν διὰ τὰ ἄρουν, καὶ νὰ μετασπίσωσι τὰς εὐθῆνας ὅπου δεῖ.

Ἡ εὐθῆνη δὲν ἀντῆκει εἰς τοὺς δημοδιδασκτάλους ἀκαταία ἀντῆκει εἰς τοὺς κριτὰς τῶν διδασκτικῶν βιβλίων, εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἐν τῇ ἐθνεσοργίᾳ ἐκράνου. Οἱ κριταὶ οὕτοι, εἴτε διότι ἦσαν πολυεσοχοὶ καὶ δὲν εἶχον χρόνον ἐπαρκῆ πρὸς ἐξέτασιν ἀκριθῆ ἐκείνου βιβλίου, εἴτε διότι ἐσπαροῦντο τῆς εἰδικότητος ἐκεῖνης, ἢ ὅποια εἶναι ἀναγκαῖα εἰς κριτὰς βιβλίων, προωρισμένων διὰ τὸ ἄμ. σχολεῖον, μὲς παρέδωκαν βιβλία πᾶν ἄλλο ἢ χρῆσιμα. Οἱ κριταὶ οὕτοι ἀνεγνώρισαν καὶ συγγραφεῖς ἀνθρώπων παντὸς ἐπαγγέλματος καὶ πάσης γνώσεως. Καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου —μερικοὶ θεωροῦν τοῦτο τιμητικόν, ἀλλ' ἔτις ἀδρεθάνονται ἐν τῇ πλάνῃ, διότι τὸ ἐφῆλμεν δὲν ἐχρηθεῖται πάντοτε ἐκίοθεν τοῦ τιμητικοῦ; πολλὰς τὰ χωρίζει χάρις—διεκχῆρει, ἐπιχειρηματῆται διάφοροι συνίγραψαν βιβλία διὰ τὸ ἄμ. Σχολεῖον. Τὸ ταλαπαιρον Σχολεῖον ἐπὶ μακρὸν ἐνδοῖ νὰ ἱκανοποιῆ πάντοτε τὴν συγγραφικὴν φιλοδοξίαν. Τὸ ἄμ. Σχολεῖον ἐγίνετο ὁ διαφροτρόπος λαίμων, ὅστις ἀπειθῶς παρείχε τὸ προῖον του. Πάντα τὰ υποβλήθῆντα εἰς τοὺς ἐκάστοτε διαγωνισμοὺς βιβλία ἐνακρίθησαν μετὰ πρωτοφανοῦς ἐπιπολιότητος καὶ ἀφελείας. Τεθλάχιστον ἐάν εἰδῆτο ἡ δέουσα προαφή εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον, τὸ πρᾶγμα καὶ πᾶσις θὰ ἐκολάζετο καὶ θὰ ἐνεῖχε ποῖαν τινα παρηγορίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ οἱ κριταὶ ἐδῶσαν τὴν διαγραφίαν ὅδον. Τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον, τὸ κέντρον, παρὶ τὸ ὅποιον σπρῆται ἡ γωνικὴ μὲρφοσις τοῦ Ἑλληνοπαιδοῦ, ἢ πηγὴ εἰς τῆς ἀντιλοῦνται αἱ ἢ

Βικια Αρχιε, ή νηρα εε ήε μεταβιβαται το θειον εκεινο μόνος, το θειον εκεινοτν και φλογερόν διατηρηθέν τσομαδε και τοικουτο λαιμωιασ θεματα εν τη σταδιοδρομίη του Έλληρισμοδ, ή άγνωσθ ή εν ή καλλιαργουται τα εδουμα της γλώσσας άνθη, άντίζου ή ιδιαιτουσ τινος ατοργη. Ο χωρος της «Ασπίδος κελυτιος ή» άλλες μελέτες, δέν μοι άπιτρώνηι να παρατάξω πληθύν παραδειγματων προς άνισχουιν των Ιαχυρισμών μου, και παρισφίξομαι εις δύο μόνον παραδείγματα, «Αναγνωστικόν βιβλίον περιγραφόν την ψουτανάλλαν—τό «Κονικόν μας σύμβολον, τό όποιον άκουάου ή εις τιμήν και αγίλην όπαι την χιόνα του Παρθουσοδ— άνιχαρε μίαν παρισκοπήν, ήτις χερσοσομένη, είναι Ικανή να άπλώσθ άφάρτηα έπι του λευκοδ τούτου χάρτου. «Έταρον αναγνωστικόν, τό δικαιοφρματ τοδ «Έλληρισμοδ έπι της «Αέρασ» Μσοφίσιου νηριε, της Κύπρου, τό άνετόπισεν εις την λατριάν «Έλληγίδος ήιας «Αφροδίτης και έλαγα τό έκόμανα; δέν είναι δυνατόν, παρά να γίνη ή Κύπρος μίαν ήμεραν «Έλληγική διότη εκάι εόρηθη ή «Αφροδίτη. «Αρα εις τοικότης φώσεωσ κεφαλαία έδίδετο τοικότη προσοχή, άε φαντικθ ήας τις τί συμβαίνει εις τά λοιπά κεφαλαία τα φασσοος σημασία. Κυριολεκτικώσ όργιζαι ή άγραμματοσύνη και ή πνευματική πόρωσις. Καί όμας θεαίλομεν διά τα βιβλία ταύτα να έμιλώμεν μετ' εδλαβετασ, διότη φέρουσιν έστει έπι της πνευματισίδος των την οργαγίδα της βασάνου και της «Αγχιόσας

Μάνδρα Έλευσινοσ Β. Α. ΜΟΙΡΑΣ
δημοδλόσ

ΤΟΥΝΑΝΤΙΟΝ ΠΑΡΕΧΕΤΑΙ ΛΑΜΠΡΑ ΕΥΚΑΙΡΙΑ

Έλέγχων ό συναδέλφοσ κ. Ι. Αλεξανδράκης την έν τη «Απίδι» δημοσιευθείσαν γνώμη ήμών, ότι οι μέλλοντες εκ των δημοδιδασκαλών να όποστώσι διευθυντικάσ έξετάσεις ανάγκη να ώσιν άνεγνωρισμένοι πρωτοβάθμιοι ή εόθος έε άρχησ, ή κατόπι προαγωγικών έξετάσεων, γράπει υπό τον τίτλον «άε μη άποκρότωμεν την αλήθειαν», ότι εχει άκράδαντον πεποιθήσιν ότι «και ή ύψηροσία πολυ θα ζημιωθη και πολλοί των κ. συναδέλφων θα άδικηώσιν (!) «έν έπικρατήση ή γνώμη ήμών αυτη. Προσθετει δε, ότι Ικανούσ εκεινοσ νομίζηι ούχι τοδσ πρωτοβάθμιοι, άλλ' εκ πάντων των βάθμίων τοδσ συναισθανομένοι την ιερότητα του έργου και κατατινομένοι να προαγάτωιν έαυτοδσ διά της μελέτης.

Ομολογώ, ότι, εκφέρων την περί προαγωγικών έξετάσεων γνώμη, ουδώλωσ εφαντάσθη, ότι ήτο δυνατόν να διασαρστήσθω τινά των κ. συναδέλφων. Παρέχω δε την πληροφοριάν προς τον κ. Αλεξανδράκη, ότι ακριθώσ, διότη παραδέχομαι και εγω, ότι άριστοι είναι ούχι οι πρωτοβάθμιοι, άλλ' οι συναισθανόμενοι την ιερότητα του έργου κ.τ.λ., διά τοδτο προτεινω, όπως οι έπιτυχόντεσ κατá τάσ προαγωγικάσ έξετάσεις, γίνωσιν έμέσωσ δικτοι εις τάσ διευθυντικάσ, καταλογίζομένησ της πείρας αυτών, ήν κέκτηνται ως δευτεροβάθμιοι, εν ή χρόνω το ισχύον έν Ελλάδι Διατάγμα περί όμοίων έξετάσεων όρίζει έν άρθρ. 4 ότι «δικτοι εις την δοκιμασίαν ταύτην γίνονται οι προσάγοντεσ άποδείξεισ ότι ύπηρέτησαν έπι δικαιοτιάν, ά φ' ήσ άνεγνωρισθισαν πρωτοβάθμιοι δημοδιδάσκαλοι.»

Εξακολουθά προσειτι να έχω την ιδέαν, ότι οδδώλωσ διά της ήμετέρας προτάσεωσ άποκρόπτεται ή αλήθεια, αλλά τ ου να ντίον παρέχεται μία λαμπρά εόκαιρία εις τοδσ συναισθανομένοισ πράγματι την ιερότητα του έργου «και κατατινομένοι να προαγάτωιν έαυτοδσ διά της μελέτης», όπως άποδείξωσι τοδτο καλλίτερον, και ότι έπομένωσ ή γνώμη μου συμπίπει προς τον πόθον του ότ ων, εξαιρουμένου έννοείται του κ. Αλεξανδράκη. Δέν δύναμαι άλλωσ τε να φαντασθώ, ότι θα εύρεθ ήτις εκ των λοιπών παρεσκευασμένων, όστις να μη δεχθ ή να γράψ ή δεύτερον γραπτόν, χάρις εις τό όποιον θα έχ η και διπλήν προσάβέησιν μισθού.

Αλλ' εκεινω το όποιον μοδ είναι αδύνατον να έννοήσω είναι τό πώσ θα ζ ημιω θ ή ύψηροσία ή πώσ θα ά δικ η θ ω σι πολλοί των κ. συναδέλφων διά των προαγωγικών έξετάσεων έκτός εάν παραδεχθώ ότι ή εκφρασις αυτη ύπηγορευθή υπό ύπεροβλικού προς τάσ έξετάσεις φόβου, όποτε βε-

βαιωσ χάσει την αξίαν της και ή δικαιολογία, ότι οι πρωτοβάθμιοι άνεγνωρισθισαν τοιόθοι χάρις εις την άνόμιεν γνωσισοσ Καθηγητοδ και εις θιον τινά τρόπον άνεγνωρισωσ, πράγματα τό όποια οδδώλωσ άπιθωνο να επαναληφώσι και κατá τάσ νέασ έξετάσεις.

—Εμπρός λοιπόν κ. Αλεξανδράκη! χωρείτα μετ άνθοισιαμοδ προς τό έργον. Έργασία, μελέτη. Νά έχητε δε πλήρη πεποιθήσιν, ότι ή αλήθεια μεγαλοκρεπέστερον θέλει αναλάμψ η και ή Ικανότης Γνωσ καλλίτερον θέλει αναπατη διά των προαγωγικών έξετάσεων.

Λιμήν Χερσούσας.

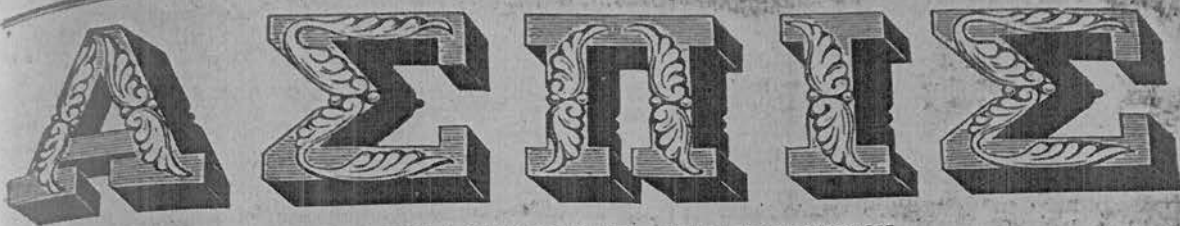
Κ. Τριανταφυλλίδης

Σ. Α. Ο συναδέλφοσ κ. Τριανταφυλλίδης παρανότα τό έκ τοδ κ. Αλεξανδράκη έν τφ ύπ' αριθ. 23 φύλλω δημοσιευθέντι διότη γράφων ή κ. Αλεξανδράκης ότι θα ζ ημιω θ ή ύψηροσία και ότι θα ά δικ η θ ω σι πολλοί των συναδέλφων εάν έπικρατήσθ ή γνώμη τοδ κ. Τριανταφυλλίδου, δέν έννοεί πιστεβομεν, τάσ προαγωγικάσ έξετάσεις ως την γνώμη ταύτην, αλλά την ιδέαν τοδ άποκλεισμοδ εκ τών δικτουσ υντικων έξετάσεων και μη πρωτοβαθμιών δημοδιδασκαλών ών την Ικανότητα αι έξετάσεις αυται (δάν γίνωσι) θα φέρωιν εις φώσ. Οποσδήσοτι ατ μεταβή των δύο συναδέλφων άνταλασσόμεναι συζητήσεις καλόν θα ήτο να διακοπώσι Ινα μη λάβοσι χαρακτήρα άνταγκλήσεωσ, αίτινωσ θα διανώλωσι χάσματα μεταβή των δημοδιδασκαλών έπι άνυπολογίσταφ αυτών ζημιφ.

ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

Η ανθρωπότησ ολόκληροσ πρέπει να άποκαλυφθ ή και ερμηνευθ ή προς τοδσ μαθητάσ. Ο μαθητήσ δέν πρέπει να γνωρίζ η μόνον τοδσ συγχρόνοιοσ του. Νά συνδέσωμεν αυτόν μετά του παρελθόντοσ, και τοδ άπωτάτου άκόμη, διά της άποκαλύψεωσ αυτοδ, τφ γνωρίζομεν τό παρόν και τον προστοιμάζομεν διά τά έπερχόμενα έτη. Η όσον έννοεί πλήρησ γνώσις της ιστορίασ τοδ ανθρώπου είναι σπουδαιοτάτοσ συντελεστήσ της μορφώσεωσ αυτοδ. Γνωρίζων ό μαθητήσ την εξέλιξιν της ζωής του ανθρώπου, καθ' ήν οιοτοσ μεμονωμένον τον βιον άγων τό πρώτον, άνίσχυροσ και ταπεινόσ πρό των άλλων πλασματών της φύσεωσ, διά της συγκεντρώσεωσ του, διά της εργασιασ του μετά των όμοίων του, διά της παρατηρήσεωσ και της σκέψεωσ, διά της μορφώσεωσ οικογενείασ έν αρχή και εϊτα κοινωνίασ εξυψώθη τόσοον ώστε κατέστη κυρίαρχησ και των ύπερφυσικών άκόμη δυνάμεων!

Η ανθρωπινή όμωσ ιστορία δέν άπεκαλύφθη άκόμη πλήρωσ. Καίτοι πολλάκισ μεταπηδήσωμεν και μεταφέρθημεν από τοδ παρόντοσ προς τό παρελθόν, συγχρίνοντεσ τά δύο στάδια, ούχ' ήττον δέν πρέπει να αφήσωμεν τό δεύτερον. Εγένετο μία μακρά παρέκκλασις διά της συγκρίσεωσ των δύο περιόδων, παρούσ ησ και παρελθούσ ησ, διά να κατανοηθ ή ή δευτέρα και άποδειχθ ή ή ύπεροχοσ αξία της πρώτης. Μεθ' όλα όμωσ τά προηούμένα πρέπει να επανέλθωμεν και επανεύρωμεν τοδσ διασκορπισμένοισ ανθρώπουσ, και ακριθώσ εις τό στάδιον της διαμορφώσεωσ των οικογενειών και κοινωνιών, ένθα αφήκαμεν αυτοδσ, διά να αναπτύξωμεν τον σχηματισμόν των φυλών και των εθνών, πώσ δηλ. διεκρίθησαν οι άνθρωποι εις έθνη (και ποια είναι τά γνωρίσματα τοδ έθνουσ και πώσ προήλθον ταυτα (τα γνωρίσματα). Ένταύθα δυνάμεθα να λάθωμεν ως προλαμβανοόσασ παραστάσεις εϊτε την Ιουδαϊκήν μυθολογίαν εϊτε την Έλληγικήν. (Νώε και υίοι του, Δευκαλίων και υίοι του). Ο μαθητήσ γνωρίζη πώσ πολλοί άνθρωποι συνεπέχθησαν εις έθνοσ, πώσ έσχηματίσθησαν πολλά έθνη, πώσ έμορφώθησαν τά εθνικά γνωρίσματα και οι έθνικοί χαρακτήρεσ, πώσ αι γλώσσαί, πώσ αι θρησκείαι, πώσ τά ήθη και έθιμα και πώσ οι άνθρωποι εκάστου έθνουσ τυσφίγγονται διά των κοινωνιών πόθων. Αναφέρομεν τά όνόματα πολλών εθνών, όρίζομεν δι' ολίγων τοδσ πόθουσ των,

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ
 ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΓΚΡΗΤΙΟΥ ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟΝ ΜΑΣ ΖΗΤΗΜΑ

ΤΟ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ

(Συνέχεια καὶ τέλος)

Ἡ μνητρικὴ λοιπὸν διάλεκτος ἀφ' ἑνὸς καὶ τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον τῆς πρώτης τάξεως ἀφ' ἑτέρου ἀποτελοῦσι διὰ τὸν Ἑλληνόπαιδα μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γλωσσικὴν βαθμίδα. Ἐὰν ἐν αὐτοῖς ὑπάρξῃ διαφορά τις, αὕτη δὲν ἀφορᾷ τὴν οὐσίαν, τὴν ποιότητα τῆς γλώσσης, ἀλλὰ τὸ ὅτι ἡ μὲν μνητρικὴ διάλεκτος διδάσκει τὴν γλῶσσαν προφορικῶς, τὸ δὲ ἀναγνωστικὸν βιβλίον γραπτῶς, ἢ μὲν διὰ φθόγγων, τὸ δὲ διὰ συνθηματικῶν σημείων.

Ἀπολύτως λοιπὸν κυριαρχεῖ ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς πρώτης τάξεως, ὡς πρώτη καὶ κατωτάτη βαθμὶς γλωσσικῆς ἐξελίξεως, ἀποτελεῖ δὲ τὴν ἀφετηρίαν τῆς μαθήσεως, ἡ μνητρικὴ διάλεκτος, ὡς τὸ βιβλίον τῆς ἑκτῆς εἶναι τὸ τέρμα, ὁ πρῶτος, ἢ δὲ, διάμεσος σταθμὸς ἐν τῇ ἐκμαθήσει τῆς γλώσσης.

Ἀρκοῦσαν δὲ διὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην, νομίζομεν τὴν ὕλην τῶν νέων λέξεων καὶ τῶν νέων ἑννοιῶν τὴν προφορικῶς παρεχομένην κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν διαφόρων μαθημάτων πρὸς γλωσσικὸν τῶν παιδῶν πλουτισμόν.

Ὡς γνωστὸν δὲ ἐν τῇ αὐτῇ τάξει τὸ πρῶτον ἀναγνωστικὸν βιβλίον διαδέχεται δεύτερον πρὸς μείζονα ἄσκησιν ἐν τῇ ἀναγνώσει, τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν ἐπίσης πρέπει νὰ παρέχῃ δυσχέρειαν γλωσσικὴν, ὡς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐπιδιώκον.

Ὅταν δὲ πλέον τούτῳ τῷ τρόπῳ οἱ παῖδες καταστῶσιν ἱκανοὶ ν' ἀναγινώσκωσιν ἀπταιστώως καὶ εὐχερῶς, τότε καὶ μόνον, καθ' ἡμᾶς, ἀρχεται ἡ παρεμβολὴ λέξεων καὶ φράσεων καὶ τύπων νέων.

β') Τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία τῶν λοιπῶν τάξεων

Ἡ παρεμβολὴ αὕτη ἀρχεται γιγνομένη ἀπὸ τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου τῆς β' τάξεως οὐχὶ ἐν ἀφθονίᾳ ἀλλὰ κατὰ δόσεις μικρὰς καὶ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας.

Ὁὗ τοῦ παρόντος ν' ἀσχοληθῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ποιῶν τῆς ὕλης, ἐξετάζομεν δὲ μόνον τὸ ποιὸν τῆς γλώσσης. Ἐπειδὴ δ' ἡ ἐπανάληψις τῶν συλλογισμῶν ὑφ' ὧν ἀγόμεθα εἰς τὰς κρίσεις ταύτας καθιστᾷ ἀνιερὸν πλέον τὸ θέμα, διὰ τοῦτο προτι-

μῶμεν νὰ διατυπώσωμεν ὡς ἀξιώματα διὰ τὴν συντομίαν τὰς γνώμας ἡμῶν περὶ τῶν βιβλίων ὄλων τῶν τάξεων ἀπὸ τῆς δευτέρας μέχρι καὶ τῆς ἑκτῆς.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ τάξει ἐπικρατεῖ μὲν καὶ πάλιν ἡ μνητρικὴ διάλεκτος, εἰσάγονται δὲ βαθμυδὸν οἱ ἐν τῷ ἀναλυτικῷ προγράμματι καθοριζόμενοι γραμματικοὶ καὶ συντακτικοὶ τύποι σὺν αὐτοῖς δ' ἐγκατασπείρονται λέξεις ἐκ τῶν μᾶλλον εὐχρηστών ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ, οὐχὶ δ' ὅμως τόσαι τὸν ἐριθμὸν, ὥστε νὰ καταπονῶσι τὸν μαθητὴν καὶ νὰ κατατρίβωσιν ὑπὲρ τὸ δέον τὸν χρόνον τοῦ διδασκάλου, δυναμένου νὰ χρησιμοποιεῖ τοῦτον ἐπιφέλεστερον.

Ἐν τῇ τρίτῃ τάξει ἐπικρατεῖ καὶ πάλιν ἡ μνητρικὴ διάλεκτος, εἰσάγονται δ' ὅμως οὐ μόνον τύποι καὶ συντάξεις, ὅσους καὶ ὅσας ὀρίζει τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα πρὸς διδασκαλίαν ἐν τῇ τάξει ταύτῃ ἀλλὰ καὶ λέξεις νέαι, ἐπίσης ἐκ τῶν εὐχρηστοτέρων ἐν τῷ βίῳ, κατ' ἀναλογίαν δὲ πλείονες ἢ ἐν τῇ δευτέρᾳ τάξει.

Ἐν τῇ τετάρτῃ τάξει τὸ τυπικὸν καὶ ἡ φρασεολογία ἐναλλάσσονται ἰσομερῶς καὶ μετὰ προσοχῆς μεταξὺ τῆς μνητρικῆς διαλέκτου καὶ τῆς καθαιρεούσης εἰς ὕψος ὀμαλόν, ἀπλοῦν καὶ ἀπείριτον εἰσαγομένου βαθμιαίως τοῦ ἐν τῷ προγράμματι ὀριζομένου μέρους τοῦ τυπικοῦ τῆς γραμματικῆς τῆς τάξεως ταύτης.

Ἐν τῇ πέμπτῃ τάξει ἐπικρατεῖ μὲν πλέον ἡ καθαιρεούσα, δὲν γίνεται ὅμως ἡ μετάβασις ἀποτόμως, οὐδ' ἀποσκορακίζεται ἡ μνητρικὴ καὶ ἐν γένει ἡ δημῶδης ἰδιὰ ἐκ τῶν ποιημάτων, τὰ ὅποια εἰς πάντα τ' ἀναγνωστικὰ βιβλία θὰ περιλαμβάνωνται, αἱ δὲ νέαι λέξεις παρεμβάλλονται ἐν ἀφθονωτέρᾳ δόσει.

Ἐν τῇ ἑκτῇ τάξει, ἐξαιρέσει τῶν δημῶδων ποιημάτων, ἡ ὕλη πᾶσα θὰ ἔχῃ τὸν τύπον, τὴν σύνταξιν καὶ τὸ ὕψος τῆς καθαιρεούσης, ἀνευ ἀρχαϊσμῶν, στρυφνῶν δὲ, δυσνοήτων καὶ ἐξεζητημένων φράσεων. Ὡς συμπλήρωμα δὲ τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας ἔρχεται ἐν τῇ τάξει ταύτῃ ἡ ἀνάγνωσις περικοπῶν ἐκ τοῦ εὐαγγελίου τὴν γλῶσσαν τοῦ ὁποῖου ἐν τινὶ βαθμῷ ὀφείλουσιν οἱ διδάσκαλοι νὰ καταστήσωσιν ἱκανοὺς τοὺς μαθητὰς νὰ κατανοῶσι.

Οὕτω καθ' ἡμᾶς συστηματοποιουμένης τῆς γλώσσης τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων τῶν δημοτικῶν σχολείων οὐ μόνον ἐλπίζομεν ὅτι ἀφρεται τὸ ζήτημα

της διγλωσσίας, ἀλλὰ καὶ τὴν πεποίθησιν ἔχομεν εἰ ταχύτερον καὶ ἀκοπῶ εἶρον καὶ ἐν βαθμῶ μετρίῳ ἢ κατὰ τὴν νοτιῶν καὶ χρησιμοποίησις καθ' ἑαυτὴν τὸν Ἑλληνισμὸν, ἐκλαϊκευόμενος ὁ μόνος ὅπως πρὸς γλωσσικὸς τύπος πρὸς συνεννόησιν τῶν ἀπανταχοῦ βιούντων Ἑλλήνων καὶ ἰδίως κατὰ τὸ πρὸς διαλέκτους ὁμιλούντων. Τῶν ἰδιωμάτων τούτων ἢ μὲν γενίκευσις καθίσταται ἀδύνατος, ἢ δὲ σαλατοποίησις, πρὸς δημιουργίαν ζωντανῆς γλώσσης, οὐδὲ τοῦ γελοίου οὐδὲ τοῦ ἀνοήτου ἀπέχει, ὡς μαρτυροῦσιν ἄφ' ἑνὸς μὲν τὰ κατὰ τὸν γλωσσικὸν τοῦτον κυκεῶνα γεγραμμένα βιβλία, ἄφ' ἑτέρου δὲ αἱ διαμαρτυρίαι καὶ ἢ ἐν γένει στάσις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τῶν τοιαῦτα ἐπιχειρούντων, οὐκ οὐχὶ μόνον ὡς διαφθορεῖς τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ ὡς σκότια ὄργανα ἐχθρῶν τοῦ ἔθνους, ἐπιβουλευομένων τὴν ὀντότητα του, δὲν ἀποκνεῖ νὰ ἐκλαμβάνη καὶ διακηρύττη. ἐν τῷ ὑπερβάλλοντι αὐτοῦ ζήλω πρὸς διδασίαν τῶν ἰδανικῶν τῆς φύσεως, ὧν ἐν δικαίως θεωρεῖ καὶ τὴν πάτριον γλώσσαν, δι' ἧς ἐξωτερικεύθησαν αἱ ὑψισταὶ ἰδέαι καὶ ἐνεργεῖαι τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. οὐ τὸ κορυφώμα καὶ τὸ θαῦμα ἔσαι διατελεῖ τὸ δαιμόνιον τῶν προγόνων ἡμῶν πνεῦμα, τὸ Ἑλληνικόν, τὸ ἀθάνατον.

Χανία Μάιος 1911

N. B. Πιμπλῆς

ΜΗ-ΛΗΣΜΟΝΩΜΕΝ ΤΑΣ ΕΚΔΡΟΜΑΣ

Παιδαγωγοὶ καὶ ὑγιεινολόγοι ἁμοφώνως ἀποφαίνονται εἰ σχολικαὶ ἐκδρομαὶ εἶνε ἀναγκαῖαι. εἶνε ἐπιβεβλημένον ὅπως οἱ λαῖκοι πνεύμονες τῶν μικρῶν οἱ ἐπὶ πολλὰς ὥρας καθ' ἑκάστην ἀναπνεύσας ἀμφιβόλον ποιότητος ἀέρα λούωνται μὲ τὴν πλήρη ὀξυγόνο ἀτμόσφαιραν τοῦ ὑπαιθρου, καὶ οἱ παιδικοὶ μυῶνες ἐκτελώσι, πλήρῃ τοῦ μονοξίνου βήματος ἀπὸ τῆς οἰκίας εἰς τὸ σχολεῖον καὶ τ' ἀνάπαλιν καὶ τῆς ἐλαχίστης καθ' ἑβδομάδα γυμναστικῆς, ἀναβάσεις ἐπὶ λόφων καὶ ὄρεων καὶ καταβάσεις ἐντὸς κοιλάδων καὶ φαράγγων. Οἱ παιδαγωγοὶ μάλιστα, διατηγνώσκοντες πλήρῃ τῆς ὑγιεινῆς ἀφελείας τὴν θανατοῖαν διὰ τὴν διδασκαλίαν ἀφελείαν τῶν ἐκδρομῶν, ἐνθουσιωδέστερον περὶ τούτων ἐκφράζονται.

Παρ' ὅλα ταῦτα πολλοὶ ἐξ ἡμῶν τῶν διδασκάλων, ἢ σπανίαιτα ὁδηγοὶ τοὺς μαθητὰς εἰς ἐκδρομὴν ἢ κάμνονοιν ἐκδρομὰς ἀλλὰ κατὰ τὸν ὅσον τὰ μὴ ἐπιτηγνάνονται εἰς αἱ διὰ τῶν ἐκδρομῶν ἐπιδικώμεναι ἀφελείαι. Αἱ ἐκδρομαί, ἐπὶ παραδείγματι, αἱ γινόμεναι εἰς τὸ αὐτὸ μέρος καταστρέφονται τὸ ἐνδιαφέρον, ὅπως καὶ αἱ γινόμεναι ἀλλαγῶν μὲν ἐκάστοτε ἀλλ' εἰς τὴν αὐτὴν ἀπόστασιν, δὲν φέρουσι τὸ ἀγαθὸν ἀποτέλεσμα τῆς βαθμιαίας ἀσκήσεως ἐν πορείαις. Ἐπίσης ἐκδρομὴ ὀπουδήποτε γινόμενη ἄνευ προγράμματος ἄνευ προμελέτης τῶν διδασκασμένων καὶ ἐπιτηγνάνονται διὰ τῆς, περὶ παντὸς τὸ ὅποιον κατὰ τὴν ἐκδρομὴν ἤθελε προσπίσει εἰς τὰς ἀσθήσεις τῶν παιδῶν, εἶνε ἐκδρομὴ μονομερῆ ἀφελείαν παρέχουσα, τὴν ὑγιεινὴν.

Μεθ' ἑκάστην ἐκδρομὴν ἐπιστρέφον μετὰ τῶν εὐθύμων καὶ ῥοδοχρόων ἀγαπητῶν μικρῶν μου, μελετῶ τὰς ἐκ τῆς ἐκδρομῆς ἀποκομιζόμενας ποικίλας ἀφελείας καὶ καθίσταμαι θερμότερος λάτρης τῶν ἐκδρομῶν.

Πρόσφατος ἐκδρομὴ ἐξήγειρε τὸν διὰ τὰς ἐκδρομὰς ἐνθουσιασμὸν μου καὶ μὴ ἔλαμε νὰ ἐκθέσω τὰς ἀνωτέρω σκέψεις μου. ἐν τῇ φιλίᾳ «Δασίδι» νὰ παραθέσω δ' ἐντυπώσεις καὶ σκέψεις ἐκ παιδείας τινος πρωτοῦτον ἐκδρομῆς σχολικῆς, ἀντιγράφων αὐτὰς ἐκ τοῦ σημειωματαρίου μου· καὶ θὰ μοι εἶναι ἱκανοποιητικώτατον εἶναι κάμω, ἔστω καὶ ἕνα ἐκ τῶν συναδέλφων μου νὰ ὁδηγήσῃ τοὺς μικροὺς του ἔξω τῆς αἰθούσης τῆς διδασκαλίας καὶ νὰ διείξῃ εἰς αὐτοὺς, ὅτι τοῦ ἀσπίου χρώματος τοῦ μελανοπίναντος, τὴν μεγαλοπρεπῆ τῆς ἀνοξείως ἀμφίσειν.

«Περὶ τὴν 5ην πρωτὴν ὄραν τῆς 3ης Ἰουνίου π. ἔ. φωνοκαὶ παιδικαὶ καὶ γέλωτες ἀντήχουν εἰς τὸ προαύλιον τοῦ σχολεῖου Κακοδικείου. Ἦσαν οἱ μαθηταὶ τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων, εἰκοσιμὴν διὰ τὴν τριήμερον ἐκδρομὴν εἰς τὸ δεκάκωρον ἀπέχον ὀροπέδιον τοῦ Ὀμαλοῦ, ὅπου διὰ κοινῆς συνεννοήσεως ἤθελον συγκεντρωθῆναι τὰ πλείω τῶν σχολείων τῆς ἐπαρχίας Σελίνου. Ἐκάστος τῶν μαθητῶν φέρει ἀνηρημένον ἀπὸ τῶν ὤμων ἐν εἰδει στρατιωτικοῦ γυλιού, σακκίδιον, μὲ τὸν ἀναγκαῖοντα ἄρτον, εἰς τὰ σκουρία τοῦ ὁποῖου ἔχει προσδόσει τὸ ἐπαυφόριόν του. Παρὰ τὴν ἀλλήν τρία ἔπο ζύγια φέροντα κλισοσκεπάσματα διὰ τὰς διγυμναστικὰς ἐν τῷ Ὀροπέδιῳ, καὶ ἄλλα τινὰ χρεωδῆ, συμπληροῦσι τὴν ἐκκόναν τοῦ στρατεύματος. Πλήρῃ τῶν τριῶν διδασκάλων καὶ τῶν μαθητῶν τρεῖς ἄλλοι προστίθενται εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκδρομῶν, ὧν εἰς φέρει ὄπλον ἕνα χρησιμοποίηθῆναι διὰ τὴν δασκίαν τῶν μαθητῶν εἰς τὴν σκοποβολὴν.

Μετ' ὀλίγον ἰσοσοντα εἰς γραμμὴν καὶ ἡ κτανόλευκος εὐλαβῶς χαιρετονεμένη τοποθετεῖται ἐμπροσθεν. Ὁ εἰς τῶν διδασκάλων, δ καὶ ἱερεὺς τυγχάνων, μὴ δυνάμενος νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐκδρομὴν, ἀπευθύνει πρὸς τοὺς μαθητὰς συμβουλὰς, ὅπως ὡς πειθαρχικοὶ καὶ προσεκτικοὶ κατὰ τὰ μαθήματα τῆς ἐκδρομῆς, ἐνθουσιάζόμενος δ' ἐκ τῆς στρατιωτικῆς τῶν ὄψεως τοῖς εὐχεται ὅπως τοὺς ἴδη ὁμοίως ἀναχωροῦντας πρὸς ἐκδίκησιν τῶν δικαίων τῆς Πατρίδος. Λαμβάνεται ἀκολουθῶν φωτογραφία τῶν μαθητῶν φερόντων τοὺς σάκκους καὶ τὰ ἐπαυφόρια μετ' ὃ ἐκκινουμέν, ἐνῶ παιδικαὶ φωναὶ ὁνοῦσι τὸν περίεξ ἀέρα.

Ὀδοιποροῦμεν ἤδη ἀκολουθοῦντες ἑδὸν ἀνηφορικὴν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Κακοδικείου, ἀνερχόμενοι πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ «Στεφανόπειρα» τὸ ὁποῖον εἶναι συνέχεια τοῦ βορειότερον κειμένου Ἀποπηγιδίου, μεγάλου κλάδου τῶν Λευκῶν ὄρεων. Καθ' ὅσον ἀνερχόμεθα δ ὀρίζων εὐρύνεται, ἀπὸ δὲ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους καθίσταται ὄρατὸν ὄρον τὸ ὄντικὸν τμήμα τῆς ἐπαρχίας Σελίνου μετὰ τῶν, ἐν εἰδει φύλλων βιβλίου, πρὸς νότιον βαινοουσῶν, πολυπληθῶν ὄροσειρῶν καὶ πραθίνιστολιῶν κοιλάδων, ἐνῶ πρὸς βορρᾶν φαίνεται μέγα μέρος τῆς οἰνοφύρου Κισάμου μέχρι τοῦ σημείου ὅπου αἱ ὄρεαι ἀκραὶ τῶν ἀκρωτηρίων τῆς βυθίζονται εἰς τὸ Κρητικὸν πέλαγος.

Ἐνθεν μὲν πρὸς βορρᾶν ἐξαπλοῦται πέραν τῆς ἐρηῆς τὸ Κρητικόν, ἐνθεν δὲ πρὸς νότιον τὸ Ἀντικὸν πέλαγος. Ἐπὶ τῆς θανατοῖας εἰς θέαν κορυφῆς ταύτης γίνονται μάθημα πατριδογραφίας καὶ οἱ μαθηταὶ μανθάνουσι τόσα, ὅσα δὲν θὰ ἐμάνθανον ἐπὶ μῆνας πολλοὺς διὰ τῆς ἐρηῆς καὶ ἀφηρημένης διδασκαλίας τῆς αἰθούσης, ὅσον ζωντανὴ καὶ εἶναι αὕτη.

Πλήρῃ τῶν μερῶν τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος, οἱ μαθηταὶ διακρίνουσι πρὸς βορρᾶν, ὡς νέφη, νήσους τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος. «Α! πόσον κοντὰ εἶναι ἡ Ἑλλάς!» ἀνεφώνησεν εἰς μαθητῆς «βέβαια» ἀφοῦ καὶ ἐδῶ εἶν' Ἑλλάς!» εὐφρολόγησεν ἄλλος. Τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ γίῃ λόγος περὶ